

RAIŅA UN ASPAZIJAS SAVSTARPĒJĀ SARAKSTE

(1906–1911)

1906. gads

1.

Rainis Lokarno (*Locarno*) 1906. gada 12. septembrī

12.9.6.

Manu mīļo zelta sirds kodoliņ, nupat dabūju Tavu kartiņu¹ ar ziņām par JK². Es gribu šē taču vēl nogaidīt tālākas ziņas no viņa un arī vēl atbildi no Vasala;³ labas visādā ziņā ir vēstis šodien, manā dzimundienā.⁴ Biju augstā kalnā, uzeja nav stāva un nav bailīga. Noņēmu⁵ istabiņu uz 8 dienām, mazāk nedeva pa[r] 8 fr[ankiem], viesnīcā būtu vairāk bijis. Par mēnesi vienam tikai 14 fr[anku], diviem 18–20. Ļoti smuki te arī ir; bet es vēl nekā neesmu rakstījis. Grūti gan būt vienam, nebiju domājis, ka divi pūkiņas⁶ tā saauguši, Tu mīļais, neizsakāmais labumiņš.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu fotoattēlu – Itālijas pilsētas Pallancas (*Pallanza*) skatu (RTMM 103717). Teksts rakstīts ar melnu tinti. Uzraksts *CARTOLINA POSTALE ITALIANA (CARTE POSTALE. ITALIE)* virs tā nosvītrots. Atklātne adresēta: „Sig. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Casa Cattaneo.” Pasta zīmogi: „*Locarno 12.IX.06.*; *Castagnola 13.IX.06.*”

Atklātne cietusi no mitruma; teksts vietām tikko salasāms.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 13.–14. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Šeit pieminētā Aspazijas atklātne nav atrasta. Septembra pirmajā pusē Rainis aptuveni nedēļu uzturējās ārpus Kastaņolas (tik ilgi, domājams, pirmoreiz kopš dzejniekpāra apmešanās Dienvidšveicē): viņš bija devies braucienā uz netālo Lokarno pilsētu un tās apkaimi. Raiņa prombūtnē viņi ar Aspaziju pēc jaunības gadu ieraduma viens otram droši

vien rakstīja katru dienu, taču saglabājusies tikai viena, šī ar 12. septembri datētā dzejnieka atklātne, kamēr visas attiecīgā laikposma Aspazijas vēstules acīmredzot gājušas bojā.

² Iespējams, žurnālists Jānis Jankavs – Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas un Latvijas sociāldemokrātu savienības biedrs, revolucionāro notikumu dalībnieks. 1905. gada septembrī J. Jankavs emigrēja uz Franciju, kur studēja literatūru un tautsaimniecību (sīkāk sk.: J. Zālītis. Jankavs pret Raini // Rainim 125. Sast. G. Grīnuma. Rīga: Zinātne, 1990, 227.–228. lpp.).

³ Runa ir par Raiņa draugu, dzejnieka bērnības māju – Randenes – īpašnieku Vili Siliņu. 1905. gada decembra beigās, slepus uz Šveici bēgot, Rainis un Aspazija vairākas dienas bija patvērušies Siliņa pajumtē. Ceļu uz ārzemēm no tuvējās Kalkūnes stacijas viņi turpināja 1906. gada pirmajā dienā. Drīz pēc tam drošības apsvērumu dēļ doties uz Šveici nācās arī revolūcijas notikumu līdzdalībniekam V. Siliņam pašam. Tiklīdz viņš (sākumā zem sveša – Geršona Urinovska – vārda) bija apmeties Bernē, Rainis ar V. Siliņu uzsāka intensīvu saraksti un konspirācijas nolūkā vairākus mēnešus izmantoja drauga starpniecību arī pasta kontaktos ar dzimtenes adresātiem. 1906. gada septembra sākumā V. Siliņš pārcēlās uz Parīzi. Saņēmis drauga pirmo, 6. septembrī izsūtīto vēstuli no Francijas galvaspilsētas (RTMM 20045), Rainis steidzās viņu iztaujāt par emigrācijas nosacījumiem un dzīves apstākļiem Parīzē, jo tolaik apsvēra iespēju kopā ar Aspaziju turp doties arī pats.

⁴ Rainis dzimis 1865. gada 30. augustā pēc vecā stila. Aprēķinot savu dzimšanas dienu pēc jaunā, resp., Gregora, kalendāra, dzejnieks kļūdījies: viņam kā personai, kura dzimusi pirms 1900. gada, vecā jeb Juliāna kalendāra datumam bija jāpieskaita 12, nevis 13 dienas. Pareizais Raiņa dzimšanas dienas datums pēc jaunā stila tāpat ir 11. septembris. Šī neprecizitāte dzejnieka aprēķinos tika novērsta tikai 1919. gada vasarā, kad Latvijas Republikas pārstāvniecībā Miera konferencē Parīzē Rainim tika noformēta ārzemju pase atceļam uz dzimteni ar īsto vārdu. Diplomāts Oļģerds Grosvalds 1919. gada 31. augustā dzejniekam rakstīja: „Jūsu pases lietā man tomēr jātaisnojas – Jūs bijāt uzdevuši kā savu dzimšanas dienu 30. augustu, un, tā kā mēs mūsu modernā valstī viscauri gribam ievest jauno stilu un visas citas vakareiropejiskās formas (pēc iespējas!), tad pārvedām šo datu [.i., datumu. – G.G.] uz jauno stilu. Pie tam bij jāņem vērā, ka pirms 1900. gada starpība starp jauno un veco stilu iztaisīja nevis 13, bet 12 dienas – un tāpēc personām, kas dzimušas pirms 1900. gada, jāpieliek pie vecā stila dzimšanas data 12 dienas klāt. Tā nu Jums iznāk 11. septembris, un tāpēc domāju, ka šai lietā neesmu apgrēkojies. Citādi tā būtu tīra formas lieta, bet šai gadījumā jautājums ir svarīgs. Jūsu dzimšanas diena nav nekas nenožīmīgs, bet tā jau pieder

vēsturei, un tāpēc es būtu ļoti nemierā ar sevi, ja būtu šai lietā pielaidis kādu nepareizību.”
(RTMM 29508)

⁵ Vārds lietots ar nozīmi „izīrēju”.

⁶ Kopš 19. gs. 90. gadiem Rainis un Aspazija viens otru bieži mēdza dēvēt pašdarinātos mīļvārdiņos – to skaitā arī latviskos atvasinājumos no Viljama Šekspīra komēdijas „Sapnis vasaras naktī” personāža Paka (angļu *Puck*) vārda (Lielais Pūks, Mazais Pūks, pūks, pūkiņš u.c.).

2.

Rainis Porlecā (*Porlezza*) 1906. gada 25. septembrī

Manu mīlo sirds dziļumiņ, esmu tagad še pirmā stacijā,¹ bet šodien iešu tālāk. Menaggio² palikšu 1–2 dienas, ja Tu vēl šodien raksti, tad dabūšu tur; visādā ziņā es tur arī vēlāk pieiešu. Tad vēlāk raksti uz Como³, kur visādā ziņā palikšu vairāk dienas. Jūtos ļoti nelabi, sapņoju par Tevi, ka Tev ļoti sāpīgs vaidziņš, pat svešāds, tad, ka Tev melna zīda kleite, skatījies pēc manis, es saucu, bet Tu neredzēji. Vienu vēstuli norakstīju; tagad [*turpinājums lapas otrā pusē*] iešu staigāt tepat apkārtnē. Mīlo, mīlo dvēselīt, grūti tā būt šķirtiēm; vai varbūt nebraukt abiem uz Parīzi vai citur Francijā, un Laura⁴ atsūtītu vajadzīgo. Ja arī izplāpātu, tad taču nekaitētu, jo tie tikai izraida.⁵ Tad varētu to darīt jau šī mēneša beigās. Ko domā, iniņ⁶? Mīlo, mīlo zelta dvēselīt, turies Tu stipra, ka mēs pārvarētu šo nelaimīgo laiku. Manu sirds kodoliņ, samta labumiņ, zīda mīlumiņ.

[*Zem pirmās lpp. teksta pierakstīts:*]

Skubiķa vēstule: Zürich, Höschgasse 104, pieliec klāt avīžu lapiņu.⁷ Lido!⁸

Vēstule (RTMM 121008/180). Rakstīta ar zīmuli uz neliela izmēra rūtiņu lapas abās pusēs. Oriģināls nodzeltējis, ar nodilumu vertikāla locījuma vietā. Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 16. lpp. ar datējumu „1906. gadā, ap 25. septembri”. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc Raiņa 1906. gada 26. un 27. septembra vēstuļu satura.

¹ Ap 25. septembri Rainis bija uzsācis savu otro 1906. gada ceļojumu, proti, kuģītī pa Čerezio (*Ceresio*) jeb Lugānas ezeru (*Lago di Lugano*) šķērsojis Šveices-Itālijas robežu un sasniedzis Porlecas pilsētiņu Ziemeļitālijā, ezera austrumu krastā. Porlecā dzejnieks atgriezās arī ceļojuma beigu posmā.

² Menadžo (*Menaggio*) – gleznaina Ziemeļitālijas kūrortpilsētiņa pie Komo (*Como*) ezera Lombardijas (*Lombardia*) provincē, jau tolaik iecienīts starptautiskā tūrisma centrs.

³ Komo – pilsēta Komo ezera krastā Ziemeļitālijā, Lombardijas provincē.

⁴ Domāta Aspazijas novadniece, Zaļenieku pagasta „Baža Kauliņos” dzimusi Laura Gulbe, no 1905. gada – medicīnas studente Bernes Universitātē. Topošā ārste, kuru ar Aspaziju, iespējams, saistīja arī attāla radniecība, dzejniekpāra emigrācijas sākumposmā uzņēmās vidutājību viņu kontaktos ar Aspazijas māti un māsu dzimtenē: L. Gulbe pārsūtīja dzejniekpārim uz Kastaņolu gan Bernē saņemtās tuvinieču vēstules, gan Aspazijas un Raiņa personiskās lietas. Studentes starpniecību saziņai ar dzejniekiem reizēm izmantoja arī viņu Rīgas pilnvarnieks Augusts Deglavs.

⁵ Sakarā ar Rīgas vācu laikrakstos un arī latviešu reakcionārajā presē uzsākto apmelojumu kampaņu pret „Raini-kriminālnoziedznieku” abi bēgļi Šveicē nejutās droši un vāca informāciju par politiskā patvēruma nosacījumiem citās Eiropas valstīs, tostarp Itālijā un Francijā. To, ka Francijas varas iestādes revolucionāros emigrantus Krievijai neizdod, bet atsevišķos gadījumos vienīgi izraida no valsts, Rainis bija uzzinājis no sarakstes ar Parīzē studējošo J. Jankavu. Arī V. Siliņš 1906. gada 11. septembra vēstulē no Francijas galvaspilsētas (RTMM 29165) dzejniekam rakstīja: „Man redzas, ka šeitān ieteicamāk nekā Šv[eicē]. Parīze pilna izceļotāju, un neviens tos neaiztiekot. [...] Franči laižot tos mierā, kuri nedumpojoties Parīzē. Ja aiz diplomātiskiem nolūkiem vajagot kādu ievērojamāku personu izsūtīt, tad raidot to parasti uz Angliju.”

⁶ Inīna, inīņš – no vācu *das Innen* (iekšiene) vai *innig* (sirsnīgs, tuvs) atvasināts „latviskots” mīļvārdiņš.

⁷ Ģeologs Emīls Skubiķis, aktīvs Latviešu Sociāldemokrātiskās savienības biedrs, tolaik bija aizrāvis ar poļu-latviešu sabiedrisko un kultūras sakaru veicināšanas ideju. 1906. gada 9. septembra vēstulē (RTMM 29151) viņš bija lūdzis Raini pārtulkot Ādama Mickēviča (*Adam Mickiewicz*) dzejoli „Atriebšana”, „lai arī lat[viešu] revol[ucionāri] ar to iepazīstas”, un mudināja dzejnieku iesaistīties kādam poļu sociālistu izdevumam paredzētu materiālu sagatavošanā par latviešu rakstniecības, mākslas un sabiedriskās dzīves jautājumiem. ⁸ Neidentificētā avīžu lapiņa, kura pieminēta Raiņa vēstulē, iespējams, attiekusies uz E. Skubiķa poļu-latviešu tuvināšanās projektiem.

⁹ „Lido!” – šeit un turpmāk – uzmundrinošs sauklis, ar kuru Rainis un Aspazija kopš 1903./1904. gada mijas bieži mēdza nobeigt viens otram rakstītās vēstules.

3.

Rainis Menadžo (*Menaggio*) 1906. gada 26. septembrī

Manu mīļo sirds siltumiņ, manu gaišumiņ, norakstīju šorīt atkal, kā Tu liki, vienu vēstuli, – tā gan ir labi, var sevi cik necik piespieties. Vakar cita nekā netiku darījis, gāju lielu gabalu kājām un nokusu, varbūt garīgi atpūtos, bet liels grūtums arī vēl šodien. Sāku vienu dzejoli un sākšu atbildi „Rig[aer] Tageblattam”¹. No Tevis neesmu vēl dabūjis kartiņu. Kad es šitā ik rīt norakstu vienu vēstuli, tad Tev ar ik reiz varu pasacīt pāris vārdu, sehr lieb². Jankava adrese: Paris, rue Coypel 6.

[*Turpinājums lapas otrā pusē:*]

Tu redzi, ka abas vēstules, vakarējā un šodienas, nav labas, bet tikpat labāk kā nekas. – Še esot visskaistākā vieta pie ezera,³ ir tiešām skaisti, bet es nevaru teikt, ka labāk par mūsu vietu. Pabrauc kādu reizi atpūzdamās par 30 san[tīmiem] apkārt līdz Gandriai⁴ un atpakaļ – Villa Helios⁵ un otrā lejā⁶ ir brīnumskaistas, izdari to visādā ziņā, mīļumiņ. Un nebēdājies, manu acuraugumiņ, bet, ja nevari izturēt, tad atraksti uz Komo, un es aizbraucu atpakaļ uz Porlezzu, turp Tu ar varētu atbraukt ar retour-biļeti⁷. Varbūt, kad nobeigsim darbus. Mīļo, mīļo zelta iniņ, neesi bēdīgs, stark sein und siegen⁸. Lido.

Vēstule (RTMM 18106). Rakstīta ar zīmuli uz neliela izmēra rūtiņu papīra lapas abās pusēs. Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 17. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc Raiņa 1906. gada 27. septembra vēstules Aspazijai.

¹ Kopš 1906. gada augusta vidus, sākoties tiesas prāvai pret Jūrmalas revolucionāro kaujinieku grupas dalībnieku Frici Eihholcu (viņam tika inkriminēta plānota, taču nenotikusi Rīgas Biržas bankas ekspropriācija), baltvācu avīzes „*Düna-Zeitung*”, „*Rigasche Rundschau*”, „*Rigaer Tageblatt*”, kā arī latviešu kontrevolucionārie laikraksti „*Rīgas Avīze*” un „*Tēvija*” izvērta plašu preses kampaņu pret Raini, kurš bija jūrmalnieku grupas idejiskais līderis.

Dzejnieks tika apmelots kriminālnoziedzumos – „revolucionāro bandu” dibināšanā un banku aplaupīšanas organizēšanā (sīkāk sk. grām.: G. Grīnuma. *Viņpus Alpiem. Rainis un Aspazija Kastaņolā. Jaunatklāti tuvplāni*. Rīga: Mansards, 2017 (turpmāk VA), 202.–224. lpp.). Rainis šeit piemin nodomu sacerēt protesta vēstuli laikrakstam „*Rigaer Tageblatt*”, lai atspēkotu nepelnītos apvainojumus. (Vai šī iecere tiešām tika īstenota, nav zināms.)

² Ļoti mīļi (vācu val.).

³ Domājams, runa ir par Menadžo kūrortpilsētiņu pie Komo ezera.

⁴ Gandrija (*Gandria*) – ciems austrumos no Lugānas pašā Šveices-Itālijas pierobežā.

⁵ *Villa Helios* – villa Kastaņolā Brē kalna (*Monte Brè*) nogāzē pie Lugānas ezera. Tās celtniecība pabeigta neilgi pirms Raiņa un Aspazijas apmešanās ciemā – 1902. gadā (arhitekts Oto Maraini (*Otto Maraini*)).

⁶ Domāta *Villa Favorita* Kastaņolā, kuru 17. gs. 80. gados cēlis Lugānas patricietis Karls Konrāds fon Beroldingens (*Carl Conrad von Beroldingen*). 1687. gadā atklātās villas teritorijai ir vairāk nekā 600 m gara krasta līnija gar Lugānas ezeru.

⁷ Retūrbiļete jeb biļete braucienam turp un atpakaļ (no franču *retourbillet* – atgriešanās+biļete).

⁸ Būt stipram un uzvarēt (vācu val.).

4.

Aspazija Kasaratē (Cassarate) 1906. gada 26. septembrī

Mīļo acu spožumiņ, zilo debestiņ! Teicu, ka šodien rakstīšu, kaut gan avīzes nepienāca. No Onkuļa tikai karte¹ un no Ninas karte² un „Dün[a-]Zeit[ung]”. Nezinu, kā to iztulkot – labi vai slikti, bet 1. sept[embra] prāvas iznākums nav ziņots, kaut gan otra prāva ir drukāta.³ Es domāju, ka viņi⁴ redz, ka ir gājuši par tālu aplamībā un tagad vertuschen⁵ grib. Citādi Nina raksta dikti pesimistiski, arī Saša⁶ esot visu humoru un dūšu zaudējis. Pietiekot jau, kad runā latviski, lai spundētu iekšā. Šodien aizrakstīju Paulai⁷ dēļ tās obligācijas.⁸ Arestēts arī grām[atu] tirg[otājs] Bērziņš⁹ un Aina Skujenieks¹⁰, Biruta neesot dabūta¹¹. Es domāju, mīļo zvaigznīt, kā būtu, kad Tu sestdien¹² pēc pusdienas pārbrauktu? Tad jau svētdien, ja vajadzīgs, varētu atkal iet, bet dikti, dikti gribas būt kopā. Tad jau par visu izrunāsimies. Skaties zīmi logā, kā norunāts.¹³ Klein, aber lieb.¹⁴

Vienkārša atklātne (RTMM 71019). Teksts rakstīts ar tumši violetu tinti. Atklātne adresēta: „Herrn Otto Schwarz, Menaggio, poste restante.” (Oto Švarca vārdu Rainis, ceļojuma laikā sarakstoties ar Aspaziju, izmantojis konspirācijas nolūkā. Viņa, domājams, tā paša iemesla dēļ savu atklātņi vīram nosūtījusi no Lugānas priekšpilsētas Kasarates, nevis no Kastaņolas.)
Pasta zīmogi: „Cassarate 26.IX.06.; Menaggio (Como) 27 set 06.”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Par Onkuli paziņu vidū tika dēvēts Leonhards Vagulis, 1905. gada revolūcijas laikā – Vietalvas-Odzienas pagasta rīcības komitejas priekšsēdētājs, kopš 1906. gada janvāra – politiskais emigrants Šveicē. Aspazija šeit piemin L. Vaguļa 25. septembra vēstuli no Kreiclingenas (*Kreuzlingen*) (RTMM 21697), kurā atstāstītas no dzimtenes saņemtās vēstis par soda ekspedīciju izrēķināšanos ar revolūcijas dalībniekiem un atbalstītājiem Vietalvas pusē, kā arī pieminēti L. Vaguļa mēģinājumi ar māsas starpniecību iegūt nepieciešamos dokumentus ārzemju pases iegūšanai Šveicē.

² Runa ir par L. Vaguļa māsiņas Annas Priedītes (pseud. Nina, Nīna, arī Ņina), tuvas dzejniekpāra paziņas, 24. septembra vēstuli (RTMM 21745) no Milovices t.s. krievu Polijā. Ar Annu un viņas vīru Brenci (Borisu) Priedīti, inženieri Milovices dzelzs velmēšanas rūpnīcā (viņš Rainim un Aspazijai 1906. gada janvārī bija palīdzējis šķērsot Krievijas-Vācijas robežu un nokļūt brīvībā) dzejnieki uzturēja ciešus pasta sakarus. Minētajā vēstulē, atsaucoties uz sava brāļa Aleksandra Ulpes ziņām no Rīgas, A. Priedīte aprakstīja vācu baronu uzskūdīto soda ekspedīciju kārtējos briesmu darbus dzimtenē.

³ Domātas 1906. gada 3. (16.) augustā aizsāktās tiesas prāvas pret Jūrmalas revolucionāro kaujinieku F. Eiholcu, kura lietā figurēja arī Jāņa Pliekšāna, t.i., Raiņa, vārds.

⁴ Apsūdzības uzturētāji minētajās prāvās.

⁵ Notušēt (vācu val.).

⁶ Proti, Aleksandrs Ulpe.

⁷ Domāta A. Ulpes līgava Paula Ārgale, kura līdz ar savu nākamo vīru bija iesaistījusies Aspazijas un Raiņa dzimtenes lietu kārtēšanā.

⁸ Acīmredzot – A. Ulpes izgādātā obligācija uz Raiņa un Aspazijas Jaundubultu vasarnīcu, kuru dzejnieki sakarā ar finansiālā nodrošinājuma trūkumu emigrācijas apstākļos bija nodomājuši ieķīlāt.

⁹ Pedagoģis Pēteris Bērziņš, grāmatveikalu īpašnieks Rīgā un Tukumā. Kopš 1888. gada viņš nodarbojās arī ar grāmatu izdošanu.

¹⁰ Dzejnieka Vensku Edvarta un teātra kritiķes Luīzes Skujenieces vecākā meita, aktrises Birutas Skujenieces māsa.

¹¹ Revolūcijas notikumu līdzdalībniece jaunā aktrise Biruta Skujeniece, glābjoties no represijām, bija slepus pametusi Rīgu un uz laiku patvērusies Berlīnē.

¹² T.i., 29. septembrī.

¹³ Jau kopš pirmajām Cīrihē (*Zürich*) aizvadītajām emigrācijas dienām dzejniekpārim bija aizdomas, ka viņus izseko Krievijas slepenā dienesta – ohrankas – aģenti. Tādēļ pirms Raiņa došanās izbraukumā uz Komo ezera apkaimi dzejnieki bija vienojušies, ka briesmu gadījumā Aspazija viņu Kastaņolas mājokļa logā izliks brīdinājuma zīmi.

¹⁴ Mazs, bet mīļš (vācu val.).

5.

Rainis Menadžo 1906. gada 27. septembrī

27.9.6.

Mans mīļlais sirds vidutiņš, šorīt atkal dabūju Tavu kartiņu¹, bet bija jāpiemaksā klāt 10 centesimi², tamdēļ ka te ir jau cita valsts³, un tad maksas par kartīm ir 10 cent[esimi] un par vēstulēm 25 cent[esimi]. Tā kā nu sabrauksim atkal kopā, tad piektdien⁴ neraksti vairs, jo tad es vairs nedabūtu. Vajga jau sarunāties, un tātad es braukšu atkal uz Porlezzu⁵. Būtu Tu, manu sirsniņ, varējusi braukt man pretī, bet laikam Tu šo vēstuli dabūsi par vēlu; vari Tu mani atpakaļ pavadīt, jo pabraukšanās pa mūsu ezeru ir tiešām ļoti jauka. Bet šē⁶ taču jaukāk, vismaz šī vieta⁷ ir daudz dažādāka par mūsējo, un [*turpinājums lapas otrā pusē*] varbūt Tu arī šurp līdz atbrauksi. Bet par visu vēlāk. Plāns ar Franciju arī nav tik labs vairs, jo ruden, t.i., drīz, ķeizars braukšot uz Biaricu, un tad jau arī Francijā būs visādas stingrības un laikam prasīs arī pases. Bet pie pašas Genfes⁸ klāt ir franču robeža, varbūt tur dzīvot, ka gadījumā var pāriet vienā otrā. Tad mēs vēl apbrauktu drusku Itāliju un padzīvotu pēc tur. – Saprņi es redzēju Tev melnu zīda kleiti, bet dzeltenu salmu cepuri; tas sapnis nav tik ļauns. Šodien redzēju arī Birutu⁹ sapnī, un tūliņ rītā Tavā kartiņā¹⁰ par viņu lasīju. Pats sevi atkal redzēju, kā kāda slavēna krieviete, zemnieces drēbēs, aizveda mani ratos, izglābdama no kādiem meklētājiem. Še divas vēstules, līdz pusei arī atbilde „R[i]gaer] Tagebl[att]”.¹¹ Geds¹² turpret šoreiz neiet, varbūt šodien. Lido.

Vēstule (RTMM 18107). Rakstīta ar pelēku zīmuli uz neliela izmēra rūtiņu lapas abās pusēs. Pirmpublicējums RKR, 21. sēj, 17.–18. lpp. Nosūtīšanas vieta noteikta pēc Aspazijas 26. septembra atklātnes.

¹ Aspazija Rainim arī šī ceļojuma laikā droši vien rakstījusi ik dienas, bet atrasta ir tikai viena, 26. oktobrī uz Menadžo nosūtītā dzejnieces atklātne (sk. iepriekš).

² *Centesimo* (itāļu val.) – franka simtā daļa, resp., santīms. Turpmāk Rainis parasti lieto Šveices sīknaudas latvisko apzīmējumu.

³ Proti, Itālija.

⁴ T.i., 28. septembrī.

⁵ Sk. 2. vēst. 1. koment.

⁶ Komo ezera piekrastē.

⁷ Sk. 2. vēst. 2. koment.

⁸ Genfe, arī Ģenfe (no vācu *Genf*) – Ženēvas (franču *Genève*, itāļu *Ginevra*) vācu nosaukums.

⁹ Domāta Biruta Skujeniece, ar kuru abi dzejnieki bija satuvinājušies 1905. gada vasarā, kad jaunā aktrise uzturējās pie viņiem nesen uzceltajā vasarnīcā Jaundubultos.

¹⁰ Šī Aspazijas atklātne acīmredzot nav saglabājusies līdz mūsu dienām.

¹¹ Sk. 3. vēst. 1. koment.

¹² Geds (saīsinājums no vācu *die Gedichte*) – dzeja, dzejoļi; Raiņa un Aspazijas savstarpējā saziņā bieži lietots apzīmējums.

1908. gads

6.

Aspazija Bernē 1908. gada 20. novembrī

Mīļo zelta labumiņ, bēdīgais Saulesstariņ! Nupat pārnācu no Sahli,¹ iet labi! Likos izmeklēties viscauri, mana galvenā un vienīgā lieta ir zarnu katars, tikai stipri ielaists un tādēļ ilgāki kopjams. Uz tā pamata visa nervozitāte, visi raustītāji, visi aukstie degoni² un sliktie topiņi³. Sieviešu slimības nav nekādas, sirds un krūtis gluži veselas. Bet katars esot mani tik vāju padarījis veselības ziņā, it kā būtu 9 bērni[us] pēc rindas dzemdējuse. Jāievēro diete un siltums. Biju ar biezo kreklu, neatradu nemaz pardaudz, lika vēl valkāt stipri oderētus zābakus un siltu istabu 16 celsius⁴ jeb vairāk un vienādu. Parakstīja divējas zālītes, lika tūlīt zobus gādāt. Rītu iešu pie zobārsta. Mīļais, mīļais sirdsdraudziņ.

[Turpinājums atklātnes otrā pusē:]

Ko domā, mīļo zelta puteklīt, ko šodien atradu priekšā, kad no ārsta pārnācu – Vecozolu⁵! Nāk mākslenieki atpakaļ, noplīsuši un izbadējušies, nu grib rīkot koncertu. Daudz sveicienu no Cielēn kundzes.⁶ Svētdien viņai dzimumdiena.

[Turpinājums ačgārni virs teksta pirmās rindas:]

Ko dara „Sonderfurcht Umweg”⁷? Rītu rakstīšu vairāk.

[Atklātnes otrā pusē ačgārni zem teksta pierakstīts:]

Tavu kartiņu dabūju.

Vienkārša atklātne (RTMM 29298). Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Herrn A. Naglin, Lugano, Castagnola, Stella d'oro.” Pasta zīmogi: „Bern 20.XI.08.; Lugano 21.XI.08.”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Aspazija pēc apmešanās Dienvidšveicē, īpaši kopš 1907. gada vasaras, bieži slimoja ar dažādām hroniskām un akūtām kaitēm. Ap 1908. gada 19. novembri dzejniece (domājams, pēc Kastaņolā iepazītā Odesas aptieknieka S. Reiževska (*C. Рейжевский*) ieteikuma) devās uz Berni pie slavenā iekšķīgo slimību speciālista Hermaņa Zāli (*Hermann Sahli*), lai noskaidrotu savas slimības pamatdiagnozi.

² Vārds lietots ar nozīmi „deguni”.

³ T.i., podiņi (no vācu *der Topf*).

⁴ Resp., 16° pēc Celsija skalas.

⁵ Ar jauno literātu Jūliju Vecozolu dzejniekpāris bija tuvāk iepazīties pirmajos Cīrihē pavadītajos emigrācijas mēnešos. Kopš tā laika trijotne uzturēja samērā regulārus vēstuļu kontaktus. 1908. gada vasarā J. Vecozols kopā ar Bernē dzīvojošo Piektā gada emigranti Amandu Cielēnu un igauņu vijolnieku Eduardu Sērmusu (*Eduard Sörmus*) pat bija Raini un Aspaziju apciemojis viņu patvēruma vietā pie Lugānas ezera.

⁶ Šī Kastaņolas apmeklējuma laikā A. Cielēna bija sadraudzējies ar Aspaziju un, dzejniecei uz medicīnisku izmeklēšanu Bernē ierodoties, labprāt izmitināja viņu pie sevis Cecīlijas ielā (*Cäcilienstraße*) 24 īrētajā mājoklī.

⁷ Viena no Aspazijas un Raiņa pašdarinātajām, humorpilnajām un bieži variētajām viņu Kastaņolas kaķa iesaukām vācu valodā (reizēm tām pievienota latviska galotne). Izdomā savstarpēji sacenzdamies, dzejnieki ar šādiem „jaunvārdiem” joka pēc apmainījās gandrīz katrā 1908. gada novembra vēstulē. Tā kā šīs vārdu spēles adekvāti nav pārtulkojamas, latviski tās šeit atveidotas netiek.

7.

Rainis un Margo Šartena-Antinka (*Scharten-Antink*) Kastaņolā Aspazijai 1908. gada 21. novembrī

H.P.,¹ biju šodien ciemā pie Scharteniem² uz pusdienu, nogāja labi, ar veceni³ runājām kā zoss ar cūku, bet labi sapratāmies. Šo kārti⁴ pēc⁵ atnesa lavandaja⁶, lai Tev aizsūtot. Daudz labas dienas arī no lavandajas un Luigina[s]⁷. Rakstīšu pats arī šodien.

Vienkārša atklātne (RTMM 18108). M. Šartenas-Antinkas un Raiņa kopīgs sūtījums. Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne Raiņa rokrakstā adresēta: „Mm. A. Zeelen pour Mm A. Naglin, Bern, Cäcilienstr. 24.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „21.XI.08.”

Raiņa teksta pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 134. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Mīļvārdiņu saīsinājums.

² Runa ir par Raiņa un Aspazijas 1908. gada maijā jauniegūtiem paziņām – nīderlandiešu literātu Karelu Teodorusu Šartenu (*Carel Theodorus Scharten*) un viņa dzīvesbiedri Margo Šartenu-Antinku (pilnā vārdā – *Margo Sybranda Everdina Scharten-Antink*). Pāris tolaik bija apmeties netālu no Kastaņolas, Brē ciema Tadei (*Taddei*) pansijā jeb restorānā ar izīrējamām istabām.

³ Kopā ar abiem Šarteniem pansijā mitinājās arī divas viņu vecāka gadagājuma radnieces. Šeit acīmredzot ir runa par Šartenu „veco māti”, kuru Rainis piemin nākamajā, 22. novembra atklātnē Aspazijai (RTMM 10818). Dzejnieks ar sirmgalvi laikam mēģinājis sazināties vācu valodā, kaut gan viņa to pratusi vāji.

⁴ Domāta nosūtīšanai uz Berni sagatavotā M. Šartenas-Antinkas atklātne (bez adreses), kurā Aspazija kļūdainā vācu valodā tiek apsveikta ar labajiem medicīnisko izmeklējumu rezultātiem. Rainis līdz ar trūkstošo adresi M. Šartenas-Antinkas tekstam atklātnes otrā pusē pievienojis arī īsu ziņojumu sievai.

⁵ Vārds lietots ar nozīmi „pēcāk” jeb „vēlāk”.

⁶ Veļas mazgātāja, veļas sieva (no itāļu *lavandaia*). Runa ir par dzejniekpāra kaimiņieni Kastaņolā – veļas mazgātāju un virēju Karolinu Kapello (*Carolina Capello*).

⁷ K. Kapello meitiņa Luidžina.

8.

Aspazija Bernē 1908. gada 21. novembrī

Mīļo sirdsdraudziņ! Gribēju garāki šodien rakstīt, bet neiznāk. Vai vakarējo karti saņēmi? Vairāk nav kā zarnu katars! Šodien sameklēju zobu ārstu, maksās ap 140 franku. Būs gatavi līdz nākošai piektdienai¹, tā kā piektdien varēšu mājā braukt. Zāles lietoju, ir jau labāk, tikai liels nogurums no visas pārmaiņas un staigāšanas. Rītu Cielēn k[un]dzei dzimumdiena, atsūti gratulāciju². Viņa taisās Tev pīrāgus sūtīt. Laura³ bija. Ko dariet abi ar St[ecker]beisseri⁴? Atraksti drusku, mīļo, mīļo zelta putniņ.

[Kreijas malā pierakstīts:]

Vai gediņas⁵ nosūtīji?

Ilustrēta atklātne ar ziemas skata – iespējams, kāda Bernes parka ainavas – krāsainu fotoattēlu (RTMM 16942). Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Herrn A. Naglin, Lugano, Castagnola, Stella d’Oro.” Adreses pusē zīmodziņš: „Kaiser&Co. Bern.” Bernes pasta zīmogs ar datumu: „21.XI.08.”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Resp., līdz 28. novembrim.

² Gratulācija (no vācu *die Gratulation*) – apsveikums.

³ Bernē medicīnu studējošā L. Gulbe. (Sīkāk sk. 2. vēst. 4. koment.)

⁴ St[ecker]beisseris – kaķa iesauka. (Sīkāk sk. 6. vēst. 7. koment.)

⁵ Dzejiņas, dzejoļīši (saīsinājums no vācu *die Gedichte* ar latvisku deminutīva galotni).

9.

Rainis Kastaņolā 1908. gada 21. novembrī

Manu sirdsmīļumiņ, Tavu kartiņu dabūju jau šorīt, un man bij, it kā es jau būtu zinājis, ka viss izies labi. Ka nav organiska vaina, bija domājams no tā, ka Tev taču pa laikiem ir bijis arī labāk, kā, piem., Slobā¹ un arī še pirmo vasaru. Nu Tu zini, mīļo labumiņ, un nu vari ņemt pats sevi ārstēties un lielo pūku² kā palīgu. Gan jau nu izārstēsīm ar siltumu un ēšanu, un labu turēšanu. – Kā nu būs ar ``` braukšanu? Vai siltuma dēļ tur vai te?³ – Vai prasīji arī, kādēļ nav bērns bijis? Man liekas, ka Tu nebiji sastādījis jautājumu listi un varbūt tā aizmirsi par dažu jautāt. Es ar pēdējās dienās ar to darbu⁴ biju kā iemidzis un nekā nepārrunāju. Ja būtu kas svarīgs palicis nejautāts, tad jau vari vēl īsākā audiencē paprasīt. – Sveicienus Cielēnietei⁵ vispārīgus un sevišķus uz dzimumdienu. – Un nu par šenes notikumiem: pie Šarteniem⁶ biju šodien pusdienā, dikti negribējās iet, jo diena pagalam, bet jāizpilda solījums, un nu: izrādās, ka nemaz nebija gaidījusi! Par laimi, es nebiju nostrādājies un nezaudēju humoru, tā vēl nogāja viss labi, ņēmos tos 3 sievišķus smīdinādams, tā jocīgākā ir vecā māte. Pate⁷ ir vēl arvien ļoti laimīga, ka viņi top slaveni. Ēdām polentu⁸, Karolina⁹ taisītāja. – Sonderforch-Umweg¹⁰ ir nemierīgs, liekas, ka meklē Tevi pa sienu un tabaku, pa vīnu stalažām un jumtu šķorēm un brīnās, ka arī tur Tevis nav. Visa māja¹¹ grib viņu pa nakti noturēt istabā, bet tas tik reizi izdevās, tad arī piebļāva visiem ausis un no rītus pelnos bij veikala darīšanas: pelnus es tagad vienmēr atstāju, bet viņš nepaliek, nupat nolaižīja man degunu, iekoda reizi un ārā, tātad iekošana nozīmē ne vien ēšanu, bet arī tās pretstatu. – No svarīgām lietām vēl noticis: 1) Kurcis atsūtījis mīlestības vēstuli un 25 frankus; lai piedaloties pie Landera „Imanta”;¹² gribu atbildēt, ka man bail no L[ander]a simpātijām priekš Niedras,¹³ 2) Raņķis grib izdot otrā drukā „Noskaņas”¹⁴, bet vai nekonkurēs ar jaunajiem dzejoļiem? Ko atbildēt? 3) Brālis prasa, kur Tavs apsolītais artikels par siev[iešu] kustību pērn?¹⁵ 4) Tu gribēji sataisīt pēc „Gleichheit”¹⁶. Atbildēšu, ka Tu nevarēji.¹⁷ Viņš arī nobēdājies par K[ārļa] D[ucmaņa] uzbrukumu.¹⁸ Jāmierina. – Pats strādāju

tikai vienu dienu. „Ziemeļbl[āzmai]” dzejoli pabeidzu,¹⁹ vairāk nekā; jūtos iztraucēts; šodien atkal visa diena beigta. – Pusdienas ēdu pēc savas modes: maizes vietā sieru, sviesta vietā avīzes, cepeša vietā – Schäfeli²⁰, runcis Theilhabers²¹ ēd vēl tikai teļa cepeti, labu, bet daudz. Herzensseeliņ, Lieb[vogiņ].²²

Vēstule (RTMM 108018). Rakstīta uz vēstulpapīra ar melnu tinti.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 134.–135. lpp. ar norādi uz nepareizu RTMM inventāra numuru, datējumu „1908. gada 22. novembrī” un nelielām tekstoloģiskām atšķirībām. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura un RPg (sīkāk par šo Raiņa privātā arhīva dokumentu sk.: G. Grīnuma. Raiņa 1905.–1923. gada piezīmju grāmatiņa – vērtīgs dokumentāli biogrāfisks avots // *RGGr 1989*. Sastād. G. Grīnuma, S. Viese. Rīga: Liesma, 1989, 12.–29. lpp.).

¹ Sloba – krievu vietvārda *Слободской* latviskā atveidojuma „Slobodska” saīsinājums. Slobodskas pilsēta Vjatkas guberņā bija vieta Iekškrievijā, uz kuru Rainis tika izsūtīts pēc tiesas sprieduma pasludināšanas par līdzdalību Jaunās strāvas kustībā. Laikā no 1899. gada vasaras līdz 1903. gada pavasarim, kuru dzejnieks pavadīja ziemeļu trimdā, pie viņa vairākkārt ilgstoši uzturējās arī Aspazija.

² Sk. 1. vēst. 6. koment. Turpmāk abu sarakstes partneru bieži lietotie latviskie atvasinājumi no Viljama Šekspīra komēdijas „Sapnis vasaras naktī” personāža *Puck* vārda vairs netiks komentēti.

³ Tā kā Raiņa un Aspazijas politiskā patvēruma vietas – Šveices itāļu kantona Tičīnas (*Ticino*) – dzīvojamajos namos tolaik nebija ne krāšņu, ne centrālās apkures, aukstajā sezonā viņi smagi cieta no iekštelpu zemās temperatūras un caurvēja. Tas bija viens no galvenajiem iemesliem, kura dēļ dzejniekpāris ne reizi vien apsvēra plānu par pārcelšanos uz Cīrihi, kur telpas rudens un ziemas mēnešos tika apkurinātas un nebija izplatīta tičīniešiem raksturīgā telpu intensīvās vēdināšanas tradīcija.

⁴ Dzejnieks tieši pirms Aspazijas izbraukšanas uz Berni bija pabeidzis „Virpuļa kalendāra 1909. gadam” literārās daļas sagatavošanu un, domājams, bez pārtraukuma uzsācis darbu pie dzejoļu krājuma „Klusā grāmata”.

⁵ Runa ir par A. Cielēnu, pie kuras Aspazija mitinājās Bernē.

⁶ Sk. 7. vēst. 2. un 3. koment.

⁷ Proti, M. Šartena-Antinka.

⁸ *Polenta* (itāļu val.) – kukurūzas miltu putra, viens no tičīniešu pamatēdieniem.

⁹ K. Kapello. (Sīkāk sk. 7. vēst. 6. koment.)

¹⁰ Kaķa iesauka. (Sīkāk sk. 6. vēst. 7. koment.)

¹¹ Domāta Bertoljo pāra apsaimniekotā villa *Stella d'Oro* (tulkojumā no itāļu val. – Zelta zvaigzne) Kastaņolā, kur dzejniekpāris dzīvoja kopš 1908. gada vasaras.

¹² Rainis te atsaucas uz Kārļa Kurševica 3. (16.) novembra vēstuli no Pēterburgas (RTMM 107238) un piemin viņam izsūtīto honorāru par tobrīd jau bankrotējušajā žurnālā „Vārpas” (1908) publicētajiem dzejoļiem. K. Kurševics cita starpā dzejniekam rakstīja: „Patlaban organizējas Pēterburgā izdevēju biedrība „Imanta”. Tie nebūs tādi „sušķi” kā „vārpenieki”. [...] Ja jums būtu kāds nopietnāks darbs aizdomā [vārds lietots ar nozīmi „padomā”. – G.G.], tad varētum gādāt, ka „Imanta” apņemas izdošanu.” (1909. gadā apgāds „Imanta” Pēterburgā tiešām izdeva Raiņa dzejoļu krājumu „Klusā grāmata”).

¹³ Runa ir par Kārļa Landera apcerējumu „Sabiedriskie virzieni latviešu literatūrā” („Mūsu dzimtenes kalendārs 1909. gadam”, 32.–48. lpp.), kurā ietverts šāds Andrieva Niedras radošā veikuma vērtējums: „Tas ir rakstnieks, kurš pēc savām dāvanām, pēc sava talanta var ieņemt vienu no pirmām vietām starp Eiropas rakstniekiem. [...] Mākslas ziņā viņa darbi pārspēj visu, kas līdz šim parādījies mūsu literatūrā. Bet par to jo nabadzīgs, jo šaurs ir šo darbu saturs, viņu sabiedriskais virziens.” (45. lpp.) Rainim nebija pieņemams A. Niedras uzskats, ka rakstniekam nav jāiejaucas sociālu problēmu risināšanā, turklāt iespējams, ka Rainis joprojām (kopš 1896. gada) A. Niedram nebija piedēvis asos uzbrukumus Aspazijai par pāriešanu Jaunās strāvas pusē. Tā vai citādi, tik augstas vietas ierādīšana viņa idejiskajam pretiniekam latviešu literatūras hierarhijā dzejniekam bija principiāli nepieņemama.

¹⁴ Par „Noskaņām” Rainis dēvē savu dzejoļu krājumu „Tālas noskaņas zilā vakarā”. Grāmatizdevējs Augusts Raņķis 1908. gada 4. (17.) novembra vēstulē dzejniekam (RTMM 21811) ziņoja, ka krājuma pirmizdevums (1903) ir pilnībā izpārdots un viņš labprāt to publicētu atkārtoti. (Faktiski „Tālu noskaņu zilā vakarā” otrais izdevums 1909. gadā nāca klajā Ludviga Grenctāla apgādā.)

¹⁵ „Artiklu” (no vācu *der Artikel*), t.i., rakstu, par starptautiskās sieviešu kustības aktualitātēm Aspazija rakstniekam un dzejniekpāra Rīgas pilnvarniekam A. Deglavam, sauktam par Brāli, bija apsolijsi ievietošanai „Saimnieču un zelteņu kalendāra” 1909. gada laidienā.

¹⁶ „*Die Gleichheit*” (Vienlīdzība) – proletāriski feministisks žurnāls (1892–1923), kurš, redaktora posteni pārņemot Klārai Cetkinai, bija kļuvis par sociāldemokrātiskās sieviešu kustības vadošo preses izdevumu.

¹⁷ Rainis 1908. gada 27. novembra vēstulē A. Deglavam ziņoja: „Elza aizbrauca pie ārsta profesora, nu jau nedēļa: briesmu nau, tikai liels vājums un nevar strādāt. Tā arī Tev solītais raksts neiznāk.” (LU AB MR K. Egles f., 476, 36; RKR, 21. sēj., 138. lpp.)

¹⁸ Kārlis Ducmanis laikraksta „Dzīve” 1908. gada 58. un 59. numurā bija ievietojis recenziju „Dažas piezīmes garāmejojot” par A. Deglava apcerējumu „Tikumiskie problēmi” („Mūsu dzimtenes kalendārs 1909. gadam”, 11.–31. lpp.) un K. Landera „Sabiedriskajiem virzieniem latviešu literatūrā”. Ar A. Deglava atbildi K. Ducmanim „Cīņa dēļ tikumiskiem problēmiem” („Dzīve”, 1908, 62. nr.) aizsākās polemika, kurā iesaistījās arī K. Landers ar rakstu „Dažas piezīmes par kādu kritiku” („Dzīve”, 1908, 63. un 64. nr.) K. Ducmanis (K.D.) polemiku savukārt turpināja ar publikāciju „Vēsturiskais materiālisms un mākslas kritika” („Dzīve”, 1908, 73., 75., 77.–80. nr.).

¹⁹ „Ziemeļblāzma” – nodaļa topošajā Raiņa dzejoļu krājumā „Klusā grāmata” (RKR, 2. sēj., 321.–338. lpp.).

²⁰ Domājams, kāds ziemeļšveiciešu ēdiens.

²¹ Sk. 6. vēst. 7. koment.

²² *Herzensseele*, *Lieb[vogel]* (no vācu *das Herz* – sirds – un *die Seele* – dvēsele; *lieb* – mīļš – un *der Vogel* – putns) – sirdsdvēselīte, mīļputniņš; Raiņa un Aspazijas sarakstē bieži lietoti jauktas vāciski latviskas formas mīļvārdiņi.

10.

Aspazija Bernē 1908. gada 22. novembrī

Mīļo sirdsputniņ! Dabūju karti no Scharten k[un]dzes.¹ Mums šodien tāda uztraukumu diena,² nāk un iet gratulanti³ no paša rīta, nes puķes C[ielēnas] k[un]dzei, es arī nopirku tādu pastkartu albumiņu no mūsu puses. Es te no mūsu klusuma esmu iekļuvuse straumē, jāiet vēl ciemos pie Lauras⁴ un Jaunozol⁵. Pārgrozītā apkārtne mani atkal stipri aizņem, nevaru iedzīvoties un strādāt nemaz. Ārā stipri snieg, bet iekšā ir silti un labi. Jūs abi ar Schlippenbachu⁶ sēdiet savā klusā stūrītī un urbjaties. Ak, kā es skaitu dienas, kad mājā būšu, manu mīļo zelta puisīti! – Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu mimozas zariņa fotoattēlu (RTMM 70998). Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Signor A. Naglin, Lugano, Castagnola.” Pasta zīmogi: „*Bern* 22.XI.08.; *Castagnola* 23.XI.08.”

Viens atklātnes stūris noplēsts.

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Runa ir par M. Šartenas-Antinkas atklātņi (RTMM 17999), kuru 21. novembrī, pievienojot adresi un arī dažas rindas no sevis, Aspazijai bija nosūtījis Rainis.

² Todien, 22. novembrī, tika atzīmēta A. Cielēnas četrdesmit piektā dzimšanas diena.

³ Apsveicēji, laimes vēlētāji (no vācu *die Gratulanten*).

⁴ Domāta L. Gulbe.

⁵ Iespējams, latviešu studente Bernē.

⁶ Schlippenbachs – kaķa iesauka. (Sīkāk sk. 6. vēst. 7. koment.)

11.

Rainis Kastaņolā 1908. gada 23. novembrī

L.S.¹ Esmu jau divas kartiņas dabūjis; aizrakstīju vakar vēstuli, šodien notikumu maz, tik[k]o pietiek kartiņai. Alsobald Weiter² cītīgi palīdz saimniecībā, viņš ēd gaļu, es mazgāju katlus, un tā mēs iztiekam viens ar otru. Aizgāja tagad Tevi meklēt uz vistu stallīti. Ziņa par Taviem zobiem mūs pārsteidza, bet ne patīkami, baidāmies, ka Tu nerādītu zobus pardaudz.³ – Vai biji jau kādā koncertā vai teātrī? Jums būs „Lohengrins”⁴ trešdien, tas Tev patīk, aizej. Ceturtdien „L’eventail”⁵. – Es vēl neesmu neko aizsūtījis.⁶ Šodien atkal apmācies. Vai tur jau sniegs? Kā ir ar aukstumu? Sveicini visus.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu Sansalvatores kalna fotoattēlu mēnessgaismā (RTMM 18450). Uzraksts: „7433 Monte S. Salvatore visto da Lugano”. Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Zeelen pour A. Naglin, Cäcilienstr. 24, Bern.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „23.IX.08.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 135.–136. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Mīļvārdu saīsinājums.

² Kaķa iesauka. (Sīkāk sk. 6. vēst. 7. koment.)

³ Rainis šeit zobojas par Aspazijas „stomatoloģiskajiem piedzīvojumiem” Cīrihē, kuri pieminēti viņas 21. novembra atklātnē.

⁴ Domāta 25. novembrī paredzētā Riharda Vāgnera operas „Loengrīns” (*Lohengrin*) izrāde Bernes Pilsētas teātrī (*Stadttheater Bern*). Dzejnieka izteikumi šajā un vairākās citās 1908. gada novembra vēstulēs liecina, ka Aspazijas prombūtnes laikā viņš ar laikrakstu starpniecību uzmanīgi sekojis Bernes teātru un koncertzāļu repertuāram, lai sievai palīdzētu izvēlēties vērtīgāko no šī piedāvājuma.

⁵ „Vēdekļis” (franču val.) – Karlo Goldoni komēdija, kura Bernes Pilsētas teātrī tika izrādīta 26. novembrī.

⁶ Teiktais, domājams, attiecas uz dzejoļu krājuma „Klusā grāmata” manuskriptu, kuru, spriežot pēc ieraksta RPg, Rainis uz Pēterburgu nosūtījis tikai 1908. gada 1. decembrī.

12.

Aspazija Bernē 1908. gada 23. novembrī

Mans sirds sapnīt! Esmu ļoti noguruse. Vakar bijām augšā visi līdz 4 no rīta. Šorīt bij 10 jābūt pie zobārsta, tas dzīvo otrā pusē pilsētai. Pēc pusdienas 2 bija atkal otrreiz turpu jāiet, un pārnācu 5cos. Vakarā pulkst. 8 mums abām¹ izņemtās biļetes² uz „Hanneles Himmelfahrt”³. Tavu mīļo vēstulīti dabūju, kad pārnācu, atdzēros kā puķe no rasas. Rītu varēšu vairāk rakstīt, tagad iešu pagulēties. Citādi labi, tikai „Schwach[īņ?]”⁴ v[ienai?]. Lido.

Atklātne ar nezināma autora gleznas – rudens ainavas – krāsainu reprodukciju (RTMM 29299). Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Herrn A. Naglin, Lugano, Castagnola.” Pasta zīmogi: „Bern 23.IX.08.; Castagnola 24.IX.08.” Oriģināla malas nodilušas, nelieli attēla bojājumi.

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc Bernes pasta zīmoga.

¹ Aspazijai un viņas Bernes mājasmātei A. Cielēnai.

² T.i., biļetes (no franču *billet*).

³ „Hanneles debesbraukšana” (vācu val.). Par šīs Gerharta Hauptmaņa pasaku lugu iestudējumu Aspazijai varēja būt īpaša interese. 1896. gadā Rainis lugu bija pārtulkojis latviski, bet publicēta (ar nosaukumu „Hannele”) tā tika divus gadus vēlāk – vispirms laikraksta „Mājas Viesis” literārajā pielikumā (1898. gada 20.–23. nr.), pēc tam Rīgā, Plātesa apgādā, arī grāmatā. Pirmoreiz uz latviešu skatuves „Hannele” Raiņa tulkojumā (ar Aspazijas vārdu) parādījās tikai 1907. gada 26. septembrī (tā tika iestudēta Rīgas Latviešu teātrī Aleksandra Freimaņa režijā), tātad tikai gadu pirms tam, kad dzejniecei šo populāro G. Hauptmaņa lugu radās iespēja noskatīties uz Bernes Pilsētas teātra skatuves.

⁴ Vāji, bēdīgi, „švakiņi” (no vācu *schwach*).

13.

Rainis Kastaņolā 1908. gada 24. novembrī

S[?].S.S.F.¹ Dabūju Tavu kartiņu un reizē arī ciema kukuli, par kuru izsaki Cielēn k[un]dzei daudz mīļu paldies. Katris gārdais kumoss slavē devēju.² Schlipenbachs³ arī dabūja savu tiesu un atrada, ka labs gan. Citādi viņš ar mani nav visai mierā, nesēd daudz mājās, Frauchen⁴ jau arī neesot, smādē⁵ manu ēdamo un neatstāj man nekā pāri. – Vēstuli dabūju no Antona, labu.⁶ – Šodien pastrādāju un gribu īsti rīt jau beigt, bet nezinu, vai paspēšu.⁷ Stipri manās nogurums, kaut gan daudz dienas tiku izlaidis. Izstaigājies nu vēl labi pa koncertiem un „Lohengrinu”⁸ nepalaid garām. Apklaudies, kur ir lielāka kolonija – Bernā vai Cirichā⁹, tur vajdzēs aizsūtīt Līgotņa „Liter[atūras] vēsturi”¹⁰. Sveicini nu atkal visus. Lido. H.S.S.D.¹¹

Ilustrēta atklātne ar krāsainu Lugānas panorāmas fotoattēlu (RTMM 18458). Uzraksts: „16643 Lugano.” Adreses pusē iespiests: „Wehrli A.-G., Kilchberg-Zürich.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne sūtīta aploksnē.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 136. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura un RPg.

¹ Mīļvārdiņu saīsinājums.

² A. Cielēna, kura 22. novembrī atzīmēja savu dzimšanas dienu, Rainim bija nosūtījusi sainīti ar svētku pīrāgiem.

³ Kaķa iesauka. (Sīkāk sk. 6. vēst. 7. koment.)

⁴ Sieviņa (vācu val.), proti, Aspazija.

⁵ Vārds lietots ar nozīmi „pelt, niecināt”.

⁶ Rainis te atsaucas uz tikko saņemto Antona Birkerta 7. (20.) novembra vēstuli (RTMM 128182), kurā bija skarti galvenokārt ar Raiņa jaunā dzejoļu krājuma – „Klusās grāmatas” – izdošanu saistīti jautājumi.

⁷ Runa ir par „Klusās grāmatas” pabeigšanu.

⁸ Sk. 11. vēst. 4. koment.

⁹ Šī Raiņa piezīme liecina par dzejnieka izolētību no latviešu emigrantu kopienu jeb „koloniju” dzīves Ziemeļšveicē dienvidu trimdas pirmajos gados.

¹⁰ Nesen iznākušās Līgotņu Jēkaba „Literatūras vēstures” eksemplāru Rainim no Rīgas bija nosūtījis viņa jaunības draugs, bijušais jaunstrāvnieks Kārlis Ķirpēns. Autors ar A. Birkerta starpniecību K. Ķirpēnam bija izteicis vēlēšanos, lai Rainis grāmatu nodod „Šveices internacionālajā vai latviešu bibliotēkā” (K. Ķirpēna 13. (26.) oktobra vēstule Rainim; RTMM 21705).

¹¹ Mīļvārdiņu saīsinājums.

14.

Aspazija Bernē 1908. gada 24. novembrī

Mīļo zelta labumiņ! Vakar laikam pardaudz piepūlējies, kad gāju 2 reizas pie zobuārsta un teātrī¹. Šodien jūtos vājāka un paliku gultā. 4 tomēr iešu atkal pie zobuārsta. Tavu mīļo kartiņu ar zelta vārdiņiem dabūju. Es neesmu neko nokavējuse prasīt,² nerakstīju tikai tādēļ, ka labāk personīgi atstāstīšu, negribu piepūlēties rakstot, un arī nekā nestrādāju, man jau tā ir jācieš caur svešiem apstākļiem, kur nu vēl – vājums. Manu mīļo, zelta puisīti, Rosenhübschen.³
[Atklātnes malā pierakstīts:]

Sestdien man notes biljete⁴, es labprāt jau piektdien⁵ brauktu, kad tik vien zobu būtu gatavi.

[Ačgārni virs teksta pirmās rindas svešā rokrakstā pierakstīts:]

Mīļš sveiciens no Jūsu A. Cielēn.

Ilustrēta atklātne ar nezināma autora gleznas – rudens ainavas – krāsainu reprodukciju (RTMM 16943). Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Signor A. Naglin, Lugano, Castagnola.” Bernes pasta zīmogs ar datumu: „24.XI.08.”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

1 Aspazija iepriekšējā dienā bija noskatījiesies G. Hauptmaņa lugas „Hanneles debesbraukšana” izrādi Bernes Pilsētas teātrī.

2 Dzejniece šeit mēģina atspēkot Raiņa 21. novembra vēstulē izteiktās šaubas, vai viņa, konsultējoties pie iekšējā slimību speciālista dr. Hermani Zāli, ārstu ir pietiekami pamatīgi izvaicājusi par savu veselības stāvokli, tostarp arī par pēcnācēju trūkuma iemeslu dzejniekpāra kopdzīvē.

3 Rož[u]jaukiņais (no vācu *die Rosen* – rozes – un *hübsch* – glīts, jauks).

4 Domājams, vilciena biļete ar noteiktu datumu.

5 T.i., 27. novembrī.

15.

Rainis Kastaņolā 1908. gada 25. novembrī

H.T.P.G.¹ Dabūju visas tās smukās kartiņas, – man nu gan tik tādas daiļrakstāmas vien,² bet rīt iešu uz Cassarà³, tad paņemšu. Jāiet visvairāk dēļ tā Ohrab-Silberschein⁴, kas tā esot par virtšapti⁵! gan jau nu redzēšot, kad pārbraukšot Frauchen⁶! Jāiet vien ir! Nepabeidzu šodien, varbūt pat ne rīt.⁷ – Šodien tādi notikumi: ka vējš izsita logu, Biruta atrakstīja vēstuli,⁸ pats izvārīju putru, bet neēdu, runcis izskaitīja līdz trim, saimniecei⁹ atbrauca viesis, saule jau trīs dienas. – Aprunājies labi par palikšanu Bernē vai Cirichā; ko teica dakters¹⁰? Kā ir ar krāsnīm? – Vai nopirki sev siltas kurpes? – Kurai kolonijai jāsūta Līg[otņa] „Lit[eraturas] vēsture”¹¹ – Izstaigājies vien pa teātriem, kad ar nogursi, tikpat būs savs atspirgums, un gan jau vēlāk atpūtīsies. Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu Lugānas panorāmas fotoattēlu, priekšplānā Sanlorenco katedrāle (RTMM 18438). Uzraksts: „*Lugano. Cattedrale di San Lorenzo e Val Kolla.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Zeelen pour Mm. A. Naglin, Bern, Cäcilienstr. 24.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „25.XI.08.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 136.–137. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Mīļvārdiņu saīsinājums.

² Rainis un Aspazija kolekcionēja ilustrētas atklātnes ar mākslas darbu reprodukcijām, pilsētu skatiem, dabas ainavām u.c. Savstarpējai korespondencei dzejnieki mēdza rūpīgi izvēlēties īpaši skaistas, reizēm arī ar vēstuļu saturu tematiski saistītas pastkartes un vēlāk tās rūpīgi kārtoja albumos.

³ Saīsinājums no Lugānas austrumu priekšpilsētas *Cassarate* (Kasarate) nosaukuma. Rainis turp bieži devās pēc laikrakstiem un citiem sīkiem pirkumiem, kuri nebija pieejami Kastaņolā.

⁴ Kaķa iesauka. (Sīkāk sk. 6. vēst. 7. koment.)

⁵ Virtšapte (no vācu *die Wirtschaft*) – saimniecība; saimniekošana. Vārda latviskojums tīši kariķēts komiska efekta labad.

⁶ Sk. 13. vēst. 4. koment.

⁷ Runa joprojām ir par darbu pie dzejoļu krājuma „Klusā grāmata”.

⁸ Te iespējams, pieminēta B. Skujenieces vēstule, kuru atbildē jaunajai māksliniecei 1908. gada 28. decembrī Rainis nodēvējis par „lielo skaisto vēstuli par Tevi pašu” (RKR, 21. sēj., 143. lpp.).

⁹ Šis apzīmējums, sākot no 1908. gada rudens, Raiņa un Aspazijas sarakstē parasti attiecināts uz villas *Stella d'Oro* saimnieci Asuntu Bertoljo (*Assunta Bertoglio*).

¹⁰ Proti, Bernes internists dr. Hermanis Zāli.

¹¹ Sk. 13. vēst. 10. koment.

16.

Aspazija Bernē 1908. gada 25. novembrī

Mīļo mīļumiņ. Šodien jau ir labāk, tikai nav man te izdevības atpūsties. Vakar biju ciemā pie Lauras¹ un nu vēl pēc rindas jāiet uz tiem citiem ciemiem – Jaunozol, Zanderson, Hertel². Šovakar uz „Lohengrinu”³. Rītvakar ceru dabūt zobīņus, bez tiem arī nav atpūtas, jo mans vienīgais ēdamais zobīņš arī tika izrauts. Šodien sāku drusku nodarbot[ies], norakstīju priekš Tevis kopiju no H[erteļa] pēdējās vēstules priekš nāves.⁴ Vai atpūties? vai staigā? Netopi bēdīgs, mans saules star[s]. Lido.

[Ačgārni virs teksta pirmās rindas pierakstīts:]

Šorīt saņēmu Tavu kartiņu.

[Atklātnes kreisajā malā pierakstīts:]

Vai Schlippenbachs⁵ mani vēl meklē vistu stallī?

Ilustrēta atklātne ar nezināma autora gleznas – rudens ainavas – krāsainu reprodukciju (RTMM 29300). Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Herrn A. Naglin, Lugano, Castagnola.” Pasta zīmogi: „Bern 25.XI.08.; Castagnola 26.XI.08.”

Oriģināls nedaudz bojāts, slikti salasāmas teksta pēdējās rindas.

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Aspazija acīmredzot apmeklējusi savu novadnieci, medicīnas studentu L. Gulbi viņas īrētajā dzīvoklī *Weissenbühlweg* 8.

² Bernes latvietes – studentes un emigrantes, kuras Aspazijai, iespējams, bija pazīstamas jau pirms emigrācijas.

³ Sk. 11. vēst. 4. koment.

⁴ Veterinārārsts Ādolfs Hertelis, Raiņa pažiņa kopš 19. gs. 90. gadiem, 1905. gada revolūcijas laikā bija viens no t.s. „zemnieku kara” vadītājiem Aizputē. Ā. Herteleļa lietas iztiesāšana bija ilgusi vairākus gadus, un galu galā karatiesa viņam piesprieda nāvessodu nošaujot. Pirms soda izpildīšanas 1908. gada 1. septembrī Ā. Hertelis bija uzrakstījis emocionālu atvadu vēstuli sievai. Sastopoties Bernē ar viņa māsu Elzu Herteli, kurai bija šīs vēstules kopija, Aspazija

norakstīja tās tekstu (attiecīgais rokraksts glabājas RTMM, inv. nr. 120694), lai ar vēstuli varētu iepazīties arī Rainis. Starp citu, dzejnieks 1909. gada 22. janvārī sacerēja dzejoli „Par piemiņu Ādolfam Hertelim” (RKR, 1. sēj., 325. lpp.) un iekļāva to dzejoļu krājuma „Klusā grāmata” (Pēterburga: „Imanta”, 1909) nodaļā „Ziemeļblāzma”. (Krājums tūlīt pēc izdošanas tika konfiscēts.) RKR ievietotajā komentārā šim dzejolim (1. sēj., 513. lpp.) atzīmēts, ka tas pirmoreiz publicēts laikraksta „Sociāldemokrāts” 1923. gada 16. septembra numurā ar nosaukumu „Ādolfā Herteļa piemiņai”. Faktiski jau, vēlākais, 1911. gadā publiskajā apritē parādījās atklātne ar Ā. Herteļa portretu, kurai bija pievienots šis dzejolis, nodēvēts par „Varoņa rītu”. (Atklātnes oriģināls RTMM 127878; tās attēls publicēts RKR, 21. sēj., 675. lpp.)

⁵ Kaķa iesauka. (Sīkāk sk. 6. vēst. 7. koment.)

17.

Rainis Kastaņolā 1908. gada 26. novembrī

P.S.S.T.¹ Mūsu Schlagsahns² jau skaita līdz trim, tas nozīmē vēl trīs dienas;³ istabā viņš nesēd, bet tāli prom arī neiet, kas zin, kad nāks. Labi bij, ka paliki gultā, ļaunākais laikam nebij teātrs,⁴ bet negulēšana līdz 4, tas piepūlē visvairāk. Rakstīt nu vairs neraksti neko garāku, gan jau dabūsim zināt savā laikā. Strādāt arī nestrādā, ne priekš tam brauci. Kad vēl paspēj, tad uzraksti, ar kuru vilcienu brauksi un kad būsi še. – Šodien un rīt vāru minestru⁵, bet Hochheraus⁶ nemaz nenāk palīdzēt, tikai vēl ēst, lai jau vīrišķis pats tiekot galā. Lika tikai Tev atvest bifstek, to vieglo gaļu lai neņemot. – Ar darbu vēl neesmu galā, tepat būtu, bet aizvien vēl kas jāpieliek.⁷ Sveicini k[un]dzi⁸. Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsaina Lugānas ezermalas promenādes skata fotoattēlu; kreisajā malā Sansalvatores kalns (RTMM 18457). Uzraksts atklātnes otrā pusē: „*Lugano e Monte S. Salvatore*.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Zeelen pour A. Naglin, Cäcilienstr. 24, Bern.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „26.XI.08.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 137. lpp. ar norādi uz nepareizu RTMM inventāra numuru. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Mīļvārdu saīsinājums.

² Kaķa iesauka. (Sīkāk sk. 6. vēst. 7. koment.)

³ Domāts atlikušais laiks līdz Aspazijas pārbraukšanai.

⁴ Proti, R. Vāgnera operas „Loengrīns” 25. novembra izrādes apmeklējums Bernes Pilsētas teātrī.

⁵ *Minestra* (itāļu val.) – zupa, vira.

⁶ Kaķa iesauka. (Sīkāk sk. 6. vēstules 7. koment.)

⁷ Sk. 15. vēst. 7. koment.

⁸ Domāta A. Cielēna.

18.

Rainis Kastaņolā 1908. gada 26. novembrī

L.S.S.P.¹ Rakstu tūliņ, no rītus, pēc Tavas kartiņas saņemšanas; ja Tu ceturtdien dabū zobus, varbūt tad jau brauc piektdien² un šī mana karts Tevi vairs nerasniegtu. – Brālis atkal pieprasa pēc pārskata par „siev[iešu] kustību”.³ – Sveicini mīļi H[erteļa] māsu, mierināt jau nav iespējams.⁴ – Šorīt mums bij pirmā salna, bet Sommertags⁵ nepaliek par nakti iekšā; jāejot Tevi meklēt, vai neesot baznīcā.⁶ – Nenopūlies par daudz ar ilgu runāšanu. – Tu vari ar savu biļeti braukt cauru sestdienu līdz svētdienas rītam. – Es gaidu, vairs nerakstīšu. **[Turpinājums kreisajā malā vertikāli:]** Sveicini visus radiņus⁷ un draugus – vecos un jaunus. Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu Lugānas iekšpilsētas skata fotoattēlu (RTMM 18483/2). Uzraksts: „6088. *Lugano Via Pessina*.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „A. Zeelen pour Me A. Naglin, Bern, Cäcilienstr. 24.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „26.XI.08.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 137.–138. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Mīļvārdiņu saīsinājums.

² T.i., 27. novembrī.

³ Sk. 9. vēst. 15. koment.

⁴ Runa ir par E. Herteles brālim Ā. Hertelim 1908. gada 1. septembrī izpildīto nāvessodu. (Sk. arī 16. vēst. 4. koment.)

⁵ Kaķa iesauka. (Sīkāk sk. 6. vēst. 7. koment.)

⁶ Acīmredzot domāta Kastaņolas Sandžordžo (*San Giorgio*) baznīciņa Brē kalna nogāzē metrus 50 virs Raiņa un Aspazijas mājokļa – villas *Stella d'Oro*.

⁷ Iespējams, ka šo apzīmējumu dzejnieks attiecinājis uz L. Gulbi, kura kopš 1906. gada vasaras vēstulēs uz Kastaņolu dzejniekpāri bieži dēvēja par „radiņiem” (sk., piemēram, viņas 21. jūlija un 6. novembra vēstules Aspazijai (RTMM 30483; RTMM 30485)).

19.

Aspazija Bernē 1908. gada 26. novembrī

Mīļo sirdsgabaliņ! Dabūju atkal Tavu kartiņu, mana gan ir smukāka, bet Tava mīļāka, lai Edelweiss¹ apož, kura labāka. Šodien dabūju zobiņus, 120 fr[an]k[i], liekas, ka ļoti labi, rīt jāiet vēl tur kaut ko nolīdzināt. Piektdienas vakaru vai sestdienas rītu² izbraukšu, redzēšu vēl, ar kuru vilcienu labāk. Šodien Cielēna[s] meita nolika pusdoktora eksāmenu,³ atkal liela svinība ar puķēm, es arī iedāvināju vienu ciklemi⁴. Vakar biju ciemā pie Zanderson un uz „Lo[h]engrin”⁵, ļoti noguru. Šodien atkal ciemā pie Hertel⁶ un Stases⁷ un tad vakarā zelšafte⁸. Tā man iet! Mīļo, mīļo zelta labumiņ. Lido.

Ilustrēta atklātne ar nezināma autora gleznas – rudens ainavas – krāsainu reprodukciju (RTMM 16979). Atklātne acīmredzot nav nosūtīta, jo Šveices pastmarka nav dzēsta. Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Signor A. Naglin, Lugano, Castagnola.”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura.

¹ Kaķa iesauka. (Sīkāk sk. 6. vēst. 7. koment.)

² T.i., 28. vai 29. novembrī.

³ A. Cielēnas vecākā meita Viktorija Cielēna gatavojās beigt medicīnas studijas Bernes Universitātē.

⁴ Runa ir par ciklameni (Cyclamen), resp., alpu vijolīti.

⁵ Sk. 17. vēst. 4. koment.

⁶ Domāta E. Hertele.

⁷ Par Stasi dzejniekpāris dēvēja jelgavnieci Anastasiju Čiksti, kuru pazina kopš 19. gs. 90. gadu otrās puses. A. Čikste, tāpat kā šajā vēstulē iepriekš pieminētā Zandersone, tolaik studēja medicīnu Bernes Universitātē.

⁸ Zelšafte (no vācu die Gesellschaft) – sabiedrība; kompānija.

20.

Aspazija Bernē 1908. gada 26. novembrī

Mīļo Zelta Labumtīņ. Rakstīju Tev jau šodien, ka varbūt izbraukšu piektdienas vakarā, bet apdomājos, ka pa nakti braukt taču iznāktu par grūtu, un tad nu nolēmu tā: izbraukšu sestdien¹ no rīta pulksten 10 un 50 min[ūtēs] no Bernas, un tas pienāk Lugānā 8 un 25 minūtēs vakarā. Esi tad pretī, sirdsziediņ! Līg[otņa] „Literatūru” sūti šurpu šejienas pulciņam,² cīriķiešiem jau esot.³ Es teicu, ka Tu sūtīsi. Gaidiet nu abi.⁴ Lido.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu gleznas reprodukciju (RTMM 29301). Uzraksts: „*MILANO – La morte del poveri. – A. VILLA.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Signor A. Naglin, Lugano, Castagnola.” Pasta zīmogi: „*Bern 26.XI.08.; Castagnola 27.XI.08.*” Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ T.i., 28. novembrī.

² Runa ir par Bernes latviešu kopienu.

³ Sk. 13. vēst. 10. koment.

⁴ Domāti Rainis un dzejniekpāra runcis.

1909. gads

21.

Rainis Laveno 1909. gada 3. jūnijā

Manu mīļo draudziņ, te nu es esmu;¹ šo es rakstu kā pirmo karti. Kāpu kopā ar pulka vāciešiem pa nakti uz Kalnu², un, tā kā tur augšā ļoti dārgi, tad negulēju par nakti, bet nostaigāju līdz 3, kad lec saule. Vērts bij tās negulētās nakts, bij jau aizmirsts, kā tas izskatās. Tad šodien gulēju pa dienu mežā un atbraucu še labi izgulēties. Ar visu taupiņu tomēr dārgi. Te laikam palikšu tik vēl rīt. Un nu Tu, mīļumiņ, barojies un turi labi manu mazo pūku; pirmdien³ gaidīšu Tavu sestdien⁴ rakstīto kartiņu. Te ir gan ļoti jauki, un vajdzētu Tev arī to redzēt, pretim tās slavenās skaistās salas⁵. Rīt gribu apskatīt. Man liels nogurums, bet taču arī vēl bailes, ka Tu viens nebēdātos. Es nu drīz sākšu darbu, un *[turpinājums atklātnes kreisajā malā vertikāli]* tad bēdām nav vairs vietas. Vēstuli arī rakstīšu. Tev nākošreiz rakstīšu skaidrāk, lai nemaitā actiņas. Mīļo dvēselīt, turies. H.S.⁶

Ilustrēta atklātne ar Laveno panorāmas melnbaltu fotoattēlu (RTMM 15885). Uzraksts: „*Lago Maggiore – Laveno – Panorama generale.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin, Castagnola pr. Lugano.” Pasta zīmogi: „*Laveno 3.6.09.; Castagnola 3.VI.09.*”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 172. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Rainis tikko bija uzsācis t.s. kāju ceļojumu jeb pārgājienu pa Lagomadžores (*Lago Maggiore*; tulkojumā no itāļu valodas – Lielais ezers) gleznaino apkārtni, lai nedaudz atpūstos un uzsāktu darbu pie iecerētās drāmas „Jāzeps un viņa brāļi”. No Kastaņolas ar vilcienu viņš bija izbraucis, domājams, 2. jūnijā un sasniedzis Laveno pilsētiņu Madžores ezera dienvidaustrumu krastā. Ceļojuma laikā Rainis Aspazijai ik dienas sūtīja atklātnes (saglabājusies tikai daļa no tām) ar skatiem no vietām, kur viņš tobrīd atradās vai arī kuras tikko bija apskatījis. Uz šīs atklātnes redzama Laveno pilsētiņas panorāma no ezera puses.

² Iespējams, Saso del Ferro (*Sasso del Ferro*; 1062 m v.j.l.) vai arī Nudo kalns (1235 m v.j.l.) Laveno tuvumā.

³ T.i., 7. jūnijā.

⁴ Resp., 5. jūnijā.

⁵ Acīmredzot Izolabella (*Isola Bella*, tulkojumā no itāļu val. – Skaistā sala), kā arī Madres, Borromeas (*Borromea*) un Superiores (*Superiore*) salas Madžores ezerā iepretim Laveno.

⁶ Mīļvārdiņu saīsinājums.

22.

Rainis Izolabellā 1909. gada 3. jūnijā

Sirds iniņ, esmu še¹, vēl ļoti maz izgulējies, pardaudz redzēts, un vēl klāt noguris. Lieliski dārzi uz salas, pils iekšā tik bagāta ar bildēm kā liela galerija, arhitektūra skaista, par daudz uz reizes, un tad tie briesmīgie forestieri², iet barā un visu samaitā, neko nevar ilgāk apskatīt. Bet daba ir brīnišķa, kartiņu sapirku daudz, bet tas nav tas; no pašām skaistākām vietām nav kartu. Garām braucu gar mazu saliņu S. Giovanni, viens īpašums, dārzs, neliela māja, bet mīlīgāku un skaistāku nevar ne iedomāties.³ Tev taču vajdzētu kaut reizi to redzēt, mazo sirdspūkiņ, [*turpinājums atklātnes kreisajā malā vertikāli*] kā lai nodzīvo, to neredzējis, un tik tuvu klāt! Būs taču Tev arī jābrauc; vai nevajdzētu pat tagad tūliņ Tev šurp atbraukt, mēs reizē visu apbrauktu. Tādu plānu vajdzēja taisīt no paša sākuma. Raksti par to uz Locarno un, kad jūties stipra, mazākais, ne [*turpinājums ačgārni virs pirmās rindas*] vājāka, kā bijī, un kad Pīpiņam aizsūtīji,⁴ atbrauc arī uz Locarno, taisīsim sev ferijas⁵, atļausimies sev arī ko. Vēstules Berta⁶ var pakaļ sūtīt. Priekš Tevis te arī būs daudz skaista. Ko domā, sirdsdraudziņ? Vēl nestrādāju; drīz sāksšu. Sirdsdimiņ.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu Madžores ezera panorāmas fotoattēlu (RTMM 70935). Uzraksts: „*Isola Bella – Giardino.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sign. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Svizzera.” Pasta zīmogi: „*Isola Bella 3.6.09.; Castagnola 4.VI.09.*” Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 172.–173. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Rainis bija nonācis Itālijas teritorijai piederošajā Izolabellā, vienā no skaistākajām un tūristu iecienītākajām Lagomadžores salām. Uz atklātnes redzamās ezera panorāmas fotoattēls uzņemts, domājams, no Izolabellas Borromeo pils (*Palazzo Borromeo*) – baroka arhitektūras šedevra – terases.

² Forestieri (no itāļu *forestiere*) – ārzemnieki, iebraucēji, šeit acīmredzot – tūristi.

³ Skaistā Sandžovanni saliņa (*Isolina di San Giovanni*) ir pati mazākā sala Lagomadžores Borromeas salu grupā (tās platība tikko sasniedz 0,4 ha). Būdama privātpašums, tūristiem tā aizvien bijusi slēgta. Saliņa ir ievērojama ar to, ka laikā no 1927. līdz 1952. gadam tā kalpojusi par vasaras rezidenci slavenajam itāļu diriģentam Arturo Toskanini (*Arturo Toscanini*).

⁴ Runa, iespējams, ir par Aspazijas tēlojumu „Meitenes mirte”, kas bija apsolīts žurnālam „Izglītība” un kuru tā redaktors Ermanis Pīpiņš gaidīja jau vairākus mēnešus.

⁵ Ferijas (no itāļu *feria*) – brīvdienas, atvaļinājums.

⁶ Domāta Kastaņolas pasta nodaļas darbiniece Bertija Albrehta (*Berty Albrecht*).

23.

Aspazija Kastaņolā 1909. gada 4. jūnijā

Mīļo sirdsdārgumiņ, acuspožumiņ! Rakstu Tev piektdienas vakarā: atgadījies nekas nav. Šovakar atnāca pirmais „Dz[imtenes] V[ēstneša]” numurs no tā laika, kamēr Tu projām. Nav par to¹ nekas iekšā. Vācieši vairs negrib dot kases direktora amatu latvietim ir ievērojamākā ziņa, otrs, ka šos Vasaras svētkos stipri mazāk nodzerts nekā pērn. Tad palamājas par Weinbergi un par „Latviju”, kura atkal lienot klāt.² No vēstulēm dabūju no Reiževskajas, kura brīnās, kādēļ viņai tik ilgi neatbildu, tā tad nav dabūjuse manu karti. Viņa vēl turpat, un labuma neesot.³ Šodien karts no Onkuļa, nesatiekoties ne ar vienu, dzīvojot viesnīcā, rakstīšot plašāk.⁴ Tad no Marijas vēstule, kura grib būt laba un atkal nav ne šis, ne tas, un divkosīgs.⁵ Tad Tavas divas mīļās kartiņas⁶. Labi, mīļo zelta labumiņ, ka Tev patīk un Tevi izklaidē. Bet es gan negribētu braukt, papriecāšos tāpat ar Tevīm. Pēdējais uztraukums un bēdāšanās man atkal drusku klāt ķēries. Kad Tevi pavadīju, nosvēros, un bija gandrīz par 1 kilo mazāk, un tas par pēdējām četrām dienām.⁷ Man vajag miera, miera, un kaut Tu man vai paradīzi rādītu! Tas ir tāpat kā Tu negribi grāmatiņas lasīt, kuras man patīk. Tā ir tā pate sajūta, kur visi nervi pretojas. Es paguļos un atpūšos ļoti daudz, tad drusku parakstu. Vakar norakstīju un nosūtīju Pīpiņam⁸ [*divi iepriekšējie vārdi viegli pasvītroti*], šodien rakstīju Marijai un Tev. Es pat nevaru pie darba ķerties, kamēr neesmu tās vēstules novēluse no sirds. Pa starpām paskribinu savus lupatiņus.⁹ Vakaros paskatos mūsu abu zvaigznītes.¹⁰ Pirmo nakti gulēju Tavā gultiņā, bet tur velk, un es pārgāju pie sevis atpakaļ. Biju tik neprātīga, ka vienu nakti atstāju logu vaļā, no rīta bija durchs¹¹. Tagad gan saglābu. Turu logu cieti un apkraujos ar visiem ķiseņiem¹², šodien ārā nebija jāiet. Šodien līst un pērkons, turu arī par dienu logu cieti, šodien ārā nebiju.

Ko Tu nu tādā laikā dari, mīļo sirdsdraudziņ? Esi aizmirsis mājā savu pelēko kreklu, un es arī biju tik noguruse, ka nepaskatījos, sūtītu pakaļ, bet būs

ar pakiņu¹³ klapatas. Nākošu sestdienu¹⁴ gaidīšu Tevi mājā. Pirmo nakti redzēju Tevi sapnī kāpjām uz liela, stalta zirga, bet bārda bij sirma, tas nozīmē lielu godu, bet bēdas arī klāt. Otro nakti sapņoju, ka Tu rīkojies pa ķēķi¹⁵ ar traukiem un stipriem vārdiem lādējies. Trešo nakti sapņoju kaut ko ļoti dzīvi par to pašu mūsu intereses priekšmetu, tikai atkal iemigu un nu neatminu. Tad no sīkajiem piedzīvojumiņiem: kurpnieks pirmo dienu pēc Tevis stipri sita ar kulaku pa durvīm un atnesa kurpes, prasīja 70, es devu 50, un tā palika. Dienu vēlāk, pastaigājoties es viņa balsi dzirdēju sarunā ar sievišķiem, bet tā nebūt nebija mīlīga. Tad vēl ar saimnieci¹⁶ šo to parunājām. Es smējos, ka viņa sāk dzert, jo viņai pilns logs ar butelēm¹⁷. Tā esot nevainīga gososa¹⁸. Viņa pastāstīja, ka Aļati meita¹⁹ mantojuse 8 tūkstošus no kādas vecas zias²⁰, tādēļ viņi tā var dzīvot, un otrais mantošanas kandidāts esot tas pats onkuls, kurš toreiz taisīja lērumu pa nakti. Tas esot bagāts vecpūsis un dzīvojot Teseretē²¹. Tad aprunājām Carolinu, ka mazgā netīru vešu²² un liek daudz klora klāt, un tā mūsu sirdis saplūda mīlestībā. Te Tev nu visa mana dzīvīte, zelta dārgumiņ, rakstīšu atkal otrdien²³, ja nebūšu kartiņu dabūjuse, tad turpat²⁴. Šovakar zvaigznīšu nav un es eju laikus gulēt. Kalenderus arī abus noplēšu, bet no cet[urt]dienas pārgāju taisni uz sestdienu. Mīļo, mīļo sirdsdzīvībiņ!

Tavs mazais Pūks

Vēstule (RTMM 135263). Teksts rakstīts uz vēstuļpapīra ar melnu tinti. Pirmpublicējums.

Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura.

(Aspazija Rainim viņa ceļojuma laikā, domājams, rakstīja katru dienu, taču šī ir vienīgā vēstule, kura atrasta.)

¹ Iespējams, domāta ar nepacietību gaidītā informācija Aspazijai piešķirtās, taču neizmaksātās Bisnieka fonda prēmijas lietā (sīkāk par šo jautājumu sk.: G. Grīnuma. Rainis, Aspazija un Bisnieka fonda „juceklis” // *RGGr* 1983. Sastād. S. Viese. Rīga: Liesma, 1983, 46.–102. lpp.).

² Dzejniece te komentē kādā pagaidām nenoskaidrotā laikraksta „Dzimtenes Vēstnesis” 1909. gada numurā publicētas ziņas.

³ 1908. g. maijā Rainis un Aspazija Kastaņolā vai tās tuvumā nejauši bija iepazinušies ar Odesas aptieķnieku S. Reiževski un viņa dzīvesbiedri Jevfrosiņju L̄vovnu Reiževsku (*Евфросинья Львовна Рейжевская*), kura Lugānas ezera apkaimē uzturējās ārstnieciskā nolūkā. Ar abiem Reiževskiem dzejnieki turpināja sarakstīties arī pēc viņu aizbraukšanas no Tičīnas. (Sīkāk par Raiņa un Aspazijas kontaktiem ar Reiževsku pāri sk.: VA, 429.–438. lpp.). Aspazija šeit atreferē J. Reiževskas 1909. gada 1. jūnija vēstuli no Bernes (RTMM 18980), kurā viņa žēlojas par dzīves apnikumu ilgstošās ārstēšanās vājo panākumu dēļ.

⁴ Runa ir par Rainim adresētajā L. Vaguļa 2. jūnija atklātnē (RTMM 18904) izklāstītajiem jaunumiem. Sūtītājs tobrīd uzturējās Londonā.

⁵ Iespējams, domāta Bernes Universitātes medicīnas studente Marija Vecrumba, no kuras Aspazija bija saņēmusi vēstuli 29. maijā (RTMM 30308). Jauniete pirms neilga laika bija apciemojusi abus dzejniekus Kastaņolā un izturējās pret viņiem šķietami draudzīgi. Tomēr Aspazija topošo mediķi turēja aizdomās kā vienu no Bernē studējošajām latvietēm, kuras bija nodomājušas publiski protestēt pret viņas pausto nostāju žurnālā „Mājas Viesis” ievietotajā rakstā „Kāds labums mums no mūsu studējošām sievietēm?” (1909, 1. nr., 5.–6. lpp; 2. nr., 24.–26. lpp.). Berniešu asais pretraksts ar nosaukumu „Aspazija studējošo latviešu sieviešu apsūdzētājas lomā” tika publicēts vēlāk – žurnāla 20. maija (2. jūnija) numurā, kura eksemplārs līdz 4. jūnijam Kastaņolā vēl nevarēja būt nonācis. Taču, spriežot pēc Raiņa izteikumiem 25. maija vēstulē A. Deglavam (sk. RKR, 21. sēj., 168. lpp.), dzejniekpāris par to, ka šāds materiāls žurnālā kuru katru brīdi parādīsies, bija informēts jau iepriekš.

⁶ Raiņa sūtījumi 2. un 3. jūnijā (sk. 22. un 23. vēst.).

⁷ Aspazija jau vairākus gadus cieta no ielaista kuņģa katara. Tobrīd dzejnieces slikto pašsajūtu noteikti vēl vairāk padziļināja konflikts starp viņu un Bernes latviešu studentēm, kurš draudēja izvērsties plašā publiskā polemikā.

⁸ Sk. iepriekšējās vēst. 4. koment.

⁹ Acīmredzot domāti šūšanas un lāpīšanas darbi.

¹⁰ Raiņa un Aspazijas Kastaņolas mājokļi – sākumā vēsturiskais Karlo Kataneo nams (*Casa Carlo Cattaneo*), vēlāk – villa *Stella d'Oro* – atradās stāvajā Brē kalna nogāzē augstu virs Lugānas ezera. Dzejniekpārim pa savu istabu logiem un siltajā sezonā no balkona patika vērot mēnessgaismas atspulgu ezera ūdeņos un „nodoties kosmogonijas studijām” naksnīgajās dienvidu debesīs. Abi bija izvēlējušies sev tīkamākās zvaigznes un zvaigznājus. „Man Or[ion]s, Jupiters, Gr[eizais] Rats, Polārzvaigzne. In[iņai]: Kasiope, Sīriuss, Sietiņš, Venera,” Rainis, piemēram, atzīmē dienas hronikā 1908. gada 9. februārī (RKR, 24. sēj., 309. lpp.).

¹¹ Diareja, caureja (saīsinājums no vācu *der Durchfall*).

¹² Ķīsenis, arī ķīsens (no vācu *das Kissen*) – spilvens.

¹³ Domāta paciņa, resp., pasta sūtījums.

¹⁴ T.i., 12. jūnijā.

¹⁵ Ķēķis (novec.) – virtuve.

¹⁶ A. Bertoljo.

¹⁷ Butele (iespējams, no vācu *die Buttel*) – pudele.

¹⁸ Acīmredzot – gāzēts dzēriens (no itāļu *gassosa*).

¹⁹ Droši vien domāta Marija Aljati (*Maria Agliati*), Raiņa un Aspazijas kaimiņiene Kastaņolā.

²⁰ *Zia* (itāļu val.) – tante.

²¹ Tesserete (*Tesserete*) – ciems ziemeļrietumos no Lugānas.

²² Veša (no vācu *die Wäsche*) – veļa.

²³ T.i., 8. jūnijā.

²⁴ Proti, uz Lokarno.

24.

Rainis Gambaronjo Džerrā (*Gambarogno Gerra*) 1909. gada 5. jūnijā

Manu mīlo sirdsaplociņ, esmu tagad jau atkal tālāk ticis,¹ kur šodien būs naktsmājas, nezinu vēl, bet šī vieta² man ļoti patika, vakar tur biju. Izredze³ no turienes vēl skaistāka, man liekas tagad, ka visskaistākā šinī ezerā. Tā ir veca baznīca; iekšā vecs uzraugs, stāstīja man garas reizes; 5 mēneši esot tur gluži kluss, tas viņam nepatika, bet man dikti iepatikās, man liekas, Tev arī patiktu. Kad es Tev to varētu parādīt. Man gluži tā bēdīgi un it kā kauns vienam pašam skatīties tos skaistumus, un tas labais pūkiņš sēd viens pats un bēdājas. Es daudz staigāju un redzu, un tā nokūstu, ka ne uz ko nav domas, uz darbu gan arī nē. Te ir tāda biļete: 5 franki uz trim dienām braukt ar visiem kuģiem; tad var apskatīt ērti visus smukumus un nenopūlēties; varbūt to arī Tu varētu? Itālijā⁴ tagad nemaz neprasa vārdu,⁵ vēl ērtāk nekā Šveicē. Esot ļoti maz ļaužu – forestieru⁶.

[*Turpinājums ačgārni virs pirmās rindas:*]

Rakstīšu varbūt vēl šovakar. Svētdien⁷ būšu Lokarnā. Nebēdā, mīlo zelta sirdskodoliņ. Varbūt Tu taču vēl sadomā braukt arī līdzī; gaidīšu arī uz to atbildi. Mīlo sirdsraudziņ, lido.

Ilustrēta atklātne ar Sankaterinas del Saso baznīciņas melnbaltu fotoattēlu (RTMM 108002). Uzraksts: „*S. Caterina del Sasso – Lago Maggiore*”. Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Signora A. Naglin, Castagnola – Lugano”. Pasta zīmogi: „*Gambarogno Gerra 5.VI.09.; Castagnola 5.VI.09.*”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 172. lpp. ar datējumu „1909. gada 4. jūnijā”. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Rainis tobrīd bija atgriezies Šveices teritorijā un nonācis līdz Džerras ciemam netālu no Gambaronjo kalna Lagomadžores dienvidaustrumos.

² Spriežot pēc šīs atklātnes ilustrācijas, dzejnieks runā par Sankaterinas del Sasso baznīciņu. Tā paceļas uz augstas klints Madžores ezera austrumu krastā un ir tālu izslavēta ar lielisko panorāmu, kas paveras no ēkas terases.

³ Vārds lietots ar nozīmi „skats”, „aina”.

⁴ Lagomadžore jeb Lielais ezers stiepjas 62 km garumā. Tā ūdenstilpes lielākā daļa atrodas Itālijas teritorijā, tāpēc ceļojot pa Raiņa izvēlēto maršrutu, nācās šķērsot Šveices-Itālijas robežu.

⁵ Rainis un Aspazija Šveicē bija ieradušies ar svešiem, nedrošiem personības dokumentiem uz Artura Nagliņa un Amālijas Herkiras (krievu *Амалия Геркир*; vācu *Amalia Herkir*) vārda. Dzejniecei no Krievijas pierobežā dzīvojošās A. Priedītes patapināto svešo pasi drīz pēc nonākšanas Šveicē turklāt vēl nācās nosūtīt īpašniecei atpakaļ, un viņa bija palikusi bez personību apliecinoša dokumenta vispār. Līdz ar to pārvietošanās no Šveices uz citu valsti dzejniekpārim būtu saistīta ar lielu risku.

⁶ Sk. 22. vēst. 2. koment.

⁷ T.i., 6. jūnijā.

25.

Rainis Lokarno 1909. gada 5. jūnijā

Manu mīļo zelta iniņ, mēs abi divi esam ātrāk darījuši, nekā bij domāts: Tu atrakstīji jau sestdien,¹ un es uz karstām pēdām Tavai vēstulei atnācu pakal; nu jau viņa man ir rokā un visapkārt aplikta ar kušcheniem². Līst vakarā liels lietus, dienu bij jauks, un es iesāku atkal „Jahschenu”³, bet lāga neiet. Aiz lietus palieku šovakar Lokarnā, bet dārgi, un rītu iešu apkārtnē meklēt korteli⁴. Tad tūliņ rakstīšu, lai Tu turp adresē; bet palūkošu arī šē pastā. Bet nu nebēdājies, mīļo actiņ, un sāk atkal atbaroties, citādi es braukšu mājā. – Kreklis man būs šē jāpērk. – Es arī vēl nekā nevaru strādāt, vēstules nerakstītas. – Sapņoju par Tevi, ka Tu pirki sarkanu zīda kleiti. Tad bērni gribēja mani nostumt no tilta, bet es viņus pēru. Kad nākšu pie drusku garāka miera, tad rakstīšu atkal, līdz šim reti esmu bijis uz vietas 2 stundas. – „Jāzepiņu”⁵ rakstīju ceļā, uz pļavas, sienu pļāva, cīruļi bij, tik mazā pūkiņa nebij. Tad par nedēļu lielais būs pie mazā. Mīļo sirds dziļumiņ, acu graudiņ, lido.

Ilustrēta atklātne ar Lagomadžores panorāmas melnbaltu fotoattēlu (RTMM p36773). Uzraksts: „*Lago Maggiore – Isola Bella.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „M[m] A. Naglin, Castagnola pr. Lugano.” Pasta zīmogi: „*Locarno 5.6.09.; Castagnola 6.VI.09.*”

Kopija cietusi no mitruma; teksts dažviet tikko salasāms.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 173.–174. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Faktiski – piektdien, 4. jūnijā. Nākamajā dienā, t.i., sestdien, 5. jūnijā, Aspazijas vēstule bija pienākusi Lokarno pastā.

² Kušcheni (no vācu *die Küßchen*) – skūpstīņi.

³ „Jahschens” – īpašvārda „Jāzepts” pamazināmā forma ar vācu deminutīva galotni, proti, „Jāzepiņš”. Rainis šādi reizēm dēvēja savu aizsākto lugu „Jāzepts un viņa brāļi”.

⁴ Kortelis (novec.) – dzīvoklis, mītne.

⁵ Sk. 3. koment.

26.

Rainis Ronko sopra Askona (*Ronco sopra Ascona*) 1909. gada 7. jūnijā

Manu mīļumiņ, manu gaidījumiņ, sēdu šodien vēl tanī pašā Lokarnē, bet nu aizeju meklēt sev citu vietu. Par daudz dārgi, nevar nemaz izturēt. Paliku līdz pusdienai viesnīcā, lai varētu reiz norakstīt uz Parīzi; nu tas ir darīts.¹ Bet no pusdienas pašas izbēgu, kur jau vakariņās 2 olas un 2 šķēlītes šķiņķa un gazosa² maksāja – 2 frankus. Tādā kārtā es nekādu ēšanu vairs nevaru panest. – Šo rakstu pastā, uz pultes. „Jāzepiņu”³ šodien vairs nevarēšu. Tāds žēlums, ka man tas darbs tā tiek putināts. Vakar arī nekā prātīga neuzrakstīju, visas domas tik, kur palikšu, kā lai ierīkojos, kā varētu iztikt vismaz ar 5 fr[ankiem] par dienu. Līdz šim i tas neiet vēl. Visas, arī mazās, sādžas še pilnas ar pansijām. Privātistabas neredzu nevienas. Iešu tagad uz Askonas⁴ pusi, varbūt būs lētāk tur, kur dzīvo tie pusplikie,⁵ kuri laikam jau aplupināti. Kopies un turies, mīļo sirdsdraudz[īņ], dimantiņ, herz seeliņ⁶.

Ilustrēta atklātne ar Pallancas pilsētas kuģu piestātnes krāsainu fotoattēlu (RTMM 15972). Uzraksts: „*Pallanza. Imbarcadero e Hotel St. Gottard*”. Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sign. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Svizzera.” Pasta zīmogi: „*Ronco sopra Ascona 7.VI.09.; Castagnola 8.VI.09.*”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 174. lpp. ar datējumu „1909. gada 6. jūnijā”. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Rainis tikko bija pabeidzis garu, principiāli svarīgu vēstuli parīzietim Henrijam Simsonam (RTMM 16996), kurā izklāstīja savus uzskatus nacionālajā jautājumā, uzsverot to atšķirību no latviešu sociāldemokrātijas oficiālās nostājas (sk. RKR, 21. sēj., 174.–176. lpp.).

² Sk. 23. vēst. 17. koment.

³ Domāta Raiņa aizsāktā luga „Jāzeps un viņa brāļi”.

⁴ Pilsētiņa dienvidaustrumos no Lokarno.

⁵ Runa ir par „Patiesības kalnu” (*Monte Verità*; 321 m v.j.l.) ziemeļrietumos no Askonas, kur pērnā gadsimta sākumā dažādu virzienu brīvdomātāji un „dabasbērni” bija izveidojuši

starptautisku alternatīva dzīvesveida un kontrkultūras centru. (Sīkāk sk. grām.: VA, 591.–643. lpp.)

⁶ Sk. 9. vēst. 22. koment.

27.

Rainis Lokarno 1909. gada 8. jūnijā

Nu, mīļo sirdsziļumiņ, es esmu iegājis tādā vietā, kādu Tu nemaz nevarēsi iedomāties.¹ It labi kalnā un izskats jauks, bet pate sen nodegusi sādža, kuru nopircis vecs vīrs – spekulants, ietaisījis 4 mājeles vecās drupās, 2 jau pārdevis un nu sēd un gaida, kamēr būvēs garām dzelzceļu, tad taisīs sanatoriju, fabriku, vasarnīcas u.t.t. Īrniece ir vēl veca preilene², kura reizē veģetāriene, drusku naturmensch³, pate sev vāra un mazgā, bet pa lielākai daļai dzīvo tikai no polentas⁴ un mežā salasītām ogām. Turklāt priecīga, laimīga un resna. Te nu es maksāju tik par istabēli 1 fr[anku] dienā, ēst jātaisa arī man pašam. Lēti gan iznāk, bet tie cilvēki man ne tā patīk. Rīt no rītus iešu uz Lokarnu pēc Tavas vēstules. Tad arī pierakstīšu, kurp Tu lai sūtītu vēstuli, kad gadītos kas ekst[rā].

[Atklātnes malā pierakstīts:]

Bet cerēsim, ka nebūs nekas un ka tad šī Tava otrdienas⁵ vēstule būs pēdējā, un es svētdien⁶ būšu mājās pie mazā pūkiņa.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu fotoattēlu – Madžores ezera krastmalas skatu Lokarno pievārtē (RTMM 15886). Uzraksts: „7650 Phototypie Co. Neuchâtel. Sponda del Lago a Locarno.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „A. Naglin, Castagnola pr. Lugano.” Pasta zīmogi: „Locarno 8.VI.09.; Castagnola 9.VI.09.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 176.–177. lpp. ar datējumu „1909. gada 7. jūnijā”. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc Lokarno pasta zīmoga.

¹ Šīs vietas nosaukumu Rainis nekur nav minējis. Spriežot pēc pasta zīmoga un dzejnieka 10. jūnija vēstules Aspazijai, viņš, iespējams, bija apmeties kādā nelielā ciemā Solduno apkaimē uz rietumiem no Lokarno.

² Preilene (no vācu *das Fräulein*) – jaunkundze.

³ Dabasbērns (no vācu *der Naturmensch*).

⁴ Sk. 9. vēst. 8. koment.

⁵ T.i., 8. jūnija.

28.

Rainis Lokarno 1909. gada 9. jūnijā

Mīļo sirdskamoliņ, atnācu šodien pakaļ vēstulei un dabūju kartiņu.¹ Bet, kad viss labi, tad rīt nenākšu pakaļ pēc vēstules [*bojāts teksts*] [gan]drīz 3 stundas. Esmu vēl turpat² iekš [*bojāts teksts*] tā ērnotā veča un laikam palikšu līdz svētdienai³; ja tad nu būtu kas itin svarīgs, tad vari arī turp atrakstīt uz turienes vārdu; citādi es mājās braucot pieiešu Lokarnā. Ja Tu vēl raksti, tad, sirdsiniņ, nones vai nu uz Casarà vai Ruvelišķiem⁴. Šodien drusku strādāju, bet tik izjaukts esmu, ka neesmu nemaz no vietas rakstījis, bet šur tur pa gabalam.⁵ Uz mani pašu tas dara ļoti sliktu iespaidu; bet vēl es nekā nespēju. Kad tik Tu būtu vesels, mīļais pūkiņš, tad varētu arī vieglāk panest šo izplūkāto dzīvi. Kopies, mīļo labumiņ. [*Turpinājums kreisajā malā vertikāli; tā lielākā daļa noplēsta.*] Nogaidīju.

Ilustrēta atklātne ar Madžores ezera panorāmas krāsainu fotoattēlu (RTMM 103718). Uzraksts: „*Lago Maggiore. Una gondola. 7659 Phototypie Co., Neuchâtel.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „9.VI.09.”

Atklātne stipri bojāta: noplēsta tās adreses puse un daļēji – otras puses augšmala; neliels bojājums arī tekstā.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 177. lpp. Nosūtīšanas vieta, datējums un adresāts noteikts pēc vēstules satura un pasta zīmoga.

¹ Runa, iespējams, ir par 8. jūnijā uz Lokarno nosūtītu Aspazijas atklātņi, kura nav saglabājusies.

² Sk. iepriekšējās vēst. 1. koment.

³ Proti, līdz 13. jūnijam.

⁴ Casarà – itāļu vietvārda *Cassarate* saīsinājums; Ruvelišķi – vietvārda Ruviljana (*Ruvigliana*) „lietuviskota” forma. Kasarate Raiņa un Aspazijas emigrācijas gados bija Lugānas pilsētas austrumu priekšpilsēta, Ruviljana – neliels ciems Brē kalna nogāzē augšpus Kastaņolas (mūsdienās abi ciemi ir iekļauti Lugānas pilsētas administratīvajā sastāvā). 20. gs. sākumā

vēstules no Kasarates vai Ruviljanas Lokarno reģionu acīmredzot sasniedza nedaudz īsākā laikā nekā no Kastaņolas sūtītā korespondence.

⁵ Domājams, ka Rainis arī šeit, tāpat kā iepriekšējās atklātnēs, runā par darbu pie lugas „Jāzeps un viņa brāļi”.

29.

Rainis Solduno 1909. gada 11. jūnijā

Mīļo sirds atvariņ, dabūju to mīļo vēstulīti¹, turies, mīļumiņ, pret visām tām neģēlībām;² vēl Tev humors ir, tik mīļa tā vēstule, bet pate Tu gan dikti ciet no tiem suņiem visapkārt. Man visu laiku tik nemierīga sirds, redzēju gan labu sapni par Tevi, Tev bij liela grāmata, tur Tu ierakstīji dzejas, un visām bij puķītes klāt, es ar vienu ļoti smuku zariņu – zaļu un sarkanu – ielīmēju iekšā, Tev vēl daudz palika puķīšu. Te līst ik dienas un nevar nekā strādāt; taisos ātrāk mājās, jau parīt. Kad esmu projām, tad par Tevi daudz vairāk iedomājos, un man sirds sāp, ka neesmu savu mazo pūkiņu labāk turējis. Kad man nu tagad izdotos, kad Tevi atkal varētu vest pie spēka. Vajdzēs atkal cīnīties, un Tu vāja, mīļo actiņ.

[Atklātnes malās pierakstīts:]

Ar partiju jau nu gan iznāks cīņa drīz vien.³ Bet, lūk, J[ānis] J[ankavs] atkritis nost, un ar S[imsonu] nevar zināt, kas iznāks.⁴ Es gan aizrakstīju, redzēs, ko atbildēs.⁵ Tev tūliņ būs jāraksta „Dz[imtenes] V[ēstnesim]”, jo „M[ājas] V[iesis]” par daudz bailīgs.⁶ Vizulim⁷ arī dosim. Gan par visu aprunāsimies. Nu vairs neraksti, mīļumiņ, tikai tad, kad gadītos kas sevišķs. Laikam sestdien⁸ ap trim būšu pie mazā pūkiņa, manu mīļo dzīvībiņ.

Ilustrēta atklātne ar kalnu ūdenskrituma melnbaltu fotoattēlu (RTMM 15912). Uzraksts: „*Cascata del Soladino, Valle Maggia. No. 1003 Verlag v. Gebr. Büchi, Phot., Locarno.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „A. Naglin, Castagnola pr. Lugano.” Pasta zīmogi: „*Solduno 11.VI.09.; Castagnola 11.VI.09.*”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 177.–178. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Šī, domājams, 8. jūnijā rakstītā Aspazijas vēstule nav atrasta.

² Rainis te acīmredzot runā par Bernē studējošo latviešu sieviešu publisko protestu pret Aspazijas kritiskajiem izteikumiem „Mājas Viesī” publicētajā rakstā „Kāds labums mums no mūsu studējošām sievietēm?”, nepamatoti pieņemot, ka tie adresēti tieši viņām. Dzejniece vēstulē Rainim droši vien bija „norakstījusi no sevis” berniešu uzbrūkošā raksta „Aspazija studējošo latviešu sieviešu apsūdzētājas lomā” („Mājas Viesis”, 1909, 20. nr., 386.–388. lpp.) izraisītās negatīvās emocijas. (Sk. arī 23. vēst. 5. koment.)

³ Rainis te norāda uz ilgstošo saspīlējumu viņa un LSD vadības attiecībās. Tā pamatā bija nesamierināmas domstarpības uzskatos par t.s. garīgā momenta lomu sabiedriskajos procesos, nacionālajā jautājumā un partijas disciplīnas lietās.

⁴ Publicists un literatūras kritiķis Jānis Jankavs, kurš sludināja ar marksisma mācību nesavienojamās arhosindikālisma idejas, jau kopš 1906. gada bija pazīstams kā atklāts LSD pretinieks. Savukārt otrs parīzietis, Jāņa Jankava domubiedrs Henrijs Simsons, bija nodomājis Anglijā publicēt rakstu par latviešu un citu Eiropas mazo tautu patstāvības jautājumu, kas krasi disonētu ar LSD oficiālo aprindu nostāju. (Īstenot savu ieceru H. Simsonam neizdevās.)

⁵ Runa ir par Raiņa 6. jūnija vēstuli H. Simsonam (RTMM 16996), kurā, starp citu, teikts: „S[ociāl]d[emokrātij]a, vismaz ikdienišķā, ne tik vien neieskata nāciju par cilvēces attīstības galveno spēku, bet redz viņā gandrīz tik vēstures rudimentu, ne dzīvu spēku. Tāpat latviešu soc. demokrātija cenšas tik pēc vietējas kulturālas pašvaldības apvienotā un nedalāmā Krievijā, tālāk viņa neiet pat savos sapņos ..., un viņa nekad arī pašā oktobriskākā laikā [t.i., cerību pilnajās dienās pēc cara Nikolaja II 17. (30.) oktobra manifesta par vārda, preses, sapulču un citām pilsoniskajām brīvībām pasludināšanas. – G.G.] nau tālāk gājusi un neies, pat Krievijas tautību federāciju viņa ir atraidījusi. [...] Es esmu neatkarīgs: manu stāvokli Jūs zināt pēc maniem rakstiem, bet ņemat tos visus kopā; arī nacionālais elements tur ieder iekšā, jo nevar censties izkopt valodu un reizē gribēt, lai valodas nesēja nācija tuvākā nākotnē iznīktu; ieskatīt nāciju kā dzīvu spēku, pēc manām domām, nerunā pretī kolektīvisma idejai. Šīs abas idejas der kā līdzekļi viena otrai. Attīstīt tautas masu uz apziņu un pašdarbību, vērst tautu par nāciju, tad attīstīt nācijas par cilvēci, tas ir augstākais darbs, kādu es zinu ne vien teorijā, bet praktikā, līdz šim viss mans darbs tur aizgājis. Un līdzekļi, kādi tautai ir uz to, meklējami ne tik daudz pagātnē, kā nākotnē, ne tik daudz ārienes apstākļos, kā iekš sevis; jāievēro ne vien etnogrāfija un vēsture, politika, bet, ko prasa augstākā ekonomijas un socioloģijas, tehnikas un zinātnes attīstība. Līdz šim latvieši vairāk dzīvoja ar pagātņi, ja daudz, ar tagadni; arī mūsu liberāļi un demokrāti. Un parasti arī citās jaunajās tautās nacionālisti mēdz balstīties uz pagātņi, uz konservatīvām šķirām. Es turpret domāju visplašāko demokrātiju un vistālāko progresu.” (RKR, 21. sēj., 175.–176. lpp.)

⁶ Rainis uzskatīja, ka Bernē studējošo latviešu sieviešu uzbrukums Aspazijai ir klaja nekrietnība, kurai noteikti jādod pretspars. Dzejnieces rakstu ar nosaukumu „Atbilde protestējošajām bernietēm” pretēji Raiņa prognozei tomēr publicēja „bailīgais” „Mājas Viesis” (1909, 26. nr., 503.–505. lpp.; 27. nr., 524.–525. lpp.).

⁷ Domāts Ermanis Pīpiņš-Vizulis, žurnāla „Izglītība” redaktors. Viņa vadītais izdevums Aspazijas un berniešu polemikā neiesaistījās.

⁸ Resp., 12. jūnijā.

1911. gads

30.

Rainis Ruviljanā 1911. gada 3. jūnijā

Mīļo Inīņ, H.S.¹, sēdu te ielijis, bet tomēr drusku sāku strādāt.² Nez kā Tev iet ar ēšanu? vai dabū arī kaut cik? Liec Dantem no Schmita nest.³ Kad tik nu nesāk zobīņi atkal sāpēt ar to lietu; nav kas iesmērē ar jodu. Kad māga galīgi nesamaitājas bez zobiem. Nez kā iet Staatsbürgeriem⁴? Vai dabū savus meslus. Man te ēšana nekas. Esmu Schartena istabā, trīs lielas gultas un ½ galdiņa, iekšā Schart[ena] manuskripts.⁵ Cenas vēl neesmu prasījis; laikam nebūs lielas. Bet, kad tā līst, tad nemaz nedabūju staigāt, jo nav bikšu, ko pārmainīt; tad iešu mājās pie Toppsitz⁶, kāds es te Wartefried⁷? – Augšā⁸ uzkāpu pa stundu. Bez manas ziņas ir uztaisīts ērts lielceļš, braucams līdz pat Aldesago⁹, un ies pēc līdz Brē.¹⁰ Arī funicolare¹¹ [*turpinājums atklātnes kreisajā malā vertikāli*] top taisīts.¹² Tagad Tev arī būs iespējams šurp uznākt ērtāk, jo grūtums jau bij taisni līdz Aldesago. Tev laikam ies strādāšana¹³. Mīļo H. S.¹⁴, lido.

Ilustrēta atklātne ar Brē ciema ainavas melnbaltu fotoattēlu (RTMM 103751). Uzraksts: „*Brè e veduta verso Porlezza (M 786)*.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Alla Signora A. Naglin, Castagnola.” Pasta zīmogi: „*Ruvigliana 3.VI.11.*; *Castagnola 3.VI.11.*” (Raiņa īslaicīgās apmešanās vietā Brē ciemā tolaik acīmredzot vēl nebija savas atsevišķas pasta nodaļas, tādēļ vēstules uz Kastaņolu viņam nācās sūtīt no Ruviljanas.)

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 375. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Mīļvārdiņu saīsinājums.

² Rainis uz dažām dienām bija apmeties Brē ciema Tadei pansijā jeb restorānā ar izīrējamām istabām, lai vienatnē netraucēti turpinātu darbu pie martā aizsāktās lugas „Indulis un Ārija”.

³ Bertoljo ģimenes jaunākā atvase – tolaik desmitgadīgais Dante Bertoljo – villas *Stella d'Oro* īrniekiem, tostarp arī Aspazijai un Rainim, par nelielu atlīdzību labprāt veica dažādus sīkus pakalpojumus. Rainis iesaka, lai Aspazija uztic zēnam ēdiena piegādi no pansijas *Helvetia*,

kura atradās Brē kalna nogāzē netālu no vietējās baznīciņas, 50 metrus augstāk par Kastaņolu. Pansijas saimnieks – vācietis Ulriko Šmits (*Ulrico Schmidt*) – bija labs dzejniekpāra paziņa.

⁴ *Die Staatsbürger* (vācu val.) – pavalstnieki. Runa ir par Kastaņolas zvirbuļiem, kurus Rainis un Aspazija regulāri baroja un mēdza dēvēt dažādās savdabīgās iesaukās.

⁵ Rainis Tadei pansijā tātad izvēlējies istabu, kur iepriekš uzturējies nīderlandiešu rakstnieku Šartenu pāris kopā ar divām radniecēm.

⁶ *Der Toppsitz* (no vācu *topp!* – lai iet!, lai notiek! un *der Sitz* – sēdekļis, mītne).

⁷ *Der Wartefried* (no vācu *warten* – gaidīt – un *der Frieden* – miers) – saliktenis ar aptuvenu nozīmi „miera gaidītājs”.

⁸ Brē ciems, kurā atradās Tadei pansija, atradās Brē kalna virsotnes ieplakā aptuveni 800 m v.j.l.

⁹ Aldezago (*Aldesago*) – neliels ciems Brē kalna nogāzē apmēram pusceļā starp Kastaņolu un Brē ciemu.

¹⁰ Ceļš no Ruviljanas uz Aldezago un augšup līdz Brē ciemam tāda paša nosaukuma kalna virsotnē tika izbūvēts laikā no 1910. līdz 1912. gadam.

¹¹ Funikulieris (itāļu val.).

¹² Funikulieri, ar kuru no Suviljanas (*Suvigliana*) ciema bija iespējams sasniegt Brē kalna virsotni, pabeidza būvēt 1912. gadā.

¹³ Aspazija tobrīd, domājams, strādāja pie aizsāktā dzejoļu krājuma „Ziedu klēpis”.

¹⁴ Sk. 1. koment.

31.

Rainis Ruviljanā 1911. gada 4. jūnijā

Mīļo Inīņ, H.S.¹, vēl arvien līst un arvien neiet ar darbu, kaut gan turpinu.² Šodien pret vakaru tik izgāju ārā pastaigāt. Nevaru vēl ienākt kārtīgā, no rindas rakstā; uzrakstīju vienu skatu starp Induli un Pudiķi. Rīt raudzīšu no paša gala sākt. Baidos, ka viss Mintauts³ līdz ar valsts vienoša[na]s jautājumu nav par traucēkli. – Toties labāk iet ar ziņu ievākšanu: saimniece saucas Taddei,⁴ ir radus piena vīram⁵. Vajadzības gadījumā varbūt var ko atsūtīt. – Kad man rīt nebūs ziņas, vai zobiņi nesāp, vai māgs⁶ norimis, vai nav trau⁷, vai Kopfdreheri⁸ paēduši, – tad es kāpšu zemē⁹. Citādi man jāiztura še, jo kauns nākt mājās **[turpinājums atklātnes kreisajā malā vertikāli]** ar tukšām rokām. Vai Tavs darbs iet, manu mīļo sirdsdraudziņ, H.S.¹⁰, lido.

Ilustrēta atklātne ar Brē ciema panorāmas melnbaltu fotoattēlu (RTMM 15887). Uzraksts: „*Lago di Lugano – Brè (M 786)*”. Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin, Castagnola pr. Lugano.” Pasta zīmogi: „*Ruvigliana 4.VI.11.; Castagnola 4.VI.11.*” Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 376. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Mīļvārdiņu saīsinājums.

² Sk. iepriekšējās vēst. 2. koment.

³ Indulis, Pudiķis, Mintauts – Raiņa topošās lugas „Indulis un Ārija” personāži.

⁴ Šeit – dzejnieka īslaicīgās apmešanās vietas saimniece.

⁵ Domāts Natale Tadei (*Natale Taddei*), kurš Rainim un Aspazijai uz villu *Stella d'Oro* regulāri piegādāja pienu.

⁶ Māgs (no vācu *der Magen*) – kuņģis.

⁷ Trau (no vācu *traurig*) – bēdīgs.

⁸ Kopfdreheri (no vācu *die Kopfdreher*) – galvas grozītāji; uz Kastaņolas zvirbuļiem attiecināts komisks apzīmējums.

⁹ Rainis ar to domājis atgriešanos mājās no pansijas Brē ciemā, kurš atradās tāda paša nosaukuma kalnā augstu virs Kastaņolas.

¹⁰ Sk. 1. koment.

32.

Rainis Ruviljanā 1911. gada 5. jūnijā

Iniņ, manu sirds mīlumiņ, nav vēl no Tevis nekādas ziņas; man šī jau trešā karts¹, ko rakstu. Nevaru vairs izdomāt nekādu iemeslu, sāku taču jau baidīties, ka tik Tev nav kāda kaite nopietnāka tikusi. Tomēr šovakar vēl neēju mājās, bet nogaidīšu rīt līdz 11, kad nāk pasts. Ja tad nav ziņas, tad kāpju zemē² un ap ½ 1 esmu jau pie Tevis. Šodien sāku drusku labāk strādāt,³ tādēļ gribu vēl lūkot rīt no rītus. Nez vai Tavs darbs⁴ iet labi uz priekšu? Citādi jau būtu labi še strādāt, bet atkal tāds pastāvīgs nemiers, kā Tev iet. Laikam gan nokāpšu lejā, arī dabūdams no Tevis ziņas, mans mīlais sirdsdraudziņ, lido.

Ilustrēta atklātne ar Brē kalna panorāmas krāsainu fotoattēlu (RTMM 103752). Uzraksts: „*Un saluto da Brè M. 786.*” Atklātnes otrā pusē: „*Colortype Co., Lugano. [50 ..]*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin, Castagnola pr. Lugano.” Ruviljanas pasta zīmogs ar datumu: „5.VI.11.” Atklātne nedaudz cietusi no mitruma ietekmes; dažviet padzisis teksts.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 376. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Resp., pastkarte jeb atklātne.

² Sk. iepriekšējās vēst. 9. koment.

³ Runa ir par Raiņa darbu pie lugas „Indulis un Ārija”.

⁴ Acīmredzot domāts dzejoļu krājums „Ziedu klēpis”.

33.

Aspazija Kastaņolā 1911. gada 4. jūnijā

Mans dārgumiņ, mīļumiņ! Tās pāra dienas nūdien nejuotos labi, zobīni un māgs¹; šodien tik līdz ar saulīti sāku atkal stiprināties. Labi, ka vismaz esi iesācis strādāt, paliec vien pāra dieniņu un raugi kādu posmu noraut.² Staatsbürgeri³ ir tie, kas vislabāk turas un uztura ap[e]tīti. Maizes vīru⁴ nodzinu uz 3 dienām prom, tikai piena vīrs⁵ ir nopietnāk ņemams, vai nevari teikt, lai viņš tur lietūs vietā Tev to pienu tecina? Gan jau nu atkal tikšu uz kāju – rīt iešu uz pilsētu⁶, mīļo, mīļo sirdssiltumiņ. – Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu magones zieda gleznojumu; autora paraksts nesalasāms (RTMM 29239). Atklātnes otrā pusē: „*Meissner&Buch, Leipzig. Künstler-Postkarten Serie 1579 „Blumenspende“. Ges. gesch.*” Perpendikulāri atklātnes malā iespiests: „*Printed in Germany.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta (daļēji vācu, daļēji kļūdainā itāļu valodā): „Herrn A. Naglin, Monte Bré, Restaurante Tadei.”

Rainis acīmredzot jau devies uz mājām, tādēļ sūtījums pāradresēts uz Kastaņolu. Pasta zīmogi: „*Castagnola 4.VI.11.; Ruvigliana 5.VI.11.; Castagnola 8.VI.11.*”

Atklātnes teksta pusē neliels smērējums asins krāsā.

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pirmā Kastaņolas pasta zīmoga.

¹ Acīmredzot atkal bija saasinājušās Aspazijas hroniskās kaites – zobu iekaisums un kuņģa jeb māgas katars.

² Aspazija, kura bija labi informēta par darba norisi pie Raiņa lugas „Indulis un Ārija” projekta, viņam, domājams, iesaka rūpīgi izstrādāt svarīgo Induļa un Pudiķa dialogu otrajam cēlienam un pirms atgriešanās mājās varbūt pabeigt vēl kādu lugas fragmentu.

³ Zvirbuļu iesauka. (Sīkāk sk. 30. vēst. 4. koment.)

⁴ Domāts dzejniekpāra pastāvīgais maizes piegādātājs (iespējams, no Rēšli (*Röschli*) maiznīcas Lugānā).

⁵ Sk. 31. vēst. 5. koment.

⁶ Runa ir par Lugānas apmeklējumu.

34.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 27. septembrī

Mīļo sirdsdraudziņ, manu sirds asariņ, esi mierīga, nelaid uz augšu uztraukumu, nodzen mehāniski. Ies labi, tiksi atkal vesela.¹ Nokopu šē² visas Tavas mantiņas, vecās brilles dārgumu arhīvā, deķīti no krēsla kumodē, lai neviens cits tur nesēd virsū, krēslu ar noliku. Man no gājiena³ nebij sliktāk, tātad būs labāk drīz. Sāc pēc dienas vai divām strādāt, būs Tev vieglāk. Es arī rīt lūkošu strādāt. Turies, mana mīļā [*turpinājums ačgārni virs pirmās rindas*] dvēselīt. – Nupat dabonu no A. Gulbja čeku par 800 franku.⁴ Jau sācis „Faustu” drukāt.⁵ – Izgulies labi. Tiec vesela, zelta dvēselīt, mīļo, mīļo Iniņ.

Ilustrēta atklātne ar kalnu ezera panorāmas melnbaltu fotoattēlu (RTMM 15934). Uzraksts: „1862 *Der Bürgerstock von Vitznau gesehen.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme Dr. Farbstein, pr. Frau A. Naglin, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „27.IX.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 389. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Aspazija tikko bija devusies uz Cīrihi, lai gadījuma rakstura paziņas – Kastaņolā 1911. gada pirmajā pusē nejauši sastaptās un dzejniecei iepatikušās ārstes sociāldemokrātes un sieviešu kustības entuziastes Betijas Farbšteinas (*Betty Farbstein*) – „privātajā sanatorijā” veiktu veselības stāvokļa izmeklēšanu un pēc dzejoļu krājuma „Ziedu klēpis” pabeigšanas tur uzsāktu intensīvas ārstēšanās kursu.

² Runa ir par dzejniekpāra dzīvokli Kastaņolas villā *Stella d'Oro*, kur Rainis un Aspazija tolaik īrēja divas istabas un nelielu virtuvīti.

³ Domāts stāvāis kāpiens pa Brē kalna nogāzi atceļā uz Kastaņolu pēc Aspazijas aizvadīšanas uz Cīrihi no Lugānas dzelzceļa stacijas.

⁴ Šī honorāra (tā precīzā summa bija 795 franki) saņemšanu no izdevēja Anša Gulbja apliecina arī ieraksts RPg 1911. gada septembra mēneša ieņēmumu reģistrā.

⁵ Ar Raiņa tulkotā Johana Volfganga Gētes „Fausta” pirmās daļas publikāciju tika aizsākta viņa un A. Gulbja kopā iecerētās un veidotās lēto grāmatu sērijas „Universālā Bibliotēka”

(1911–1927; ar pārtraukumiem) izdošana. Vienlaikus ar darbu pie šī plašā, kultūrvēsturiski nozīmīgā izdevuma, kura virsredaktors bija Rainis, publicēšanai tika gatavots arī dzejnieka „Kopotu tulkojumu” izdevums A. Gulbja apgādā (1911–1912).

35.

Rainis Ruviljanā 1911. gada 30. septembrī

Mīļo sirdsiniņ, būsi laikam no ceļa noguris un no neparastām vannām; to jau jūt tikai pāris dienu vēlāk. Ņemies nu labi izpūsties un izgulēties, bez veronāla būs patīkamāk.¹ – Šodien dabūju savu papīru no Ivanova²; rakstīju arī viņam Tavu adresi, lai vari dot pārrakstīt.³ – Sāku strādāt, bet vēl nemaz neiet.⁴ Māgs vēl nogaida, bet saimniece to pirmo pusdienu, ko devu taisīt: piena pantagus, jo piens bij sakrājies, – tūliņ uz pusi noņēma.⁵ [*Turpinājums ačgārni vīrs pirmās rindas:*] Zvirbuļi jūtas veseli, bet maz ēd; neesot labi pagatavots. Var būt. – Ekteri⁶ jūtas arī labi un ēd arī labi. Paliec vesels, mīļo H.P.⁷, lido.

Ilustrēta atklātne ar Lugānas panorāmas un Sansalvatores kalna funikuliera ceļa melnbaltu fotoattēlu (RTMM 103753). Uzraksts: „7181 Edition Photoglob CO Zürich. Lugano – Funicolare al Monte S. Salvatore.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin bei Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Ruviljanas pasta zīmogs ar datumu: „30.IX.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 391.–392. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Aspazija tolaik visā Eiropā populāro miega līdzekli veronālu regulāri lietoja jau kopš 1908. gada novembra, kad viņai šo medikamentu kā pateicību par Kastaņolā izdarītiem pakalpojumiem sāka sūtīt Odesas aptieknieks S. Reiževskis. (Sīkāk sk. grām.: VA, 446. lpp.) Ārstēties uz Cīrihi pie dr. Farbšteinas veronāla atkarībā nonākusī dzejniece devās ar cerību atbrīvoties no sava bīstamā ieraduma.

² Runa, domājams, ir par Rīgā pirms Raiņa bēgšanas uz Šveici steigā sadabūtās, nedrošās Artura Nagliņa pases (tā nebija derīga pat īslaicīgas uzturēšanās atļaujas iegūšanai ārpus Šveices Tičīnas kantona, turklāt dokumentā trūka norādes uz abu kastaņoliešu laulību) „uzlaboto” vai arī gluži jauno, pilnībā viltoto variantu. Sakarā ar Aspazijas ārstēšanās plāniem Cīrihē Rainim viņa un reizē arī dzīvesbiedres personības apliecināšanai lietojamu dokumentu bija apņēmušies sagādāt Cīrihes paziņas – latviešu emigranti Roberts Ivanovs (Rubis) un Emīls Skubiķis. Unikālu liecību par to, kā šī akcija, iespējams, tika īstenota, sniedz

E. Skubiņa 1911. gada 26. jūlija vēstule Rainim (RTMM 23435): „Patlaban pārrunājam ar Rubi šito lietu. Tā kā tu visai īsi raksti p[ases] lietā, tad mums nava viss „klārs” [šeit – skaidrs (no vācu *klar*) – G.G.]. Ja A[spazija] domātu šē uzturēties vienīgi dažus mēnešus, tad tai nevajaga ne pases, ne galvenieku. Nokārtotu to lietu caur Kantonālās tiesu un policijas direkcijas sekretāru, kas man labs paziņa. Kamdēļ īsti sadalīt p[ases], ja jūs tikai uz īsāku laiku dzīvotu katrs savrup? Caur to iznāktu divkārt izd[evumi]. – Kas tā ir par p[asi], kas tev iedota? Ja tā nav jau reiz mazgāta, tad mēs ar Rubi to „pārstrādātu”. P[asu] grām[atas] momentāni šē nava dabūnamas. Bet, ceru, ka tomēr izdosies kādu sadzīt (t.i., tādā gad[ījūmā], ja jums iedotā nederētu). Vissliktākā gad[ījūmā] varētu apgādāt galveniekus (Tessinas [*Tessin* – Tičīnas vācu nosaukums. – G.G.] kantonā). Ergo [tātad (latīņu val.) – G.G.], atraksti mums drusku sīkāki un atsūti arī min[ēto] p[asi].”

³ R. Ivanovs savā 1911. gada 14. septembra vēstulē Rainim (RTMM 124959) bija apstiprināja, ka ir gatavs pārrakstīt uz mašīnas dzejnieka topošo lugu „Indulis un Ārija”. Raiņa paļāvību uz to, ka jaunais cilvēks, topošs eksaktas nozares speciālists – Cīrihes universitātes tautsaimniecības un tirdzniecības fakultātes students –, tiks galā ar šo grūto uzdevumu, sekmēja abu līdzšinējā savstarpējo saskarsmju pieredze. Pirmkārt, R. Ivanovs jau kopš 1911. gada sākuma labprāt bija iesaistījies Rainim nepieciešamu laikrakstu izgriezumu sarūpēšanā un nosūtīšanā uz Kastaņolu. Otrkārt, savu nopietno interesi par Raiņa personību un māksliniecisko veikumu nākamais tautsaimnieks bija apliecinājis kā viens no Cīrihes latviešu emigrantu grupas sarīkotā Raiņa vakara ierosinātajiem (šis Pirmā maija svētkiem veltītais pasākums notika 1911. gada 14. maijā) un referentiem, proti, vakara pamatprogrammā bija iekļauts R. Ivanova priekšlasījums „J. Rainis, dzīves un darba raksturojums”. Turklāt tieši viņš bija parūpējies par īpaša iepriecinājuma – visu vakara dalībnieku parakstītas adreses formā sagatavota kolektīva apsveikuma – sagādāšanu Kastaņolā mītošajam savrupniekam.

Raiņa vēstulē izteiktais pamudinājums dot R. Ivanovam uz mašīnas pārrakstāmu materiālu attiecas uz Aspazijas dzejoļu krājumam „Ziedu klēpis” paredzētajiem dzejoļiem, jo lugas „Indulis un Ārija” teksts tobrīd vēl nebija gatavs pārrakstīšanai.

⁴ Rainim vajadzēja steigties ar „Induļa un Ārijas” pabeigšanu, jo lugas manuskriptu no viņa gaidīja gan Jaunais Rīgas teātris, gan izdevējs A. Gulbis.

⁵ Pēc Aspazijas aizbraukšanas uz Cīrihi Rainis pusdienu gatavošanu uz laiku bija uzticējis villas *Stella d'Oro* saimniecei A. Bertoljo, taču drīz vien no viņas pakalpojumiem atteicās.

⁶ Par Ekteriem Rainis dēvē ciemiņus no dzimtenes – sociāldemokrātus Paulu Kalniņu, kura partijas segvārds bija Ekteris, un viņa dzīvesbiedri Klāru Kalniņu. Pāris Kastaņolā uzturējās kopš 23. septembra.

⁷ Mīļvārdiņu saīsinājums.

36.

Aspazija Cīrihē 1911. gadā, ap 30. septembri

Mans sirdsmīļais dvēseles siltumiņ!

Tava kartiņa ienāca kā uguntiņa manā istabā, taisni tikpat silta un mīļa kā toreiz Rīgā.¹ Es vakar un tāpat aizvakar atrados ļoti depresīvā stāvoklī. Tu zini, kā katra vietas pārmaiņa uz mani dara iespaidu un ka es nevaru iedzīvoties. Tāpat tagad arī, kur vēl nāca klāt nogurums, samocītie nervi un nepatīkamā izmeklēšana. Pirmais vakars, kad atbraucu un nokļuvu vietā, pārgāja tāpat „Frauen unter sich”², kur vēl jāiedomājas klāt Paulīne³. Tā nabaga dvēsele ir tomēr naivāka un nav tāda, kādu viņu Skabarga⁴ tēlojis. Pie tā, kur mēs ar Farbsteinieti⁵ runājam, viņa visu klausās un tomēr nekā nesaprot, un jāļ savu kazu pulkā, un stāsta par lieliem ugunsgrēkiem, kādi Šauļos vai kur bijuši, un par pārbrauktiem cilvēkiem, kādus viņa redzējuse. Viņas pārlicība ir tā, ka poēzija pastāv iekš lielām šausmām un ka neviens tādas briesmas nav redzējis kā viņa.

Skabarga, kad bija pie manis, solīja man sūtīt virsū plato Mārtiņu.⁶ Es viņu citādu nevaru iedomāties kā mūsu resno runci Antonu, kas nupat izēdis lielu krējuma podu un skatās ar baiļu acīm, kas nu notiks. Es gan lūdzu, lai labāk neviens nenāk, bet man gan dikti patiktos izner[r]oties, jo manī ir sakrājies tik daudz eksplozīvu smieklus... Avalonas⁷ feja nonākuse „cilvēku zemē”, bet tāda es Tev no laika gala neesmu patikuse. Tas jau arī ir tik priekš pirmajām dienām, tad nāk rūgtā nopietnība, kurai taču es arī esmu – gewachsen⁸: pirmo vakaru biju vannā, kas man ļoti patika, tad otrā dienā viņa⁹ mani rezolūti norāva kailu, nosvēra (52 kilo 300 gr.) un tad ņēmās izmeklēt. Pirms plaušas un sirdi, tās esot veselas, tikai elpošana pati, krūšu muskuļi par maz attīstīti, kaut gan miesas un spēka esot pietiekoši, pat pardaudz. (Man jutās, ka viņa manas grieķiskās krūšu formas apskauda, jo viņai arī ir daudz, kas patīk un var patikt.) Tad viņa mani uzgrūda uz tā moku sola,¹⁰ kuru es nepazinu, jo manā mūžā tāda izmeklēšana

nav bijuse. Es, kas citādi sevi valdu, briesmīgi iekliedzos, par to es dikti kaunējos, bet lieta tā, ka es nemaz taču nebiju sagatavojusēs, man jau tā kā tā bij kauns, kaut arī sieviete izmeklē. Es jutu, ka man psihiski nodarīta pārestība, un vēl man no viņas bij jādzird: „Sie sind ein Hasenfuß!”¹¹ Tad diagnoze: seksuālie orgāni kārtībā, tikai zarnas sastrēgušās pilnas ar asinīm un uztūkušas. Caur to arī seksuālā dzīve traucēta, es esot noslēgusēs kā skuķis. Viņa prasīja, vai Tu neesot depresīvs? Es teicu, ka gan, bet ka mēs uz to neliekam nekādu svaru un ka mums garīgā dzīve ir vairāk. Bet viņa tomēr palika pie tā, ka Tev esot jācieš, vismaz kamēr es esmu slima, un ka es Tavi depresējot un tas psihiski arī kaitējot. Viņa izprasīja arī par Tavu organismu un domā, ka radikāli viss esot jāatjauno.

Viņai jau te vīrieši arī ir kūrē, bet viņa ir tik stingra un rezolūta¹² sieva, kas par neko neiztaisa, un viņai ir savs mīļākais, tas docents Milānā,¹³ par kuru mēs katru vakaru runājam; viņa to arī esot veselu padarījuse, tā jau tā mīlestība izcēlusēs. Bet nelaime tā, ka viņas vīrs¹⁴ viņai neļauj, un, kad uz kādu dienu pazustu, tad tūlīt laiž policiju uz kakla, tāpat arī toreiz Lugānā,¹⁵ kur visa policija bijuse sacelta kājās. Tāpat arī Schachtam esot sieva ar 2 bērniem, kura viņu tāpat vaktējot un gribot sev galu darīties.

Bet nu atpakaļ pie dziedēšanās: viņa saka, ka organisms tā esot jāatjauno, ka slimības, kas kroniskas palikušas, jāpataisot par akūtām un jānovedot līdz tai krīzei, ka ķermens no jauna atjaunojoties, tas esot jaunākais virziens zinātnē, kuru viņa ar labām sekām esot izmēģinājuse. Man nevajadzējis to pirmo diareju apturēt 1907. g., bet ļaut dabai vaļu, kaut arī vairāk sakrīt un novājojoties. Tā esot zīme, ka ķermens pats gribot atsvabināties no ģiftīm¹⁶, kas sakrājušās. Tāpat arī tagad priekš pāra gadiem vajadzējis dabai atļaut vaļu. Caur nobremzēšanu akūtas slimības topot par kroniskām, kur viens iekaisums pārejot uz otru. Man pēc pāra gadiem varot uznākt Blinddarmentzündung¹⁷ grūtā formā, vismaz man tāda draudot, jo iekaisumi esot ļoti tuvā vietā. Tātad kronisko padarīt par akūtu, provocēt slimību, nodzīt liekus taukus, atjaunot muskuļus caur vingrošanu,

elpošanu, bādēm¹⁸, un pēc 2 mēnešiem viņa mani atlaidīšot ar tādu ēdienu sarakstu un dzīves veidu, kāds esot jāietura. Tātad ko nu darīt, mans mīļumiņ? Vai uzticēties viņai? Vismaz es vēl atrunājos uz pāra nedēļām, jo man darbs priekšā,¹⁹ un ko Tu par to sacīsi. Cenu viņa grib par 2 mēnešiem 500, t.i., 8 fr[an]ki par dienu. Paprasi arī Kalniņam²⁰, ko viņš par tādu radikālu kūri saka, un es aizrakstīšu arī Lūkiniem.²¹ Vakar es biju pēcpusdienas pa Bahnhofstr.²² izstaigāties, tamēr esot bijis Skabarga. Šodien biju uz Zürichberg²³, gribēju mūsu veco vietni²⁴ uzmeklēt, bet nomaldījos. [*Nākamais teikums ierakstīts starp rindām:*] Pa tām starpām esot bijuši divi gari kungi²⁵, viens ar [*nesalasāms vārds*] un bārdu, un nodevuši buketi ar sarkanām rozēm.

Ciriche man itnemaz nepatīk, tad jau Lugāna daudz kultivētāka. Logos nekā skaista, ielas līču loču un tā neģēlīgā šviceru valoda²⁶! Mūsu meita²⁷ tā runā un velk, ka es nekā nesaprotu.

Gaidīju šodien no Tevis katru pastu, bet nekā nesagaidīju, uzraksti tik pāra vārdiņu, mans mīļlais zelta labumiņ. Trau²⁸ Iniņ.

[*Virs vēstules piektās lpp. pirmās rindas pierakstīts:*]

Atsūti man zaļo galdautu, lai Klāra²⁹ iešuj, un dzelteno mēteli.

Sveicini Kalniņus un arī saimnieci. – Kā izlīkāt³⁰ un kā stāvat? Vai rakstīt man viņai arī karti? Vai netiec traucēts? Neievēro nekādu pieklājību, darbs lai iet par visu pāri – tikai tā var uzvarēt!

[*Zem uzrunas pierakstīts:*]

Rītu sāksu strādāt – atsūti Ivanova adresi.

Vēstule (RTMM 135253). Pirmpublicējums. Teksts rakstīts uz vēstuļpapīra ar melnu tinti. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura.

¹ Acīmredzot domāts Aspazijas un Raiņa iepazīšanās un iemīlēšanās laiks 1894. gada pavasarī.

² Sieviešu starpā, starp sievietēm (vācu val).

³ Rīdziniece Paulīne Gureviča, kura tolaik uzturējās Cīrihē.

⁴ Runa ir par politisko emigrantu Šveicē, sociāldemokrātu Jāni (Žani) Buševicu. Skabarga bija viņa partijas segvārds.

⁵ Domāta Aspazijas ārste Cīrihē, Dr. med. Betija Farbšteina. Aspazija un Rainis savstarpējā sarakstē viņu mēdz dēvēt arī par daktera kundzi, daktereni vai dakterieni.

⁶ Mārtiņš bija 1905. gada emigranta, sociāldemokrāta Pētera Sējas segvārds.

⁷ Avalona – seno ķeltu leģendās cilvēkiem nepieejama Paradīzes sala, feju mājvieta.

⁸ Šeit – izaugusi (vācu val.).

⁹ Dr. Farbšteina.

¹⁰ Aspazija runā par ginekoloģisko krēslu.

¹¹ „Jūs esat zaķpastala!” (vācu val.)

¹² Enerģiska, sparīga, droša (no latīņu *resolutus*).

¹³ Domāts dr. Farbšteinas mīļākais Pēteris Šahs (*Peter Schacht*), ar kuru, Kastaņolā atpūšoties, viņa, šķiet, bija iepazīstinājusi arī Aspaziju un Raini.

¹⁴ Runa ir par Varšavā dzimušo senas rabīnu dzimtas pēcteci Dāvidu Farbšteinu (*David Farbstein*) – juristu, rakstnieku, ievērojamu šveiciešu politiķi, sociāldemokrātu un cionistu vienā personā. Viņa un dr. Farbšteinas laulība oficiāli bija šķirta jau 1908. gadā, taču D. Farbšteins tiesā bija panācis, ka aizbildniecība pār abu dēliem tika nodota viņa rokās apmaiņā pret solījumu nestāties ceļā šķirtās sievas brīvībai privātajā dzīvē un tiesībām īstenot sevi pēc pašas ieskatiem arī profesionālajā jomā un politikā. Tomēr praksē D. Farbšteins šo vienošanos neievēroja. (Sīkāk sk. grām.: *H. Zweig-Strauss. David Farbstein (1868–1953). Jüdischer Sozialist - sozialistischer Jude. Zürich: CRONOS, 2002.*)

¹⁵ Runa, iespējams, ir par 1911. gada pavasari – laiku, kad dr. Farbšteina kopā ar P. Šahu Lugānā pavadīja atvaļinājumu.

¹⁶ Ģiftis (no vācu *die Gifte*) – indes.

¹⁷ Aklās zarnas piedēkļa iekaisums, apendicīts (vācu val.).

¹⁸ Par bādēm dzejniece dēvē vannas (no vācu *das Bad*, t.i., pelde, vanna).

¹⁹ Aspazija, dodoties uz Cīrihi, bija nodomājusi īsā laikā pabeigt savas liriskās biogrāfijas otro daļu – dzejoļu krājumu „Ziedu klēpis”. Biogrāfijas pirmā daļa „Saulains stūrītis” bija nākusi klajā 1910. gadā, un daļa „Ziedu klēpja” bija tapusi jau reizē ar to (daži no šī krājuma dzejoļiem periodikā bija parādījušies pat 1908. gadā).

²⁰ P. Kalniņš, kurš tobrīd kopā ar dzīvesbiedri Klāru Kalniņu ciemojās Kastaņolā, pēc profesijas bija ārsts ar privātpraksi Rīgas Jūrmalā – Majoros.

²¹ Aspazija par dr. Farbšteinas ārstnieciskajām metodēm acīmredzot vēlējās uzzināt arī savas Rīgas paziņas Antonijas Lūkinas vīra dr. Fēliksa Lūkina viedokli, taču, steidzoties pabeigt dzejoļu krājumu, vēstulēs viņu pamatīgi šajā jautājumā tomēr neiztaujāja.

²² *Bahnhofstr[aße]*, tulkojumā no vācu val. – Stacijas iela, kura jau kopš 1906. gada pirmajiem mēnešiem bija Aspazijas iecienīta pastaigu vieta.

²³ Cīrihbergs jeb Cīrihes kalns (676 m v.j.l.) – kalns austrumos no iekšpilsētas starp divu upju – Limmatas (*Limmat*) un Glatas (*Glatt*) – ielejām.

²⁴ Runa acīmredzot ir par Freidenberga ielu (*Freudenbergstraße*) pilsētas Cīrihberga rajonā, kur Rainis un Aspazija bija apmetušies pēc ierašanās Šveicē 1906. gada sākumā. Šajā ielā netālu no viņu dzīvesvietas – pansijas *Zum Forster* – atradās arī dzejnieka Georga Bīhnera (*Georg Büchner*) kapavieta, kuru viņi bieži bija apmeklējuši.

²⁵ Politiskie emigranti cīrihieši Pēteris Sēja un Jānis Buševics.

²⁶ Ar šviceru valodu domātas Ziemeļšveicē lietotās vācu (alemaņu) valodas izloksnes ar kopīgo nosaukumu *Schweizerdeutsch* jeb *Schwiizertüütsch*.

²⁷ Acīmredzot dr. Farbšteinas kalpone, kuras pakalpojumus izmantoja arī Aspazija.

²⁸ Bēdīgā, noskumusi (no vācu *traurig*).

²⁹ Resp., Klāra Kalniņa, kura kopā ar vīru tobrīd uzturējās Kastaņolā.

³⁰ Vārds lietots ar nozīmi „izlīgāt”.

37.

Rainis Ruviljanā 1911. gada 1. oktobrī

Mīļo Iniņ, šorīt dabūju Tavu vēstuli ar pilnīgām ziņām: es Tavā vietā paliktu pie dakterenes¹; teorijā es to pat domāju, ko viņa praksē grib izvest.² Galu galā jau arī viņa negribēs Tevi vēl slimāku padarīt, un pate Tu arī gribi „eksplodijas”. Vietas pārmaiņas arī Tev nebūtu labas. Lai tad iet pie viņas. Cena nav pārmērīga. Kad jāmaksā nauda? vai iepriekš? Saki, lai zinu, kad sūtīt. – Galdauts un mētels top nosūtīti. – Ivanova adrese: Sonneggstr. 6, bei Sutter. Viņš laikam arī būs bijis Tevi apmeklēt, jo devu viņam Tavu adresi. – Saimniecei pastāstīju par sanatoriju³; esot dārgi. Vari arī nerakstīt viņai. – Kalniņš⁴ tādas ārstēšanas metodes nepazīst, neticīgi smejas; bet, kad Tu pate uzticoties, tad jau labi. – Mani un manu depresiju tā dakterene nepazīst: cēlons nav Tava s[eksuelā] noslēgšanās; uzbāšanās [*turpinājums ačgārni virs pirmās rindas*] man pretīga. Arī garīgi ne labdarība, bet palīdzība. – Nu Tu, mīļo pūkiņ, būsi jau [*turpinājums atklātnes labajā malā vertikāli*] pārlaidusi visas lielākās grūtības, nu sāksies patīkama ārstēšanās, un tad jau ies. Lido, sirds mīļumiņ. Šī jau ceturta karte⁵. Lido.

Ilustrēta atklātne ar parka ainavas melnbaltu fotoattēlu (RTMM 15782). Uzraksts: „*Isola Madre – Parco.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin bei Fr. Dr. Farbstein, Turnerstr. 22.” Ruviljanas pasta zīmogs ar datumu: „*1.X.11.*”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 389. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Sk. 36. vēst. 5. koment.

² Dr. Farbšteina tradicionālās medikamentozās ārstēšanas metodes vietā saviem pacientiem piedāvāja „fizikāli diētisko” metodi. Pēc viņas ieskatiem, slimības novājinātu organismu nepieciešams atjaunot, atraisot tā dabiskās pretošanās spējas, kas panākams, izdalot no organisma neveselīga dzīvesveida ceļā uzkrātas indes. Un, lai sasniegtu šo mērķi, jāliek lietā

t.s. fizikālie dziedniecības faktori – gaiss, saules gaisma, ūdens, elektrība, masāža, vingrošana un diēta, proti, olbaltumvielām piesātinātās dzīvnieku valsts uzturvielas jāaizstāj ar augu valsts produktiem.

³ Patiesībā apzīmējums „sanatorija” uz B. Farbšteinas vadīto ārstniecības iestādi, kas atradās Cīrihes strādnieku kvartālā (pilsētas 4. apriņķī), bija attiecināms visai nosacīti: faktiski tā bija tikai vispārējās medicīnas un sieviešu slimību prakse.

⁴ Domāts dr. Kalniņš, kurš tobrīd uzturējās Kastaņolā.

⁵ Kā liecina nākamā Aspazijas vēstule, vienu no šajās dienās sūtītajām Raiņa atklātnēm viņa nebija saņēmusi.

38.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 1. oktobrīSvētdien II okt. 1911.¹Manu mīlo diamantkehlchen².

Tavs Goldstim[m]chens³ Tev jau ir rakstījis garu vēstuli,⁴ kur par visu kūri gari izrakstīju un teicu, lai Tu arī apprasītos pie Kalniņiem.⁵ No Tevis es saņēmu 3 mīļas, mīļas kartiņas un ļoti, ļoti atdzīvojos, jo pirmās dienās biju stipri depresimēta. Te bija Skubiķis un Ivanovs ar sarkanu rožu buķeti. Aizvakar bij Skabarga ar Mārtiņu⁶. Bet vai zini, Mārtiņš ir stipri civilizējies, ka ne pazīt nevar, smalkākas manieres, apmeklē vienmēr teātri un lasa par mākslu, tā kā par drāmu var ar viņu jau kā ar sapratēju runāt. Sk[abarga] palika pavisam greizsirdīgs, ka nevar līdzī runāt. Vakars bij Ivanovs viens pats un lasījām kopā dzejoļus.⁷ Viņš manu rokkrakstu nevar lāgā lasīt. Viņš ir ļoti sirsnīgs cilvēciņš, „bescheidener Jüngling”⁸. Es nesaprotu, ka Tu manu vēstuli neesi dabūjis, vai tā freilene⁹ pavisam ir galvu zaudējuse! Skubiķis gan ir pretī tādai kūrai, viņš vispār uz Farbstein k[un]dzi nav labi runājams,¹⁰ bet viņa ir tik prātīga sieva, ka man gribas viņai uzticēties. Pēc pāra nedēļām viņa no šejienes grib iet pāri aiz Vintertūras¹¹ kādu pusstundu, lai mierā pastrādātu savu zinātnisko darbu, jo viņa strādā ap to pašu atjaunošanas problēmu kā Mečņikovs¹² un grib pierādīt. Sk[ubiķis] gan saka, ka viņa esot tāda „unentdeckte Größe”¹³, bet tas neko nenozīmē, vai nu mums negāja tāpat. Mārtiņš ļoti interesējās par Tavu „Induli”¹⁴ un piedāvājās mani, pat mūs abas¹⁵, kamēr te būsim, vest uz teātri. Skaists esot „Egmonta” jauniestudējums.¹⁶ Tu redzi, ka es ar lielāku respektu par Mārtiņu runāju! Par maksu Tev teicu 8 fr[an]ki jeb 500 fr[an]ku par diviem mēnešiem. Līdz šim gan ņemu tikai tās abējās vannas, silto un elektrisko, un man ir ļoti glīta istaba. Arī ēdienu viņa¹⁷ vēl dod, kādu gribu, jo galvenā ārstēšanās vēl nav sākusēs. Skub[iķis] atrod, ka cena neesot lielā. Tepat Sanatorijā maksājot tikpat daudz sliktākos apstākļos. Vismaz te kādu laiciņu palikšu, jo pats gaiss jau ir labāks. Istaba gan paauksta, bet nav caurvēja. Pie manīm gan iekaisums zarnās

neesot tik stiprs, bet sēdot toties dziļāk, pulsēšana pa naktīm nākot no „hoher Blutdruck”¹⁸. Atsūti man, zelta labumiņ, kādus 200 fr[an]kus, jo par mēnesi taču man iepriekš jāmaksā un ir jau sācies, tāpat arī citas mantiņas:

- 1) Brūnos valka¹⁹ svārkus.
- 2) Dzeltenu mēteli.
- 3) Zaļo galdautu no mana galda, kurš palika.
- 4) Melno figaro²⁰ ar zaļām apkaklēm.
- 5) Biezās ķem[m]es, kuras būs kādā kastītē.
- 6) Vaguļa adresi.²¹
- 7) Vai nesūtīsi priekš nāk[amās] svētdienas ko pārrakstīt? – mans mīļais, mīļais.
Šodien līst. – Tavs Herbst[t]rübchens²².

[Virs pirmās lpp. pirmās rindas pierakstīts:]

Sveicini Klāru un Ekteri.

Saimniecei par 1 mēnesi nav maksāts.

Vēstule (RTMM 134274). Teksts rakstīts uz vēstuļpapīra ar melnu tinti. Pirmpublicējums AKR, 1. sēj., 526. lpp. ar datējumu „1911. gada 2. oktobrī”, norādi uz nepareizu RTMM inventāra numuru, nelielu saīsinājumu un dažām tekstoloģiskām atšķirībām. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura.

¹ Aspazija kļūdījies ar vēstules datējumu. 1911. gada oktobra pirmā svētdiena bija pirmais, nevis otrais oktobris. (Sk. arī piezīmi viņas 2. oktobra atklātnē: „Vakar Tev sūtīju vēstuli...”)

² Dimantrīklīte (no vācu *der Diamant* – dimants – un *die Kehle* – rīkle).

³ Zelta balstiņa (no vācu *das Gold* – zelts – un *die Stimme* – balss).

⁴ Domāta ap 30. septembri nosūtītā Aspazijas vēstule.

⁵ Runa ir par dr. Paulu Kalniņu un viņa dzīvesbiedri Klāru – tobrīd Raiņa viesiem Kastaņolā.

⁶ Skubiķis, Ivanovs, Skabarga (J. Buševics) un Mārtiņš (P. Sēja) – latviešu emigranti Cīrihē, izņemot R. Ivanovu, – dzejniekpāra dzimtenes gadu paziņas.

⁷ Aspazija kopā ar R. Ivanovu acīmredzot atlasījusi pārrakstīšanai gatavos dzejoļus, kurus bija paredzēts iekļaut dzejoļu krājumā „Ziedu klēpis”.

⁸ Vienkāršs, pieticīgs jauneklis (vācu val.)

⁹ Freilene, arī pasta freilene – šeit un turpmāk Kastaņolas pasta nodaļas darbiniece Bertija Albrehta.

¹⁰ Par to, cik ļoti E. Skubiķis bija noraizējies par, viņaprāt, nepamatoto Aspazijas paļāvību uz dr. Farbšteinas profesionālo kvalifikāciju, liecina arī viņa izteikumi 1911. gada 4. oktobra vēstulē Rainim (RTMM 19209): „.. jāparunā nopietni par Asp[azijas] dzied[ināšanu]. Uz Farbsteinieti jau nu nedrīkst pārāk palaisties. Tā prot dziedināt vienīgi pēc – grāmatas. Un, kā jau zini, grāmatās daudz kā nava.”

¹¹ Vintertūra (*Winterthur*) – Cīrihes kantona otra lielākā pilsēta 27 km uz ziemeļaustrumiem no Cīrihes.

¹² Krievu biologs un patologs Iļja Mečņikovs (*Илья Ильич Мечников*) – daudzšūnu organismu attīstības, fagocitārās imunitātes u.c. zinātnisku teoriju pamatlicējs – bija sarakstījis vairākus nozīmīgus darbus par novecošanas problēmām. Viņš bija Nobela prēmijas laureāts par pētījumiem imunitātes teorijā (1908; kopā ar Paulu Ērlihu (*Paul Ehrlich*)) un pastiprināti interesējās arī par mūža pagarināšanas jautājumu, ar kuru bija aizrāvusies kā dr. Farbšteina, tā arī Rainis.

¹³ Neatklāta autoritāte (vācu val.).

¹⁴ „Indulis” – šeit un turpmāk Raiņa luga „Indulis un Ārija”.

¹⁵ Domātas Aspazija un dr. Farbšteina.

¹⁶ Runa ir par J. V. Gētes traģēdijas „Egmonts” iestudējumu Cīrihes Pilsētas teātrī (*Stadttheater Zürich*). Starp citu, Rainis šo lugu bija tulkojis latviski (Grām.: Gēte J. V. fon. *Raksti septiņās burtnīcās*. 3. burtn. Pēterburga: A. Gulbis, [1904]).

¹⁷ Dr. Farbšteina.

¹⁸ [No] augsta asinsspiediena (vācu val).

¹⁹ Vārds lietots ar nozīmi „valkājāmie, resp., ikdienas”.

²⁰ Tērpa tips ar pieguļošu ņieburu.

²¹ Ar Leonhardu Vaguli dzejniekpāris kopš 1906. gada sākuma uzturēja samērā ciešus vēstuļu kontaktus un pa laikam saņēma no viņa vērtīgu informāciju gan par ārpusnieku dzīves apstākļiem un nosacījumiem Cīrihē un citur Šveicē, gan par kopīgiem paziņām dzimtenē un emigrācijā. Šveicē pavadītajos gados L. Vagulis bija ieguvis inženiera izglītību un strādāja par biroja vadītāju kādā elektrotehniskā uzņēmumā Vintertūrā. 1909. gada vasarā viņš bija apprecējis turīgu šveicieti Terēzu C’gragenu (*Teresa Z’graggen*) un gadu vēlāk ieguvis Šveices pilsoņa tiesības. Latviešu emigrantu aprindās līdzīgu likteni piedzīvoja tikai retais, un Aspazija par L. Vaguļa dzīves peripetijām kaut ko vairāk noteikti gribēja uzzināt arī klātienē.

²² Rudens drūmulītis (no vācu *der Herbst* – rudens – un *trüb* – drūms).

39.

Rainis Ruviljanā 1911. gada 2. oktobrī

Mīļo sirdsiniņ, nosūtīju šorīt zaļo galdautu un dzelteno mēteli. Bet nezin, vai Tev nevajdzēs drīz vien siltāku mantu? Arī pie mums jau manās vēsums, šodien 14°, un pie jums laikam jau snieg. Vai pietiek par nakti, ar ko segties? Kad paliec uz vietas, tad varēšu sūtīt lielo lādi. – Šodien samaksāju saimniecei par Tavu istabu 20 frank[us] un par verzi¹ un t.l. 3 fr[ankus]. Ēst nelienu viņai taisīt; par daudz plēš. Mana māga ir man laba izruna². – Skabargam aizsūtīju par pasi 30 fr.³ – Vēstules nekādas nav bijušas. – Šodien Ekteri bij uz Mametti.⁴ – Vai esi jau nomierinājies no pārmaiņas un sāc strādāt? Vai labi baro? Galvenais tomēr siltums? Vai jau kurina? Biji jau teātrī? un sabiedrībā⁵? Atpūties nu labi, mīļo Iniņ. Lido.

Ilustrēta atklātne ar Gaino baznīcas melnbaltu fotoattēlu (RTMM 15888). Uzraksts: „16144 Lago di Garda – Chiesa im Gaino.” Atklātnes otrā pusē: „Stab. fot. Wehrli S. A., Como.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin bei Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Ruviljanas pasta zīmogs ar datumu: „2.X:11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 392.–393. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Virziņkāposti (itāļu val.).

² Vārds lietots ar nozīmi „aizbildinājums”.

³ Runa, domājams, ir par Rainim sagatavoto viltoto, izmantošanai Cīrihē paredzēto pasi uz Artura Nagliņa vārda, kuru bija palīdzējis sagādāt J. Buševics (Skabarga).

⁴ Sanmamete (*San Mamette*) – neliels gleznains ciems Lugānas ezera krastā netālu no Kastaņolas viņpus Šveices-Itālijas robežai, kuru apskatīt Kalniņu pārim droši vien bija ieteicis Rainis.

⁵ Ar sabiedrību dzejnieks šajā gadījumā domājis latviešu emigrantu kopienу Cīrihē.

40.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 2. oktobrī

Mans zelta saules spožumiņ. Dabūju šorīt Tavu kartiņu. Tas svarīgākais, ka te ir daudz zvirbulīšu, salijušu un izsalkušu, kuri tāpat tuvi radenieki no mūsējiem¹ un tādēļ obligatoriski jābaro. Ak, mīlais, es vakar raudāju, un man šķiet, arī aiz prieka: te nu ir viens pacients, grūtā formā neirastēniķis, kas izstājies no universitātes, tādēļ ka nav varējis vairs darbu ne rokā ņemt, un tagad viņš ceļas taisni no kapiem augšā. Viņa² lieto to pašu Lorāna metodi³, tikai daudz radikālāki, bet Tev jāzin, ka kūre ir ļoti nopietna, es viņu sāksu pēc divām nedēļām, kad darbs būs gatavs.⁴ Viņa saka, ka Tu gan dzīvošot 200 gadus, bet ar viņas palīdzību.⁵ Vakars Tev sūtīju vēstuli... „Mēs divi vientuļie kalnu gali saredzamies par tālēm pāri...”

Strādā! strādā! – uzvarēsim. – Spīdola [Šis vārds vairākkārt pārsvītrots, tomēr viegli salasāms. – G.G.]

[*Atklātnes malās pierakstīts:*]

Šodien ejam abas uz „Fliegend[er] Holländer”.⁶

Sveicini Klāru un Ekteri.⁷

Ilustrēta atklātne ar bareljefa – antīkā laikmeta sievietes portreta – melnbaltu fotoattēlu (RTMM 29236). Atklātnes otrā pusē uzraksts: „*No. Donatello fec. Firenze. Gesellschaft zur Verbreitung klassischer Kunst, Berlin W. 57.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „*Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.*” Pasta zīmogi: „*Zürich 2.X.11.; Castagnola 3.X.11.*”

Pirmpublicējums AKR, 1. sēj., 525.–526. lpp. ar nelielām tekstoloģiskām atšķirībām. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Resp., no Kastaņolas zvirbuļiem.

² Dr. Farbšteina.

³ Iespējams, domāta ārstniecības metode, kura dibināta uz franču ķīmiķa Ogista Lorāna (August Laurent) savulaik novatoriskajiem uzskatiem, ka visi organiskie savienojumi atvasināmi no attiecīgiem ogļūdeņražiem.

⁴ T.i., kad būs pabeigts dzejoļu krājums „Ziedu klēpis”.

⁵ Aspazija dr. Farbšteinu acīmredzot bija informējusi par Raiņa aizraušanos ar cilvēka dzīves pagarināšanas ideju un iluzoro cerību, ka viņš pats nodzīvos vismaz līdz 200 gadu vecumam.

⁶ „Klīstošais holandietis” (vācu val.) – R. Vāgnera opera, kura 1911./1912. gada sezonā tika izrādīta Cīrihes Pilsētas teātrī. Aspazija uz tās izrādi devās kopā ar dr. Farbšteinu.

⁷ Domāti Klāra un Pauls Kalniņi.

41.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 3. oktobrī

Mīļo iniņ, par vēstules nesaņemšanu Tev nav ko uztraukties: Tu esi trīs rakstījusi un 3 es arī dabūju; tāpat es esmu rakstījis sešas un Tu 6 būsi dabūjusi. Aizsūtīju arī mēteli un galdautu; par citām lietām tik šodien Tu raksti,¹ un es tās arī tūliņ aizsūtīšu. Tāpat naudu. – Vaguļa adrese ir: Winterthur, Friedenstr. 13.² – Kad Farbst[eina] brauks uz Winterthuri rakstīt, kur tad paliks ārstēšana un Tu?³ – Saņēmu rēķinu par septembri un samaksāju saimniecei par istabu u.c.⁴ – Sveiciens visi nodoti un zvirbuļi pabaroti. – Kalniņi vakar bij Mamettē⁵ un ir apmierināti; tāpat no Lugānas kapiem.⁶ – Pie mums [*turpinājums ačgārni vīrs pirmās rindas*] ir auksts, 14°, bet sauss. – Nav nekādu jaunu ziņu. – Ar dziedēšanos dari, kā patei patīk; ņem visas vannas, kādas vien vajdzīgas, nav ko skopoties; es jau sūtu, cik prasa. Lido, sirdsiniņ, lido.

Ilustrēta atklātne ar Lugānas ezera panorāmas melnbaltu fotoattēlu (RTMM 15889). Uzraksts: „10645 Phototypie Co, Neuchâtel. Ponta Tresa – Lago di Lugano.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin bei Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „3.X.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 393. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Runa, domājams, ir par Aspazijas 1. oktobra vēstuli, kuru Rainis bija saņēmis 2. oktobrī.

² Dzejnieks izpilda tajā pašā vēstulē izteikto Aspazijas lūgumu. (Sīkāk sk. 38. vēst. 21. koment.)

³ Raiņa jautājums attiecas uz pieminējumu Aspazijas 1. oktobra vēstulē, ka dr. Farbšteina pēc pāris nedēļām – laikā, kad vajadzēja sākties dzejnieces intensīvās ārstēšanās kūrei, – došoties uz klusu vietu Vintertūras apkaimē, lai netraucēti rakstītu savu zinātnisko darbu.

⁴ Domāta ikmēneša finansiālo saistību nokārtošana ar villas *Stella d'Oro* saimnieci A. Bertoljo – pienākums, kurš pirms došanās uz Cīrihi bija atradies Aspazijas pārziņā.

⁵ Sk. 39. vēst. 4. koment.

⁶ Šveices itāļu kantons, tāpat kā kaimiņzeme Itālija, varēja lepoties ar augstu kapu kultūru. Iespaidīgā, ar daudziem mākslinieciski augstvērtīgiem aizgājēju pieminējumiem bagātā Lugānas kapsēta bija viens no pašiem vērtīgākajiem apskates objektiem pilsētā.

42.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 3. oktobrī

Manu mīlo sirdssiltumiņ! Dabūju visas Tavas kartiņas (4)¹ un šodien arī vēstuli². Esmu Tev rakstījuse 2 vēstules un 2 kartes. Vēstulē bij arī sarēķināts mūsu mēneša rēķins.³ Par ko gan saimniece⁴ ņēma 3 fr[an]ki? Vai par to zāļu pakiņu, ko man līdzī iedeva? Tā ir nekaunība! Kad Tu zinātu, cik te labs gaiss, tad Tu gan mestos šurpu. Vai nevari iztaisīt ekstravaganci un, kad pauze no darba, atnesties šurpu. Sestdien būs „Egmonts”, esot skaisti inscenēts.⁵ Den Bären mußt Du sehen,⁶ manu sirdsputniņ. Tad redzēsi arī, kā dzīvoju un par visu izrunāsies. Nāc! Nāc! Nāc! Bet atved jeb atsūti 200 fr[an]ku, man jāmaksā orologio non dimentica!⁷ Raksti tūlīt, vai biļeti iepriekš apgādāt? Ja? – Lido.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu I. Aivazovska gleznu – bangojošas jūras ainavas – reprodukciju (RTMM 103754). Uzraksts: „*Русские художники. II. Айвазовский. Прибой близъ Биаррица*”. Edition „Richard” St. Petersbourg. Artistes russes. I. Aivasovsky. Prés de Biarritz.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. .. [adreses turpinājuma trūkst. – G.G.]” Pasta zīmogi: „Zürich 3.X:11.; Castagnola 4.X.11.” Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 389. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Raiņa 2. oktobra atklātnei dzejniece tobrīd vēl nebija saņēmusi.

² Šī Raiņa vēstule nav atrasta.

³ Vēstules pielikums ar Aspazijas aprēķiniem droši vien bija rakstīts uz atsevišķas lapiņas, kuru nav izdevies atrast.

⁴ A. Bertoljo.

⁵ Sk. 38. vēst. 16. koment.

⁶ Šeit – „to brīnumu Tev vajag redzēt” (vācu val.).

⁷ Pulkstenis neaizmirst (itāļu val.); pārnestā nozīmē – laiks negaida.

43.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 4. oktobrī

Manu mīļo sirdsdraudziņ! Dabūju visu: 2 sūtījumus drēbju un naudu. Es Tev rakstīju, lai Tu sestdien atļautos sev ekstravaganci un taču brauktu. Biļetes mēs iepriekš izņēmām 3, citādi nedabūs.¹ Ja nebūsi, tad pavadīs mūs Mārtiņš.² Bet es gan dikti gaidīšu, un Tevi darbā tas netraucēs, un Tu te dabūsi daudz dzīvības impulsu, kas Tevi virzīs taisni uz darbu. Mēs apstaigāsim visas vietiņas, kur bijām.³ Un tad Tu nezini, kas Farbstein k[un]dze ir par stipru individualitāti. Viņa te karo pret visiem profesoriem, kuru pacientus viņa galu galā rokā dabon, kad tie jau pie beigām. Tevi uz tām pāra dienām viņa arī grūdīs visās van[n]ās iekšā un dos Tev aizrādījumus. Es jau pa tām pāra dienām bez īstās kūres esmu labāka; pulveri jau nost, tik šad un tad vēl veronāls, bet ar to vislabāk.⁴ Manu dārgo, mīļo zvaigznīt, gaidīšu taču. Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu magones zieda gleznojumu; autora paraksts nesalasāms (RTMM 26624). Uzraksts atklātnes otrā pusē bojāts. Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich 4.X.11.*; *Castagnola 5.X11.*”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Runa ir par Aspazijai, dr. Farbšteinai un, gadījumā, ja no Kastaņolas atbrauktu Rainis, arī viņam sagādātu biļeti uz J. V. Gētes tragēdijas „Egmonts” 7. oktobra izrādi Cīrihes Pilsētas teātrī.

² Resp., P. Sēja.

³ Acīmredzot domātas vietas, kurās dzejniekpārim patika uzkavēties divos Cīrihē aizvadītajos mēnešos 1906. gada sākumā.

⁴ Sk. 35. vēst. 1. koment.

44.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 5. oktobrī

Mīļo sirdslabumiņ, labi, ka Tev tur¹ tā patīk, ka pat gaiss ir labs. Tev jau sen vajdzēja gaisa pārmaiņas; nu Tu drīz vien atspirgsi un pabeigsi arī savu darbu². Bet, kad Tu aicini mani turp, tad Tu sev izjauc labo pārmaiņu. Iedzīvojies tur labi pamatīgi, iesāc kūri un izved to puslīdz galā, tad arī laika gan man turp palūkoties. Lai Tev aizvedu naudu? To jau tāpat aizsūtīju to pašu dienu, kad Tu pirmoreizi³ pieprasīji. Neesi tik nepacietīga, Tu taču zini, cik ilgi iet vēstules. Bez 3–4 dienām nav iespējams dabūt. Kad Tev vajga vēl, aizsūtīšu vēl. – Saimnieces 3 fr[anki] bija par verzi, uova, petroglio⁴ u.t.l. Tavu rēķinu dabūju.⁵ Par sept[embri] tā [par] visu kopā ir izdoti 540 fr[anki]; par oktobri jau 360 fr[anki]. – Siliņš atrakstīja nupat no Hamburgas, ka brauc abi uz Londonu.⁶ Liekas itin priecīgs. Ielūdzu uz šejieni. – Zvirbuļi par daudz kaujas; kad *[turpinājums virs pirmās rindas]* tā ies, vajdzēs dot mazāk barības vielu. Tikai tad viņi kapā man puķes laukā. Lido.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu Lugānas ezera panorāmas mēnesnakts gleznojumu (RTMM 15934). Uzraksts atklātnes otrā pusē: „*Lago di Lugano. Ponte di Melide. Carlo Künzli-Tobler, Zurigo.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme Dr. Farbstein pr. Frau A. Naglin, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „5.X.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 389. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Cīrihē.

² Domāts dzejoļu krājums „Ziedu klēpis”.

³ T.i., 1. oktobra vēstulē.

⁴ *Verzi, uova, petroglio* (itāļu val.) – virziņkāposti, olas, petroleja.

⁵ Aspazija, kura labāk par Raini pārzināja viņu kopīgās Kastaņolas saimniecības praktisko pusi, dzejniekam bija nosūtījusi pārskatu par abu izdevumiem septembrī. Rēķinu nav izdevies atrast.

⁶ Dzejnieks te atsaucas uz kooperācijas entuziasta Viļa Siliņa un viņa sievas Idas Siliņas 1911. gada 2. oktobra vēstuli (RTMM 21285), kurā Raiņa draugs Londonu raksturo kā „brīvo pilsētu, privāttirdzniecības stipro pili” ar apbrīnojami spēcīgu kooperācijas kustību un lūdz, lai dzejnieks viņam iesaka „kādu krietnu cilvēku Londonā”.

45.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 5. oktobrī

Mīļo sirds dārgumiņ, labi, ka nu visu esi dabūjusi; nekas jau nepazūd, tik lēni iet. Ziediņš¹ varbūt nozudis. – Tu mani pierunā braukt, bet tikai manis dēļ, un man vislabāk ir strādāt, jo jau tā darbs² neiet, tādēļ, ka vēl māga nav vesela un piemētās iesnas un maza angīna. Kad Tevis dēļ manis tur vajdzētu, tad es gan mestu darbu; citādi nē. Apskatīt vecās vietas³ būs laika arī tad, kad būšu darbu beidzis. Tu laikam esi jau beigusi vai drīz beigsi.⁴ Visādā ziņā var manīt, ka Tev tā pārmaiņa ir darījusi ļoti labi; nedomā nu uz bijušo, bet kā Tu tiec gluži vesela. Atjaunošana Tev būs ne fiziska vien, bet arī psihiska, garīga, morāliska. Veci iespaidi tad nav par labu. – Ekteri⁵ rīt brauks uz Cīriku. Pie mums līst jau trīs dienas, viņiem garš laiks. Vēstuļu nav jaunu. – Šodien jau iekurināju pirmo reizi krāsni. – Vai Tev silts diezgan istabā? Lido.

Ilustrēta atklātne ar greznas ezermalas villas melnbaltu fotoattēlu (RTMM 103756). Uzraksts: „*Lago di Como-Punta Balbianello. Villa March, Arconati-Visconti.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „5.X.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 394.–395. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Rainis, Aspaziju iepriecināt vēlēdamies, savu vēstuļu aploksnēs un apjomīgākos sūtījumos reizēm ielika pa ziedam vai ziedlapiņai, kuru saņēmēja varēja arī nepamanīt.

² Tragēdijas „Indulis un Ārija” rakstīšana.

³ Sk. iepriekšējās vēst. 3. koment.

⁴ Patiesībā Aspazijas darbs pie dzejoļu krājuma „Ziedu klēpis” vēl nebija pabeigts.

⁵ Dr. P. Kalniņš ar dzīvesbiedri, kuri Kastaņolā uzturējās no 23. septembra.

46.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 5. oktobrī

Mans mīlais sirdsdraudziņ! Manu zelta putniņ! Naudu dabūju un priekš oktobra un 3 dienām samaksāju 270 fr[an]ku.¹ Drusku vēl šo un to nopirku. Mans pirmais Luksus bij rāmis priekš Tavas bildītes. Tu esi uz mana galdiņa: vienā pusē liels ass dadzis, otrā pusē vēja pakariņi un pavasara rozītes. Tev būtu jāredz, kā Tu pie manis mājo. Mārtiņš biļetes² solījās izņemt 4 [četras – G.G.]. Viena Farb[šteinai], es, 3 viņš un 4, ja Tu nebrauktu, tad paliek dēlam³. Paņem līdzī albumu no Lug[ānas],⁴ otras biezās ķem[m]es un manas abas šalles. Ja nebrauc, ziņo. Šodien neesmu no Tevis vēl neko saņēmus. Drusku noguruse, citādi labāk. – Mīļo sirdsdārgumiņ.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu gleznas reprodukciju – kuģa bojāejas skatu bangojošā jūrā (RTMM 29235). Uzraksts: „14-59. *Die Brandung*.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich* 5.X.11.; *Castagnola* 6.X.11.”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Rēķins par izmeklēšanu un procedūrām dr. Farbšteinas privātpraksē, kā arī par istabas īri Turnerštrāsē 22.

² Ieejas kartes uz J. V. Gētes „Egmonta” 7. oktobra izrādi Cīrihes Pilsētas teātrī.

³ Runa varētu būt par dr. Farbšteinas jaunāko dēlu Gustavu Imanuelu Farbšteinu (*Gustav Immanuel Farbstein*), kurš pa laikam uzturējās pie mātes.

⁴ Acīmredzot domāts Aspazijas albums ar Lugānas skatukartēm.

47.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 6. oktobrī

Mīļo sirdsraudziņ, vēlu vakar aizgājām gulēt, tikko paspēšu uzrakstīt pāris rindiņu.¹ Braukt nevaru, nupat vēl piemētās tāds Hexenschuss² krustā, ka nevaru staigāt. Baidos braucot saaukstēties. Aizsūtu mantiņas, ko pasūtīji, ar Ekterieni³, tāpat I cēl[ienu] un III c[ēliena] 1 ainu.⁴ Vēlāk, kad būšu sakārtojis, lai Ivan[ovs] ņem mašīnu uz mēnesi;⁵ par to viņam rakstīšu. – Kad naudas vajga, atraksti laikā, tad aizsūtīšu; varu arī aizsūtīt uzreiz lielāku sum[m]u, lai nav vienmēr jākrāmējas, tad Tev būs tikai jānoliek kur bankā, vislabāk Eidgenössische Bank⁶, caur kuru arī varu sūtīt. – Kopies labi, tais, ka tiec vesela, mīļo sirsniņ. – Albumu no Lugānas⁷ nevarēju atrast; vai nav Tev jau līdzī? – Lido.

Rakstīšu katru dienu, ja nesaņem, tad ir pasta vaina.

Šodien laikam vairāk nerakstīšu, pietiks. Lido.

Ekteri⁸ man dāvāja ļoti skaistu rakstāmo mapi. Lido.

Vēstule (RTMM 103746), nodota no rokas rokā. Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 395. lpp. Teksts rakstīts uz vēstuļpapīra ar melnu tinti. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura un RPg.

¹ Nākamajā dienā K. un P. Kalniņi gatavojās doties uz Cīrihi, un Rainis pēdējo vakaru pirms šķiršanās bija pavadījis kopā ar viņiem. Turklāt Kalniņpāris bija apņēmis aizvest un nodot tieši rokās Aspazijai šo vēstuli un dažas mantas no Kastaņolas.

² *Hexenschuss* (no vācu *der Hexenschuß*) – raganas šāviens; pārnestā nozīmē – dūrējs (krustos), lumbago; sarunvalodā – krika.

³ T.i., ar K. Kalniņu.

⁴ Domāti lugas „Indulis un Ārija” gatavie fragmenti.

⁵ Runa ir par rakstāmmašīnas nomu Raiņa lugas manuskripta pārrakstīšanai.

⁶ Šveices Konfederācijas banka (vācu val.).

⁷ Sk. iepriekšējās vēst. 4. koment.

⁸ Resp., Kalniņu pāris.

48.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 7. oktobrī

Mīļo sirdsraudziņ, rakstu tomēr vēl šodien,¹ jo citādi jau no pasta taču vienu dienu iztrūktu; cita rakstāma iemesla nav. Ar Ekteriem² šķīrāmieš ļoti labi un sirsnīgi; pēdējās dienas nebij nekādu strīdu. Mappe ir venēciešu, ādas, laikam dārga, ar spiedumiem, tikai bez zelta.³ Es iedevu tikai grāmatiņu no savām. – Saimniece liek man visādus cerotti⁴, un Soldati⁵ atkal puikam⁶ nedod vienu vien, kā bij prasīts, bet divus: tos kungus šis pazīstot, tiem vajgot vienmēr vairāk. Ir man laikam tāpat kā reiz Slobodskā, kad pārcēlos ar Soka⁷ meitiņu. Tikai tagad es nezinu iemesla. – Kur ir tas albums?⁸ Es aizsūtīšu. Lido.

Ilustrēta atklātne ar Lugānas panorāmas melnbaltu fotoattēlu (RTMM 15891). Uzraksts: „*Un saluto da Lugano. Tist. Atelier H. Sussenheim & Co., Editeurs, Zürich. No. 7275 Dép.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Frau Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „7.X.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 396. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Vēstule acīmredzot uzrakstīta jau 6. oktobrī, bet nosūtīta tikai nākamajā dienā.

² Resp., ar Klāru un Paulu Kalniņiem.

³ Kalniņu pāra dāvana Rainim.

⁴ *Cerotti* (itāļu val.) – plāksteri.

⁵ Aptiekārs Lugānā, kura pakalpojumus bieži izmantoja Rainis un Aspazija.

⁶ T.i., mazajam Dantem Bertoljo, kurš aizsūtīts pēc Rainim vajadzīgajiem medikamentiem.

⁷ Runa ir par Nikolaju Sokolovu (*Николай Соколов*), Raiņa paziņu Slobodskas trimdā.

⁸ Sk. 46. vēst. 4. piezīmi.

49.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 7. oktobrī

Mīļo, dārgo sird[spumiņ?], ir viss labi; tāda pārpratuma nemaz nav bijis, kā Tu raksti, ka es būtu ļaunā uzņēmis, ko Tu labā domājis.¹ Manis dēļ braukt nevajdzēja, jo man pašlaik pēdējie cēlieni,² kur jauni ierosinājumi var mani tik traucēt. Kad Tev būtu vajdzējis, t.i., kad Tu būtu „trau”³ bijis, tad es būtu atstājis darbu un braucis. Bet nu arī šie iemesli krīt nost, un es nevarēju braukt vienkārši tādēļ, ka nevaru ne staigāt, ne sēdēt, ne arī lāga gulēt.⁴ Nu jau trešā diena; bet šodien iznāca saule, un varbūt tagad sāks iet uz labo pusi. Dikti krenķējos, ka nevaru strādāt. Bet Tev, sirsnī, nav ko krenķēties par mani, nav nekas ļauns domāts, pat ar Ekteriem taču sadzīvoju labi⁵. Atmet visas domas par krenķiem, nemeklē viņas, bet veselību. Pabeidz darbu,⁶ kamēr vēl jūties tik labi, jo var būt, ka pirmās labās sajūtas atkal atkrīt; to Farbst[eina] teica par Beatenbergas klimata iespaidu;⁷ tā arī citi jauni iespaidi. – Rakstīju Ivanovam, lai viņš noīrē mašīnu. [*Turpinājums atklātnes labajā malā vertikāli.*] Naudu es aizsūtīšu.⁸ Un dod, lai viņš pirms pārraksta Tavu darbu, manu pirmo cēlienu vajga šai oktobra mēnesī.⁹ – Nekrenķējies, strādā un veselējies, sirdsiniņ. Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu gleznu reprodukciju – lauku sētas skatu ziedonī; autogrāfs „A. Kaufman.” (RTMM 103757). Atklātnes otrā pusē: „Meissner&Buch, Leipzig. Künstler-Postkarten Serie 1648. „Am Wald und Weiher”. Ges. gesch. Printed in Germany.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „7.X.II.”

Atklātne cietusi no mitruma; teksts vietām slikti salasāms.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 395.–396. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Aspazijas vēstule ar šādiem izteikumiem nav atrasta.

² Resp., tuvojas nobeigumam Raiņa darbs pie lugas „Indulis un Ārija”.

³ Bēdīgs (no vācu *traurig*).

⁴ Rainis te norāda uz 5. oktobrī piedzīvotās krikas sekām.

⁵ Šis mājiens liecina, ka Rainim ar sociāldemokrātijas darbiniekiem P. un K. Kalniņiem acīmredzot nebija izraisījusies asāka domu apmaiņa politiskajos jautājumos, kuros viņu uzskati atšķīrās.

⁶ Domāts Aspazijas dzejoļu krājums „Ziedu klēpis”.

⁷ Beatenbergā pie Tūna ezera (*Thunersee*) atradās viens no populārākajiem Ziemeļšveices augstkalnu kūrortiem. Tiekoties Kastaņolā, dzejniekpāris acīmredzot bija iztaujājis dr. Farbšteinu par rezultātiem, kādus varētu dot Aspazijas ārstēšanās šajā un citās Šveices kūrvietās vai sanatorijās.

⁸ Sk. 47. vēst. 5. koment.

⁹ „Induļa un Ārijas” pirmā cēliena manuskriptu no autora nepacietīgi gaidīja Jaunais Rīgas teātris, lai varētu sākt darbu pie lugas inscenējuma.

50.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 8. oktobrī

Manu mīlo, mīlo sirdsvidutiņ. Vakar nerakstīju visu laiku, jo nezināju, vai Tu neatbrauksi, un klausījies uz katru zvana vilcienu. Es mēdzu Tev arvien rakstīt pēcpusdienas, jo priekšpusdienas es strādāju, tad 1. [vienos. – G.G.] nāk pusdiena, un tad ½ stundu atdosos un 1 stundu skreju staigāt, un tad nāk masāža un dažādas vannas (īstā kūre sāksies tikai pēc kādas nedēļas, kad būšu savu darbu¹ pabeiguse), pēc tam atpūta, un tad rakstu Tev vai ejam abas² staigāt. Ka Tu uz „Egmontu”³ nenāci, Tu nekā nezaudēji, skaists inscenējums, bet neatstāj nekāda dramatiska iespaids, ne lielas traģikas, turpretim „Der flieg[ende] Holländer” ar sliktu inscenējumu, bet ar lielu traģiku un izteiktu skaņās to, ko Tu vārdos, saviļņo visus dvēseles pamatus⁴. Nevajag nemaz mūzikas pratējam būt, tikai elementāras sajūtas vien. Vai atceries, ko Klāra teica par „Ug[uni] un N[akti]”: „Mēs braucām uz mājām kā piedzēruši no lielā skaistuma.”⁵

Vakar tāpat ap ½ 5 pēc kūres atnāca Mārtiņš ar biļetēm un drīz aizgāja, tad atnāca Skubiķis,⁶ ar kuru ilgāk runājām, un pēc tam Kalniņi,⁷ tā kā netiku pie rakstīšanas un arī uz Tevi gaidīju. Šodien pēcpusdienas viņi vēl būs še, tādēļ šodien arī nestrādāju, bet rītu tad ņemšu vienu nedēļu darbu rokā un ceru pabeigt, tad es visiem nosacīju nenākt, un viņi labprāt paklause, jo man jāsaka tāpat kā Birutai „visi arī mani mīl”⁸.

Kalniņi man teica, lai es jel darot uz Tevi iespaidu, ka Tu Lug[ānā] nepaliekot, Tavas istabas esot pardaudz sliktas, viņu istaba esot bijuse daudz labāka (ko es arī teicu Tev), bet Ekters tomēr slims palicis. Tur esot mitrs un reizē caurvējš, kas varot sagrauzt visstiprākos nervus, un brīnās, ka Tu tur tik ilgi palicis.⁹ Farbstein saka, ka priekš ilgas dzīvošanas, nerviem un asincirk[ulācijas] proporcionēli ar Tavu konstitūciju vajagot stiprāka klimata. Visas sliktās dūšas, darba nepatikšanas, deģenerācijas esot ārstējamas un viss atjaunojams uz dabas pašas pamata. (Un te jau es priekš acīm redzu, kā viens

cilvēks atjaunojas, kurš no dzimšanas galīgi deģenerants.) Es domāju, visādā ziņā 15. okt[obrī] neizmirsti saimniecei uzteikt, lai tad nu ejam vai Cīrihē, vai uz Bernu, vai kur. Pēc darba¹⁰ pabeigšanas Tev 2 mēneši būs jānododas viņas¹¹ kūrē, „dann wirst Du was erleben”¹², kā Olga¹³ saka, un tad jau Tu arī panākumus pie manis būsi redzējis. Savus māgas pulverus jau es visus esmu atmetuse, un visi saka, ka jau izskatoties labāka. – Tūlīt man jāiet uz pusdienu. – Ak Tu, man[u] nabadziņ, mīļumiņ, kā tās raganas Tevi sašāvušas¹⁴ un kā Tev nu jāguļ, tas ir citādi nekā „dem Ritter fällt es gar nicht ein”¹⁵ etc. Otrdien teātrī „Wallensteins Tod”¹⁶, bet es neiešu, jāpaliek pie darba. Rakstīšu Tev tikai īsas kartiņas. Visu saņēmu no Kalniņiem.¹⁷ Albums¹⁸ laikam lielajā kastē. Manu mīļo zelta dārgumiņ, mans Rosenkäfchen¹⁹, mans skaistais – lielais Iniņ. – Spīd[ola?]

[Virs pirmās lpp. pirmās rindas pierakstīts:]

Farbst[einas] k[undzes] sveiciens! Visi, kuri bija Farbst[einai] pretī un mani biedināja, tagad sāk pierast, arī Skubiķis un Kalniņi.

Vēstule (RTMM 134294). Teksts rakstīts uz vēstuļpapīra ar melnu tinti.

Pirmpublicējums AKR, 1. sēj., 527.–528. lpp. ar nelielām tekstoloģiskām atšķirībām.

Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura.

¹ Dzejoļu krājumu „Ziedu klēpis”.

² Aspazija un dr. Farbšteina.

³ Sk. 38. vēst. 16. koment.

⁴ Dzejniece šeit apraksta iespaidus, kurus viņa bija guvusi R. Vāgnera operas „Klīstošais holandietis” (*Der Fliegende Holländer*) 1911. gada 2. oktobra izrādē Cīrihes Pilsētas teātrī.

⁵ Acīmredzot – citāts no K. Kalniņas sarunas ar Raini Kastaņolā par iespaidiem, kuri gūti, noskatoties „Uguns un nakts” pirmiestudējumu Jaunajā Rīgas teātrī.

⁶ Mārtiņš (P. Sēja), ar kuru kopā Aspazija bija apmeklējusi „Egmonta” izrādi Pilsētas teātrī, un Emīls Skubiķis – latviešu emigranti Cīrihē.

⁷ Runa ir par P. Kalniņu un viņa dzīvesbiedri, kuri pēc divu nedēļu atpūtas Kastaņolā bija ieradušies Cīrihē.

⁸ Aspazija šeit atsaucas uz jaunajai, egocentriskajai aktrisei B. Skujeniecei – dzejniekpāra tuvai paziņai no pirmsrevolūcijas laika – raksturīgu frāzi.

⁹ K. un P. Kalniņi laikā no 23. septembra līdz 6. oktobrim bija īrējuši istabu kādā no Kastaņolas viesnīcām un klātienē iepazīnušies arī ar, viņuprāt, visai nelabvēlīgajiem Raiņa dzīves apstākļiem dzejniekpāra īrētajās telpās villā *Stella d'Oro*.

¹⁰ Runa ir par lugu „Indulis un Ārija”.

¹¹ T.i., dr. Farbšteinas.

¹² Tad tik Tu redzēsi (vācu val.).

¹³ Domāta aktrise un tulkoņtāja Olga Zēfelde (Ezerlauka), tuva Aspazijas un Raiņa paziņa kopš 19. gs. 90. gadiem.

¹⁴ Aspazija te apspēlē trāpīgo formulējumu *der Hexenschuss* (burtiskā tulkojumā – raganas šāviens), kurš vācu valodā tiek attiecināts uz pēkšņām, asām sāpēm krustos jeb lumbago lēkmi, t.i., uz saslimšanu, no kuras tobrīd cieš Rainis.

¹⁵ „*Dem Ritter fällt es gar nicht ein*” (vācu val.) – Bruņniekam tas nenāk ne prātā; Aspazijas pārfrāzēts citāts no Heinriha Heines (*Heinrich Heine*) dzejoļa „Nāras” (*Die Nixen*); oriģinālā: „*Der Ritter ist klug, es fällt ihm nicht ein ..*” (Bruņnieks ir gudrs, tam nenāk ne prātā ..). Dzejniece, pamatojoties uz vārdu spēli *die Hexen/die Nixen* (raganas/nāras), izmanto šo alūziju, lai salīdzinātu „gulošo bruņnieku” Raini, kuru šādā stāvoklī novedusi slimības lēkme (resp., „raganu šāviens”), un Heines bruņnieku, kurš tikai izliekas gulošs (lasi: aizmidzis), lai baudītu nāru skūpstus mēnesgaismā.

¹⁶ „Vallenšteina nāve” (vācu val.) – Frīdriha Šillera (*Friedrich Schiller*) triloģijas „Vallenšteins” trešā daļa.

¹⁷ Domāta Raiņa 6. oktobra vēstule un citi viņa sūtījumi Aspazijai no Kastaņolas, kurus adresātei tieši nogādāja Kalniņu pāris.

¹⁸ Sk. 46. vēst. 4. koment.

¹⁹ Rož[u]kukainītis (no vācu *die Rosen* – rozes – un *der Käfer* – kukainis).

51.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 9. oktobrī

Mīļo zelta sirsnīņ, tāpat kā Tu, tā es ar šodien nedabūju Tavas kartiņas; bet tas man gadās tik bieži. Toties dabūju no municipalité¹ ziņu, ka Kantonam² jāmaksā veseli 12 fr[anki], pērn bij tik 2 fr[anki]. Arī zvirbuļi pieprasa aizvien vairāk, nevarēs šinī kantonā vairs ilgāk izturēt. – Kā bij ar Tavu Lugānas albumu?³ Vai atradi pie sevis? Es velti izmeklējos. – Uzraksti arī, kā iet ar Tavu dziedināšanos? Kādus līdzekļus F[arbšteina] tagad lieto, vai vannas vien, vai vēl ko? – Vai esi jau bijusi pie Vaguļiem? laikam gan nē. Vajdzētu Tev aizbraukt.⁴ Tāpat Tu varētu aizrakstīt kartis Cielēnietei un Lilijai, arī tantiņai.⁵ Pastāsti arī, kas bij ar „Egmontu” un iekš kā pastāv tas jaunais inscenējums?⁶

[Turpinājums atklātnes kreisajā malā vertikāli:]

Teve tādas smukas kartiņas, man visas tās pašas vecās; neesmu bijis pilsētā⁷ nopirkt jaunas. Šodien atkal līst. Lido.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu gleznas reprodukciju (RTMM 15973). Uzraksts: „*M. Нонненбрухъ. Весна.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „9.X.11.” Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 396.–397. lpp. ar kļūdainu norādi uz RTMM inventāra numuru. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Municipalitāte (franču val.).

² Kantons (no franču *canton*) – teritoriāla un administratīva vienība Šveicē. Runa ir par t.s. ikgadējo kantona nodokli (*imposta cantonale*), kurš bija jāmaksā kā Šveices pilsoņiem, tā arī emigrantiem.

³ Sk. 46. vēst. 4. koment.

⁴ Sk. 38. vēst. 21. koment.

⁵ Domāta bijusī politiskā emigrante Šveicē, nu jau dzimtenē atgriezusies A. Cielēna, A. Lūkina (Lilija bija viņas Raiņa dotais pavārds), kā arī dzejnieces novadniece un draudzene Elizabete Kalniņa, paziņu lokā saukta par Tantiņu.

⁶ Aspazija savu vērtējumu par J. V. Gētes „Egmonta” iestudējumu Cīrihes Pilsētas teātrī bija izteikusi 8. oktobra vēstulē, kuru Rainis vēl nebija saņēmis.

⁷ Resp., Lugānā.

52.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 10. oktobrī

Manu mīlo dvēselīt, manu dārgumiņ. Šodien, pirmdien, dabūju Tavu kartiņu, vakar sūtīju karti,¹ aizvakar vēstuli. Albuma² man nav, droši atminu, ka atstāju mājā, lielajā kastē zem spilvena. Kantons bezkaunīgs,³ zvirbuļi vēl vairāk. **15** [oktobrī] uzteic saimn[iecei], tur⁴ Tev palikšanas nav, visi kliez gvaltes⁵, ka pēc pāra gadiem Tu būšot ar nerviem defekts⁶. Domāts bij, lai Tu uz nedēļu nākot elektriski izsvīst⁷ un izmazgāties, un spēkus dabūt pēdējiem cēl[ieniem].⁸ Farbst[einas] k[undze] saka, varot arī palikt, tikai lai labāki ēdot. Istabu te uz nedēļu dabūtu Cir[ich]bergā⁹ un nāktu šurp¹⁰ uz kūri. Laiks labs, bet ārā gan laikam nevarēsi strādāt, gaiss skarbāks. Farb[šteina] saka, Tev vajagot stiprāka gaisa, tāpat arī Lilija¹¹. Ja nu redzi, ka vairs neiet, tad paņem palmi¹² un grām[atas] arī no manām un laidies šurp. Lilijai rakstīju.¹³ Pie V[aguļiem] drīz braukšu.¹⁴ Apsver nu pats, vai varēsi turēt līdz galam darbu jeb atspirdzināties, mīlo, mīlo. Lido.

Ilustrēta atklātne ar Bellinonas Uri cietokšņa melnbaltu fotoattēlu (RTMM 71018). Uzraksts: „10216 – Bellinzona – Castello d’Uri e picco Claro.” Atklātnes otrā pusē: „Phototypie Co., Neuchâtel.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „Zürich 10.X.11.; Castagnola 11.X.11.”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Šī atklātne nav atrasta.

² Sk. 46. vēst. 4. koment.

³ Aspazija šeit komentē no Raiņa saņemto ziņu, ka viņu ikgadējais kantona nodoklis palielināts no diviem uz 12 frankiem.

⁴ Kastaņolā.

⁵ Vārds lietots ar nozīmi „kliegt, kad (vai nu pats, vai arī kāds cits) kaut ko dara, kas nepatīk, riebjas” (no vācu *Gewalt antun* – darīt pāri (*lietojot varu*) – vai no poļu *krzyczec gwaltu* – kliegt gvalti).

⁶ Defekts (no vācu *defekt* – ar defektiem, bojājumiem; bojāts), šeit – ar bojātiem nerviem.

⁷ Pacienta „elektriska izsviedrēšana” bija viena no dr. Farbšteinas praktizētajām fizioterapijas procedūrām. Tajā tika izmantota speciāla konstrukcija – „grozs” ar elektriskām lampiņām. Rainis to vēlāk nodēvēja par „cepli” un pat iegādājās, lai lietu patstāvīgi.

⁸ Proti, lugas „Indulis un Ārija” pabeigšanai.

⁹ Sk. 36. vēst. 23. koment.

¹⁰ T.i., mērotu ceļu no attālā Cīrihberga uz dr. Farbšteinas īrētajām telpām iekšpilsētā, Turnerštrāsē 22.

¹¹ Rīdziniece A. Lūkina (Lilija), kuras vīrs F. Lūkins bija lietpratīgs, pacientu iecienīts ārsts, kopš iepazīšanās ar Aspaziju un Raini Kastaņolā 1910. gada beigās pastāvīgi interesējās par viņu veselību. Vēstulēs, atsaucoties uz dzīvesbiedra zināšanām un pieredzi, viņa bieži sniedza dzejniekpārim medicīniskas dabas padomus un ieteikumus.

¹² Domāta Aspazijas mīļā istabas palma, Lozannā (*Lausanne*) studējošās Marijas Liepiņas. A. Lūkinas radnieces, dāvinājums abiem dzejniekiem kā pateicība par sirsnīgo uzņemšanu Kastaņolā 1911. gada pavasarī.

¹³ Aspazija A. Lūkinai kopš ierašanās Cīrihē bija nosūtījusi divas atklātnes – 28. septembrī un 4. oktobrī (LU AB MR I. Kaijas f. I, 18; 19), kurās īsi iepazīstināja adresāti ar savas veselības izmeklēšanas rezultātiem dr. Farbšteinas interpretācijā, kā arī ieskicēja uzsāktās ārstēšanās norisi un perspektīvu. 4. oktobra ziņojumam dzejniece bija pievienojusi zīmīgu frāzi, ar kuru raksturoja savu apjukumu pēc nonākšanas jaunajos apstākļos: „Skraidu pa ielām kā putnis, kas neprot viens laisties, un vienmēr apmaldos.”

¹⁴ Sk. 38. vēst. 21. koment.

53.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 10. oktobrī

Mīļo zelta sirsnī, saņēmu Tavu vēstuli¹. Protams, neraksti vairs tādas, bet tikai visīsākos paziņojumus. Kad Tev nav ko svarīgu jautāt vai pateikt, tad vislabāk neraksti nekā. Labi, ka Tu nopietni strādā.² Tad nav labi, ka top traucēts. Es tāpat Tev arī atbildēšu tikai uz jautājumiem un paziņošu, ja kas svarīgs. Tāds pilnīgs klusums būs Tev arī laba pārmaiņa un atjaunošanās. Visa Tava slimība jau ir vairāk psihiska nekā fiziska; īsti tikai vajadzība pēc pārmaiņas. Tāpat, jo mazāk bijušā, jo labāk. Ka Tu tagad tik ātri atspirgsti, to liec arī uz psihikas rēķina, ne uz kūri vien. Toties lielākas cerības Tev var būt uz nākošo vēl lielāko pārmaiņu: mājās braukšanu.³ No Rīgas gaisa vien un sabiedrības Tu tapsi gluži vesela. Sagatavojies uz to. Kad Veinberģis Celmu nevar izēst, ko viņš Tev padarīs.⁴ Brauc vien drīz.

[Turpinājums ačgārni virs pirmās rindas:]

Te vēl ir Tavi manuskripti, vai nosūtīt tos, kad būsi darbu nobeigusi⁵? – Šī kartiņa [*turpinājums labajā malā vertikāli*] būs Tev vēl grūti salasāma, jo gultā rakstīta; bet mēģināšu celties augšā.⁶ – Sveicini F[arbšteinas] k[un]dzi. – Lido. Vai Tu visas kartis dabū? es rakstīju līdz šim ikdien, bet lieku iemest saimniecei⁷. Lido.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu fotoattēlu, kurā redzams ceļš uz Kastaņolu gar Brē kalna klintsragu (RTMM 15892). Uzraksts: „*Lago di Lugano. Strada a Castagnola.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „10.X.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 397.–398. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Domāts Aspazijas 8. oktobra sūtījums.

² Rainis te atsaucas uz informāciju minētajā vēstulē par dzejnieces konsekvento dienaskārtību ar regulāram darbam paredzētām stundām.

³ Aspazija par atgriešanos dzimtenē domāja jau ilgāku laiku, un 1911. gada februārī Rainim ar Rīgas advokāta Arveda Berga starpniecību bija izdevies noskaidrot, ka nopietni juridiski vai administratīvi šķēršļi viņu pēc pārbraukšanas neapdraudētu (sk. A. Berga 1911. gada 30. janvāra (12. februāra) vēstuli dzejniekam; RTMM 29873). Taču Aspazijas nodoma īstenošanai ceļā bija stājusies veselības pasliktināšanās.

⁴ Runa ir par uzbrukumu skolotājam, administratīvi apturētās avīzes „Laika Balss” un tās pēcteča – „Jaunā Laika” – redaktoram Jūlijam Celmam Fridriha Veinberga vadītajā „Rīgas Avīzē”. Kāda P. P. rakstos sociāldemokrātam J. Celmam tika inkriminēta viņa sievas Mildas Celmas vadītās meiteņu progimnāzijas darba politizēšana, kā arī strādnieku kūdīšana uz nekārtībām abos sākumā minētajos kreisās ievirzes laikrakstos.

⁵ T.i., kad būs pabeigts dzejoļu krājums „Ziedu klēpis”.

⁶ Rainis vēl nebija pilnībā atlabis no nesen pārciestās krikas.

⁷ T.i., A. Bertoljo.

54.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 10. oktobrī

Mīļo sirdspūkiņ, te būs mamiņas vēstule¹, kura šodien atnāca līdz ar Tavu kartiņu². Ko Tu nu esi piepeši vienās rūpēs kā tas resnais zēns? Ko viņi³ Tev galvu sakurinājuši? Visu laiku, divas nedēļas Tu biji mierīga, neieprasījies nekad par manu veselību, un nu, kad ļaudis sastāsta, Tu rūpēs! Es taču pats Tev daudz reiz tiku rakstījis, kas un kā; vakar pat vēl Tavā vēstulē Tu jokojies, ka es neceļos no gultas kā tas Heines Ritter⁴ – un kas tad nu noticis? Taisni tagad man sāk iet labāk, šodien saule un es biju pat ārā. Es ar sevi esmu ticis cauri un tikšu arī turpmāk. Kad vajdzēs, aizbraukšu arī uz Cirichu – man liekas, no norakstīšanas citādi nekas neiznāks; vai esi Ivanovam nodevusi I un III c[ēliena] 1. ainu? lieta ir ļoti steidzama.⁵ – Ko nu visi man brūkat virsū par manu ēšanu? Vai tad no Schmidta⁶ ēdieniem vien var iztaisīt labu drāmu? Cik labas lietas tad ir ēdis Šekspīrs, ka tik labas drāmas rakstījis! un cik vāji ir ēdis vecais Lukul[l]s, ka nekā nav uzrakstījis.⁷ – Ēd tikai Tu pate labi, un tas ne tādēļ teikts, lai Tu ko labu uzrakstītu – jo tas jau būs tā kā tā; bet tādēļ, lai Tu vesela tiktu. Un mani liec mierā ar ēšanu, jo māga vēl nav kārtībā, un, kad darbs man neiznāk labi, tad ne ēšanas trūkums vainīgs, bet laika trūkums. – Lūkin k[un]dzes grāmata – pēc kvītes – nosūtīta 26. septembrī.⁸ – Lugānas albumu atradu grāmatu maisā, pašā dibenā, nosūtu.⁹ Ir daudz grāmatu un manuskriptu te, – vai tos sūtīt? – Un nu vairs nekādas rūpes, dzīvo mierīgi, neuztraucies, strādā, kamēr tiec galā ar savu darbu, un tais, ka tiec reiz pie dziedināšanās.

Lido.

Vēstule (RTMM 108021). Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 398. lpp. Teksts rakstīts uz vēstuļpapīra ar melnu tinti. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura un RPg.

¹ Par māmiņu (no vācu *die Mamá* – māte, mamma) dzejniekpāris dēvēja Jelgavā dzīvojošo Aspazijas māti Margrietu (Grietu) Rozenbergu. Rainis šeit piemin viņas 1911. gada 24. septembra (7. oktobra) vēstuli abiem dzejniekiem (RTMM 70775).

² Domāta Aspazijas 9. oktobra vēstule, kura nav atrasta. (Tās nosūtīšanu apliecina dzejnieces piezīme nākamajā, 10. oktobra vēstulē: „Vakar rakstīju karti.”) Turpmāk Rainis komentē tajā rakstīto.

³ Proti, K. un P. Kalniņi, kuri, sastopoties ar Aspaziju Cīrihē, bija dzejnieci brīdinājuši par, viņuprāt, Raiņa veselībai kaitīgajiem sadzīves apstākļiem dzejniekpāra īrētajās telpās villā *Stella d'Oro*.

⁴ Sk. 50. vēst. 15. koment.

⁵ „Induļa un Ārijas” manuskriptu, kuru uz mašīnas pārrakstīt bija apņēmies R. Ivanovs, steidzamības kārtā gaidīja gan Jaunais Rīgas teātris (lugas iestudējumu bija paredzēts iekļaut jau tā 1911./1912. gada sezonas repertuārā), gan izdevējs A. Gulbis Pēterburgā.

⁶ Dzejnieks te piemin Šmitu ģimenes pansiju *Helvetia* Kastaņolā, kura acīmredzot izcēlusies ar labu virtuvi.

⁷ Runa ir par romiešu karavadoni un politisko darbinieku Lūciju Licīniju Lukullu (*Lucius Licinius Lucullus*; 117–56 pr. Kr.), kurš bijis plaši pazīstams ar savu baudpilno, izlaidīgo dzīvesveidu un lepnu dzīru rīkošanu uz krāpniecības, izspiešanas un sirojumu ceļā salaupītu bagātību rēķina. (Tā radies izteiciens „Lukulla dzīres”.)

⁸ Domāts kāds ungāru psihiatra un psihoanalītiķa Ištvana Hollosa (*István Hollós*) darbs franču valodā, kura eksemplāru Antonija Lūkina Aspazijai bija nosūtījusi ap 1911. gada 7. (20.) jūniju ar šādu piebildi: „Aizsūtīju Jums šorīt to Hollosa grāmatu. Kādēļ nesūtīju agrāk, kā solījot? Mans vīrs [dr. F. Lūkins. – G.G.] bij pārdomājis un neļāva sūtīt, tādēļ ka Jūs izlasījusi iedomāšoties, ka Jums ir taisni visas tās kaites un ka tās taisni tā jāārstējamas, kā tur teikts. Galu galā taču nospriedām, ka, [ja] Jums uz šo apstākli aizrāda, tad tik bīstami nav; un tad ir labi, ka Jūs, ar dakteriem un profesoriem runājot, labāk pārzinat savu slimību un visp[ār] – izlasiet préface, introduction [priekšvārdu, ievadu (franču val.) – G.G.] un galvenais – troubles gastriques un tr[oubles] du sommeil [[par] kuņģa darbības [un] miega traucējumiem (franču val.) – G.G.]. Rakstīts ir vieglā valodā, kā vispār franču ziniskas grāmatas.” (RTMM 70553) Vēstules tekstā bija iestarpināta arī šāda piezīme: „Jā! kad to Hollosa grāmatu apskatat, tad, lūdzu, sūtāt atpakaļ.”

⁹ Sk. 46. vēst. 4. koment.

55.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 11. oktobrī

Manu mīlo sirdsdraudziņ! Manu zelta putniņ!

Man ļoti sāpēja Tavs pārmetums, ka es neesot iedomājuse Tavu slimību¹ un uztraukusēs tikai, kad citi par to stāstījuši. Un es taču par to vien domāju un bēdājos, ka nenāc pie darba. Vai es vienmēr nerakstīju, lai Tu vienā pauzē brauktu šurpu spēku sasmelties priekš darba. Kalniņi mani uztrauca ar to, ka Tu neēdot un saimiece dodot par daudz slikti. Viņi pat dzina, lai braucu Tev pakal, jo Tu viens pats neizraušoties.² Mazais joks par „Ritter”³ jau bija tikai Tavā stilā, kā pretstats, kad Tu teici, mich haben die Hexen durchschossen.⁴ Vietas pārmaiņa jau gan Tev dara slikti un izklaidina, bet viens ir, ko Tu vēl nezini: ka man ar paceltu organismu pavisam citādi strādāt. Un pēc 2–3 dienām Tu redzētu, ka Tu pavisam citādi strādātu, ka nebūtu jāpiespiežas pie darba iesākšanas. Visi, kas mani apmeklēja, bij sākumā viņai pretī, bet tagad visi piekrīt. Es biju pirmā, kas saprata viņas teoriju⁵ un visvairāk priecājos Tevis dēļ. Viņa ir zinātniski daudz rakstījuse un grib arī norakstīt savu darbu, kurš ir tas pats dzīvības atjaunošanas problēms, sevišķi pie neirastēnijas. Tā ir jaunākā zinātniskā pētīšana, kura iziet no Francijas un tiek maz piekopta vēl, tādēļ ka ļoti dārga. Mečņikovs⁶ un tas pats Lorāns⁷, kuru viņa tikai tālāk velk. Pamats ļoti dabisks. Viņa prasīja, vai Tev jau jaunībā neesot bijis reimatisms? Neirast[ēnija] nekad neesot viena, bet savienota ar citām kaitēm kā reim[atismu] un sliktu māgu. (Viņas teorija.) Vai Tu pašā jaunībā neesot daudz gaļas ēdis? Teicu, ka labi brokastojāt. Caur to tad asinis biezas kļuvušas un dzīslas sastrēgušas, muskuļi atšļukuši un caur to galvenā kaite, ne iedzimšana. 1.) Asinis jāpaātrina caur masāžu. Bet viņas masāža ir citāda, viņa uzmeklēja vēnes un artērijas un dzen asinis. Organismā jau caur to vien cita dzīvība rodas. Tad elektriska sviedrēšana, kura ventilē visu miesu, un pēc tam vanna. Viņa to izdara vienā stundā, un no rīta, kad ceļas, pavisam cits spirtums. Tad veģetārība, lai

nesabiezē asinis. Lai vismaz raugot pa laikam to ieturēt, tad redzēšot, vai varēšot labāk strādāt vai sliktāk. Bet pirms to sāk, vajagot minēto procedūru iztaisīt. Tad nāk elpošana, kura arī drusku citāda, šķērsām, lai dabūtu vēdināties plaušu gali, un tad vingrošana. Es vēl visu nevaru ieturēt (nav vaļas), bet, kas mani redz, visi saka, ka labāka. Nometu vilnas kreklus, metu jau pulverus. Viņa domā, ka Tu uz Zürichberg Alkoholfrei⁸ dabūšot pensiju⁹ (ja grib, arī veģētārisku) par 3 ½ fr[ankiem] dienā, un nāktu ik dienas 1 stunda „apstrādāšanā” pie viņas. Viņa gan grib braukt prom, tādēļ ka ar vīru¹⁰ nevar izturēt, bet, ja viņa to vietu¹¹ dabūšot, varot mūs ņemt līdz. Tad vēl viņa grib nodzīt visus vecus taukus un atjaunot ķermeņa audus. Sestdien viņa pie Tevis nobrauks un tad tuvāk izrunāsies.¹² Viņai ir pašai savas darīšanas, un Tev viņai jāpalīdz. Viņa mani ļoti labi tura, iedeva savu labāko istabu, nes man vienmēr puķes. Viņa redzēja, ka es Tavai bildei nopirku rāmi, viņa tūlīt aplika puķes apkārt. Lieta tā, ka viņa sestdien grib satikties ar savu Milānas draugu.¹³ Saki, lai saimniece dod uz dienu to istabiņu, kur es biju.¹⁴ Esi laipnis pret abiem un ņem dalību pie viņu bēdām. Vīrs viņu nelaiž vaļā, ikdienas spiegi izlikti, kas viņu vaktē, kaut gan viņa godīgi atzinuse, ka citu mīlē un sen no viņa ir šķīrusēs, un praktizē patstāvīgi. Tas vīrs tomēr kā traks aiz kaislības un blamē viņu, un ceļ visus velnus kājās un laiž policiju virsū, ja kur satiekas. Tam milānietim ir arī sieva ar 3 bērniem, kuru viņš kā 23 gadu vecs students apprecējis. To atkal vaktē viņa sieva. Sieva histēriska, un viņš negrib to pie sevis ņemt. Vai Tu nevarētu dot savu korteli noīrēt, tad jau Tavai saimniecei būs vietā īrenieks, kad aizej. Kamēr tur gribi būt, vari padzīvot manā istabiņā, jo viņam vajag tūlīt korteli. Kad uzteic, saki, ka dosi vietā īrenieku, tad saimniece būs mierā. Ivanovs dabūšot mašīnu 15 [piecpadsmitajā. – G.G.] un pa pāra dienām tad būšot gatavs.¹⁵ Nerūpējies, neļautojies, esi li¹⁶ tāpat kā mazais. Lido.

Vēstule (RTMM 135252). Pirmpublicējums. Teksts rakstīts uz vēstuļpapīra ar melnu tinti. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura.

¹ Runa ir par Raini 6. oktobrī piemeklējušo krikas (lumbago) lēkmi (vācu *der Hexenschuß*, burtiski – raganas šāviens).

² P. Kalniņš un viņa dzīvesbiedre K. Kalniņa, Kastaņolā uzturēdamies, bija konstatējuši, cik neveselīgi, pēc viņu domām, ir dzīves apstākļi dzejniekpāra īrētajās telpās villā *Stella d'Oro*, bet jo īpaši – nepietiekami kvalitatīvā pārtika, kuru ikdienā patērē Rainis. Kalniņpāris uzskatīja, ka šie faktori rada nopietnus draudus dzejnieka veselībai.

³ Sk. 50. vēst. 15. koment.

⁴ .. mani sašāvušas raganas (vācu val.).

⁵ Dr. Farbšteina. (Par viņas proponēto ārstniecības metodi sīkāk sk. 37. vēst. 2. koment.)

⁶ Sk. 38. vēst. 12. koment.

⁷ Sk. 40. vēst. 3. koment.

⁸ *Zürichberg Alkoholfrei* (vācu val.) – acīmredzot domāta viesnīca *Hotel Zürichberg*, kuru 1900. gadā bija iekārtojusi Cīrihes Sieviešu bezalkoholisko viesnīcu savienība (*Zürcher Frauenverein für alkoholfreie Wirtschaften*). Tur varēja gan izīrēt istabu, gan ieturēt lētas, kvalitatīvas maltītes, gan atpūsties nedēļas nogalēs un brīvdienās.

⁹ Pensija (no franču *pension*) – pansija, šeit – īrnieka apgādāšana ar uzturu.

¹⁰ Sk. 36. vēst. 14. koment.

¹¹ Iespējams, posteni kādā lielā ārstniecības iestādē netālu no Vintertūras.

¹² Runa ir par dr. Farbšteinas nodomāto Kastaņolas apmeklējumu un tikšanos ar Raini 16. oktobrī.

¹³ T.i., ar P. Šahtu.

¹⁴ Domāta istaba villā *Stella d'Oro*.

¹⁵ Sk. iepriekšējās vēst. 5. koment.

¹⁶ Li – saīsinājums no latīņu vārda *libido* (dzimumdziņa). Šeit un turpmāk šī abreviatūra parasti lietota ar nozīmi „mīļi”, „labi” u.tml.

56.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 11. oktobrī

Mīļo zelta iniņ, šorīt aizgāja priekš Tevis Lugānas albums¹ un iekšā beigas no I cēliena. To nodod tūliņ Ivanovam.² Tad vēl saimniece nosūtīja Tev rozes.³ Varbūt tās Tev palīdzēs darbā. Vai palmu⁴ Tu arī gribi? Vai būs kur likt? Ja kāds uzņemas to pakāšanu un sūtīšanu, tad labi, citādi viņai vēl jāpagaida. – Lilija nupat man ar atrakstīja izrunāšanos, – lai braucot uz Romu, Signorelli uzņemšot.⁵ – Par manu veselību negribu nekā vairs dzirdēt. Nu viņi⁶ ies stāstīdami par maniem defektiem⁷ nerviem, un labāk ņemu savus nekā viņu veselos. Vienīgi prātīgais cilvēks – Farbšteiniete, ka ļauj man palikt, kur es gribu;⁸ gaiss skarbāks var būt arī labāks, bet lai mana daba pati par to spriež; un par ēšanu lai spriež māga. Es pats sevi ārstēju 20 g[adus] un ārstēšu vēl 10 reiz tik ilgi. Farbš[teina] ir dakters, kad ļauj brīvību. – Nu reiz pietiks par ēšanām uz visām reizēm. Tuņetai⁹ bij operācija degunā un atrada ķiršu kauliņu iekšā! Tā reiz ir ēšana! [*Turpinājums labajā malā vertikāli:*] Bet tas nav mans ideāls! Nu, strādā, nerūpējies un neuztraucies, nedomā par mājām, ātrāk tiksī vesela. – Kartis visas izrakstītas, nāk[amo] reizi nāks „Заклученный”¹⁰. Nav kad pirkt. Lido.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu gleznas reprodukciju (RTMM 103758). Uzraksts: „*Una visita ai poveri morti.*” Atklātnes otrā pusē iespiests: „*Idilii dei lagni dell'Alta Italia. № 4.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „*11.X.11.*”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 400.–401. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Sk. 46. vēst. 4. koment.

² Runa ir par lugas „Indulis un Ārija” fragmentu, kuru Aspazijai vajadzēja nodot R. Ivanovam pārrakstīšanai uz mašīnas.

³ Kastaņolas villas *Stella d'Oro* saimniece A. Bertoljo ļoti baidījās zaudēt savus pastāvīgos klientus „Arturu Nagliņu” ar kundzi, tādēļ viņu noturēšanai izmantoja dažādus paņēmienus, tostarp arī uzmanības apliecinājumus ziedu vai citus „Kastaņolas jaukumus” atgādinošu sūtījumu veidā prombūtnē esošajai Aspazijai.

⁴ Sk. 52. vēst. 12. koment.

⁵ Rainis te atsaucas uz A. Lūkinas (Lilijas) 23. septembra (6. oktobra) vēstuli (RTMM 120236). Tajā viņam un Aspazijai Romā dzīvojošās tautietes Olgas Resnevas-Sinjorelli (*Signorelli*), pēc profesijas – ārstes, vārdā tika izteikts uzaicinājums apmeklēt Itālijas galvaspilsētu, kamēr tur vēl apskatāma Starptautiskā mākslas izstāde. Tā kā O. Resnevas-Sinjorelli dzejniekparim apmeklējuma laikā piedāvāja visu nepieciešamo palīdzību, A. Lūkina mudināja Raini noteikti izmantot šo lielisko izdevību.

⁶ K. un P. Kalniņi, nesenie Raiņa apmeklētāji Kastaņolā.

⁷ Sk. 52. vēst. 6. koment.

⁸ Atšķirībā no Aspazijas, kura ik vēstulē mudināja Raini steigšus braukt uz Cīrihi un uzsākt ārstēšanos pie dr. Farbšteinas, ārste pati, kā dzejniece atzīmējusi 10. oktobra atklātnē, uz to īpaši neuzstāja.

⁹ Tuņeta (*Tunietta*) – saīsinājums no itāļu īpašvārda *Antonietta*. Runa ir par Antonjetu Bertoljo, jaunāko no četrām villas *Stella d'Oro* saimnieku – Bertoljo pāra – meitām.

10 „Cietumnieks” (krievu val.). Domāta atklātne ar attiecīga temata gleznas reprodukciju.

57.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 12. oktobrī

Manu mīļo sirdsziediņ! Vakar [nosūtīju] Tev vēstuli, kur izkratīju savu sirsniņu, bet nav vairs bōsiņ¹, ir tikai li. Tu Ivanovam biji naudu sūtījis bez adrese, labi, ka Tavs vārds, pastnieks atnāca man adresi prasīt.² Sestdien viņš paņēms mašīnu un pa pāra dienām pārrakstīs,³ nebēdā neko, sirsniņ. Šodien saņēmu albumu⁴ un puķes⁵, rītu rakstīšu Tev garāk (nupat nāca atvadīties Klāra⁵), saimniecei karti⁷. Esmu pēc bādes⁸ nupat noguruse. To dzīvokli taču neņems tas dakters,⁹ sieva paliek Lokarnā. Mīļo sirdsziediņ – Tavulīts.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu gleznas reprodukciju, kurā attēloti pašnāvnieki Romeo un Džuljeta (RTMM 26625). Uzraksts: „2443 Gr. Salons de Paris. – Roméo e Juliette, par Mlle A. Oppenheimer. ND Phot.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „Zürich 12.X.11.; Castagnola 13.X.11.” Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Dūsmīga, nikna (no vācu *bös*).

² Adresātu R. Ivanovu Raiņa sūtītais naudas pārvedums rakstāmmašīnas iznomāšanai tātad bija sasniedzis, pateicoties tā pasaknī minētajam Artura Nagliņa, t.i., dzejnieka emigrācijas vārdam.

³ Runa ir par lugas „Indulis un Ārija” gatavo fragmentu pārrakstīšanu.

⁴ Sk. 46. vēst. 4. koment.

⁵ Resp., no Kastaņolas A. Bertoljo sūtīto rožu buķeti. (Sīkāk sk. 56. vēst. 3. koment.)

⁶ Domāta K. Kalniņa, kura kopā ar vīru gatavojās doties atceļā uz dzimteni.

⁷ T.i., atklātnei ar pateicību A. Bertoljo par sūtījumu.

⁸ Sk. 36. vēst. 18. koment.

⁹ Šī piezīme liecina, ka milānietis P. Šahts, iespējams, atcēlis nodomu izīrēt dzīvokli savai sievai villā *Stella d’Oro*.

58.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 12. oktobrī

Mīļo sirsnīņ, zelta pūkiņ, ko Tu nu atkal uztraucies? Nav jau nemaz pārmests, it kā Tu par maz rūpējusies par manu slimību¹. Taisni otrādi, es dusmojos, ka Kalniņi savā laba drauga prātā Tevi par daudz uztraukuši.² Tev ir jāstrādā un man jāstrādā; Tu solījies kartiņas vien rakstīt, un nu sāk nākt atkal vēstules. Nebēdājies, es tikšu galā ar sevi; man vislabāk ir, kad man atstāj manu vaļu, ēst, kā gribu, dzīvot, kur gribu, strādāt, kad gribu. Es pilnīgi ticu, ka F[arbšteinas] vannas un kūra paceltu arī manu darba spēju; es Tev teicu tūliņ, pēc pirmās vēstules: paliec viņas kūrā, bet es tik pat labi zinu, ka es negribu tagad izklaidēties ne ar vannām, ne „Egmontiem”³, pat ne ar li⁴. Ļauj man, iniņ, pašam spriest vismaz par ēšanu, i arestants taču drīst atteikties no ēšanas. Neuzskati to tūdaļ kā pārmetumu Tev, kad es kaut kur daru pēc savas saprašanas. Katram sava pārlicība dārga, bet nolaid nu šoreiz drusciņ. – Gan jau es aizbraukšu arī uz Cīrihu. Bet Alkoholfrei⁵ taču patura pie sevis tikai 3 dienas. – Vispirms nu lai saka savu vārdu F[arbšteina] pati, viņa jau mani tā nepazudinās kā jūs. Būšu viņai un Sch[achtam] palīdzīgs, kā vien varēšu.⁶ Sveicini viņu jau tagad daudz reiz, sestdienai istaba pronta⁷. Citu viņa noteiks pate. – Vai Tu drīz būsi beigusi savu darbu?⁸ Jeb vai domā vēl kādu laiciņu nodarboties ar krenčiem? – Lūk, es esmu augstsirdīgs un nesūtīju Tev „Заключенный” pastkarti⁹. – Mūsu Bettinai¹⁰ ejot vāji, par daudz pesanti lezioni; testa esot dura un memoria non capace, stanza scura, compagnia non piace¹¹. Ar to testu¹² esot taisnība, bet citam še netic, jo stāsta Gigia¹³. – Bet nu esi arī pate li¹⁴ un neraksti vēstules, bet kartiņas. Lido.

Vienkārša atklātne (RTMM 15833). Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „12.X.11.” Pirmpublicējums RKR, 21. sēj.,401. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Runa ir par Raiņa nesen piedzīvoto krikas lēkmi un tās izraisītajām sekām.

² Sk. 55. vēst. 2. koment.

³ Šis mājiens attiecas uz agrākajiem Aspazijas mēģinājumiem pierunāt Raini jau oktobra pirmajā nedēļā ierasties Cīrihē, lai teātrī noskatītos J. V. Gētes traģēdijas „Egmonts” izrādi.

⁴ Šeit ar abreviatūru „li” acīmredzot domāts intīms kontakts.

⁵ Sk. 55. vēst. 8. koment.

⁶ Raiņa solījums attiecas uz dr. Farbšteinas un P. Šahta plānoto ierašanos Kastaņolā.

⁷ Gatava (itāļu val.).

⁸ Domāts dzejoļu krājums „Ziedu klēpis”.

⁹ Skat. 56. vēst. 10. koment.

¹⁰ Runa ir par muzikāli īpaši apdāvinātu dzejniekpāra paziņu Kastaņolā, kura, Raiņa iedrošināta, bija devusies studēt vokālo mākslu (iespējams, uz Milānu), taču cietusi neveiksmi.

¹¹ *Pesanti lezioni, testa .. dura .. memoria non capace, stanza scura, compagnia non piace* (itāļu val.) – smagas lekcijas, galva .. grūta, atmiņa vāja, istaba tumša, sabiedrība nepatīkama.

¹² T.i., ar galvu.

¹³ Acīmredzot kāda Kastaņolas tenku vācele.

¹⁴ Šeit – mīļa.

59.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 13. oktobrī

Manu mīlulīt! Manu debestiņ! Pēc Tavas šodienējās kartiņas¹ es tiešām apmierinājos. Kalniņi bij arī mani uztraukuši, ka pāra dienu nevarēju strādāt.² Farbst[eina]³ bij gan teikuse, ka ar to Hexenschuss⁴ neesot nekāda liela nelaime, bet Tu jau zini, cik viegli uztraucama es esmu. Nu jau ies atkal. Ivanovs šodien (piektdien) bij un darbu paņēma.⁵ Pirmdien⁶ būšot gatavs, tad tūlīt skatīšu cauri un nosūtīšu Tev. Man tik lāga neveicas, kaut gan visus ciemiņus esmu aizdzinuse. Kalniņi bij 3 reizes. Saimniecei⁷ pateicies par puķēm, rakstīšu arī pate. To dzīvokli vēl nevar zināt, vai ņems Schachts. Laiks Tev vēl 15. nov[embrī] uzteikt.⁸ Varbūt Farbst[eina] sestdien nobrauc.⁹ Viņai arī daudz bēdu. Mīļo, mīļo labumiņ, zelta iniņ. Lido.

Ilustrēta atklātne ar pavasara ainavas krāsainu fotoattēlu (RTMM 79179). Atklātnes otrā pusē: „*Photochromie* [firmas zīme] 1265.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro”. Pasta zīmogi: „*Zürich 13.X.11.*; *Castagnola 14.X.11.*”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Domāta Raiņa 12. oktobra vēstule

² Sk. 55. vēst. 2. koment.

³ Aspazijas ārste Cīrihē.

⁴ Sk. 47. vēst. 2. koment.

⁵ Sk. 56. vēst. 2. koment.

⁶ T.i., 16. oktobrī.

⁷ A. Bertoljo.

⁸ Sk. 57. vēst. 9. koment.

⁹ Runa ir par dr. Farbšteinas nodomāto Kastaņolas apmeklējumu.

60.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 13. oktobrī

Mīļo sirsniņ, silberfluß¹, li vien, tā ir labi, tad ātrāk beigsi darbu.² Vai nākamū nedēļū vēl būs? Citādi es sūtītu pāris vēstules, kā uz tām atbildēts.³ – Kā tas man gadījies, ka es aizsūtījis Ivan[ovam] bez adrese un ka pastnieks to arī nav manījis?⁴ Bet gudri pastnieki Cīrihē, pārāki par mūsu freilēni⁵, kas pieprasa, vai poste restanti⁶ nes mājās. – Vai albumā⁷ atradi arī manuskriptu, I cēl[iena] beigās⁸? – Saimniecei atraksti tikai b[uon]giorno⁹ un man arī neraksti gari, tikai „lido”¹⁰ pieliec klāt. – Gulbis jau sludinājis savu „Univ[ersālo] Bibliotēku” gari un plaši.¹¹ – Vai avīzes Tu dabū lasīt? un vai gribi? – Ettore¹² brauc projām, vispusējs liels nemiers. Ettorem mājās būs jālavorā¹³, un vecene¹⁴ bēdājas, ka izlaidusi viņu uz nedēļū Gallaratē¹⁵ un pārbraucis šurp gluži noliesējis, kā tādu lai sūtot [*turpinājums ačgārni vīrs pirmās rindas*] mājās pie mātes? Ko tā teikšot? Tā nu iet. Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu ziedu kompozīcijas fotoattēlu (RTMM 15783). Atklātnes otrā pusē: „*Haus Bender, Zürich.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti; vairākās vietās izsmērēts. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „13.X.11.”

Atklātnes teksta pusē brūni, izsmērēti traipi.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 402. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Sudraba upe (vācu val.).

² Domāts dzejoļu krājums „Ziedu klēpis”.

³ Sarakstē ar saviem vēstuļu partneriem, sevišķi ar literatūrkritiķiem, kuri vērtēja viņa darbus, Rainis reizēm ļāva vaļu pārāk sakāpinātām emocijām, ko apzinājās arī pats. (Savā 1911. gada 24. septembra vēstulē Andrejam Upītim viņš, piemēram, atzinās: „.. es jūtu personiskus aizskārumus, kur citi to nejustu un kur tie kā tādi varbūt nav domāti.” (RTMM 18561)) Tādēļ

nopietnos, atbildīgos gadījumos, ja vien bija iespējams, dzejnieks savas atbildes uz saņemto korespondenci mēdza saskaņot ar Aspaziju.

⁴ Pastnieks, uz kuru attiecināta šī Raiņa replika, acīmredzot ir Kastaņolas pasta nodaļas priekšnieks Noe Reconiko (*Noè Rezzonico*).

⁵ Runa ir par Kastaņolas pasta nodaļas darbinieci B. Albrehtu.

⁶ *Poste restante* (franču val.) – „paliekošais pasts”, t.i., pasts uz pieprasījumu.

⁷ Sk. 46. vēst. 4. koment.

⁸ Domāts pārrakstīšanai uz mašīnas sagatavotais lugas „Indulis un Ārija” fragments.

⁹ Labdien (itāļu val.).

¹⁰ Sk. 2. vēst. 9. koment.

¹¹ Dzejnieks te, iespējams, atsaucas uz laikraksta „Dzimtenes Vēstnesis” 1911. gada 28. septembra (11. oktobra), t.i., 223., numurā, publicēto sludinājumu. Tajā norādīts uz A. Gulbja izdotās „Universālās Bibliotēkas” tipoloģisko radniecību ar tās priekšteci – Filipa Reklāma (*Philipp Reclam*) firmas 1867. gadā Leipcīgā aizsākto, uz plašu sabiedrības slāņu izglītošanu orientēto klasikas izdevumu sēriju ar tādu pašu nosaukumu. Sludinājumā uzsvērts, ka arī latviešu „Universālā Bibliotēka” dos „pēc iespējas par lētu naudu to vislabāko”, un uzskaitīti sērijas pirmajās grāmatās iekļautie darbi.

¹² Pusaudzis, villas *Stella d'Oro* saimnieku radnieks (domājams, viesstrādnieks Londonā), kurš tobrīd ciemojās Kastaņolā.

¹³ T.i., jāstrādā (no itāļu *lavorare* – strādāt).

¹⁴ Asunta Bertoljo.

¹⁵ *Gallarate* – neliela pilsētiņa Ziemeļitālijā, Lombardijas reģiona Varezes (*Varese*) provincē. Iespējams, tā bija Džuzepes un Asuntas Bertoljo dzimtā vieta, kur joprojām dzīvoja viņu radnieki.

61.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 14. oktobrī

Mīļo sirdssaulīt, pietiek nu gluži ar to uztraukšanos līdz šim un nekāda tālāka nav vairs vajadzīga. Par to Hexenschuss¹ biju Tev jau teicis, ka ir tāpat kā reiz Slobodskā, kur es arī 2 nedēļas saslimoju; tāpat, kad Tev bieži sāp nu krusts² un gūžas, ka nevar ne pakustēties, ne paiet. Bīstams nav nekas, bet sāp un traucē darbā. Nu jau es pāris dienas eju laukā pa ½ stundai. – To I cēl[iena]³ caurskatīšanu nedari, kad neesi gatava ar savu darbu. Atsūti norakstus tūliņ man šurp, es tad aizlaidīšu viņus uz Rīgu teātrim un Gulbim.⁴ Kad Ivan[ovam] iznāk 3 noraksti, tad vari vienu paturēt, bet 2 norakstus un manu pirmrakstu atsūti šurp. Tūliņ pēc tam sūtīšu Ivan[ovam] II cēl[ienu]. Pastarpām lai Iv[anovs] noraksta Tavu rakstu dz[ejoļu] krājumam.⁵ – Saimniece dabūja Tavu kartiņu, bet pa vāciski, nesa man lasīt.⁶ – Farbst[eina] vēl nav atbraukusi. – Tu izdomāji smuku vārdiņu: tavulīti⁷, bet Tu taču aizbrauci, lai domātu par sevi – savulīti. – Vai Tev nevajga vēl naudas? – Laiks še tagad ir ļoti jauks un silts, žēl, ka es nevaru iet laukā strādāt. – Vai Tu gribēji, lai to palmi⁸ sūtu? Lido.

[Ačgārni virs pirmās rindas pierakstīts:]

„Hanneli” liku drukāt uz manu vārdu ar piezīmi no Tevis.⁹ Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu augstkalnu panorāmas fotoattēlu; priekšplānā sārta alpīnu ziedu cers (RTMM 103759). Atklātnes otrā pusē iespiests: „*Photochromie* [firmas zīme]. *Androsaco glacialis*.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Frau Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „14.X.11.” Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 402.–403. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Sk. 47. vēst. 2. koment.

² Vārds lietots ar nozīmi „krusti”, t.i., muguras apakšējā daļa.

³ Runa ir par topošo Raiņa lugu „Indulis un Ārija”.

⁴ Sk. 54. vēst. 5. koment.

⁵ Domāts Aspazijas dzejoļu krājuma „Ziedu klēpis” rokraksts.

⁶ Šī replika liecina, ka sestajā emigrācijas gadā Aspazijas itāļu valodas zināšanas vēl nav bijušas pietiekami labas, lai tajā sarakstītos ar mazizglītotajiem Bertoljo ģimenes locekļiem, kuri neprata vācu valodu.

⁷ Vārds, ar kuru dzejniece bija parakstījusi savu 12. oktobra vēstuli.

⁸ Sk. 52. vēst. 12. koment.

⁹ G. Hauptmaņa pasaku luga „Hanneles debesbraukšana” (*Hanneles Himmelfahrt*) Raiņa tulkojumā ar nosaukumu „Hannele” 1911. gadā nāca klajā vienlaikus divos izdevumos: „Universālās Bibliotēkas” sērijā ar 12. kārtas numuru un kā Raiņa „Kopotu tulkojumu” 4. burtnīca. Abām publikācijām bija pievienots Aspazijas paskaidrojums: „Šis J. Raiņa tulkojums parādījies dažus gadus atpakaļ zem mana vārda aiz tā vienkāršā iemesla, ka toreizējie apstākļi Raini uz to spieda.”

62.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 16. oktobrī

Mīļo sirds putniņ, zvirbuļi liek Tevi sveicināt, un kā tad labi ejot; briesmīgi lielās, ka šie tie īstie māju putni, un nu gara rinda viņu filozofijas, cik viņi gudri darījuši. Bet visiem mutes cieti, kad sacīju, ka Tev tur daudz skaistāka istaba un siltāka saule, un platāki logi, un pažobelē nevelk.¹ Tā ir labi, ka Tev patīk pārmaiņa, tā Tu drīz nemaz vairs neuztrauksies un varēsi tikt vesela un braukt mājās. – Es arī šodien neņēmu vairs 3 reiz pulverus, bet tikai 2 reiz; redzēs, vai nu nebeigsies.² – Atraksti man, cik daudz saimniecei³ maksāji toreiz par pusdienas taisīšanu. Viņa tagad par divām nedēļām negrib nekā ņemt. Vai 30 santīmu par dienu nebūtu tā īstā maksa? – Bet manis dēļ neraksti gari; tas Tevi taču traucē, labāk neraksti nemaz, tikai svarīgo, kamēr darbu beigsi. – Šodien Ettore⁴ aizbrauca uz Londonu; bij jau atkal brangs. Lido.

Ilustrēta atklātne ar Bellinonas Uri cietokšņa krāsainu fotoattēlu (RTMM 103760). Uzraksts: „*Bellinzona. Castello d'Uri. 7691 Phototypie Co., Neuchâtel.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Frau Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „16.X.11.”

Atklātnes ilustrācijas puse ar nelieliem bojājumiem.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 403. lpp. ar datējumu „1911. gada 15. oktobrī”. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Rainis te starp rindām izzobo, viņaprāt, Aspazijas nedaudz pārspīlēto jūsmošanu par viņas lieliskajiem dzīves apstākļiem dr. Farbšeinās irētajā Turnerštrāses namā Cīrihē.

² Sk. 58. vēst. 1. koment.

³ Asunta Bertoljo.

⁴ Sk. 60. vēst. 12. koment.

63.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 16. oktobrī

Mīļo sirdsdārgumiņ, kā tas ir, ka Tu līdz šim vēl neesi tikusi pie darba, un nu jau drīz 3 nedēļas.¹ Vai tad nebūtu labāk bijis tūliņ ārstēties, lai varētu pēc pabeigt? Nu Tu vārgsti tur², tāpat kā še, un darbam arī jau pienāk laiks; ne velti mani steidzina drukātava.³ Tevi laiž mierā laikam tikai aiz parastās Glomeņa⁴ un Iniņbergā⁵ nekustības; bet tad Tev pašai jāzin. Neuzņem šo kā pārmetumu vai uztraukšanu; Tu jau pate zini, ko dari. Es runāju tikai tādēļ, ka pēc Tavām kartiņām domāju, ka šodien Tu jau gatavs, un nu vēl 2 nedēļas. – Protams, atstāj „Induļa”⁶ caurskatīšanu un sūti Ivan[ova] norakstījumu tūdaļ šurp. Kur Tev tagad katra diena dārga, Tu nevari uzņemties šo jauno traucējumu. Es priekš grāmatas izdevuma⁷ netaisīšu nekādus strīpojumus, tikai izlasīšu cauri. Priekš izrādēm varēs strīpot vēlāk. Tātad man nepieciešamība nav. Strādā vien mierīgi savu darbu un tais, ka topi vesela. Neuztraucies, bet izlieto sanatoriju kā sanatoriju⁸ un ne kā pansijas pārmaiņu. Galvenais, neuztraucies, puse no Tavas slimības nāk no veltas uztraukšanās. Neuztraucies tagad atkal par to, ka termiņš nāk Tavam darbam. Esi li. Lido. Lido, sirdsiniņ, lido.

Ilustrēta atklātne ar Mucano ezera liča melnbaltu fotoattēlu (RTMM 15893). Uzraksts: „*Lago di Muzzano. 7185 Edition Photoglob CO. Zürich.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Frau Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „16.X.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 397.–398. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Rainis šeit un turpmāk komentē ziņas kādā no pēdējām Aspazijas vēstulēm (tostarp atzīšanos, ka vēl joprojām nav pabeigts viņas dzejoļu krājums „Ziedu klēpis”), kura nav atrasta.

² Cīrihē.

³ Krājumu „Ziedu klēpis” bija paredzēts iespiest tipogrāfijā „Baltika”.

⁴ Par Glomeni viņa nosvērtās, nesteidzīgās dabas dēļ Aspazija un Rainis savā starpā dēvēja apgāda „Dzirciemnieki” vadītāju E. Birznieku-Upīti – „Ziedu klēpja” izdevēju.

⁵ Domāts Jēkabs Iniņbergs, izdevniecības „Dzirciemnieki” tehniskais vadītājs.

⁶ T.i., lugas „Indulis un Ārija”.

⁷ Runa ir par „Induļa un Ārijas” pirmpublicējumu, kuru gatavojās laist klajā izdevējs A. Gulbis.

⁸ Sk. 37. vēst. 3. koment.

64.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 17. oktobrī

Mīļo sirds dziļumiņ, šodien nav Tavas kartiņas. Izgaidījos ilgi pastā, kamēr izzortē¹, un beigās dabūju avīzes vien. Es tagad eju vienmēr uz pastu pakal, kopš eju no rītiem staigāt. Vakarā nu arī izeju otrreiz ārā un aiznesu kartiņu. Tā Tu dabon kārtīgi. – Vakar Ettore² aizbraukdams vēl onkulim³ noņēmis 10 fr[ankus], citādi nemainot mazu sum[m]u angļu naudā. 1 fr[anks] palicis Šveices naudā, par to nopircis nevajdzīgu cigāru dedzināmo mašīnu, lai nevajdzētu dot Dantim⁴. Bet no Dante gan paņēmis 2 faoletus⁵, jo šim esot visi iepakāti. Iekāpis tūliņ vagonā un ne galvas nepabāzis ārā. Vecene⁶ gluži apvainota. Zvirbuļi daudz godīgāki, tikai uztaisa ko par piemiņu. Tagad maz ēd, nezin, vai Frauchen⁷ dabūnot i tik. Vistas pārstājušas gluži dēt, netiekot dots. Ko es, vīrišķa cilvēks, zinot. Laiks arī sāk maitāties. Visi sāk maitāties. Turies nu Tu, mazais pūks, ka tiec galā ar darbu un ar slimībām savā gaišā istabiņā.⁸

Ilustrēta atklātne ar alpīnu ziedu kopas krāsainu fotoattēlu (RTMM 103761). Atklātnes otrā pusē: „*Photochromie* [firmas zīme] 517. *Rhododendron ferragineum*. *Gentiana punktata*.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Frau Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „17.X.11.”

Atklātne nedaudz cietusi no mitruma; teksts dažviet slikti salasāms.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 404.–405. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Izzortēt (no vācu *sortieren*) – izšķirot.

² Sk. 60. vēst. 12. koment.

³ Proti, villas *Stella d'Oro* saimniekam Džuzepem Bertoljo (*Giuseppe Bertoglio*).

⁴ Domāts Dante, Bertoljo ģimenes jaunākā atvase.

⁵ Kabatlakatus (no itāļu *fazzoletto*).

⁶ A. Bertoljo.

⁷ Sieviņa (vācu val.), t.i., Aspazija.

⁸ Sk. 62. vēst. 1. koment.

65.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 17. oktobrī

Manu mīļo zelta ziediņ! Ar darbiņiem man gāja tā: pirmo nedēļu vietas pārmaiņa, tad nemaz negāja, kaut gan pūlējās. Nāca tad arī tie kolonisti: Skub[iķis], Iv[anovs], Skab[arga], Mārt[iņš].¹ Visvairāk M[ārtiņš]¹. Skab[argam] eksāmens.² Bet M[ārtiņš] stipri civilizējies, iet cimdos un runā tikai par mākslu un filozof[iju] un pastāvīgi iet teātrī, mūsu abu³ pavadons. (Mēs viņu klusi nokristījām par „Bernhardiner”⁴.) Paulīne, viņu ieraudzījuse, iekliedzās: „Uja, wie fein sind Sie geworden!”⁵ Otro nedēļu sanāca 4 vakari Kalniņi, un tie mani stipri uztrauca, kaut gan Farbst[eina] mani par Tavu slimību bij mierinājuse.⁶ Es strādāju vairāk, bet ar grūtībām. Iv[anovs] nāca un nevar manu rokrakstu lasīt, bij allaž jādiktē. Blakām gāja kūre: ikdienas 2 stundas elekt[riskā] masāž[a], bāde⁷. Bij arī teātri, un uz vienu Volksvorlesung⁸. Zvirb[uļi] arī vienmēr jābaro un pāri mīļu vārdiņu jāraksta manam sirds asintiņam, manulītim. Lido.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu skulptūras fotoattēlu (RTMM 29234). Uzraksts salasāms daļēji: „Gr. [?] Salon de 1905 – Douleur, par Chérier.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich* 17.X.11.; *Castagnola* 18.X.11.”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Šeit minēti Cīrihes latviešu emigranti E. Skubiķis, R. Ivanovs, J. Buševics (Skabarga) un P. Sēja (Mārtiņš), ar kuriem Aspazija pēc ierašanās Cīrihē sastapās visbiežāk.

² J. Buševics tolaik, domājams, studēja tautsaimniecību Cīrihes Universitātē.

³ Aspazijas un dr. Farbšteinas.

⁴ Bernardīnietis (vācu val.) – suņu šķirne: liels, garspalvains, ārkārtīgi spēcīgs dzīvnieks.

⁵ „.. cik smalks jūs esat kļuvis!” (vācu val.).

⁶ Sk. 55. vēst. 2. koment.

⁷ Sk. 36. vēst. 18. koment.

⁸ Tautas (publiskis), plašai auditorijai paredzēts priekšlasījums; lekcija (vācu val.).

66.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 18. oktobrī

Mīļo zelta spožumiņ, šodien atnāca viena kartiņa, tātad vienas trūkst, laikam Tu būsi mīdiņ¹ bijusi. Atnāca arī kartiņa no manas Dores²: liela mīlestība aizkavēta no slimības; esot atkal kursos. Varbūt arī tiešām bijusi slima. Atrakstīja arī Ance,³ gribētu braukt vai uz mājām, vai uz Šveici, neesot naudas. Nez vai Cirichā nevarētu viņai dabūt vietu? – Biruta trešā [?]⁴ pieprasa atkal „Geschwister”⁵ un sūdzas, ka „Zuliku” luga⁶ esot rupja. Citu vēstuļu nav bijis. Tev laikam jau sāk nākt, būs apzinājuši. Te bij lieli brīnumi par zvirbuļiem; kas tie varētu būt par zvirbuļiem svešā pilsētā; tādi nīkoņas vien būšot. Tādus neesot vērts barot, labāk lai atsūtīt šiem. Ir vispār palikuši vēl nekaunīgāki, lielās un lamājas vien. – Cik tiki maksājusi saimniecei par ēst taisīšanu par nedēļu? No manis negrib nekā ņemt. Es Tev jau par to pieprasīju,⁷ bet Tu aizmirsi atbildēt. Es domāju, jādod 30 sant[īmi] par [*turpinājums labajā malā vertikāli*] dienu, t.i., par stundu, tik ilgi viņa laikam strādā. Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu vijolišu cera fotoattēlu (RTMM 103762). Atklātnes otrā pusē uzraksts: „*Photochromie* [firmas zīme] 517. *Viola calcarata*.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Frau Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „18.X.11.”

Atklātne cietusi no mitruma, teksts dažviet nedaudz izplūdis.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 405. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Mīdiņ (no vācu *müde*) – nogurusi.

² Runa ir par Raiņa māsu Doru Stučku, ar kuru pēc viņas un dzejnieka svaiņa Pētera Stučkas ciemošanās Kastaņolā 1910. gada augustā trijotnes savstarpējie kontakti bija apsīkuši. Raiņa pieminētā D. Stučkas vēstule nav atrasta.

³ Dzejniekpāra pirmsrevolūcijas gadu paziņa, politiskā emigrante Ance Rožkalne, kura strādāja kādā Drēzdenes šokolādes fabrikā, 1911. gada 17. oktobra vēstulē (RTMM 23489) Rainim ziņoja, ka streika dēļ palikusi bez darba.

⁴ Iespējams, domāts 3. novembris – datums, kurā aktrise B. Skujeniece, šķiet, bija nodomājusi sarīkot benefīci, lai iegūtu līdzekļus savai tālākajai skatuves izglītībai.

⁵ „Brālis un māsa” (vācu val.) – J. V. Gētes viencēliens. 1904. gadā šī ludziņa bija iznākusi latviski, iespējams, Raiņa tulkojumā (Grām.: Gēte J.V. fon. *Raksti septiņās burtnīcās*. 6. burtn. Pēterburga: A. Gulbis, [1904], 55.–77. lpp.). (Pēc citām ziņām, tulkojuma autore varētu būt arī Aspazija.) B. Skujeniece šo viencēlienu bija izvēlējusies savai benefīcei, un pati tajā vēlējās tēlot Māsas, resp., Mariannas, lomu.

⁶ Domāts Ignatija Potapenko (*Игнатий Николаевич Потепенко*) lugas „Blēdis” („Žuļiks”) iestudējums Jaunā Rīgas teātra 1911./1912. gada sezonā. Lugas pirmizrāde ar B. Skujenieci Valentīnas Grambickas lomā bija notikusi 1911. gada 18. septembrī (1. oktobrī).

⁷ Sk. Raiņa 16. oktobra vēstuli.

67.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 18. oktobrī

Manu mīlo, mīlo sirdsasintiņ! Es pulverus esmu jau atmetuse, un Tu viņus lieto. Farb[šteina] teica, labi jau būtu, ka neaizturētu, bet to diareju paātrinātu, lai organisms tiek vaļā no ģiftīgām¹ vielām, bet tad vajag visa cita klāt, miesas poru ventilācijas ar elekt[rību]. Tā nelaime jau nākot, ka neesot tik ilgi karstā vannā mazgājies un siltā klimatā gaļu ēdis. Bet Tu tomēr tagad nevarot ārstēties, tādēļ ka darbs² jābeidz. Kaut tikai Tu līdz tam izturētu. Viņa drīzumā taču aizbraukšot ar „savu”³ tikties, kurš caur dvēseles konfliktiem arī esot pie pēdējā gala. Viņu nelaiž sieva vaļā, kura arvien spēlē „slimo”, un Farb[šteinu] atkal viņas vīrs⁴ vaktē. Tad jau viņa redzēsot, kāds Tu esot, lai nu Tu vēl laiciņu saģiftējoties. Vai tikai zvirbuļiem iet labi? Šodien gaidu Iv[anovu] ar Tavu manuskriptu,⁵ kuru tūdaļ nosūtīšu.

Mazs, bet labs.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu gleznas reprodukciju – kuģa grimšanas skatu naktī (RTMM 70856). Uzraksts: „*The Rocket apparatus. Oilette.*” Atklātnes otrā pusē: „*Ships That Pass in the Night. Raphael Tuck&Sons.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Cīrihes pasta zīmogs ar datumu: „18.X.11.”

Atklātnes attēla pusē nelieli bojājumi.

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Ģiftīgs (no vācu *giftig*) – indīgs.

² Tragēdija „Indulis un Ārija”.

³ Domāts dr. Farbšteinas mīļākais P. Šahts, ar kuru viņa bija nodomājusi slepeni satikties Kastaņolā. Apmeklējuma laikā Aspazijas ārste vēlējās izrunāties arī ar Raini, lai vienotos par viņa dziedināšanas kursu Cīrihē.

⁴ Dr. Farbšteinas greizsirdīgais šķirtenis D. Farbšteins (sīkāk sk. 36. vēst. 14. koment.).

⁵ Runa ir par R. Ivanova uz mašīnas pārrakstīto Raiņa lugas „Indulis un Ārija” pirmo cēlienu.

68.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 18. oktobrī

Mans mīļvārdīt, labumtiņ. Te ir viens no maniem zvirbuļiem, kas skrej pie Taviem ciemā. Skaties, kāds viņš izskatās, vai labi barots.¹ Par Ettore es ļoti izsmējos, tas ir gan varens puika.² Vakar atnesa Iv[anovs] manuskriptu.³ Mārtiņš arī bij atnācis un lūdza pa nakti atstāt izlasīt, un nozvērējās Tev rītu agri nosūtīt. Raksti tūlīt, vai dabūji, citādi es uztraucos. Rītu iesim teātrī uz „Carmen”,⁴ kavējos gan, bet ļoti gribas iet, vakarā vajadzētu vēstules rakstīt, no rītiem strādāju, tad 2 stundas kūrē un 2 stund[as] staigāt. Vakarā es esmu stipri noguruse. Lido, zelta mīļumiņ.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu gleznojumu – akmeņaina jūras līča ainavu un lidojošu putnu priekšplānā (RTMM 26626). Atklātnes otrā pusē uzraksts: „*Série [20 ..], Clément, Tournier&Cie., Genève.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich 18.X.11.; Castagnola 19.X.11.*” Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc Cīrihes pasta zīmoga.

¹ „Zvirbulis” Aspazijas izvēlētās atklātnes ilustrācijā faktiski bija liels jūras putns – kaija vai albatross.

² Dzejniece te piemin Raiņa 17. oktobra vēstulē aprakstītās Bertoljo radnieka Etores blēdīgās izdarības.

³ Sk. iepriekšējās vēst. 5. koment.

⁴ Runa ir par Žorža Bizē (*Georges Bizet*) operu „Karmena”, kuras izrādi Cīrihes Pilsētas teātrī Aspazija bija nodomājusi apmeklēt kopā ar dr. Farbšteinu.

69.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 19. oktobrī

Mīļo balodīt, visi zvirbji dikti smējās, tas jau esot pigione¹, zvirbji neesot nekādi rijēji. – Dabūju šodien arī iztrūkušo kartiņu;² taisni tā ir siltāka. Farbst[eina]³ gudra sieva, ka ļauj vaļu un saprot, ka darbu nevar veikt ar caureju. To caureju var vienmēr panākt; šodien pat viņa jau atkal klāt. – Šodien bez tā saņēmu arī I cēl[ienu] norakstītu,⁴ lai Iv[anovs] sūta tieši, tad Tu neuztrauksies. – Bijū Tev pieprasījis, vai varu Tev sūtīt vienu vēstuli, uz kuru nezinu, kā atbildēt, jo es bieži ātri dusmojos un reizēm par velti. Bet Tu uz to nekā neatbildēji; tā tad Tevi darbā traucētu tādas vēstules lasīšana. Nu Tu raksti, ka ej teātros un nemaz tā nepiespiedies ar savu darbu. Tad varbūt varēsi atbildēt: Upīts grib par mani īsi rakstīt, neesot laika, un atstāstīt saviem vārdiem manu biogrāfiju. Man liekas, vajdzētu to viņam aizliegt. Ko Tu saki? Bet, ja Tev nav laika, tad nesaki arī nekā.⁵ – Manas domas par Tavu kūri gan būtu, ka Tu piekoptu tikai vienu: vai nu dziedēšanos, vai darbu, bet ne abus reizē, uz pusēm. Pie dziedēšanās es pieskaitu [*turpinājums atklātnes labajā malā vertikāli*] arī izklaidēšanos, teātrus, koncertus un sabiedrību. – No jaunām ziņām, bet nelabām, tā, ka Šmitene dabūjusi meningitis⁶ un trieku, ļoti baidās. – No Ekt[eriem] dabūju ļoti skaistu lampa širmi⁷. – Cik lai maksāju vecenei⁸ par ēst vārīšanu? – Sirdsiniņ, lido.

Ilustrēta atklātne ar alpīnu ziedu cera krāsainu fotoattēlu (RTMM 103763). Atklātnes otrā pusē uzraksts: „*Leontopodium alpinum. Gentiana acaulis.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „19.X.11.”

Atklātne stipri cietusi no mitruma; daļa teksta nesalāsāma.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 405.–406. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Balodis (itāļu val.). (Sk. arī iepriekšējās vēst. 1. koment.)

² Otra, iepriekšējā, 18. oktobrī uz Kastaņolu izsūtīta Aspazijas vēstule.

³ Aspazijas ārste Cīrihē.

⁴ Sk. 67. vēst. 5. koment.

⁵ Jau 13. oktobrī Rainis bija apvaicājies, vai Aspazija būtu ar mieru pārlasīt vairākas viņa atbildes uz svarīgām vēstulēm. Viena no tām acīmredzot bija adresēta Andrejam Upītim. Jau vairākus mēnešus dzejnieks ar „Dzirciemnieku” vadītāju E. Birznieku-Upīti risināja sarunas par savu darbu pirmā plašākā apkopojuma, t.i., viņa Kopotu rakstu, izdošanu šajā apgādā. Pēc abu vienošanās par izdevuma priekšvārda autoru tika nolemts pieaicināt A. Upīti, kuru Rainis uzskatīja par vienu no kompetentākajiem tā laika latviešu literatūras kritiķiem. Sagaidījis pozitīvu atbildi, dzejnieks A. Upītim uz Rīgu nosūtīja pieprasītos datus par savu dzīves gājumu (sk. Raiņa 24. septembra vēstuli kritiķim; RTMM 18561). Taču veids, kādā A. Upīts teicās iepazīstināt Kopotu rakstu lasītāju ar viņa dzīvi un literāro veikumu, Raini neapmierināja, un dzejnieks grasījās atsaukt sākotnējo norunu. Kāda bija Aspazijas nostāja šajā jautājumā, viņas sarakste ar vīru neatklāj. Tomēr situācija beigu beigās atrisinājās labvēlīgi: tapa viens no pirmajiem nozīmīgajiem pārskatiem par dzejnieka dzīvi un darbu – A. Upīša biogrāfiski kritiskā skice „J. Rainis un viņa dzeja” (1912), kura ne vien ievadīja dzejnieka Kopotu rakstu izdevumu divos sējumos (1912–1914; uz vāka 1913–1914), bet tika laista klajā arī atsevišķā brošūrā („Dzirciemnieku” izdevums nr. 30).

⁶ *Meningitis* (latīņu val.) – meningīts, smadzeņu apvalka iekaisums. Saslimusī bija Raiņa un Aspazijas paziņa – Kastaņolas pansijas *Helvetia* saimniece Frīda Šmite-Fridlina (*Frida Schmidt-Fridlin*).

⁷ Širmis (no vācu *der Schirm*) – šeit – abažūrs. Runa, liekas, ir par Rainim uz Kastaņolu pa pastu nosūtītu P. un K. Kalniņu dāvanu dzejniekpārim.

⁸ Domāta Asunta Bertoljo.

70. Aspazija Cīrihē 1911. gada 19. oktobrī

Manu sirdsdimantiņ! Man[u] acuraudziņ! Esmu rakstījuse ikdienas, brīnos, ka nesaņēmi.¹ Manuskripts vakar nosūtīts, Mārtiņš atnesa kvīti.² Abi³ ļoti sajūsmināti, bet domā, ka ļaužu skats drusku par garu. Sevišķi patīk kaušanās skats starp abiem⁴. Es teicu, ka priekš skatuves Tu strīposi⁵. Saimniecei⁶ es maksāju par dienu 80, bet tad bij vairāk jātaisa, es domāju, dod 40 s[antīmu]. 30 būs drusku par maz. Tu prasīji zvirbuļa paraugu, un vakar Tev tādu nosūtīju.⁷ Nupat ejam abas uz „Carmenu”.⁸ Herzgoldiņ⁹. Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu pilsdrupu fotogrāfiju bez uzraksta (RTMM 29232). Atklātnes otrā pusē: „*Photochromie* [firmas zīme] 1766.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich* 19.X.11.; *Castagnola* 20.X.11.”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Raiņa un Aspazijas sarakstes ierastā ritma – ik dienas pa vēstulei vai atklātnei – traucējumā droši vien bija vainojama pasta darbinieku īslaicīga neizdarība. Drīz vien viņu korespondences aprīte atkal nostabilizējās.

² Runa ir par dokumentu, kas apliecināja, ka P. Sēja (Mārtiņš) turējis solījumu un pēc iepazīšanās ar R. Ivanova uz mašīnas pārrakstīto lugas „Indulis un Ārija” pirmo cēlienu, tā manuskriptu nekavējoties nosūtījis Rainim.

³ P. Sēja un R. Ivanovs

⁴ Domāta Induļa un Ārijas divcīņa lugas „Indulis un Ārija” pirmā cēliena ievaddaļā.

⁵ Šeit vārds lietots ar nozīmi „īsināsi”.

⁶ A. Bertoljo.

⁷ Sk. 68. vēst. 1. koment.

⁸ Sk. tās pašas vēst. 4. koment.

⁹ Sirdszeltiņš (no vācu *das Herz* – sirds – un *das Gold* – zelts).

71.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 20. oktobrī

Mīļo sirdspūkiņ, no ziņām tādas: Steins prasa dzejoļus jaunam kalendārim, valoda puķaina, bet mērenāka; par „Dz[īvi]” vēl nav konkrētu priekšlikumu.¹ Man liekas, Tev būs jādod kāds dzejols; kad es ko atrastu, es arī dotu. – Tad Matīsiņš atrakstīja paskaidrojumu, kādēļ J.H. nerakstot;² izsūtījis Tev vēl 17 r.,³ mēs esot uz viņu ļauni. Nosūtīšu Tev viņa vēstuli līdz ar manu atbildi vēlāk. – Turpret ne Zeltiņš, ne Glomens⁴ līdz šim vēl nav naudas sūtījuši. Zeltiņam taču vēl nākas? – Ance otrreiz atraksta: esot uznācis viņai streiks, no 6. novembra būšot bez darba.⁵ Rakstīšu viņai, lai brauc uz Cirichu. Ja tur nedabū nekā, lai nāk še,⁶ varēs norakstīt.⁷ – Tavas kartiņas raujas īsākas līdz ar auksto laiku, kur Tu, nabadziņš, gribēji uzņemties to briesmīgo „Induļa” caurstrīpošanas darbu! Mārtiņam taisnība, ļaužu skats tiešām par garu.⁸ Neesmu vēl skatījies cauri; taisu sev atpūtu uz 3 dienām. Ja nebūtu še jāgaida Farbst[eina], es būtu aizbraucis pie Tevis. – Šmitene vēl turas.⁹ Mācītājiņš¹⁰ visus savus logus aplaidis dikti sarkanus ar [*turpinājums labajā malā vertikāli*] pelargonijām. Mana Callas¹¹ vīst, neļķe zied. Lido.

Ilustrēta atklātne ar alpīnu ziedu cera krāsainu fotoattēlu (RTMM 103764). Atklātnes otrā pusē uzraksts: „*Photochromie* [firmas zīme] 506. *Artemisia Mutellina*.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „20.X.11.”

Atklātne cietusi no mitruma; dažviet padzisis teksts.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 407. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ 1910. gada maijā Liepājas laikraksta „Dzīve” redaktora amatā atkal bija atgriezies A. Šteins. 1911. gada 3. (16.) oktobra vēstulē Rainim (RTMM 29931) viņš izteica neapmierinātību ar

„Dzīves” līdzšinējo virzienu, ieskicēja savus turpmākos plānus un aicināja Raini un Aspaziju publicēties viņa sastādītajā „Jaunajā Liepājas kalendārā”.

² Par Matīsiņu Rainis šeit nodēvējis savu bijušo kolēģi un draugu Āronu Matīsu, kopš 1910. gada – laikraksta „Dzimtenes Vēstnesis” redaktoru. Savā 1911. gada 4. (17.) oktobra vēstulē (RTMM 120599) Āronu Matīss atklāja iemeslu, kura dēļ žurnālists J. Jankavs (savas publikācijas viņš mēdza parakstīt ar kriptonīmu J.H.) vēl aizvien nav uzrakstījis „Dzimtenes Vēstnesim” apsolīto rakstu sēriju par Raini. Redaktors citēja viņam adresētu J. Jankava vēstuli ar miglainiem mājieniem, ka „ir radusies kāda kombinācija s[ociāl]d[emokrātijas] aprindās, kur arī Rainim kāds sakars un kuras dēļ manus rakstus par R[aini] arī viņš pats varētu iztulkot it kā aiz kādiem blakus iemesliem rakstītus ..”.

³ Honorārs par Aspazijas dzejoļiem „Atmodusēs saule” un „Ziedoņa cīņa”, kuri bija ievietoti „Dzimtenes Vēstneša” 1911. gada 29. maija (12. jūnija), resp., 120., numurā.

⁴ Domāti grāmatizdevēji Dāvids Zeltiņš un E. Birznieks-Upītis.

⁵ Sk. 66. vēst. 3. koment.

⁶ Resp., lai brauc uz Kastaņolu.

⁷ T.i., pārrakstīt Raiņa darbus.

⁸ Dzejnieks te atsaucas uz Aspazijas 19. oktobra vēstulē minēto P. Sējas (Mārtiņa) aizrādījumu.

⁹ Runa ir par menīgāta piemeklēto Kastaņolas pansijas *Helvetia* saimnieci F. Šmiti-Fridlinu.

¹⁰ Domāts Kastaņolas Sandžordžo baznīcas priesteris, ar kuru Rainim bija izveidojušās draudzīgas attiecības.

¹¹ Šeit pieminēta istabas kalla dzejniekpāra Kastaņolas dzīvoklī, kuru Rainis Aspazijas prombūtnē rūpīgi kopa.

72.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 20. oktobrī

Mīļo sirdsdraudziņ! Zelta labumiņ. Taisni to kartiņu, kurā Tu esi apprasījies, vai vēstuli sūtīt, es neesmu dabūjuse. Tu būtu varējis bez prasīšanas tāpat sūtīt. Sūti vien, esmu ziņkārīga, kāds tas vīrs ir.¹ Pameklē, mīļo labumiņ, manā raibajā vākā, kur katalogs, tur ir lapiņa par B[o]dlēra² raksturu, man vajag viena motto, kas attiecas uz Plato³, ieliec lapiņu kuverā⁴ un atsūti. Naudas man tikai vajadzēs priekš novembra sākuma 250 fr[an]ku. Drusku pāri par 100 man pašai stāv rezervā, lai justos kā persona (kā Tavs papus⁵ teica). Strādāšana un kūre tomēr jāsavieno, jo pēcpusdienas es nevaru strādāt. Vai Ekteri bez mapes vēl lampas širmi deva?⁶ Klāra⁷ te sapirka daudz puces⁸, es brīnos par to; viņa man sāka skaidrot, ka sievietēm vajagot pucēties⁹. Mans zvirbuls bēdīgs, ka no Taviem apsmiets.¹⁰ Lido, sirdsdraudziņ.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu gleznanu reprodukciju – signālraketi naksnīgās debesīs virs bangojošas jūras (RTMM 78854). Uzraksts: „*A Call for Help. Oilette.*” Atklātnes otrā pusē: „*Ships That Pass in the Night. Raphael Tuck&Sons*”. Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich 20.X.11.; Castagnola 21.X.11.*”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Iespējams, domāts A. Upīts. (Sīkāk sk. 69. vēst. 5. koment.)

² Runa ir par Šarlu Bodlēru (*Charles Baudelaire*), vienu no mīļākajiem Aspazijas dzejniekiem, kurš tiek uzskatīts par simbolisma virziena priekšteci literatūrā.

³ *Plato* – sengrieķu filozofa Platona vārda latinizētā forma. Dzejnieces lūgums, domājams, attiecas uz viņas ieceri dzejoļu krājuma „Ziedu klēpis” pirmajai nodaļai „Bezlaicīte” kā moto pievienot sekojošu Platona citātu (acīmredzot viņas pašas tulkojumā no vācu valodas): „Katra dvēsele visaugstāko daiļumu jau ir skatījusi kādā senākā pasaulē, un, cikreiz cilvēks še virs zemes piedzīvo ko skaistu, tikreiz viņš atminas īstā skaistuma un viņam aug spārni, un viņš gribētu atkal augšup turpu laisties.” (AKR, 1. sēj., 201. lpp.)

⁴ Kuvers (no vācu *das Kuvert*) – aploksne.

⁵ Muižu nomnieks Krišjānis Pliekšāns (1828–1891).

⁶ Sk. 69. vēst. 7. koment.

⁷ K. Kalniņa.

⁸ Puce (no vācu *der Putz*) – šeit – grezns tērps.

⁹ Pucēties (no vācu *sich putzen*) – greznoties, rotāties, uzposties.

¹⁰ Aspazija te apspēlē Raiņa joku 19. oktobra vēstulē par Kastaņolas zvirbuļu apsmieto Cīrihes „rijīgo sugasbrāli”.

73.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 21. oktobrī

Mīļo sirdsiniņ, gaidīju jau vakar un šodien ar lielu nepacietību no Tevis ziņu, vai Farbst[eina] atbrauks šurp? Tā kā šodien saņemtā kartiņā¹ Tu arī nekā par to nemini un agrāk bij teikts, ka viņa būs šodien, tad man jāpaliek še. Jo es gribēju ļoti aizbraukt pa šīm brīvdienām² un redzēt, kas ar Tevi ir. Tagad nu braukums jāatliek uz nāk[amo] nedēļu vai vēl vēlāk, jo var būt, ka šonedēļ F[arbšteina] nebrauc, bet nākamū gan. Es māgu ar pulveriem šoreiz atkal savaldīju, un laiks arī jauks. Bet nu jāpietiek bez redzēšanas ar rakstīšanu vien. Un tas ir grūti, tādēļ ka Tu atbildi neskaidri vai nemaz. Es pat nezinu, vai Tu esi veselāka vai nē. Laikam nē, jo Tu neesi nekā pastrādājusi. Pa veselu mēnesi varēja pilnīgi nobeigt dz[ejoļu] krājumu, pie kura strādāti jau 2 gadi,³ neskatoties uz kūru, jo Tev taču atkrīt nost saimniecība. Bet nu Tu jauc klāt sabiedrību un teātrus, iznāk diletēšana, un Tu netiec ne vesela, ne brīva no darba un man palīdzēt arī nevari. Tu sākumā rakstīji, ka uzņemšoties manas lugas⁴ strīpošanu, kas priekš manis tas briesmīgākais pūliņš; bet, kad Tu pate netiec ar savu darbu galā, tad Tu nevari šo uzņemties. Varbūt to uzņemsies tas pats Ivanovs,⁵ tas būs publikas uzskats; M[ārtiņš] laikam publika vairs nebūs, un lietprātis vēl nē.⁶ – A..⁷

Nenosūtīta vienkārša atklātne (RTMM 103750). Adresāta trūkst. Teksts apraujas pusvārdā, jo pēkšņi mainījušies apstākļi un Rainis jau tajā pašā dienā, 21. oktobrī, izbraucis uz Cīrihi. Teksts rakstīts ar melnu tinti.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 407.–408. lpp. ar datējumu „1911. gadā, ap 21. oktobri”. Adresāts, paredzētā nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura.

¹ Domāts dzejnieces 20. oktobra sūtījums.

² T.i., sestdien un svētdien – 21. un 22. oktobrī.

³ Rainis te atgādina, ka Aspazija daļu krājumam „Ziedu klēpis” paredzēto dzejoļu sarakstījusi jau savas „liriskās biogrāfijas” pirmās daļas – „Saulains stūrītis – tapšanas laikā.

⁴ „Indulis un Ārija”.

⁵ Runa ir par R. Ivanovu, kurš pārrakstīja Raiņa lugu mašīnrakstā.

⁶ Pēc Aspazijas novērojumiem, politiskais emigrants P. Sēja (Mārtiņš), Šveicē uzturēdamies, bija sācis nopietni interesēties par mākslu un teātri, turklāt pēc iepazīšanās ar lugas „Indulis un Ārija” pirmā cēliena manuskriptu izteicis vērā ņemamu spriedumu par to.

⁷ Šeit aizsāktās vēstules teksts pusvārdā apraujas. Rainis no Aspazijas acīmredzot pēkšņi saņēmis ziņu, ka dr. Farbšteina nedēļas nogalē tomēr neieradīsies Kastaņolā un viņš tātad var doties uz Cīrihi. RPg lapīnā ar 1911. gada oktobra datiem atzīmēts: „Ceļoj[ums] uz Cīr[ihi] 21–24”. Tomēr iespējams, ka šo ierakstu dzejnieks izdarījis vēlāk, pēc atmiņas, jo tajā norādīts neprecīzs viņa atgriešanās datums: spriežot pēc Aspazijas rakstītā, Cīrihi viņš pametis jau 23. oktobrī (to apliecina arī Raiņa 24. oktobra vēstules saturs).

74.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 23. oktobrī

Mīļo! Mīļo! Mīļo!

Tecēju, tecēju, cik spēju, nepanācu,¹ trama² arī nebija. Nometu Tev še šo ziediņu nopakaļ mutītes³ vietā – tas ir karstais Āfrikas kaktus⁴. Reizē skreju šovakar nodot strīpoto manuskriptu,⁵ izskati vēl pats. Lido.

Ilustrēta atklātne ar sarkana kaktusa zieda fotoattēlu (RTMM 29231). Atklātnes otrā pusē: „*Farbenlichtdruck v. Martin Rommel & Co., Hofkunstanstalt, Stuttgart 599.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola, Lugano. Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich 23.X.11.; Castagnola 24.X.11.*”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Rainis 23. oktobrī uz Cīrihes Centrālo staciju bija devies pēdējā brīdī pirms Lugānas vilciena atiešanas, un Aspazija, vīru pavadot, nebija tikusi viņam līdz.

² Trams – šeit un turpmāk – sarunu valodā lietots vārda „tramvajs” saīsinājums (iespējams, no vācu *die Trambahn*).

³ Vārds lietots ar nozīmi „skūpstis” jeb „buča”.

⁴ Kaktuss (no vācu *der Kaktus*); norāde uz Aspazijas atklātnes ilustrāciju.

⁵ Runa ir par dzejnieces izskatīto „Induļa un Ārijas” cēliena manuskriptu, kuru viņa steidzās nosūtīt Rainim uz Kastaņolu.

75.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 24. oktobrī

Manu mīlo, mīlo dārgumiņ! Vakar nosviedu Tev kaktusa ziediņu pakaļ, vai saņēmi?¹ Tāpat arī manuskriptu, bet tik līdz 8 pieņem šaržētu², sūtīju tāpat.³ Schmidtiņš⁴ aizskrēja, ko varēja, bet nebij iespējams. Laikam taču dabūsi. Es pārpūlējos, Tev pakaļ skriedama, jo negāja neviens trams,⁵ kad pārnācu, bij jāguļ. Tad arī uztraukumā strīķēju⁶, nezinu, vai būs labi, šodien neko nedaru, esmu ne visai vesela – mīlo, mīlo, mīlo, mīlo. – Lido.

Ilustrēta atklātne ar violeta zieda fotoattēlu (RTMM 29233). Atklātnes otrā pusē: „*Farbenlichtdruck v. Martin Kommel&Co., Hofkunstanstalt, Stuttgart 553. 1909. [Gesetzlich geschützt.]*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „*Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.*” Pasta zīmogi: „*Zürich 24.X.11.; Castagnola 25.X.11.*” Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Domāta Aspazijas iepriekšējā dienā uz Kastaņolu nosūtītā atklātne ar kaktusa zieda attēlu.

² Šaržēts (no franču *chargé*) – šeit – nosūtīts kā vērtsvēstule, resp., ierakstīts.

³ Sk. iepriekšējās vēst. 5. koment.

⁴ Acīmredzot – dzejniekpāra Kastaņolas paziņa U. Šmits, kurš tobrīd uzturējās Cīrihē, lai atrastos savas ar meningītu saslimušās sievas tuvumā, viņai kādā no turienes slimnīcām ārstējoties.

⁵ Sk. iepriekšējās vēst. 2. koment.

⁶ Strīķēt (no vācu *schtricheln*) – šeit – strīpot, svītrot, īsināt.

76.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 24. oktobrī

Mīļo sirds dārgumiņ, man žēl to nabaga kājiņu, kas tecēja, tecēja!¹ kad tik Tu nebūtu pārņēmusies tecēdama un uztraukusies. Tu biji jau tik labi atpūtusies, [tad?] nekaitētu. Es nonācu taisni 2 minūtes priekš vilciena; tikai lielai gribas piespiešanai jāpateicas. Vakarā, mājās ejot, piemētās man klāt Oswalds², viņam bail vienam pa tumsu uz Ruviglianu. Vecene³ mājās jau gaidījusi ar to vilcienu. Istabā šķērssienu iztapsēta, ķēķis balināts un puse tapsēta, viss darīts, lai tik paliek.⁴ Siliņš pēc 2 nedēļām būs Cīrihā; ienīst frančus, laikam tādēļ, ka pa 2 nedēļām nav iemācījies viņu valodu.⁵ – Gulbis atsūtījis reklāmas prospektu.⁶ „U[gunij] u[n] N[aktij]” esot jau 3. izdevums izpirkts, lai dodot priekš „U[niversālās] B[ibliotēkas]”. Kad labi maksās – jā; bet šo mēnesi vēl nav sūtījis naudu un nekā nesaka. – Atsūtīja Zeltiņš.⁷ Tagad te būs visa, vai vēl nākas janvārī? – Glomens ir sūtījis.⁸ Resnevic aicina uz Romu; izstāde būšot līdz 15. decembrim, tātad varbūt es varētu.⁹ – I cēlienu šorīt dabūju.¹⁰ – Kaktus ziediņš mutītes vietā;¹¹ likās – durs, bet lido. Svētdien še lijis lietus.

[Turpinājums labajā malā vertikāli:]

Šodien rakstu vēstules, rīt sākšu strādāt. Lido.

Ilustrēta atklātne ar ziedu cera krāsainu fotoattēlu (RTMM 103765). Atklātnes otrā pusē: „*Photochromie* [firmas zīme] 508. *Gentiana brachyphylla*.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „24.X.11.”

Atklātne cietusi no mitruma; dažviet teksts tikko salasāms.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 408.–409. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Sk. 74. vēst. 1. koment.

² Dzejniekpāra Ruviljanas pažiņa; domājams – ārsts Lugānā.

³ Asunta Bertoljo.

⁴ Sasteigtais dzejniekpāra īrēto telpu remonts nepārprotami liecināja, cik ļoti villas *Stella d'Oro* saimniekus bija satraucis Raiņa negaidītais brauciens uz Cīrihi, kuru viņi bija uztvēruši kā eventuālus vērtīgā klienta zaudēšanas draudus.

⁵ Rainis šeit ironizē par V. Siliņa izteikumiem 20. oktobra vēstulē no Francijas galvaspilsētas: „Parīze, salīdzinot ar Londoni, atstāj mazpilsētas iespaidu. Arī francūži nav ne tuvu tik simpātiski kā angļi. Līdz šim ienīdu prūšus, nu būs tiem jāpievieno arī francūži.” (RTMM 18996)

⁶ Domāts lēto grāmatu sērijas „Universālā Bibliotēka” reklāmas prospekts, kura teksts bija pievienots A. Gulbja 6. (19.) oktobra vēstulei Rainim (RTMM 16504).

⁷ Kā liecina ieraksts RPg, 24. oktobrī Rainis no grāmatizdevēja bija saņēmis naudas sūtījumu 266 Šveices franku apmērā. Tā bija daļa no Aspazijas honorāra par D. Zeltiņa izdotajiem dzejnieces „Rakstiem” (1910).

⁸ Tajā paša dienā bija pienācis arī dzejniekpāra ikmēneša honorārs – 134 Šveices franki – no izdevniecības „Dzirciemnieki” vadītāja E. Birznieka-Upīša (Glomeņa).

⁹ Rainis te runā par O. Resnevas-Sinjorelli 15. oktobra vēstuli no Romas, kurā teikts: „Negribu aprakstīt, cik ļoti priecātos Jūs un Aspaziju šē redzēt, jo tas Jums varētu izlikties kā glaimi. Būt Jums cik necik izpalīdzīgai būtu maza, niecīga pateicības zīme par tām jūtām un to sparū, ko ir modinājuši manī citkārt jūsu domas un jūsu jūtas.” (RTMM 29887) Dzejnieka piebilde vēstulē Aspazijai rāda, ka tobrīd viņš pieļauj Romas brauciena iespēju.

¹⁰ Sk. 74. vēst. 5. koment.

¹¹ Atsauce uz Aspazijas 23. oktobra atklātnes ilustrāciju un tai pievienoto dzejnieces pavadkomentāru.

77.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 25. oktobrī

Mans mīļais sirdspukstieniņš, nu Tu taču esi pārpūlējies ar to lielo skriešanu. Es baidījos un cerēju, ka varbūt Tu būsi griezies atpakaļ, bet Tu, mans mīļais dārgumiņš, esi līdz galam skrējis.¹ Kad nu tik nebūtu nopietna kaite! kad varētu atpūsties ātrāk un atkal sākt strādāt! Varbūt reizē tiksim gatavi, un varbūt tad Tu man ar parādīsi, ko esi pastrādājis.² Steinam aizsūti kādu dzejoli, tūliņ, Julianas ielā N 40, „Dzīve”.³ – Manuskriptu un ziediņu dabūju abus reizē jau vakar un Tev jau par to atbildēju.⁴ – Man mājās pārbraucot, māga samaitājās, bet nu atkal ciets. – Schmidts ļoti nobēdājies, gluži melns,⁵ liek Tevi sveicināt. Tāpat freilene, Karlīne, mājenieki.⁶ – Vecene⁷ žēlojās, ka Tevi daktere⁸ nu nelaidīšot vaļā, dakteres esot vēl negantākas par dakteriem. Visas cerības liktas uz mani, un es – es jau sāku teorētiski runāt par Romas jaukumiem.⁹ Kas tur nu liels būšot? [*Turpinājums labajā malā vertikāli*] Tikai naudu izvilksot tanī izstādē. Kad tik vēl neiepinot tanī karā.¹⁰ Drošāk esot mājās. Lido. Atraksti, neaizmirsti, kā atpūties no pārpūliņa. Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu Lugānas panorāmas fotoattēlu no Brē kalna funikuliera (RTMM 103755). Uzraksts: „Lago di Lugano. Funicolare al Monte Brè.” Atklātnes otrā pusē: „Colortype Co. – Lugano.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „25.X.11.”

Atklātne cietusi no mitruma; dažviet padzisis teksts.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 409. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Sk. 74. vēst. 1. koment.

² Šī frāze liecina, ka Aspazija Cīrihē kopā pavadītajās dienās Rainim, kurš viņai uzticēja topošās lugas „Indulis un Ārija” pirmā cēliena „strīpošanu”, sava jaunā dzejoļu krājuma „Ziedu klēpis” manuskriptā nebija ļāvusi ielūkoties.

³ Sk. 71. vēst. 1. koment.

⁴ Runa ir par „Induļa un Ārijas” pirmā cēliena manuskriptu un Aspazijas 23. oktobra atklātnei ar kaktusa zieda attēlu.

⁵ Pieminējums attiecas uz pansijas *Helvetia* saimnieka U. Šmita pārdzīvojumiem sakarā ar viņa slimās sievas smago stāvokli.

⁶ Domātas Kastaņolas pasta nodaļas darbiniece B. Albrehta, veļasmazgātāja un virēja Karolīna Kapello un Bertoljo ģimene.

⁷ A. Bertoljo.

⁸ T.i., Aspazijas Cīrihes ārste B. Farbšteina.

⁹ Dzejnieks tobrīd turpināja apsvērt domu, vai atsaukties tautietes O. Resnevas-Sinjorelli uzaicinājumam un doties uz Romu, lai apskatītu Starptautisko mākslas izstādi un pilsētas vēsturiskās vietas.

¹⁰ 1911./1912. gadā Itālijas karaliste karoja ar Osmaņu impēriju.

78.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 26. oktobrī

Manu mīļo sirdsdraudziņ! Labi, ka saņēmi manuskriptu, kurš man darīja galvenās rūpes.¹ Nevarēju arī tā strīpot, kā būtu varējuse, ja vairāk laika būtu bijis, Tu jau nu būsi atradis, kā vislabāk saslēdzas kopā. Zeltiņš tāpat būtu sūtījis 1910/X 100 r[u]bļu + 1/I 1911=200 + 1/IV 100 + 1/VII 100 + 1/X 100 = summā = 600, nākas vēl 300 r[u]bļu.² Innenbergim rakstīšu, lai aizrāda, ka mani dzejoļi iznāks, tāpat Upītīm.³ Uz Romu Tev jābrauc, apstellē vienu tumšu smokin[g]u, jaunas kurpes un čemodānu.⁴ Pēc tam varēsi nākt kūrē. Mums jāērēķinās ar lielākiem faktoriem, ne ar sīkumiem. „U[guni] un N[akti]” bez naudas nedod!⁵ Cik arī žēl, bet labi, ka laikā aizbrauci, neaizmirsti nekad, ka darbs iet par visu pāri, tas lielajiem cilvēkiem ir jāzin. Rītu gaidu Ivanovu.⁶ Mīļo, mīļo. Lido.

Ilustrēta atklātne ar balta kaktusa zieda fotoattēlu (RTMM 29229). Atklātnes otrā pusē: „*Farbenlichtdruck v. Martin Rommel & Co., Hofkunstanstalt, Stuttgart 652. 1907.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „*Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.*” Cīrihes pasta zīmogs ar datumu: „*18.X.11.*”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Sk. 74. vēst. 5. koment.

² Aspazija šeit sniedz pārskatu par jau saņemtajām naudas summām un vēl iekasējamo honorāra daļu, kura dzejniecei no D. Zeltiņa pienācās par viņas „Rakstu” (1910) izdevumu.

³ Runa ir par Aspazijas jaunā dzejoļu krājuma „Ziedu klēpis” iznākšanas pieteikumu dzimtenes presē, kuru dzejniece gaidīja no „Dzirciemnieku” tehniskā vadītāja J. Inīņberga un apgāda īpašnieka E. Birznieka-Upīša.

⁴ Sk. iepriekšējās vēst. 9. koment.

⁵ Izdevējs A. Gulbis 6. (19.) oktobra vēstulē Rainim (RTMM 16504) bija lūdzis atvēlēt lugas „Uguns un nakts” atkārtotu izdevumu iekļaušanai lēto grāmatu sērijā „Universālā Bibliotēka”.

⁶ Aspazija nākamajā dienā droši vien bija nodomājusi lasīt priekšā R. Ivanovam uz mašīnas pārrakstāmos krājuma „Ziedu klēpis” dzejoļus.

79.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 26. oktobrī

Manu mīļo sirdsdziļumiņ, vai Tu tiešām, sirds pamatiņ, būsi nopietni apslimis? Negribētos jau neko uztraucošu domāt, bet bailes taču, un tad katra maza lieta izliekas liela. Vai nu ir tikai vilcienu¹ vaina, kā jau bieži, jeb vai kas nopietnāks: neatnāca šodien Tava kartiņa. Bet nedomāšu, strādāšu. Šodien nerakstu lugu, bet sāku prospektu Gulbim.² Atnāca no Zeltiņa jau jaunā „Univ[ersālā] Bibliotēka”, – ir ļoti smuka,³ tikai priekš Tevis par mazu burti. Rīt aizsūtīšu Tev, un dod tad arī Mārtiņam; viņš nupat kartī pēc tiem pieprasa.⁴ Gulbis raksta ļoti mīļīgi.⁵ Esot jau noņemti 300 eks[emplāri], kad vēl nebija lāga iznākušas grāmatiņas. – Šodien mums ir saule, un saimniece saka, kas varot būt Romā labāks. Tikai dārgums.⁶ Nepaliec slima, mīļais zelta ziediņš. Aizsūtīšu Tev neļķīti. Lido, mīļin[iņ], lido.

Ilustrēta atklātne ar alpīnu ziedu cera krāsainu fotoattēlu (RTMM 103764). Atklātnes otrā pusē uzraksts: „*Photochromie* [firmas zīme] 511. *Primula integrifolia*.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Fr. Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „26.X.11.”

Atklātne cietusi no mitruma; dažviet padzisis teksts.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 412.–413. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Starpvalstu un starppilsētu korespondence Rietumeiropā pa sauszemi tolaik tika transportēta parastajiem satiksmes vilcieniem pievienotos pasta vagonos, un šo vilcienu kavēšanās dēļ, protams, tika traucēta arī vēstuļu un sūtījumu aprīte.

² Domāts prospekts lugas „Indulis un Ārija” pirmizdevumam A. Gulbja apgādā Pēterburgā.

³ Runa ir par sērijas „Universālā Bibliotēka” un šķiet, arī par Raiņa „Kopotu tulkojumu” pirmajām grāmatām, kuras dzejnieks tikko bija saņēmis no D. Zeltiņa grāmatattirgotavas. Rainis bija ļoti apmierināts ar to poligrāfisko noformējumu, ko apliecina arī viņa teiktais 26. oktobra vēstulē izdevējam A. Gulbim: „Taisni prieks paskatīties! Ir ļoti retas latv[iešu]

grāmatas, kuras bez vāka zīmējuma u.c. raibumiem ir tik glītas! [...] Sevišķi skaisti ir „Kop[oti] tulkojumi”; bet arī „U[niversālā] B[ibliotēka]” ir notikums mūsu dzīvē ne vien lētuma, bet arī glītuma ziņā.” (RTMM 18445)

⁴ Lūgums uz laiku viņam nosūtīt „pirmos Gulbja klasiķ[u] izdevumus” izteikts P. Sējas (Mārtiņa) 1911. gada 25. oktobra vēstulē Rainim (RTMM 20015).

⁵ Dzejniekam ar viņa domubiedru un draugu A. Gulbi ap desmit gadus ilgās sadarbības laikā ne reizi vien bija izcēlušies pārpratumi un pat asas sadursmes galvenokārt izdevēja pārsteidzīgās un nepietiekami konsekventās rīcības dēļ. Tieši abu jau izsenis lolotās „Universālās Bibliotēkas” un Raiņa „Kopotu tulkojumu” publicēšanas sekmīgais aizsākums, kā rāda arī šeit pieminētā A. Gulbja 6. (19.) oktobra vēstule dzejniekam (RTMM 16054), iezīmēja pozitīvu pavērsienu gan draugu lietišķajās, gan privātajās attiecībās.

⁶ Rainis šeit ironizē par A. Bertoljo mazajām viltībīņām ar nolūku atturēt viņu no eventuālā Romas brauciena.

80.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 27. oktobrī

Manu sirdsdārgumiņ, mīļumiņ. Vēstuli¹ tādēļ neesi saņēmis, ka es to pāra minūtes par vēlu iemetu, kad bij jau izņemts, arī šodien tā iet, līst lietus, durvju atslēga nozuduse, visādas bēdas pie citiem jāredz. Es arī sajūtu mazu reakciju pēc **pirmajā** labā uzplaukuma, bet gan jau atpūtīšos. Atsūti man no Soldati veronālu,² šejienes man nedara labi, ir par stipru un dārgu. Atsūti arī manu pūra lādi, nav man veļas, un jāsūta būs tā kā tā. Lilija ar vienmēr, nabadzīte, ir uztraukta.³ Citādi lido, zelta, zelta draudziņ. Mazais.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu meža ainavas fotoattēlu; priekšplānā akmeņu krāvums (RTMM 134275). Atklātnes otrā pusē: „*Photochromie* [firmas zīme]. *Serie 12[-2[?]]. No. 2743.*”

Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano. Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich 27.X.11.*; *Castagnola 28.X.11.*”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Šī, domājams, 25. oktobrī nosūtītā Aspazijas vēstule, tāpat kā Raiņa atbilde uz to (spriežot pēc RPg fiksētajiem datiem, tā rakstīta 28. oktobrī) nav atrasta.

² Aspazijas lūgums Rainim atsākt veronāla iegādāšanos viņas vajadzībām Soldati aptiekā Lugānā liecina, ka dzejniece tomēr atgriezusies pie Cīrihes ārstēšanās kūres sākumposmā atmestā miega līdzekļa lietošanas.

³ Aspazija šo pieņēmumu acīmredzot izsecinājusi no tā, ka A. Lūkina (Lilija), kura viņai parasti rakstīja garas vēstules, 1911. gada 7. (20.) oktobrī nosūtītajā atklātnē (RTMM 120196) bija tikvien kā īsi apvaicājusies par adresātes labsajūtu un piebildusi, ka par sevi viņai neesot nekā laba, ko pastāstīt.

81.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 27. oktobrī

Manu mīļo sirdsmieriņ, atnāca abas Tavas kartiņas reizē.¹ Laikam viena rakstīta no rītus, tās tad pienāk tikai nākošā rītā, tikpat ātri kā tās, kas vakarā rakstītas. No rītus nav vērts iemest, es arī to vairs nedaru. Nosūtīju Tev vakar grāmatas,² tās apskatīsi un dosi Mārīnam palasīt.³ Nupat aizsūtīju Tev 4 neļķes ziediņus, piektais, pats vecākais, palika, gaidot visjaunāko paaudzi. – Nosūtīju arī I cēl[ienu] Gulbim un teātrim⁴. Strīpoju⁵ tikai teātrim. Tomēr caurlūkošana aizņēma 4 stundas; tas ir briesmu darbs. Ar braucieniem⁶ es arī pazaudēju 4 dienas un nu vēl ar nosūtīšanu Gulbim atkal dienu. Bez tam gaida pulks ļoti steidzamu vēstuļu. Šodien cēlos p[ulksten] 6 no rītus. – Labi, ka Tu, sirdspūkiņ, esi atkal uz kājiņām, tām noskrietām, pateicoties lasim.⁷ – Sūti arī Āronam kādu dzejoli.⁸ Tu saki, ka jārēķinās [*turpinājums labajā malā vertikāli*] ar lielākiem faktoriem: top jau darīts, tie faktori septembrī bija jau 600 fr[anku] lieli un oktobrī 900 fr[anki].⁹ Kur nu vēl Roma.¹⁰ Tā, sirsniņ, bet nu kopies un strādā, gan ies. Lido.

Ilustrēta atklātne ar alpīnu ziedu cera krāsainu fotoattēlu (RTMM 103767). Atklātnes otrā pusē uzraksts: „*Photochromie* [firmas zīme] 506. *Artemisia Mutellina*.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „20.X.11.”

Atklātne cietusi no mitruma; dažviet padzisis teksts.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 414. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Runa, šķiet, ir par 25. un 26. oktobrī uz Kastaņolu nosūtītām Aspazijas vēstulēm.

² T.i., no D. Zeltiņa iepriekšējā dienā saņemto grāmatu eksemplārus (sk. arī 79. vēst. 3. koment.).

³ Sk. 79. vēst. 4. koment.

⁴ Domāts lugas „Indulis un Ārija” gatavā fragmenta sūtījums tās izdevējam A. Gulbim un iestudētājam – Jaunajam Rīgas teātrim.

⁵ Šeit vārds lietots ar nozīmi „īsināju”.

⁶ Resp., ar Raiņa Cīrihes apmeklējumu laikā no 21. līdz 23. oktobrim.

⁷ Iespējams, ka Aspazija ar lasi bija mielojusies Raiņa ciemošanās laikā un pirms vīra aizbraukšanas bažījies, vai tas neatstās sliktu iespaidu uz viņas gremošanas sistēmu.

⁸ Runa ir par publicēšanai „Dzimtenes Vēstnesī” paredzētu dzejoļu sūtījumu laikraksta redaktoram Āronu Matīsam.

⁹ Rainis šeit akcentējis divu iepriekšējo mēnešu izdevumu lielo apjomu sakarā ar Aspazijas uzturēšanos Cīrihē.

¹⁰ Proti, dzejnieka eventuālais Romas brauciens, atsaucoties uz O. Resnevicās-Sinjorelli uzaicinājumu.

82.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 28. oktobrī

Mans Herzensliebling, Sonnenstrahliņ!¹ Šodien rītu saņēmu tās skaistās, skaistās neļķes² un ļoti priecājos it kā par kādu notvertu dzīves illūziju, kuru piespiež pārvērsties patiesībā. Vienu pastu vēlāk pienāca Gulbja grāmatas, ļoti glītas, sevišķi novilkumi.³ Āronam sūtīšu,⁴ es jau tik Tevis dēļ nebiju sūtījuse. Atsūti man, mīļais labumiņ, Soldati veronālu, šejienes ir par stipru un nedara labi.⁵ Citādi jau iet labāk. Nupat atnesa Ivanovs „Induli”.⁶ Izlasīšu un rītu tūlīt sūtīšu. Teātris jau var to vienu cēlienu studēt un dekorēt. Paies laiks, kamēr labi iemāks⁷, un es taču mājās braukšu.⁸ Tavs mazais labumiņš

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu skulptūras fotoattēlu – puskailas grieķietes atveidojumu (RTMM 26627). Uzraksts (daļēji salasāms): „2269. [Dt?]. Salon de 1907. – Héléna par Raymond Sudre.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „Zürich 28.X.11.; Castagnola 29.X.11.” Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ *Herzensliebling* – sirdsmīlulis (vācu val.); *Sonnenstrahliņ* (no vācu *die Sonne* – saule – un *der Strahl* – stars) – saulstariņš.

² Raiņa 26. oktobra sūtījums.

³ Šeit pieminēti A. Gulbja izdotās sērijas „Universālā Bibliotēka” un Raiņa „Kopotu tulkojumu” pirmo grāmatu eksemplāri. Ar novilkumiem domāti pēdējie, jo „Kopotu tulkojumu” izdevums tika aizsākts ar to pašu J. V. Gētes tragēdijas „Fausts” pirmo daļu Raiņa tulkojumā, kura ievadīja arī „Universālo Bibliotēku”.

⁴ Sk. iepriekšējās vēst. 8. koment.

⁵ Sk. 80. vēst. 2. koment.

⁶ Domāta Aspazijas „strīpotā” un Raiņa caurskatītā lugas „Indulis un Ārija” pirmā cēliena versija R. Ivanova pārrakstījumā uz rakstāmmašīnas.

⁷ Vārds lietots ar nozīmi „iemācīsies”.

⁸ Šī Aspazijas piezīme liecina, ka viņa šajā emigrācijas posmā cieši turējusies pie nodoma pēc iespējas drīzāk atgriezties dzimtenē.

83.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 28. oktobrī

Manu mīļo zelta [dieniņ?], turies, turies, sirdsiniņ, netopi atkal vājš, taisi, ka Tavs darbs, Tava skaistā dvēselīte var tikt gatava. Nosūtu nupat visas Tavas mantiņas, kā vēlējies: pūra lādīte maksā 7 fr[ankus] 20 s[antīmus]. Nupat esmu pastā¹, pārskrēju no pilsētas, nopirku miedzīņu pie Soldati,² lika sveicināt. Guli, mīļo dārgumiņ, un topi stipra un spirta. Kad neiet Tev labi, kaut cik necik, raksti tūliņ. Es strādāju dūšīgi vien, V cēliens jau ir līdz pusei gatavs, par trim dienām viss,³ ja negadās kāds traucējums, kāda iešana kaut kur. Tavas kartiņas še man nav līdzī un tādēļ nevaru atbildēt uz jautājumiem, kas tur varbūt bij. Rakstīšu rīt, darīšu visu, tikai topi atkal vesela un spirta, mīļumiņ, labumiņ, sirdsiniņ, lido! Še iekšā ir pūra atslēga un veronāls. Vakar aizsūtīju 4 neļķes, vai nebij novītušas? Ieliec ūdenī, savā smukajā vāzē. Lido.

Vēstule (RTMM 103737). Teksts rakstīts uz vēstuļpapīra puslapas ar melnu tinti. Viens lapas stūrītis noplēsts.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 414.–415. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura un RPg.

¹ Domāta Kastaņolas pasta nodaļa, kur Rainis, atgriezies no Lugānas, raksta šo vēstuli.

² T.i., Rainis izpildījis Aspazijas lūgumu un Soldati aptiekā Lugānā iegādājies veronālu, kurš, pēc dzejnieces domām, ir kvalitatīvāks nekā Cīrihē pieejamais.

³ Runa ir par darbu pie lugas „Indulis un Ārija”.

84.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 30. oktobrī

Sirds mīlumiņ, kad Tu par tām nelķītēm¹ priecājies, tad jau pūra lāde būs vēl vairāk pa prātam. Sakrauj tur visas vecās piemiņas iekšā un tās ilūzijas, par kurām es gan neesmu skaidrībā,² jo es domāju, ka visu var dabūt, ko grib. Šonakti Tu jau būsi arī labi izgulējies, jo pulverim līdz ar sveicienu no Soldati vajdzēja jau šorīt pienākt.³ Neiet labi jokošana, varbūt Tu taču vēl pate neej uz labo. Atraksti, vai visu labi saņēmi: lādi, atslēgu un pulveri.⁴ Jā – vai aizmaksāji F[arbšteinai] par manām 2 dienām?⁵ un iedevi meitai⁶? – Es šodien nestrādāju, bet rīt atkal. – Vai tās Gulbja grāmatas nodevi Mārtiņam? viņš prasīja.⁷ – Ziņu man nav jaunu. „Vaideloti” uzved J[aunais] teātris.⁸ Turies, mans mazais labumiņš. Lido.

Ilustrēta atklātne ar Kastaņolas skata melnbaltu fotoattēlu (RTMM 15894). Uzraksts: „7895 *Castagnola – Lago di Lugano.*” Atklātnes otrā pusē: „*Wehrli A.-G., Kilchberg, Zürich.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „30.X.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 415. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Raiņa 26. oktobra sūtījums.

² Dzejnieks šeit norāda uz Aspazijas aizplīvurotajiem izteikumiem 28. oktobra atklātnē par *status quo* viņu savstarpējās attiecībās.

³ Runa ir par Soldati aptiekā Lugānā iegādāto un Aspazijai nosūtīto veronālu.

⁴ Dzejnieka 28. oktobra sūtījums.

⁵ Domāta atlīdzība par Raiņa izmitināšanu un, iespējams, arī ēdināšanu dr. Farbšteinas īrētajās telpās Cīrihē, Turnerštrāsē Nr. 22, kur dzejnieks acīmredzot bija uzturējies laikā no 21. līdz 23. oktobrim, pie Aspazijas ciemojoties.

⁶ Par „meitu” šeit droši vien dēvēta dr. Farbšteinas kalpone vai virēja, kura, Rainim Cīrihē uzturoties, sniegusi pakalpojumus kā Aspazijai, tā arī viņam.

⁷ Sk. 79. vēst. 4. koment.

⁸ Rainis te runā par Aspazijas lugas „Vaidelote” jauniestudējumu Jaunajā Rīgas teātrī. Tā pirmizrāde notika 1911. gada 16.(29.) oktobrī.

85.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 30. oktobrī

[Ma]nu mīļo sirdsuguntiņ! Kā Tu dedz gaišās liesmās! Visu Tu paspēj: slims būt, darbu padarīt un man vēl visus sūtījumus sūtīt. Šodien saņēmu Veronal un atslēdziņu, un mīļo pieliku vēstuli.¹ Es šodien ar lielām iesnām kaujos un nekā nestrādāju. Bez tā man te tik daudz sirdssāpju no citiem jāuzklausu. Paulīne šodien lasa visas vēstules. Nordis tomēr ir vainīgs,² un viņa arī tagad ir garīgi daudz attīstījies. Rītu aizsūtīšu Tavu darbu.³ Kad lasu, man atkal jāraud – ak, cik Tu esi liels, mans dārgais! Klāra atraksta no Berlīnes:⁴ vēl nedēļu palikšot, mīļo. Tavulīts.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu lauku ainavas fotoattēlu bez uzraksta (RTMM 29237). Atklātnes otrā pusē: „*Photochromie* [firmas zīme]. *Serie 61. No 1967.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich 30.X.11; Castagnola 31.X.11.*”

Viens atklātnes stūrītis noplēsts; nedaudz bojāta ilustrācija.

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Raiņa 28. oktobra sūtījums.

² Runa ir par rīdzinieci, tolaik Cīrihē dzīvojošās dzejniekpāra paziņas P. Gurevičas un viņas drauga Norda (Ziemeļa) privātajām attiecībām.

³ Sk. 82. vēst. 6. koment.

⁴ K. Kalniņas vēstule, uz kuru atsaucas Aspazija, nav atrasta, taču RTMM glabājas dažas dienas agrāk – 1911. gada 26. oktobrī – no Briseles sūtīta K. un P. Kalniņu atklātne Rainim, kurā, starp citu, teikts: „Tagad braucam uz Berlīni. Ja atliek kādreiz vaļas, atrakstiet uz turienes poste rest[ante] [t.i., galvenajā pastā uz pieprasījumu. – G.G.]. Ja ne, ļaunā neņemsim, jo zinām, ka Jums tagad laiks dārgs.” (RTMM 21315)

86.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 30. oktobrī

Mīļo sirdspilnumiņ, šodien, kā jau pirmdien, nav Tavas kartiņas, pa svētdienām laikam iet tik vienreiz pasts. Tu arī manu vakarējo karti laikam dabūsi tikai rīt. – Doriņa sūdzas par Deglavieni,¹ un es domāju gan, ka varētu būt taisnība. Kādēļ tik Doriņa nav no D[eglava?] ņēmusi naudu uz mūsu rēķina? Mūsu naudai taču tur vēl vajdzēja būt! Vajadzētu tagad Doriņai aizdot labāk no mūsu naudas, no šenes² sūtīt. Tā nelāga izskatās, ka Doriņai no viņa jālien³. Nepatīk man gan tā lieta no D[eglava], bet vainīga jau tik D[eglav]iene; viņš pats par to gan nekā nezina. – Vairāk vēstuļu šodien nebija. Vai aizsūtīji Steinam?⁴ Es gribu sūtīt un lamāt, ka nav aizrādījis uz manu kopotu tulkojumu⁵ iznākšanu. – Vai sāki jau atkal strādāt? Kā būs ar beigšanu, vai spēsi vēl šonedēļ? Es gribu pēc pāris dienām beigt,⁶ tad nāk vēl norakstīšana⁷. Kad Tu beigsi, tad es varēšu atkal pie Tevis aizbraukt; agrāk nē. Vai Ivanova pārrakstīto neesi vēl izlasījusi? Nepūlies ar to, nekavējies savā darbā; man jau paliek aizvien vēl tā izeja, ka es sūtu prom tikai cauri izskatītu un nestrīpotu, t.i., nepārstrādātu. Kad jau I c[ēliens] tā gāja, var arī citi. Strādā tik savu un kopies, sirdsdārgumiņ, lido.

Vēstule (RTMM 108024). Teksts rakstīts ar melnu tinti uz vēstuļpapīra puslapas.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 415.–416. lpp. ar datējumu „ap 1911. gada 31. oktobrī”.

Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura un RPg.

¹ Aspazijas māsa Dora Rozenberga, neprazdama apieties ar naudu un atrazdamās pastāvīgās finansiālās grūtībās, laiku pa laikam, kā izrādījās, bija griezusies pēc aizņēmumiem pie dzejnieku Rīgas pilnvarnieka Augusta Deglava dzīvesbiedres Emmas Deglavas (šeit – Deglavienes), kura Dorai pirms kāda laika esot pieteikusies par „lielu gādnieci”. 11. (24.) oktobra vēstulē dzejniecei (RTMM 89153), uz kuru te atsaucas Rainis, māsa, kā jau

parasti, žēlojās par savu nelaimīgo likteni un E. Deglavas it kā nepelnītajiem, brutālajiem uzbrukumiem laikā neatdotu parādu dēļ.

² Resp., no Šveices.

³ Vārds lietots ar nozīmi „jālienē”, t.i., jāaizņemas.

⁴ Sūtīt dzejoļus Liepājas laikraksta „Dzīve” redaktoram A. Steinam Rainis (ar piebildi „tūliņ”) Aspaziju bija mudinājis jau 26. oktobra vēstulē.

⁵ Raiņa „Kopotu tulkojumu” izdevuma pirmās grāmatas tobrīd jau bija parādījušās dzimtenes grāmatveikalos.

⁶ Runa ir par Aspazijas dzejoļu krājuma „Ziedu klēpis” un Raiņa lugas „Indulis un Ārija” pabeigšanu.

⁷ Resp., manuskripta pārrakstīšana uz mašīnas.

87.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 31. oktobrī

Manu mīlo, dārgo Sirdsdraudziņ. Saņēmu Tavu līdz ar Doriņas vēstuli. Nesaprotu un negribu saprast viņas saudzīgo aizrādījumu.¹ Tomēr man šķiet, ka es šodien svinu ļoti drūmu dienu. Kādas 3 dienas apmēram atpakaļ man bij atkal kāds „gaišredzīgs sapnis”, kādus Tu jau pazīsti tā pret rītu: uzreiz redzēju mātes seju sev uz ķiseņa² blakām, gribēja ko teikt, mute pavērās, bet tad uzreiz līnijas ap muti pārvilkās garas, garas, vaigs iekrita pelēks, tā kā es aiz šausmām izlēcu iz gultas – tā bij nāve.³ Steinam tik šodien aizsūtu dzejoļus.⁴ Mārīņam nodevu grāmatas.⁵ – Lido.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu skulptūras fotoattēlu (RTMM 29843). Uzraksts: „*Salon de 1911. Société des Artistes Français – Mme Fanny Marc. [...] Nach dem Falle – Adam und Eva aus dem Paradis vertrieben.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich 31.X.11.; Castagnola 1.XI.11.*”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

1 Runa, domājams, ir par D. Rozenbergas 11.(24.) oktobra vēstulē (RTMM 89153) līdz ar Deglavu pārim adresētajiem pārmetumiem Aspazijai izteikto lūgumu: „Neaizrādi viņiem (E. un A. Deglaviem. – *G.G.*) neko, liecies (vārds lietots ar nozīmi „izliecies”. – *G.G.*), it kā Tu nekā nezinātu. Vai jā, manu mīlo, seno māsiņ?” (Sk. arī iepriekšējās vēst. 1. koment.)

2 Sk. 23. vēst. 12. koment.

3 Šis „gaišredzīgais” sapnis, kuru Aspazija uzlūkoja par mātes nāves priekšvēstnesi, uz dzejnieci atstāja smagu, nomācošu iespaidu. Domās viņa pie tā atgriezās atkal un atkal, ar bažām gaidīdama vēstis no dzimtenes par mātes veselības stāvokli.

4 Sk. iepriekšējās vēst. 4. koment.

5 Domātas „Universālās Bibliotēkas” un Raiņa „Kopotu tulkojumu” izdevuma pirmās grāmatas, kuras Rainis bija nosūtījis Aspazijai ar lūgumu nodot P. Sējam.

88.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 31. oktobrī

Mīļo zelta auriņ, dabūju abas mīļās kartiņas¹ reizē, kā jau pēc svētdienas; nu tik mēs saprotam, ka te pasts vainīgs un nav ko uztraukties. Labi, ka viss Tev rokā nācis: pūra lāde un veronāls, mums, krieviem,² savādi, ka neapdrošināts un tomēr aiziet. – Pie tā veronāla tas vecais Soldati palīgs taisīja ļoti blēdīgu ģīmi, kad piebēra klāt kādu nevainīgu cukuriņu: lai kā – lētāks un derīgāks taču ir nekā Cirichas zāles.³ – Kā es visu paspējot: slimis būt un darbu darīt, un sūtījumus sūtīt (šis pēdējais man tas grūtākais), to es Tev varu pateikt, bet rakstītu Tu tik labi nesapratīsi, varbūt pat pārpratīsi. Gan jau, kad būs li. – Pārrakstījumu⁴ es dabūju; dikti priecājos, ka Tev patīk. – Ķīnietis šauj revolūciju, bet lodes ir no koka, tikai nokrāsotas melnas kā dzelzs, un revolūcija viņu drīz izkaus.⁵ Itāliets ir jau izkauts un dikti dusmīgs, ka turks neļaujas⁶ – brutta bestia, grosso porco bianco.⁷ – Biruta Mirdzu nav dabūjusi, tikai vienu reizi Rūtiņu.⁸ – Zvirbuļi prasa daudz vairāk ēsmas, un tikai kafejā mērcētu, vajagot šiem tikt tik lieliem kā Cirichas pigioni.⁹ Lido, sirdsiniņ. Lido.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu Kastaņolas skata fotoattēlu (RTMM 138775). Uzraksts: „6085 Lugano – Vista da Castagnola. Wehrli A.-G., Kilchberg, Zürich.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „31.X.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 416.–417. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Runa ir par Aspazijas 30. oktobra vēstuli un otru, iespējams, dienu iepriekš nosūtītu „kartiņu”, kura nav atrasta.

² Resp., Aspazijai un Rainim kā Krievijas impērijas pilsoņiem.

³ Sk. 84. vēst. 3. koment.

⁴ Sk. 82. vēst. 6. koment.

⁵ Rainis šeit ar humoru izsakās par 1911. gada 10. oktobrī sākušos Siņhajas revolūciju, kuras rezultātā 1912. gada 1. janvārī tika pasludināta Ķīnas republika.

⁶ Dzejnieka ironiskais izteikums attiecas uz itāļu armijas neveiksmēm 1911.–1912. gada karā ar Osmaņu impēriju.

⁷ Riebīgs lops, resna balta cūka (itāļu val.). Rainis te droši vien citē kādu proitāliski noskaņoto kastaņoliešu sarunās noklausītu izteikumu.

⁸ Runa ir par Mirdzas lomu Aspazijas „Vaidelotē” un Rūtiņu G. Hauptmaņa „Nogrimušajā zvanā” Jaunā Rīgas teātra iestudējumos. Dzejnieks te atsaucas uz ziņām B. Skujenieces 1911. gada 9.(22.) oktobra vēstulē (RTMM 73372). (Starp citu, savu īpaši iecienīto Rūtiņas lomu G. Hauptmaņa lugā šajā teātrī aktrise kā viesmāksliniece bija tēlojusi tikai 1909. gada 12. decembra izrādē. Turpmāk šī loma tika iedalīta Mirdzai Šmithenei.)

⁹ Šis dzejnieka joks atvedināts no Aspazijas 18. oktobra atklātnes ilustrācijas. (Sk. arī 68. vēst. 1. koment.)

89.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 1. novembrī

Mīļo zelta labumiņ! Sirdssaulīt! Par to turku un ķīnieti ļoti smējos.¹ Bet te ir ļaudis, kas tic un sajūsminājas. Nupat bij Mārtiņš. Šovakar nevaru nociesties, un iesim visi 3 uz „Tannhäuseru”². Migrēne pārgāja. Pēc 4 dienām beigšu darbu.³ Vai saņēmi manuskriptus – „Induli”⁴. Dores vēstule mani ļoti uztrauca. Diezin vai māte jau neguļ kapā.⁵ Veronāls⁶ puse izbira podiņā. Ak, kā valdos iedomāties lielās bēdas. Kaut tik zvirbuļiem ietu labi! Kad pieprasa, vajag barot. Ņemšos stipri strādāt. Studentenes beidzot pieteikušās apciemot,⁷ teicu – vēlāk. Mīļo, Mīļo. Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu nezināma autora gleznu – ezera vai jūras piekrastes skata – reprodukciju (RTMM 29230). Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich 1.XI.11.*; *Castagnola 2.XI.11.*”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Aspaziju uzjautrinājušas Raiņa 31. oktobra vēstulē ietvertās zobgalības par aktuālajām politiskajām norisēm Ķīnā un itāļu-turku kara arēnā.

² „Tanheizers” (vācu val.) – R. Vāgnera opera. Runa ir par tās 1. novembra izrādi Cīrihes Pilsētas teātrī, kuru dzejniece bija nodomājusi apmeklēt kopā ar dr. Farbšteinu un P. Sēju (Mārtiņu).

³ Proti, dzejoļu krājumu „Ziedu klēpis”.

⁴ Runa acīmredzot ir par „Induļa un Ārijas” otro un ceturto cēlienu mašīnrakstā.

⁵ Domāta Raiņa uz Cīrihi pārsūtītā D. Rozenbergas 11. (24.) oktobra vēstule Aspazijai (RTMM 89153), kurā plaši aprakstīti apstākļi dzejnieces māsas jaunajā dzīves un darba vietā Jaungulbenē, kā arī samilzušais konflikts starp viņu un E. Deglavu Doras neatdoto parādu dēļ. Taču par draudiem Jelgavā mītošās mātes M. Rozenbergas veselībai vai pat dzīvībai, par ko tik ļoti baiļojās Aspazija, vēstulē nebija ne vārda.

⁶ Raiņa Lugānā sagādātās miega zāles Aspazijai.

⁷ Runa acīmredzot ir par Cīrihes Universitātē medicīnu studējošajām latvietēm.

90.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 1. novembrī

Iniņ, sirśniņ, draudziņ, turies, dārgumiņ, esi stipra! Kad Tev grib paziņot Tavš sapnis¹ ko briesmīgu, sagatavojies, apdomā visu. Varbūt ir iespējams Tev braukt?² varbūt Tev dvēselei vajdzīgs un Tu bez tā nevari dzīvot. Priekš manis būtu briesmīgi, ka Tu dodies briesmās, bet, kad Tev vajdzīgs, tad var visu nest. Tikai apdomā stipri. Vēl Tu neesi vesela. Ir briesmas, kad kas kaitētu tik skaistam cilvēkam kā Tu. Man kauns teikt Tev pašai par Tavu lielumu un skaistumu, – Tu esi laimīgāka, Tu nekaunies man to teikt –, bet, kad briesmas draud, tad jāsaaka viss, arī patiesība. – Vai Tu nevari likt Doriņai³ braukt? Es zinu, tas nav tas, mamiņa⁴ arī gribēja ar Tevi vēl par daudz ko, par sevi izrunāties, savu dzīvi noslēgt, – bet Tev taču būs mierīgāka sirds. Vai nevar telegrafēt Lilijai⁵? Tā apraudzīs un būs klāt, un paziņos; būs taču zināms cilvēks. Manu mīļo sirds draudziņ, turies. Tu vari būt stipra lielos brīžos, varbūt taisni tagad nāk. Paziņo man, ko Tu nodomā darīt; runā, Tev būs vieglāk, manu dārgumiņ, lido.

[Turpinājums labajā malā vertikāli:]

Nēģis esot tiešām Rīgā pārbraucis,⁶ un, kad viņam ies labi, tad Tev arī nav ko baidīties. Drīz dzirdēs. Lido, iniņ.

Ilustrēta atklātne ar alpīnu ziedu cera krāsainu fotoattēlu (RTMM 103768). Atklātnes otrā pusē: „*Photochromie* [firmas zīme] 515. *Trifolium alpinum*. *Daphne striata*.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „2.XI.11.”

Atklātne cietusi no mitruma; dažviet padzisis teksts.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 417. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Aspazijas 31. oktobra atklātnē aprakstītā mātes nāves vīzija.

² Resp., atgriezties dzimtenē. (Sīkāk sk. 53. vēst. 3. koment.)

³ Runa ir par Aspazijas māsu D. Rozenbergu, kura tolaik strādāja Jaungulbenes aptiekā par provizora palīdzi.

⁴ Aspazijas māte M. Rozenberga.

⁵ Domāta dzejniekpāra Rīgas draudzene A. Lūkina.

⁶ Nēģis bija politiskā emigranta Kārļa Zuša segvārds. K. Zutis 1911. gada oktobrī no Briseles bija nelegāli ieradies Rīgā. Vēlāk viņš pārcēlās uz Pēterburgu, taču tur 1912. gada 6. janvārī tika arestēts.

91.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 2. novembrī

Sirdsmīlumiņ, zelta labumiņ! Šodien no Tevis nekādu kartiņu nedabūju, toties vairāk man raksta Lilija tādas pushistēriskas vēstules,¹ uz kurām nemaz nepaspēju atbildēt, jo gribu drīz darbu beigt. Vakar bijām teātrī.² Tas skaistākais, ko Tev varu sacīt, ir, ka es brīdi biju iedevuse Mārīnam Tavu „Induli” II un IV.³ Viņš bij izlasījis Ārijas un Vizb[ulītes] sāpes un tā bijis aizgrābts, ka bijis jāraud. Vai nu redzi, mans mīļais Lielais!! Mikelsonu⁴ redzēju galerijā un, tā kā uz viņu te visi pa plecu skatās, tad liku to sev priekšā stādīt kā kolēģi. Es jau te vai visapkārt strādāju tādu misijones⁵ darbu, un man pašai par to ir prieks. Farb[šteina] par Tavu uzturēšanos nekā neņem,⁶ Tu būšot atkal viņu uzņemt. Gaidu, kad Tu beigsi un atbrauksi, tad arī manu⁷ lasīsi. – Tavulīts.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu priežu meža ainavas fotoattēlu, priekšplānā akmens bluķu grupa (RTMM 134276). Atklātnes otrā pusē: „*Photochromie* [firmas zīme]. *Serie 135. No. 2485.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „*Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.*” Pasta zīmogi: „*Zürich 2.XI.11.; Castagnola 3.XI.11.*”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ A. Lūkinas (Lilijas) 30. septembra (13. oktobra) un 7. (20.) oktobra vēstules Aspazijai (RTMM 32268; RTMM 120196), salīdzinot ar agrākajām, bija krasi sarukušas apjomā un to saturs liecināja, ka autores noskaņojums ir depresīvs. Pie tā bija vainojamas gan ikdienā piedzīvotas sadzīviska rakstura negācijas, gan Aspazijas ieilgusī klusēšana.

² Domāts R. Vāgnera operas „Tanheizers” izrādes apmeklējums Cīrihes Pilsētas teātrī.

³ Resp., lugas „Indulis un Ārija” otrā un ceturtā cēliena mašīnrakstu.

⁴ Runa ir par dzejnieku iesācēju Jāni Miķelsonu, pēc profesijas – skroderi, kurš tolaik uzturējās Cīrihē.

⁵ Misijone, arī misione (no vācu *die Mission*) – misija. Šeit – misionāra darbs.

⁶ Sk. 84. vēst. 5. koment.

⁷ Proti, Aspazijas dzejoļu krājumu „Ziedu klēpis”.

92.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 2. novembrī

Mīļo sirds labumiņ, no šodienas kartiņas¹ redzu, ka Tu esi stipra bijusi un man nav ko uztraukties. Vienīgais padoms, ko Tu gan varētu mēģināt, aizrakstīt, lai Lilija brauc mamiņu apraudzīt.² No Doriņas vēstules nebūt nav redzams, ka mamiņas vairs nebūtu!³ Un visai Tavai stiprai ticībai uz gaišiem⁴ sapņiem es tomēr varu stādīt pretī atzītu drukātu autoritāti – lielo ēģiptiešu sapņu grāmatu. Tur par šo lietu teikts tā: redzēt mirstam citus – frohe Kunde, māte – Freund wiedersehen, radus redzēt mirstam – reiche Erbschaft.⁵ Ko Tu uz to vari atbildēt? Bet nopietni runājot, Tu jau esi atradusi labāko zāli – ātru strādāšanu. Kad Tu vēl nopietni ņem dziedēties, tad Tu daudz vieglāk visu pārcietīsi. Domā vienmēr, ka zvirbuļi nekad nemeta ēšanu, pat visnopietnākos dzīves brīžos, un ka Goldstimmchens⁶ mira ar kumosu mutē. [*Turpinājums atklātnes otrā pusē:*] Ēdot visas bēdas varot vieglāk panest un ēdot viņi esot iekarojuši visu pasauli. Tikai vajgot dot ēst. Tas nu top darīts. Un tas lasis mazajam pūkiņam būs izpildījis to pašu nolūku, un ļauna jau nekā nebija.⁷ Es atkal redzēju šorīt, ka Tu biji matus palaidusi kupli vaļā un sauci mani uz haariņ⁸ segas divas reizes. No Doras ir kartiņa.⁹ Un no Konrāda.¹⁰ Atkal liela uzvara! Ievēlēts par prezidentu! Cēzaram bij veni, vidi, vici,¹¹ bij jānāk un jāredz, Konrādam uz vienas vietas tikai vici, vici, vici¹². Brašs zēns. – Vai veronālu¹³ vēl sūtīt? Ārons jau ielicis iekšā, ka Tu esi sanatorijā un es būšu, un Tev dzejoļi gatavi.¹⁴ Lido.

Vienkārša atklātne (RTMM 15834). Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Pasta zīmogi: „*Castagnola 2.XI.11; Zürich 3.XI.11.*”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 417.–418. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Aspazijas 1. novembra atklātne, kura Kastaņolu bija sasniegusi 2. novembrī.

² Šī Raiņa ierosinājuma pamatā acīmredzot bija viņa paļāvību uz A. Lūkinai (Lilijai) raksturīgo empātijas spēju un gatavību palīdzēt, bet jo sevišķi – uz viņas dziļo pieķeršanos Aspazijai.

³ Sk. 89. vēst. 5. koment.

⁴ Vārds lietots ar nozīmi „gaišredzīgiem”.

⁵ *Frohe Kunde .. Freund wiedersehen .. reiche Erbschaft* (vācu val.) – priecīgas ziņas .. atkalredzēšanās ar draugu .. bagāts mantojums (vācu val.).

⁶ Goldstimmchens (no vācu *das Gold* – zelts - un *die Stimme* – balss) – zelta balstiņa; acīmredzot – dzejniekpāra savstarpējā saziņā lietota iesauka kādam no Kastaņolas zvirbuļiem.

⁷ Sk. 81. vēst. 7. koment.

⁸ Haariņ (no vācu *das Haar*) – matiņi.

⁹ Domāta Raiņa māsas Doras Stučkas 14. (27.) oktobra vēstule no Pēterburgas (RTMM 28754), kurā pausts satraukums par Raiņa slimošanu laikā, kad Aspazija uzturas Cīrihē un brālim nav kopējas un aprūpētājas. Starp citu, D. Stučka iesaka Aspazijai pagaidām vēl nepārsteigties ar atgriešanos dzimtenē varas iestāžu reakcijas neprognozējamības dēļ.

¹⁰ Aspazijas novadnieks Konrāds Pētersons, kurš Īrijas galvaspilsētā Dublinā studēja inženierzinātnes un aktīvi piedalījās gan augstskolas sabiedriskajā dzīvē, gan Īru Republikāņu sociālistu partijas (*Irish Socialist Republican Party*) aktivitātēs (sīkāk sk. grām.: S. Bondarevska. *Pētersoni Īrijā*. Dublina-Rīga: SIA VESTA-LK, 2019, 43. lpp.), oktobra beigās Kastaņolu sasniegušā atklātnē (RTMM 19184) ziņoja, ka ievēlēts par prezidentu četrās galvenajās studentu biedrībās.

¹¹ Atnācu, ieraudzīju, uzvarēju (latīņu val.) – Jūlija Cēzara (*Iulius Caesar*) vārdi ziņojumā Romas senātam par uzvaru pār Pontas (*Pontos*) valdnieku Farnaku (*Pharnakes*) II.

¹² Uzvarēju, uzvarēju, uzvarēju (latīņu val.).

¹³ Dzejnieces iecienītās miega zāles.

¹⁴ Šeit pieminēts Āronu Matīsa ievietotais paziņojums laikraksta „Dzimtenes Vēstnesis” 1911. gada 17.(30.) oktobra, t.i., 239., numurā, ka Aspazija strādā pie jauna dzejoļu krājuma un atrodas sanatorijā, bet „Rainis šinīs dienās pabeidz savas jaunās lugas „Indulis un Ārija” pēdējo (piekto) cēlienu” un arī gatavojas uzsākt ārstēšanos.

93.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 4. novembrī

Manu dvēseles debestiņ! Mans šīs dienas skaistākais piedzīvojums ir Tava kartiņa. Otrais, ka Paulīne bij te un paņēma vecas drēbes, ko uz Ģenfi sūtīt.¹ Mans tā vakara² ieguvums ir, ka Miķelsons ar asarām teica: es esmu nabaga skroderītis,³ Mārtiņš bij par viņu mokanti⁴ izteicies, un es tūlīt liku viņu sev priekšā stādīt un stādīju to arī F[arbšteinas] k[un]dzei priekšā kā „kolēģi”. Tu teici man tādu mīļu, skaistu nedzirdētu vārdu, „es esot liels un skaists cilvēks!”⁵ Tas drusku jāmodificē, bez kā vērtību zaudētu: „es esmu sievietē”. Bet tagad man darbs, gribu ar Tevi reizē beigt.⁶ – Lido.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu gleznu reprodukciju – melnas žņaudzējčūskas apvītu kailas, pavedinoša izskata sievietes attēlu (RTMM 26628). Uzraksts: „1187. Ф. Стукъ, Порокъ.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātnes otrā pusē Aspazijas rokrakstā piezīme: „*Carte postale.*” Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „Zürich 4.XI.11.; Castagnola 5.XI.11.”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Runa, iespējams, ir par dzejniekpāra paziņas P. Gurevičas sarūpētu sūtījumu trūcīgiem emigrantiem Ženēvā („Ģenfe” ir tajā laikā lietota pilsētas vācu nosaukuma *Genf* latviskota forma).

² Domāts 2. novembra vakars, kad Aspazija kopā ar dr. Farbšteinu un P. Sēju (Mārtiņu) tika apmeklējusi R. Vāgnera operas „Tanheizers” iestudējumu Cīrihes Pilsētas teātrī.

³ Sk. 91. vēst. 4. koment.

⁴ Mokanti (no vācu *mokant*) – zobgalīgi.

⁵ Nedaudz pārveidots citāts no Raiņa 1. novembra vēstules.

⁶ Runa ir par Aspazijas dzejoļu krājuma „Ziedu klēpis” un Raiņa lugas „Indulis un Ārija” pabeigšanu.

94.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 4. novembrī

Mīļo zelta sirsnī, iešu līdz ar šo uz Lugānu, jo Tu pieprasi tūlīt veronālu. Bet šo tad nu neber vairs podiņā,¹ man nenākas viegli viņu sagādāt, jo jāiet uz pilsētu,² kas nozīmē dienu zaudēt. Bet tagad, kur pašlaik taisos beigt darbu³, par ko Tev jau rakstīju, man katra diena dārga. Atraušana no darba mani dara nervozu un var noņemt vairākas dienas, varbūt es pavisam tad nebeidzu. Ja Tev iespējams, tad saudzi mani vismaz šo brīdi, kādu nedēļu. – Tu vienu manu karti nebiji dabūjusi, vai nu ir ieradusies tā karts? – Mārtiņš ir lāga vīrs, bet viņa raudāšana neko nepierāda par lugas labumu,⁴ jo resni cilvēki labprāt raud, tas viņiem palīdz gremot. – Hermans⁵ uzņēmis paskaidrojumu no Akuratera, Skalbes un Jaunsudrabiņa, ka tie atsakās no „Dz[imtenes] V[ēstneša]”, tas esot palicis par bulvārlapu.⁶ Aizrādījuma, ka mana luga⁷ pienākusi, „D[ienas] L[ap]ā”⁸ nav. „Dzīve” pārdrukā no „Dz[imtenes] V[ēstneša]” ziņojumu par mūsu veselību.⁹ – Kad es braukšu, es paziņošu, bet palmi es nevedīšu; sūtīšu vēlāk ar citām mantām kā precī.¹⁰ – Savu plānu par laika pavadīšanu līdz februārim Tu viegli vari izpildīt.¹¹ Lido.

[Tālāk ar zīmuli (acīmredzot Lugānas pastā) pierakstīts:]

Šodien (Carlo Borromeo)¹² slēgtas pat aptiekas; tātad veronālu nedabūju, bet jāiet rīt otru reizi. Lido.

Vēstule (RTMM 15835). Teksts rakstīts uz vēstulpapīra puslapas ar melnu tinti. Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 419.–420. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura un RPGr.

¹ Par šādu misēkli Aspazija Rainim bija rakstījusi 1. novembra vēstulē.

² T.i., jādodas pēc dzejniecei nepieciešamā miega līdzekļa uz Soldati aptieku Lugānā.

³ Domāta luga „Indulis un Ārija”.

⁴ Rainis te ironizē par Aspazijas 2. novembra vēstulē pieminēto P. Sējas (Mārtiņa) aizkustinājumu, iepazīstoties ar emocionāli spilgtākajām „Induļa un Ārijas” otrā un ceturta cēliena epizodēm.

⁵ Runa ir par žurnālistu, laikraksta „Jaunā Dienas Lapa” redakcijas locekli Hermani Asaru, ar kuru Rainis uzturēja regulārus vēstuļu kontaktus.

⁶ Šis no „Dzimtenes Vēstneša” aizgūtais rakstnieku Jāņa Akuratera, Kārļa Skalbes un Jāņa Jaunsudrabiņa paziņojums bija pārpublicēts laikraksta „Jaunā Dienas Lapa” 1911. gada 19. oktobra (1. novembra), t.i., 240., numurā.

⁷ „Indulis un Ārija”.

⁸ Apzīmējumu „Dienas Lapa” Rainis te attiecinājis uz laikrakstu „Jaunā Dienas Lapa” (1905–1918).

⁹ Minētā informācija bija pārpublicēta laikraksta „Dzīve” 20. oktobra (2. novembra), t.i., 121. numurā.

¹⁰ Runa ir Aspazijas iemīļotā „mājas drauga” – istabas palmas – nogādāšanu no Kastaņolas uz Cīrihi (sk. arī 52. vēst. 12. koment.).

¹¹ Šķiet, ka te pieminēts plāns, kurš fiksēts kādā no Aspazijas vēstulēm, kura nav atrasta.

¹² Domāti svētki sakarā ar Milānas bīskapa Karlo Boromeo (*Carlo Borromeo*) pasludināšanu par svēto, kuri 4. novembrī Itālijā un Šveices Tičīnas kantonā tiek svinēti kopš 1610. gada.

95.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 5. novembrī

Manu mīļo sirdsiniņ, labumiņ, ar veronāli¹ man laimējās, šorīt saimniece gāja uz Lugānu, nopirka, un man diena palika nezudusi. Es dikti nostrādājies un nokreņķējies, tādēļ katrs traucējums mani sarausta. – Nu nenāk ziņas ne no drukātavas un Gulbja, ne no teātra par I cēl[iena] saņemšanu.² Rakstu šodien abiem, kas mani atkal traucē. Ļoti var būt, ka mašīnas rakstu pasta policija ieskata par neatļautu rakstu izplatīšanu un ņēmusi nu abus eksemplārus izpētīt. Varbūt pat telegrafēšu.³ Vajdzēs sūtīt manu rokas rakstīto eksemplāru, bet tad teātris paliek bešā līdz decembrim. – Vaguls ir Cirichā, līdz novembra beigām: Pension Neptun.⁴ Es viņam aizrakstu, ka Tu noiesi tik pēc darba beigām.⁵ – Kas tās par drēbēm priekš Genfes?⁶ –

Bij ļoti labi, ka Miķelsonu nostādīji kā kolēģi, tikai nedomā uz tālākiem misionēs⁷ darbiem, nepārspīlē, liec lietām notikt dabiski.⁸ – Es gribu darbu⁹ beigt ap 10. novembri, bet daudz atkarāsies no ziņām iz Rīgas.

Sirdsiniņ, lido.

Vēstule (RTMM 108020). Teksts rakstīts uz vēstulpapīra puslapas ar melnu tinti. Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 420. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura un RPg.

¹ Resp., ar Aspazijai paredzētajām miega zālēm.

² Lugas „Indulis un Ārija” gatavo, Aspazijas „strīpoto” un R. Ivanova uz mašīnas pārrakstīto lugas „Indulis un Ārija” pirmā cēliena manuskriptu Rainis izdevējam A. Gulbim un Jaunajam Rīgas teātrim no Cīrihes bija izsūtījis jau 22. oktobrī (to apstiprina attiecīga norāde dzejnieka RPg).

³ Novembra mēneša korespondences reģistrs RPg liecina, ka Rainis Jaunajam Rīgas teātrim telegrammu nosūtījis jau tajā pašā dienā.

⁴ Vaguļu pāris tikko bija pārcēlies no Vintertūras uz Cīrihi. Savu pagaidu apmešanās vietu L. Vagulis Rainim bija paziņojis 4. novembra vēstulē (RTMM 20774).

⁵ Attiecīga Raiņa vēstule nav atrasta.

⁶ Sk. 93. vēst. 1. koment.

⁷ Sk. 91. vēst. 5. koment.

⁸ Rainis šeit komentē Aspazijas 2. un 4. novembra vēstulēs aprakstīto demonstratīvo cieņas izrādīšanu teātrī sastaptajam iesācējam dzejniekam J. Miķelsonam.

⁹ Domāta luga „Indulis un Ārija”.

96.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 6. novembrī

Manu mīlo sirdsraudziņ, kā tad Tev nu nedzirdēts mīļš vārds?¹ Teikts viņš cik šo reižu, tik atkārtot es nevaru, man liekas no tā zaudējam. Te es neesmu tik laimīgs kā Tu. Bet nu labi i tā, tai nelaimei ar gaidāmo māmiņas ziņu² bijis viens labums, ka Tu nu dzirdēji. – Ar darbu nebūt neesmu vēl gatavs ticis,³ jo man jau vēl daudz jāpārraksta, un tas būs briesmīgākais. Nu izrādās, ka arī IV un V cēl[iens] ir daudz par gari un ar III c[ēlienu] būs tas pats. Bet nemaz negribas vairs strādāt. – Paklaus Tu jel maz dakterienei⁴ un sāc arī ārstēties, cik tad Tev vairs laika ir līdz braukšanai.⁵ – Aizraksti Vagulenei⁶ karti, ka nevari pie viņas aiziet; adrese ir: Pension Neptun. – Tev sliktāk pārrakstīts tādēļ, ka dzejas grūtāk pārrakstīt un Tev arī rokraksts nesalāsams.⁷ Lietojams taču būs pārrakstījums. – Sirdspūkiņ, lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu Mucano ezeriņa un Sorengo ciema kopskata fotoattēlu (RTMM 103769). Uzraksts: „*Sorengo e lago di Muzzano. 7444 Phototypie Co., Neuchâtel*”. Teksts rakstīts ar zilu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Lugānas pasta zīmogs ar datumu: „6.XI.11.”

Atklātne cietusi no mitruma; dažviet padzisis teksts.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 418.–419. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Atsauce uz attiecīgu repliku Aspazijas 4. novembra vēstulē.

² Domātas dzejnieces oktobra beigās redzētā „gaišredzīgā sapņa” izraisītās bažas, ka kuru katru brīdi no dzimtenes var pienākt vēsts par mātes nāvi.

³ Proti, joprojām nav pabeigta luga „Indulis un Ārija”.

⁴ T.i., dr. Farbšteina.

⁵ Runa ir par tuvākajā laikā nodomāto Aspazijas atgriešanos dzimtenē.

⁶ Rainis te atgādina par nepieciešamību atbildēt uz L. Vaguļa dzīvesbiedres T. Vagules uzaicinājumu apciemot viņu un vīru jaunajā – Cīrihes – mājvietā.

⁷ Domājams, ka šī piezīme attiecas uz kādā no iepriekšējām dzejnieces vēstulēm (to nav izdevies atrast) izteikto neapmierinātību ar kvalitāti, kādā R. Ivanovs pārrakstījis uz mašīnas viņas dzejoļu krājumu „Ziedu klēpis”.

97.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 7. novembrī

Manu mīlo sirds dziļumiņ, saņēmu Tavu mīlo, mīlo kartiņu,¹ un man tika nu viegli un labi; kad tikai nu Tu atkal neuztrauktos. Vēl jau es turos, kaut gan viss saspīlēts; nelaime bij, ka mums bij tik daudz viesu pašā darba laikā;² nervi tika ieraustīti un ietracināti, un beigās vēl tā slimība, kura neļāva pie galda rakstīt!³ Nu man divreiz jāstrādā tas pats darbs. Pārlabot vairs nav laika, un es pilnīgi izsamistu, cik darbs sasteigts, nesaskaņotas daļas, izplūdis garumā, ar vārdu sakot, neizdevies. Tāds man nu jālaiž klajā! jo strīpošana vien daudz nepalīdz, jāpārstrādā.⁴ Un Tu vēl saki: liels un skaists! Tad es nezinu nemaz, kur likties. Bet mani mierina Tavi mīlestības vārdi. Tad jau būs viss labi. Vismaz Tavs darbs⁵ būs pilnīgi nogatavojies. Manu sirds iniņ. Lido.

[Kreijas malā vertikāli pierakstīts:]

Zvirbuļi par daudz ēd. Jāejot karā pret turkiem. *Tutti a Tripoli fa.6*

Ilustrēta atklātne ar krāsainu Lugānas ezera līča un Albogazio ciema baznīcas fotoattēlu (RTMM 15784). Uzraksts: „Lago di Lugano. Albogasio.” Atklātnes otrā pusē: „Edition H. Guggenheim & Co. [?] 12773.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „7.XI.11.” Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 420–421. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Šī Aspazijas atklātne nav atrasta.

² No 1911. gada 6. līdz 25. jūnijam pie Raiņa un Aspazijas Kastaņolā bija viesojies Jaunā Rīgas teātra scenogrāfs Jānis Kuga, no 13. līdz 17. jūlijam – Andrejs un Anna Priedkalni un Jūlijs Vecozols, no 22. augusta līdz 27. septembrim – Jānis Buševics (Skabarga), savukārt no 23. septembra līdz 7. oktobrim – Pauls un Klāra Kalniņi.

³ Domāta oktobra pirmajā pusē Raiņa piedzīvotā krikas lēkme.

⁴ Dzejnieka paškritiskie izteikumi raksturo saraustīto un ieilgušo darba procesu pie lugas „Indulis un Ārija”.

⁵ Proti, Aspazijas dzejoļu krājums „Ziedu klēpis”, ar kuru autore Raini vēl joprojām nebija iepazīstinājusi.

⁶ Visi prom uz Tripoli (itāļu val.). Ar šo piezīmi akcentēta neitrālās Šveices Tičīnas kantona iedzīvotāju solidarizēšanās ar saviem Itālijas tautasbrāļiem 1911.–1912. gada karā pret Osmaņu impēriju.

98.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 8. novembrī

Mans mīlais sirds siltumiņ! Nupat Iv[anovs] atnesa man izlasīt Tavu¹ IV cēlienu, lasīšu tūlīt. Par garumu nebēdā! Mache aus der Not eine Tugend.² Raksti īsu ievadu, ka neesi neko publikai, kuru Tu par līdzdomātāju ieskati, gribējis aiztaupīt no Tavām domām un tādēļ devis garāku, kaut gan būtu varējis strīpot,³ un ka strīpojumu darīsi priekš teātra⁴. Tā būs labi, zu was!⁵ Šodien nu manu pabeidza,⁶ sūtīšu vienu eksemplāru Upītim⁷, jeb vai lai gaidu, kamēr Tu atbrauc? Manu mīlo, mīlumiņ, labi, ka neizmisti Tu, kas no visiem zvirbuļiem tas lielākais. Mazputniņš.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu gobelēna fotoattēlu (RTMM 79182). Uzraksts: „*Kunstaussstellung der Gottfried Keller-Stiftung – Galerie Henneberg – Zürich 1904. Alliance-Teppich.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „Zürich 8.XI.11.; Castagnola 9.XI.11.” Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Proti, lugas „Indulis un Ārija”.

² Izmanto situāciju savā labā (vācu val.).

³ Aspazijas ieteikums attiecas uz „Induļa un Ārijas” pirmizdevumu grāmatā, kuru bija paredzēts izdot A. Gulbja apgādā Pēterburgā. Ievads vai priekšvārds ar attiecīgu paskaidrojumu lugas pirmizdevumam tomēr netika pievienots, taču grāmatas titullapā iespiesta norāde „pilnizdevums”.

⁴ Domāts Jaunais Rīgas teātris, kura repertuārā lugu „Indulis un Ārija” bija paredzēts iekļaut jau 1911./1912. gada sezonā.

⁵ *Zu was!* (vācu val.) – šeit acīmredzot kādai (resp., katrs savai) vajadzībai.

⁶ Proti, R. Ivanovs bija pabeidzis Aspazijas dzejoļu krājuma „Ziedu klēpis” pārrakstīšanu uz mašīnas.

⁷ T.i., krājuma izdevējam – apgāda „Dzirciemnieki” vadītājam E. Birzniekam-Upītim.

99.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 8. novembrī

Manu mīļo sirds vidutiņ, neuztraucies, iniņ, par sūtījumu uz Rīgu.¹ Man jau ir viens paša norakstīts.² Kad atbildēs, ka zudis, sūtīšu to. – Šodien, nupat, nosūtu III cēl[ienu], ļoti steidzot uz pastu un ņemu līdz šo kartiņu Tev. – Saņēmu no Iv[anova] manuskriptu (manu).³ Tas ir gauži labi, ka nu sāksi pilnu kūri; tā vajdzēja jau agrāk, vai nu vienu, vai otru, darbu vai kūri; abi traucē. – Labi jau būtu, kad Tu varētu arī izlasīt vēl tos pārējos cēlienus un strīpot, bet Tu būsi pārāk noguris no sava darba. Man vēl paliek sakārtojams priekš Iv[anova] II cēl[iens], tad es arī varu braukt.⁴ Jo visu pārļasīt es varu arī pie Tevis. Atraksti nu, kādas mantiņas lai vedu Tev līdz, kad braucu. Lido, iniņ, lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu Ziemeļitālijas ciema Sanmamentes baznīcas fotoattēlu (RTMM 103770). Atklātnes otrā pusē uzraksts: „*Lago di Lugano. Motivo prezzo la Madonna della Caravina. No. 4632 K. Goetz, Phot., Luzern.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „8.XI.11.”

Atklātne cietusi no mitruma; dažviet padzisis teksts. Stipri bojāta arī atklātnes ilustrācija.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 421. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Runa ir par Jaunajam Rīgas teātrim nosūtīto lugas „Indulis un Ārija” pirmā cēliena manuskriptu, kura saņemšana joprojām nebija apstiprināta.

² Domāts minētā cēliena eksemplārs rokrakstā.

³ Šeit pieminēts lugas ceturtā cēliena manuskripts R. Ivanova pārrakstījumā uz mašīnas.

⁴ Pēc „Induļa un Ārijas” pabeigšanas Rainis bija nodomājis doties uz Cīrihi un, tāpat kā Aspazija, uzsākt intensīvas ārstēšanās kūri pie dr. Farbšteinas.

100.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 9. novembrī

Manu mīļo sirds [pumiņ?], Tu nu esi laimīgi nobeigusi savu darbu. Sūti vien Upītim,¹ viņam būs liels prieks. Ko Tu gaidīsi uz manu atbraukšanu? Lai viņš rīkojas ar ātrāku nodrukāšanu. Kad es braukšu, atkarāsies no tā, cik un kādas mantas Tu man uzdosi Tev novest. Atsūti to mantu sarakstu. Man vēl ir darbs pie II cēl[iena] sagatavošanas priekš pārrakstīšanas, bet Ivan[ovs] jau nepaspēs tik ātri norakstīt, viņam ir vēl II un V c[ēliens].² – Vai nu jau esi iesākusi pilnu kūri? un kā labi iet? Vai nenogurdina? – Ancei streiks beidzies, paliek turpat, bet ceļa naudu es aizsūtīju.³ Sirdsiniņ, lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu Lagomadžores *S. Légi* salas [šajā – toreizējās salas īpašnieces *Antoinette de Saint Légi* – vārdā šo salu sauca līdz Pirmajam pasaules karam; pēc tam salai tika atdots tās agrākais nosaukums – *Isola di Brissago* (Brisago sala) – G.G.] fotoattēlu (RTMM 103771). Uzraksts: „*Lago Maggiore. Paesaggio all'Isola S. Légi. 7654 Phototypie Co., Neuchâtel.*” Teksts rakstīts ar zilu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „9.XI.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 421.–422. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Domāts E. Birznieks-Upītis, Aspazijas tikko pabeigtā dzejoļu krājuma „Ziedu klēpis” izdevējs.

² Teiktais attiecas uz lugas „Indulis un Ārija” manuskriptu.

³ Runa ir par materiālās grūtībās nonākušo A. Rožkalni, politisko emigranti Drēzdenē. RPg atzīmēts, ka 1911. gada 9. novembrī Rainis viņai nosūtījis vēstuli (tā nav atrasta) un 37 frankus.

101.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 9. novembrī

Mein Herzenssonniņ, Liebkäfchen¹. Šodien nu es no darba brīva. Visu priekšpusdienu nomaldījos pa mežu; wo weit und breit,² un, kad mājā nācu, tad tikai vairāk „Migeļus”³ sastapu, no kuriem viens uzlēca uz plecu. Man netīk tinte un papīrs ne redzēt, [k]ādēļ lasīšu tik šodien vakar vēlu dabūto Tavu IV cēlienu.⁴ Taisies tik šurpu. Nopērc kurvi, tik lielu kā man ādas čemiņu⁵, sapakā tur visas manas grāmatas un atved, tāpat arī visus manus rokrakstus, tik neaizmirsti Eisiņā, wagchiņā,⁶ un paņem arī mazo repiņu⁷ un manu veco ziemas jaku, un kas tur vēl ir. Lido.

Ilustrēta atklātne ar metālā kaltas bruņinieka figūriņas melnbaltu fotoattēlu (RTMM 79181). Uzraksts: „*Kunstaussstellung der Gottfr. Keller-Stiftung – Galerie Henneberg – Zürich 1904. 3. Schildhaltender Krieger, Goldschmiedearbeit aus der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts von Hans Heinr. Riva.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola, Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „Zürich 9.XI.11.; Castagnola 10.XI.11.” Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Herzenssonniņ, Liebkäfchen (no vācu *das Herz* – sirds – un *die Sonne* – saule; *lieb* – mīļš – un *der Käfer* – vabole; kukainis) – sirdssaulīte, mīļkukainītis.

² *Wo weit und breit* (vācu val.) – kur tuvu[ms] un tālu[ms].

³ Iespējams, domāti meža baloži.

⁴ Sk. 99. vēst. 3. koment.

⁵ Šādi Aspazija acīmredzot dēvē nelielu čemodānu jeb koferi.

⁶ Eisiņš (no vācu *die Eisenbahn* – dzelzceļš) – šeit, domājams, vilciens; wagchiņš (no vācu *der Wagen*) – vagonš.

⁷ Iespējams, kāds apgērba gabals. Rep - ripss, ripsa tehnikā auster audums. Stingrs, pat ciets, blīvs, rievains audums.

102.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 10. novembrī

Mīļo sirds labumiņ, tā jau es domāju, ka Tu būsi tagad stipri nogurusi. Pamet to lasīšanu un sūti IV c[ēlienu] šurp; es pats viņu izlasīšu un strīpošu.¹ Tavas grāmatas sūtīšu pa pastu, dzelzceļā jau neļauj necik ņemt līdzi, un, ja sūti kā preci ar vilcienu, tad atkal laikam dārgi jāmaksā par klāt piegādāšanu Cirichā. Tāpat sūtīšu arī citas lietas. Kad braukšu, atkarāsies no Iv[anova],² vai viņš II c[ēlienu] var salasīt, jeb vai man tas pirms jāpārraksta. – Vai veco ziemas jaku Tu arī gribi? būs Tev kur likt? vai neatdosi labāk saimniecei³? – Še visi Ticino³ skolotāji streikoja 2 dienas, grib vairāk algas. Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu Melides ciema baznīcas fotoattēlu (RTMM 103772). Uzraksts: „6175 Lago di Lugano. Melide.” Atklātnes otrā pusē: „Wehrli A.-G., Kilchberg, Zürich.” Teksts rakstīts ar pelēkzilu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „10.XI.11.”

Atklātne nedaudz cietusi no mitruma; dažviet padzisis teksts.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 407. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Sk. 99. vēst. 3. koment.

² Domāts politiskais emigrants Cīrihē R. Ivanovs, kurš Raiņa lugas „Indulis un Ārija” manuskriptu pārrakstīja uz mašīnas.

³ T.i., A. Bertoljo.

⁴ Runa ir par Šveices Tičīno jeb Raiņa un Aspazijas latviskajā transkripcijā – Tičīnas – kantonu.

103.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 11. novembrī

Manu mīļo nabadziņ, sirdspūkiņ, Tu nu esi galīgi nogurusi no sava darba, kartiņa šodien neatnāca, neraksti arī, kad Tev tinte un spalva galīgi atriebušās¹, drīz jau es braukšu, pēc kādām 4–5 dienām vai nedēļas, kad būs jānoraksta II c[ēliens].² Nelasi arī IV c[ēlienu],³ tas Tevi tāpat nogurdinās, atsūti tik, es izdarīšu pats arī strīpošanu⁴. Kad Tu gribi krietni atpūsties, atraksti man un es nebraukšu vēl ilgāk. – Grāmatas sūtīšu Tev vairākās pakās, pa 20 kiliem⁵, tad iznāk lētāk nekā vienā lielā pakā: 100 kl mazās pakās maksā tikpat, cik 40 kl vienā pakā. Vairāk tikai darba. Bet tik daudz es taču neuzņemšos, kā Tu man uzliec: iet uz Lugānu pēc kurvjiem. Tev jau pietiek, ka Tu dabū savas mantas, kā es sūtu, Tev taču alga viena. – Dabūju no J[aunā] teātra⁶ atsūtītus 100 r[ubļus], bet ziņas, vai saņemts I c[ēliens], vēl nav.⁷ – Pie [*turpinājums atklātnes labajā malā vertikāli*] mums vakar sāka līt, un es iekūru pirmoreizi krāsni. Vai Havelock Ellis⁸ nav pie Tevis? neesmu šē atradis vēl. Lilija prasa atpakaļ, rakstīšot lielu romānu par „balto liliju savienību”.⁹ Lido. – Nododu nupat 2 pakas ar grāmatām, pienāks Tev vai nu pirmdien, vai otrdien.⁹ Sirdsmīļumiņ; bij gan grūti, bet lido. H.S.11 Lido.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu Kastaņolas kopskata fotoattēlu (RTMM 139735). Uzraksts: „7893 *Castagnola presso Lugano.*” Atklātnes otrā pusē: „*Wehrli A.-G., Kilchgberg, Zürich.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „11.XI.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 423. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Vārds lietots var nozīmi „apriebušās”.

² Proti, kad lugas „Indulis un Ārija” otrais cēliens būs gatavs pārrakstīšanai uz mašīnas.

³ Sk. 99. vēst. 3. koment.

⁴ Resp., rediģēšanu.

⁵ „Kils” – Raiņa individuāli lietots strupināts apzīmējums masas vienībai „kilograms”; „kl” – šī apzīmējuma saīsinājums vispārpieņemtās abreviatūras „kg” vietā.

⁶ Domāts Jaunais Rīgas teātris.

⁷ Šo lugas fragmentu Rainis uz Rīgu bija nosūtījis jau 27. oktobrī.

⁸ Runa ir par britu seksologa Henrija Hevloka Ellisa (*Henry Havelock Ellis*) antropoloģisko un psiholoģisko pētījumu „Vīrietis un sieviete” (*Man and Woman*), kura vācu izdevumu (*Mann und Weib*) dzejniekpārim no Rīgas bija nosūtījusi A. Lūkina (Lilija). Topošā rakstniece, kura pāris gadu vēlāk latviešu lasītājam sevi pieteica ar pseidonīmu Ivande Kaija, padziļināti interesējās par feminisma, kā arī sievietes un vīrieša attiecību jautājumiem. Viņa tiem pievērsās gan sarakstē ar Aspaziju un Raini, gan savos pirmajos literārajos un literatūrkritiskajos mēģinājumos, ar kuriem kopš pirmā Kastaņolas apmeklējuma 1910. gada nogalē regulāri iepazīstināja arī abus dzejniekus. A. Lūkina ar viņiem laiku pa laikam dalījās arī attiecīgas tematikas literatūrā.

⁹ Par šādu nodomu A. Lūkina Raini bija informējusi ap 5. novembri no Rīgas izsūtītā vēstulē (RTMM 20794), piebilstot, ka viņas „naivi fantastiskā romāna” ideja būšot cīņa pret prostitūciju. Turpmākajos mēnešos šī A. Lūkinas iecere pamazām transformējās un izvērtās viņas romāna „Iedzimtais grēks” projektā.

¹⁰ T.i., 13. vai 14. novembrī.

¹¹ Raiņa un Aspazijas bieži lietotā mīļvārdiņa „Herzseeliņ”, t.i., sirdsdvēselīte, saīsinājums.

104.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 11. novembrī

Manu mīļo saulīt, manu gaidījumiņ! Es vakar skrēju uz bāņa¹ Tevi gaidīt, jo domāju, ka būsi, un tādēļ arī nerakstīju kartiņu. Šodien man arvien pilna māja ļaužu: Siliņi², Vaguļi³ etc. Tad vēl Cirikes studentienes kā revanšu man šovakar sarīko vakariņas⁴ ap 5., uz kurām nupat taisos. Manas tur⁵ taisītās drēbes visas krūtīs par šauru un gūžās pa platu. Rītu gaidu atkal. Tavulīts

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu gleznas reprodukciju – jaunekļa portretu (RTMM 29235). Uzraksts: „*Kunstaussstellung der Gottfr. Keller-Stiftung – Galerie Henneberg – Zürich 1904. 5. Monogrammist H. F., Bildnis eines Jünglings.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich 11.XI.11.; Castagnola 12.XI.11.*”

Atklātnes ilustrācijas pusē nelieli bojājumi.

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Bānis (no vācu *die Bahn* – ceļš, arī dzelzceļš) – šeit ar to domāta Cīrihes galvenā dzelzceļa stacija, kurā pienāca vilcieni un ekspresi no Lugānas. Rainis Cīrihē uz vairākām dienām ieradās, visticamāk, 12. novembrī.

² Runa ir par ciemiņiem no dzimtenes Vili un Idu Siliņiem. V. Siliņš, kurš samērā regulāri sarakstījās ar Raini, 1908. gada vasarā pēc vairākiem emigrācijā pavadītiem gadiem bija atgriezies mājās un ticis rehabilitēts. Pāris Londonā tikko bija noslēdzis civillaulību un Cīrihē īsi uzkavējās pa ceļam uz Itāliju. V. Siliņš, no Aspazijas uzzinājis, ka tuvākajās dienās pie viņas ieradīsies Rainis, atceļā uz dzimteni Cīrihē solījās iegriezties vēlreiz, lai sastaptos ar sen neredzēto draugu.

³ Domāts politiskais emigrants L. Vagulis ar dzīvesbiedri (abi pēc ilgāka Vintertūrā pavadīta perioda atkal bija atgriezušies Cīrihē).

⁴ Aspazija Cīrihes Universitātē studējošās latvietes iepriekš acīmredzot bija uzņēmusi ciemos pie sevis Turnerštrāsē 22 vai arī uzaicinājusi viņas uz tikšanos kādā citā vietā. Dokumentāras liecības par šo notikumu nav atrastas.

⁵ T.i., Lugānā.

105.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 21. novembrī

Mīļo sirdsputniņ! Mīļo, mīļo tāltuvulīt. Kad Tu biji prom, es atminējos, ka no šejienes zvirbuļiem priekš kastaņoliešiem nodoti daudz sveicieni. Kad pārnācu, pie loga man taisni čakstēja melnie strazdi un prasīja, kā palaidi,¹ un bij tik mierā, kad atteicu – li². – Vēlāk bij Ivanovs un teica, ka Tu solījies man atstāt II cēliena II daļu,³ bet es izmeklējos un neatradu, būsi paņēmis līdzi. Viņš gaida, lai atsūti. Šodien visu dienu krāmējos un pusdienā drusku izgāju. Un jau noliku pavisam uz augļiem.⁴ Schmidt I [acīmredzot – 1. decembrī. – G.G.] būs ārā!⁵ Tavs mazais. Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu Lanco d'Intelvi apkaimes – Kaslē ezeriņa – fotoattēlu (RTMM 29248). Uzraksts: „*Un saluto da Lanzo Intelvi. Lago Caslé – antico campo trincerato (M. 1054 s. m.)*.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d'Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich 21.XI.11.*; *Castagnola 22.XI.11.*”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Aptuveni no 12. novembra Rainis pusotru nedēļu bija uzturējies Cīrihē. 21. novembrī, vīram atceļā dodoties, Aspazija viņu droši vien bija pavadījusi uz dzelzceļa staciju.

² Šeit – labi.

³ Šo lugas „Indulis un Ārija” pabeigto un, iespējams, Aspazijas caurskatīto fragmentu Rainis bija paredzējis atstāt R. Ivanovam Cīrihē pārrakstīšanai uz rakstāmmašīnas.

⁴ Runa, domājams, ir par Aspazijas veikto depozīt noguldījumu kādā no Cīrihes bankām (attiecīgo naudas summu dzejniece varēja būt saņēmusi no izdevēja E. Birznieka-Upīša kā honorāru par dzejoļu krājumu „Ziedu klēpis”).

⁵ Šī piezīme, šķiet, attiecas uz Kastaņolas pansijas *Helvetia* saimnieci F. Šmiti-Fridlinu, kura tobrīd droši vien ārstējās kādā no Cīrihes slimnīcām.

106.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 21. novembrī

Mīļo sirds labumiņ, izbraucu cauri visiem lietiņiem un sniegiņiem un esmu atkal saulītē,¹ kaut arī vakarā. Tev, nabadziņam, būs kājiņas salijušas; pārmauksi², gan jau būs labi, jo jums atkal ir siltās krāsniņis.³ Šonakt ar veronālu⁴ būs gan izgulējusies, nu jau Tu vispār ātrāk atspīrksi, kad nebūs uztraukumu.⁵ Es eju drīz gulēt; jūtos arī noguris no ceļa. Foreli⁶ Tev aizsūtu, neaizmirsti viņu un Havelocku⁷ sūtīt tālāk Līlijai. Daktera kundzei [*turpinājums ačgārni vīrs teksta pirmās rindas*] noprasi, kā izgāja ar Frauen Zeitungas⁸ dibināšanu; es aizmirsu paprasīt. Kopies nu, mīļo sirds pumiņ, un atpūties labi. Lido.

Vienkārša atklātne (RTMM 53954). Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „21.XI.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 427. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Rainis te akcentē klimatisko apstākļu krāso atšķirību Sv. Gotharda pārejas vienā – Ziemeļšveices – un otrā – Alpu republikas dienvidu kantona Tičīnas – pusē, kura bija sevišķi uzkrītoša, šķērsojot pāreju pa 1872. gadā atklāto 15 km garo dzelzceļa tuneli. Iespējams, Raiņa replikā ietverts arī zemteksts – netieša norāde uz atgriešanos no „vēsās”, atturīgās vācu Šveices sociālās vides dzejniekam mentāli radniecīgākajā „maigajā” itāļu Šveices sabiedrībā.

² Vārds lietots ar nozīmi „pārausi” (apavus).

³ Domāta priekšrocība, kuras trūka Tičīnas kantona iedzīvotāju mājokļos, tostarp arī Raiņa un Aspazijas īrētajās istabās Kastaņolas villā *Stella d'Oro*.

⁴ Rainis, Cīrihē ierodoties, dzīvesbiedri acīmredzot bija nodrošinājis ar prāvu Lugānā iegādātā veronāla rezervi.

⁵ Runa, iespējams, ir par dzejnieces atbrīvošanos no stresa līdz ar dzejoļu krājuma „Ziedu klēpis” pabeigšanu.

⁶ Domāts šveiciešu psihiatra Ogista Forela (*August Forel*) pētījums „*Die sexuelle Frage*” (Seksuālais jautājums), kuru dzejniekpārim no Rīgas bija atsūtījusi A. Lūkina (Lilija) un 20. oktobra (2. novembra) vēstulē Rainim (RTMM 20794) lūdza atpakaļ.

⁷ Sk. 103. vēst. 8. koment.

⁸ Sieviešu avīze (no vācu *die Frauen-Zeitung*). Dr. Farbšteina acīmredzot bija nodomājusi izdot šāda satura laikrakstu vai arī ierosināt tā publicēšanu.

107.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 22. novembrī

Sirdsmīlumiņ, manu dvēselīt. Saņēmu Tavu kartiņu,¹ un Tu tāpat būsi saņēmis manējo, kuru tūlīt vakar vakarā rakstīju ar zvirbuļu sveicienu. Mums ar bij saule to pēcpusdienu. Šodien priekšpusdienas staigāju ļoti jaukā saulē.² Ap 5 atnāca Skubiķis un Iv[anovs]. Pēdējais lūdza, lai Tu rakstot Upītim dēļ kāda Baloža un tāpat arī Melngailim. Viņam neesot vietas.³ Vai biji [pie] fotogrāfa? Nenokavē, ej, un divos uzņēmumos. Paulīne atkal vēlu bij ar savām bēdām, gribot telegrafēt: „totkrank!”⁴, lai braucot.⁵ Rakstīšu Lilijai,⁶ kaut gan esmu ļoti mīdiņš⁷, viņa⁸ klepoja. Lido.

Ilustrēta atklātne ar melnbaltu gleznas reprodukciju, kurā attēlota dienvidu sieviete klīnā pie kalnu strauta (RTMM 70850). Uzraksts nesalasāms. Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „Zürich 22.XI.11.; Castagnola 23.XI.11.”

Atklātnes teksta pusē vairāki brūni traipi.

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Domāta Aspazijas 21. novembra vēstule.

² Šķiet, ka Aspazija, norādot uz saulaino laiku Cīrihē, te netieši atspēlējas Rainim par Tičīnas priekšrocību izcelšanu iepretim vācu Šveices lielpilsētai.

³ Politiskā emigranta Antona Baloža vārds dzejniekam nebija gluži svešs, jo 1911. gada 14. martā Cīrihes latviešu emigrantu grupas sarīkotajā Raiņa vakarā viņš bija nolasījis referātu „Domas par „Uguni un nakti””. A. Balodis, kuram piemita vērā ņemams žurnālista un literatūrkritiķa talants, Grenoblē bija ieguvis franču valodas skolotāja tiesības, taču pēc nonākšanas Šveicē viņam nebija izdevies atrast pastāvīgu darba vietu (pedagoga izglītību apliecinošais diploms A. Balodim nodrošināja tiesības strādāt vienīgi Francijas kolonijās). Darba meklējumos viņš bija gatavs doties uz kādu no Krievijas attālākajām dienvidu provincēm (atgriezties dzimtenē A. Balodim acīmredzot neļāva politisko represiju draudi). Cīrihieši E. Skubiķis un R. Ivanovs, vēlēdamies izpalīdzēt emigrācijas biedram, lūdza Raini ar viņa paziņu – Baku pievārtē dzīvojošā rakstnieka un grāmatizdevēja E. Birznieka-Upīša un

komponista Emila Melngaiļa, tolaik taškentieša, – starpniecību painteresēties par A. Baloža izredzēm uz darba vietu attiecīgajās impērijas guberņās. (Starp citu, Rainis jau nākamajā dienā R. Ivanovam nosūtīja A. Balodim domātas ieteikuma vēstules un gan E. Melngailim, gan E. Birzniekam-Upītim aizrakstīja arī tieši.)

⁴ „Uz nāvi slima!” (no vācu val.).

⁵ P. Gureviča, bažīdamās par sava dzimtenē palikušā drauga Norda (Ziemeļa) uzticību, acīmredzot bija gatava izmantot jebkuru metodi, lai piedabūtu viņu ierasties Cīrihē.

⁶ Aspazija A. Lūkinai plašu, draudzīgu vēstuli, kurā aprakstīja savas ārstēšanās norisi Cīrihē un, starp citu, teicās jau pēc trim mēnešiem doties uz dzimteni, uzrakstīja tajā pašā dienā – 22. oktobrī (šīs vēstules teksts ir zināms, taču oriģināls nozudis).

⁷ Mīdiņš, arī mihdiņš (no vācu *müde*) – noguris.

⁸ Domājams, P. Gureviča.

108.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 22. novembrī

Manu mīļo, mīļo sirds dvašumiņ, saņēmu jau Tavu pirmo kartiņu ar visiem zvirbuļu sveicieniem.¹ Nodevu visu saviem Morosini² līdz ar daudz maizes; esot gluži izbadējušies, bērni pa zemes trīci³ nokrituši no jumta, un nu vajgot visu dot viņiem, ko mēs sev noknapinot no barības vielām. Liek tagad man nemaz neēst, tikai strādāt; paši izaugšot tik lieli kā Tavi pigioni⁴. – Nosūtīju Tev Foreli⁵. Bet atsūti Tu man Upīša vēstuli, kuru atstāju Tev lasīt; man uz viņu jāraksta atbilde.⁶ Tāpat atsūti manu rokas rakstīto eksemplāru no V cēl[iena]; mašīnas eksemplāru vari ilgāk paturēt. – Ivanovam aizsūtīšu II cēl[iena] beigas;⁷ ir pie manis. – Upīts atsūtīja 130 fr[an]kus.⁸ – Teātrs pieprasīja, kad izsūtīšu lugu; bet vēstulē atkal raksta, ka šo sezonu laikam nevarēs vairs uzvest.⁹ Lido, mīļais pūkumiņš, lido.

[Turpinājums kreisajā malā vertikāli:]

Zeltiņš pieprasa pēc „Ziedu klēpja”; tas nozīmē, ka „Saul[ains] stūrīts” ir ļoti labi gājis. Sola maksāt labi.¹⁰ Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu dienvidu ainavas fotoattēlu bez uzraksta (RTMM 103773). Atklātnes otrā pusē: „*Photochromie* [firmas zīme] 1618.” Teksts rakstīts ar pelēkzilu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „22.XI.11.”

Atklātne cietusi no mitruma; dažviet teksts slikti salasāms.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 428. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Runa ir par Aspazijas 21. oktobra vēstuli.

² *Morosini* (itāļu val.) – mīluliši.

³ Domāta postošā 1911. gada 16. novembra zemestrīce, kura aptvēra plašu Viduseiropas teritoriju no Braunšveigas (*Braunschweig*) Lejassaksijā līdz Toskānai (*Toscana*) Itālijā un bija jūtama arī Dienvidšveicē.

⁴ *Pigioni* (itāļu val.) – baloži.

⁵ Sk. 106. vēst. 6. koment.

⁶ Acīmredzot runa ir par kādu A. Upīša vēstuli Rainim, kurā droši vien tika turpināta dzejnieka un kritiķa domu apmaiņa Raiņa pirmajam Kopotu rakstu izdevumam pievienojamā priekšvārda jautājumā. (Sk. arī 69. vēst. 5. koment.)

⁷ Te minēti dažādi lugas „Indulis un Ārija” manuskripta fragmenti rokrakstā un mašīnrakstā.

⁸ Dienu iepriekš Rainis bija saņēmis kārtējo ikmēneša naudas sūtījumu no izdevēja E. Birznieka-Upīša. Spriežot pēc ieraksta RPg, precīzā honorāra summa bija 133 franki.

⁹ Bažas par to, vai „Induļa un Ārijas” iestudējums uz Jaunā Rīgas teātra skatuves varēs parādīties jau 1911./1912. gada sezonā, 6. (19.) novembra vēstulē Rainim (RTMM 28668) bija izteicis teātra valdes loceklis Kārlis Ķirpēns. Lai novērstu vēl ilgāku dzejnieka vilcināšanos ar pilna lugas manuskripta nosūtīšanu, viņš piekodināja: „Bet tekstu sūti katrā ziņā tūlīt šurp.”

¹⁰ Rainis te atsaucas uz Aspazijai adresētu D. Zeltiņa atklātņi (RTMM 31774), kura, spriežot pēc pasta zīmogiem, no Rīgas izsūtīta 6.(19.) novembrī un Kastaņolā pienākusi 22. novembrī. D. Zeltiņš dzejniecei raksta: “Cien. Aspaz[ijas] kdze! Kā redzu no aizrādījuma “Dzimt[enes] V[ēstnesī]” un no turpat nodrukātiem pāra dzejoļiem, tad Jūsu jaunais dzejoļu krājums laikam būs jau gatavs priekš iespiešanas. Nezinu, vai viņa izdošanu neesat nodevuse kādam citam, bet ja nu tā nebūtu, tad gribētu Jums atgādināt, ka es ļoti labprāt uzņemtos šā krājuma izdošanu. Tā kā manā apgādībā jau iznākuši Jūsu kopotie raksti, tad Jūsu jaunākie darbi arī manam apgādienam piederētu klāt ļoti labi. – Domāju, ka nešaubīsieties par to, ka man katrā ziņā iespējams Jums maksāt tādu pat honorāru, kā citi izdevēji to varētu darīt. – Gaidīšu šai lietā no Jums kādas rindiņas vai arī varbūt kādas tuvākas ziņas un noteikumus.” Rainis D. Zeltiņa atklātņi nekavējoties pāradresējis Aspazijai uz Cīrihi, un, kā liecina turienes pasta zīmogs, sūtījums adresātes rokās nonācis jau tajā pašā dienā – 22. novembrī.

109.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 23. novembrī

Manu zelta iniņ, pampūkiņ, nav jau man arī te vairs saules; visu nakti un šo dienu līst un bārgs pērkons ar blitzing¹ un speršanu. Zvirbuļi nenāk ārā, ēdiens stāv, lascia stare², tikai ciao, ciao³ Taviem zvirbuļiem un atkal atpakaļ jūmtā. Es daru tāpat. Vakar biju pie fotogrāfa un nosūtīju Tev Foreli⁴ un teātrim lugu⁵. Atsūti Upīša⁶ vēstuli, lai varu viņam atbildēt. Baloža dēļ jau aizrakstīju Melngailim, un Upītim rakstīšu reizē ar atbildi uz viņa vēstuli. Kad Skub[iķis] vēlas, lai dod viņam rokās ieteikumus, tad norakstīšu arī tos.⁷ – Kad esi mihdiņš⁸, neraksti tūliņ Lilijai; viņa gan sapratīs, jo ir labs cilvēks.⁹ Tev jau tagad pašai nāk liels grūtums ar to pilnīgo [*turpinājums vertikāli labajā malā*] augļu ēšanu un badošanos.¹⁰ Kad Tu tik par daudz nenobeidzies, pēc tā lielā un skaistā darba.¹¹ Lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu antīkas celtnes fragmenta (fonā kalnu ezera ainava) fotoattēlu bez uzraksta (RTMM 103774). Atklātnes otrā pusē: „No. 4591. B. Goetz, Luzern. Photochromie [firmas zīme]. A. Veronesi. Edit. Lugano.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „23.XI.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 429. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ *Blitzing* (no vācu *blitzen*) – zibsnīt, zibeņot.

² Neaiztiek, liek mierā (itāļu val.).

³ Sveiki, sveiki (itāļu val.).

⁴ Sk. 106. vēst. 6. koment.

⁵ Ieraksts RPg apliecina, ka 22. novembrī „Induļa un Ārijas” manuskriptu Rainis nosūtījis gan Jaunajam Rīgas teātrim, gan tipogrāfijai “Baltika”, kurā tika iespiests lugas pirmizdevums.

⁶ Sk. iepriekšējās vēst. 6. koment.

⁷ Runa ir par A. Balodim domātajām ieteikuma vēstulēm. (Sīkāk sk. 107. vēst. 3. koment.)

⁸ Skat. 107. vēst. 7. koment.

⁹ Aspazija tomēr jau tajā pašā dienā A. Lūkinai (Lilijai) uzrakstīja garu dziļi personiska satura vēstuli, kura iezīmēja pavērsienu uz daudz augstāku intimitātes pakāpi abu attiecībās (līdz tam dzejniece pret Rīgas draudzeni bija izturējusies samērā atturīgi). Aspazija pie A. Lūkinas vērsās ar šādām rindām: „Mana mīļā, dārgā Tonīt! [...] Visu laiku Jums nerakstīju garāk, tik pāra kartiņas, un Jūs mani bērtin apbērāt ar savu laipnību. Tas vislabākais, ko es uz to Jums varu sacīt, ir tas, ka es gandrīz tā kā sāku vai sāktu ticēt, ka sieviete arī priekš sievietes varētu just draudzību. Jūs pārsteigs tāds auksts izteikums, bet tā varbūt ir dzirkstele iz sen izdzisuša ugunsкура. Tonij, mīļā, dārgā, es esmu dziļa pesimiste, esmu par tādu kļuvuse jau kopš pirmās jaunības gadiem, un dzīve mani par tādu ir padarījuse arvien vairāk. Mana pēdējā draudzene man bij priekš 15 gadiem apmēram, tā, tāpat kā citas priekš viņas, mani pievīla, un no tā laika es nevienai sievietei neticu. Vai nu Jūs ar savām skaidrajām, daiļajām acīm gribat likt ticēt, ka mirušas jūtas varētu atkal celties augšā? Jūs pate – baltā Lilija – vai varētu būt, ka sieviete bezpatīgi varētu otru sievieti mīlēt? Ak, cik brīnumsaldi un viegli tad kļūtu! Bet es sāku fantazēt – reāli izteikts ir: daudz, daudz mīļu paldies un skūpstu par visu ..” (Šīs vēstules oriģināls, kurš vēl nesen glabājās LU AB MR, nezināmu iemeslu dēļ tur vairs nav atrodamš.)

¹⁰ Dzejniece tobrīd jau bija uzsākusi pilnu ārstēšanās kūri dr. Farbšteinas vadībā. Kūrē ietilpa arī augļu diēta un periodiska badošanās.

¹¹ Domāts tikko pabeigtais Aspazijas darbs pie dzejoļu krājuma „Ziedu klēpis”.

110.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 23. novembrī

Mans mīlais, dārgais Lielumiņ! Izlasīju V cēlienu¹ un rakstu ar svaigām asarām acīs. Cik tas skaists. Kā melnā naktī liels ugunsgrēks, kur viss gāžas un krīt un uzskrej gaisā dzirksteles, un plīvinājas uguns puķes. Es gan visvairāk dzirdēju mūziku, to pašu smago, saldisēro kap[a] mūziku, tikai nesamērojami citādi lielu un žņaudzošu kā pie Gluka „Orfeja”². Tad ņēmos domāt no tehniskās puses. Man šķiet, ka nemaz netraucē, ka Mintauts³ 2 [otro. – G.G.] reizi nāk, pat vajadzīgs, jo beigās vien būtu par maz; tātad atstāj, kā ir, tur visā cēlienā nav nekā, ko grozīt. Še pielieku Upīša vēstuli⁴ un reizē arī izsūtu apdrošinātu V cēlienu. Labi, ka dabūji to II cēlienu,⁵ es biju uzbudināta, ka tik nav no galda novākts [*turpinājums otrā atklātnē*] un meita⁶ nav izmēzuse to ārā, meklēju visapkārt. Ja teātris pats negrib šogad uzvest, ko tad steigties ar sūtīšanu!⁷ Foreļa grāmatu⁸ dabūju un sūtīšu drīzi prom. No Lilijas pienāca atkal karte, vai tik es neesot ļauna par sūtījumiem.⁹ Vakar aizrakstīju viņai lielu, garu vēstuli.¹⁰ Te pielieku arī scontrini¹¹ no Millier [?]¹², iedod tās Terēzei¹³, teic, ka pats atradi[;] ja es sūtu, tad tas par maz. Schmidti taisās uz Lugānu I [pirmajā. – G.G.].¹⁴ Par zvirbulīem zinu pateikt, ka Diamantkehls¹⁵ nolaidies uz Lugānu, šejienes zvirbulī esot prasti, ar grūtām galvām, neesot vērts. Apskatījos logā kurpītes. Neaizmirsti fotogrāfiju sūtīt un rakstīt tūlīt Upīt[im].¹⁶ Herzensliebgoldiņ¹⁷. – Lido.

Vēstule, rakstīta uz divām ilustrētām atklātnēm ar melnbaltām gleznu reprodukcijām (RTMM 71004/1-2). Uzraksts uz pirmās atklātnes: „*Kunstaussstellung der Gottfr. Keller-Stiftung – Galerie Henneberg – Zürich 1904. 4. Ambr. Holbein. Portrait des Malers Hans Herbster.*” Uzraksts uz otrās atklātnes: „*Kunstaussstellung der Gottfr. Keller-Stiftung – Galerie Henneberg – Zürich 1904. 3. Giov. Ant. Boltraffio, Bildnis eines Edelmannes.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti.

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura.

¹ Runa ir par Raiņa lugu „Indulis un Ārija”.

² Domāta Kristofa Vilibalda Gluka (*Christoph Willibald Gluck*) opera „Orfejs un Eiridīke” (*Orpheus und Eurydike*).

³ Viens no „Induļa un Ārijas” galvenajiem tēliem, kura prototips ir Lietuvas valdnieks Mintauts (jaunākos tekstos – Mindaugs; lietuviešu *Mindaugas*).

⁴ Sk.108. vēst. 6. koment.

⁵ Runa ir par „Induļa un Ārijas” otrā cēliena beigu daļu. Šis noklīdušais lugas manuskripta fragments galu galā bija atradies pie Raiņa Kastaņolā.

⁶ Par „meitu” Aspazija te, domājams, dēvē kalponi dr. Farbšteinas īrētajās telpās Cīrihē, Turnerštrāsē 22.

⁷ Sk. 108. vēst. 9. koment.

⁸ Sk. 106. vēst. 6. koment.

⁹ Atsauce uz A. Lūkinas 1911. gada 7. (20.) novembra vēstuli Aspazijai, kurā teikts: „Mīļā, labā Elza! No Jums pēc pēdējās postkartes nav nekādu ziņu. Man bail, ka neskaišaties uz mani par tiem 100 r[ubļiem] [A. Lūkinas dāvinājums Aspazijai. – G.G.]. Neļauņojaties, no Dieva puses, es neko ļaunu nedomāju, ja varbūt arī drusku par daudz uzbāzīgi par Jums domāju. Piedodat!” (RTMM 20786)

¹⁰ Sk. iepriekšējās vēst. 9. koment.

¹¹ Kvītis; šeit, iespējams, kuponi (itāļu val.).

¹² Iespējams, kāds veikals vai firma Cīrihē ar šādu nosaukumu.

¹³ Domāta Bertoljo pāra vecākā meita Terēza (*Teresa*).

¹⁴ Kastaņoliete F. Šmite-Fridlina pēc ilgstošas ārstēšanās Cīrihē acīmredzot bija atveseļojusies no meningīta un vīra pavadībā gatavojās atgriezties mājās.

¹⁵ Dimanta rīkle (vācu val.). (Sk. arī 38. vēst. 2. koment.)

¹⁶ Runa varētu būt par Raiņa fotoportretu, kuru bija paredzēts publicēt kādā no viņa jaunāko darbu izdevumiem, kā arī par E. Birzniekam-Upītim adresēto, A. Baloža interesēs sacerēto ieteikuma vēstuli. Starp citu, Rainis to uzrakstīja jau 23. novembrī. Vēstules saturs ir šāds: „A.c. Upīša-Birznieka k[un]g[a]m. Dārgais draugs! Students Baloža k[un]gs meklē stundas vai citu līdzīgu darbu; viņš īsti prot svešas valodas, sevišķi franču. Mīļi lūdzu Jūs būt viņam palīdzīgam; varu viņu uz labāko ieteikt.” (RTMM 18027)

¹⁷ Sirdsmīļais zeltiņš (no vācu *das Herz* – sirds, *lieb* – mīļš – un *das Gold* – zelts).

111.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 24. novembrī

Mīļo sirds dārgumiņ, zelta upīt ar zaļiem krastiem, kā nosapņoji; cik Tu skaistu kartiņu atrakstīji!¹ Tik pat mīli, kā viņreiz, kad kaunējies, it kā būtu bez apgērba, teikdama visu labu. – Kā ar nodomu gadījās taisni šodien atrast Tavu kalendāru: lija lietus, un es iegāju Tavā bijušā istabā uzgaidīt, kamēr saimniece² kopj. Tur pie sienas karājās. Aizsūtu ar visām vecām puķītēm un vienu jaunu. – Visi zvirbuļi izbiedēti, pēc zemes trīces³ esot debesu trīce: divas nakts un vienu dienu pārkoņi, zibeņi un lieti. Katrs savā pašobelē, visiem reimatisms, knābju un zobu sāpes, kur te Diamant-Kehls⁴ lai liekas, dabūs rīkles sāpes. – No visiem labiem vārdiņiem siltākais ir siltās kurpes; domāju gan braukt uz Romu, bet nu būs pirms jāparauga tās kurpes.⁵ Fotografiju nav vēl. – Vai Tev ar to *[turpinājums labajā malā vertikāli]* veģetārību⁶ neiet par daudz grūti? Viņas⁷ augļi vienmuļīgi, nopērc vīnogas. Vai neaizsūtīt Tev zaftes⁸ 2 podiņus? Nopērc pārmaiņai arī medu. Mīļo sirdslabumiņ, lido, lido.

Ilustrēta atklātne ar krāsainu dienviņu ciema vai pilsētiņas pavasara ainavas fotoattēlu bez paraksta (RTMM 15895). Atklātnes otrā pusē uzraksts: „*Photochromie* [firmas zīme] 1610.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „24.XI.11.”

Atklātnes teksta pusē nelieli traipi.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 430. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Runa ir par Aspazijas 23. novembra vēstuli, kurā viņa emocionāli izkāpinātā stilā cildina tikko izlasīto „Induļa un Ārijas” piekto cēlienu.

² Asunta Bertoljo.

³ Sk. 108. vēst. 3. koment.

⁴ Dimanta rīkle (no vācu val.). (Sk. arī 38. vēst. 2. koment.)

⁵ Acīmredzot domātas „kurpītes”, kuras, spriežot pēc attiecīgas Aspazijas replikas iepriekšējā vēstulē, viņa Rainim noskatījusi kāda Cīrihes veikala skatlogā.

⁶ Sk. 109. vēst. 10. koment.

⁷ Domāta dr. Farbšteina.

⁸ Zafte (no vācu *die Saft*) – ievārījums.

112.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 24. novembrī

Sirdsmīlo zelta labumiņ! Vakar Tev nosūtīju manuskriptu¹ un vēstuli ar divām kartiņām, kur bij klāt arī Up[īša] vēstule². Vai tik saņēmi? Man šodien nelaba diena. Priekšpusdienas nostaigājos pa mežu, dabūju migrēni, jo vēlāk sāka tūlīt līt, un tagad sāp galva, Tu zini, ka man reti sāp, bet tad ar uzviju. Doriņa atrakstīja, nobijusēs par zemes trīci. Mazais noslēpums attiecoties uz viņu pašu, par to rakstot garāku vēstuli.³ Es arī tagad ņemos ar vēstulēm, kuru ir vesela kaudze, kaut gan, ja eju staigāt un pārnāku noguruse, atliek tikai vakarā. Lilijai jau norakstīju.⁴ Lido.

Ilustrēta atklātne ar kokā griezta altāra melnbaltu fotoattēlu (RTMM 79176). Uzraksts: „*Kunstaussstellung der Gottfr. Keller-Stiftung – Galerie Henneberg – Zürich 1904. 1. Schnitzaltar aus Unterschächen (Kl. Uri) von 1521.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.” Pasta zīmogi: „*Zürich 24.XI.11.; Castagnola 25.XI.11.*”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Runa ir par „Induļa un Ārijas” piekto cēlienu mašīnrakstā.

² Sk. 108. vēst. 6. koment.

³ Domāta D. Rozenbergas 6. (19.) novembra vēstule Aspazijai, kurā teikts: „... nejauši ievēroju laikrakstā ziņojumu par briesmīgo zemes trīci [sk. 108. vēst. 3. koment. – G.G.], kāda piemeklējuse pat to zemes stūrīti, kur Tu tagad uzturies. Māsiņ, man apstājās sirds pukstēt, tik briesmīgi es uztraucos.” (RTMM 26379) Sekoja atzīšanās, ka šī iemesla dēļ Dora esot pusē pārtraukusi citu aizsāktu vēstuli, kurā māsai atklājot „visus savus personīgos noslēpumus”.

⁴ Sk. 109. vēst. 9. koment.

113.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 25. novembrī

Mīļo sirdssiltumiņ, mana sāpošā galviņa, nepārpūlies ar vēstulēm, varbūt tās Tev padarīja migreni? Šodien spīd pie manis atkal saulīte, un aizsūtīju to pie Tevis, Tev tagad vairāk vajga. Tavus sūtījumus visus saņēmu, un te būs mana fotogrāfija; šodien briesmīgi saņēmos un aizgāju uz Lugānu likt taisīt vēl citu. Kad vakar šo saņēmu, tad gan dikti sabijos. Tev taisnība, es laikam gan esmu ļoti naivs: es nemaz nezināju, ka esmu jau tik vecs, vakar tad man piepeši atvērās acis, un es sapratu Tevi un to, ko Tu zināji jau priekš šiem diviem nelaimīgajiem gadiem. Kā tas nācis tik piepeši, es arī zinu. Tas nabaga ziediņš¹ bij agrāk sūtīts, uzlūko to tagad kā ilūziju sveicienu.² Tagad es saprotu arī, kādēļ Tu tā uzsvēri mākslu pret personu. [*Turpinājums lapas otrā pusē:*] Es gribēju labu vārdu personai, Tu to devi mākslai. Tiktāl taisnība, ka nu atliek tik uzbūvēt no sevis mākslīgu personu, bet arī šo es taču ieskatīšu par mākslas darītāju. Tikai viņai nebūs vairs dzīvas personas priekšrocības. Labi, es būvēšu arī tādu; redzēs, kas iznāks. Ich hab' mein' Sach' auf nichts gestellt.³ Varbūt tas ir labs iesākums. Visādā ziņā, mīļo sirdsiniņ, es Tev vairs nedarīšu tā pāri kā agrāk. Jau tas Siliņa piemērs mani stipri sagrauba,⁴ vēlāk tas pats ar Tevi, – to es neaizmirsīšu. Man vajga tikt skaidrībā, tad iet.⁵ Varbūt tur tā jaunā pasaule, ko es tik sen meklēju? varbūt pie viņas jāiet caur krīzi? vai tiek tai pāri, vai nē, alga viena. – Mīļo sirdsziediņ, atkopies tikai Tu. Atraksti, vai iesāki jau bada kūri? Kā viņa⁶ dara? vai no tās varbūt galvas sāpes? vai veicina mākslīgi noliesēšanu, ar caureju? Vai garīgi nejūties depresēta? Doriņas vēstule tagad Tevi būs apmierinājusi mamiņas dēļ;⁷ taču vienas rūpes mazāk, un Tavš darbs⁸ tik skaists. – Te pielieku vēstuli Jansonam,⁹ viņš atsūtījis grāmatiņu ar ierakstītu dāvājumu.¹⁰ Izsaki savas domas, jo negribu bez Tavas ziņas tā rakstīt; tas ir solis uz izlīgšanu. Atsūti tad vēstuli atpakaļ. – Nu, mīļo zelta iniņ, [*turpinājums*

kreisajā malā vertikāli] sirds mīļumiņ, Tu man daudz mīļāks liecies tagad, lido, sirdsziediņ, lido!

Vēstule (RTMM 108031). Teksts rakstīts uz vēstuļu papīra puslapas ar melnu tinti.

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 431. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura un RPg.

¹ Acīmredzot – ziediņš, kuru Rainis iepriekšējā dienā bija pievienojis kalendāra sūtījumam Aspazijai.

² Domājams, ka dzejnieks šeit novēloti reaģē uz mājienu Aspazijas 28. oktobra vēstulē par ilūziju zaudējumu attiecībā uz kādreizējās dziļi intīmās tuvības atgriešanos abu savstarpējās attiecībās.

³ „Es savu namu esmu būvējis uz smiltīm” (vācu val.). Rainis te atsauca uz savulaik populāro J. V. Gētes provokatīvi anarhistisko dzejoli (1806) ar šādu nosaukumu no cikla „Saviesīgas dziesmas” (*Gesellige Lieder*). Otrs, ne mazāk zīmīgs šī dzejoļa nosaukums ir “*Vanitas! vanitatum vanitas!*”; tulkojumā no latīņu valodas „Veltīgums! veltīguma veltīgums!”. Tādējādi dzejnieks, šķiet, akcentē, cik dziļi vīlies viņš tobrīd jūtas savā visaptverošajā pašāvērtībā uz Aspaziju kā sapratēju un atbalstītāju itin visā. (Starp citu, par to, ka domās pie šī Raiņa citētā Gētes dzejoļa motīviem nereti kavējusies arī Aspazija, liecina kāda ārpus krājumiem palikusi viņas četrinde ar nosaukumu „Vanitas”: „Vai zini kaut ko tik lielu un skaistu, / Kas būtu turams, kas neizgaistu? / Ja negaisīs skaistums, gaisīs tu, / Nav saites, kas abus turētu!” („Izglītība”, 1910, 3. nr., 173. lpp.))

⁴ Vili Siliņu, kurš, līdzīgi Rainim pašam, pēc dabas bija vientuļnieks, ideālists un ētisks maksimālists ar izteikti filozofisku dzīves uztveri, Rainis kopš jaunības uzskatīja par vienu no saviem nedaudzajiem „draugiem-īsteniekiem”. Sensiblo dzejnieku acīmredzot bija dziļi aizvainojis kāda pārpratuma izraisīts konflikts abu nesenās sastapšanās laikā Cīrihē (spriežot pēc ieraksta RPg un dzejniekam adresēto V. Siliņa vēstuļu satura, tā bija notikusi laikā starp 1911. gada 12. un 20. novembri). Tālais ciemiņš, kurš Londonā tikko bija noslēdzis civillaulību, vācu Šveicē pa ceļam uz Ziemeļtāliju bija iegriezies galvenokārt ar nolūku pēc vairāku gadu pārtraukuma atkalredzēties ar Raini un stādīt viņam priekšā savu jauno dzīvesbiedri Idu Siliņu. Kā liecina 1957. gadā trešajā personā pierakstīts I. Siliņas atmiņu stāstījums, par kura ticamības pakāpi pārliecināties vairs nav iespējams, tikšanās abiem draugiem atnesusi dziļu sarūgtinājumu. Attiecīgie notikumi (starp citu, I. Siliņa tos datējusi

neprecīzi – ar 1912. gadu) it kā norisinājušies šādi: „Siliņiem iebraucot, Rainis viņus sagaidījis stacijā un aizbraucis līdz uz viesnīcu, kurā Siliņi apmetušies. Rīgā bijušas izplatītas baumas, ka Rainis Kastaņolā nopircis vasarnīcu. Siliņš par to ļoti priecājies, ka Rainim nu pašam būs savs stūrītis. Kad nonākuši viesnīcā, Siliņš par to iejautājies. Rainis aizvainojies. Viņš pacēlis kāju un noteicis: „Man te pieder tik daudz zemes, cik pie manām kājām.” Otrā dienā Siliņš kopā ar Raini bijuši dzimšanas dienas svinībās turpat viesnīcā pie kāda no emigrantiem. Kad svinības beigušās un viesi posušies mājās, Siliņš savai dzīves biedrei teicis, ka viņam jārunā ar Raini. No sarunas Siliņš atgriezies ļoti uzbudināts: „Rainis mani apvainoja. Nekādi draugi vairs.” [...] Siliņiem no Cīriches aizbraucot, Rainis iesteidzies stacijā, kad vilciens jau sācis kustēties, rokā puķes, pasniedzis tās Siliņai. Siliņš Raini redzējis caur logu. Vēlāk ironizējis: „Un vajadzēja vēl kā baletdejojājai puķes.”” (RTMM 128785) Starp citu, pēc neilga laika, sakāpinātajām emocijām pierimstot, pārpratums noskaidrojās un abu draugu attiecībās atkal atjaunojās kādreizējā sapratne un savstarpējā uzticēšanās.

⁵ Runa acīmredzot ir par vēl lielāku savrupnieka Raiņa garīgu un dvēselisku norobežošanos no visa un visiem (tostarp arī no Aspazijas), meklējot jaunu, individuālu ceļu uz augstāko patiesību.

⁶ Dr. Farbšteina.

⁷ Mātes veselības stāvoklis, par kuru sakarā ar savām sliktajām priekšnojautām līdz izmisumam bija noraizējusies Aspazija, D. Rozenbergas 6. (19.) novembra vēstulē (RTMM 26379) vispār netika pieminēts. No tā varēja secināt, ka briesmas sirmgalves dzīvībai nedraud.

⁸ Nesen pabeigtais Aspazijas dzejoļu krājums „Ziedu klēpis”.

⁹ Domāta Raiņa „draugam-ienaidniekam” J. Jansonam 27. novembrī nosūtītā dzejnieka vēstule (RTMM 18349; RKR, 21. sēj., 433.–434. lpp.).

¹⁰ Runa ir par J. Jansona ar pseidonīmu „O. Brauns” publicēto darbu „Baltijas revolūcija. Atskats uz 1905. un 1906. gadu. Pirmā daļa” (Brisele: Latvijas Sociāldemokrātijas apgādiens, 1911; titullapā: 1912). Rainim dāvinātajā grāmatas eksemplārā, kurš glabājas dzejnieka bibliotēkā (RTMM 125675), ir šāds veltījuma ieraksts: „Mīļam neaizmirstamam Rainim par piemiņu pagājušām un nākošām cīņām no Janča.”

114.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 25. novembrī

Manu sirdsdārgumiņ, spožo saulīt! Cik daudz iespēj tāds kalendariņš,¹ man radās svešas jūtas, kuras mani dziļi aizgrāba, kā kad ziemā uzpūš tājš pavasars, kas vēl priekšā, jauns dzīves vilnis. Nē, Tu uz Romu nebrauksi, nav Tev nekādas vajadzības un iemesla tagad turpu braukt.² Šejienes zvirbuļiem apsoltis, un tie gaida, viņi saka, ka Tu nemaz neprotot īsti mūziku klausīties un Tev esot dziļāk jāuzklausās.³ Esmu šodien slima drusku un priekšpusdienas nogulēju, pēcpusdienas ar kurvīti pilsētā. Labi gan, ka tādi kalendari atradās. „Tāda vienkārša maizīte, un kā tā smeķē.” Lido.

Ilustrēta atklātne ar skulptūras – puskailas sievietes figūras – melnbaltu fotoattēlu (RTMM 26629). Uzraksts: „922 Dt. Salon de Paris. – Source d'Amour, par Mlle Demagnez.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d'Oro.” Pasta zīmogi: „Zürich 25.XI.11.; Castagnola 26.XI.11.”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Raiņa 24. novembra sūtījums.

² Runa ir par Raiņa vēlmi apmeklēt Romu, atsaucoties uz oktobra sākumā saņemto O. Resnevicis-Sinjorelli uzaicinājumu. (Sīkāk sk. 56. vēst. 5. koment.)

³ Šis mājiens, iespējams, attiecas uz iespēju baudīt Rainim pasvešo operas mākslu Cīrihes Pilsētas teātrī.

115.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 26. novembrī

Mīļo mīļumiņ, sirdsspožumiņ, visi zvirbuļi taisās braukt uz Sommerfroh¹, esot sadzirdējuši, ka esot slima Winterleid², ka nedodot ēst; prasa dubultporcijas, visi skriešot pilniem knābjiem, kuram maizes drupatiņa, kuram vēlīns tārps, kuram salātu lapiņa. Niparko³ varot ceļu rādīt, bet, ja nevarot skriet, atradīšot arī tā, jo to Sommerfroh dziedāšanu katrs pazīstot, tā par daudz skaista. Tad nu tiek visi baroti uz nebēdu, kad tik nu nesakaujas priekš laika; ir jau tagad desmit gabali un dikti krāmējas. Man ar krāmēšanos⁴ vēl neiet, tā jau arī ir tik briesmīga lieta, ka es nezinu, kā paspēšu. No Romas braukšanas tagad arī nekas neiznāks;⁵ jāatpūšas, kad tik nenāktu atkal tās kaulu sāpes, jo bieži līst. Bet lai nu kā, kad tik Tu, mīļo nabadziņ, tiktu ātrāk pāri par slimības krīzi. Vai jau iesākta tā novājināšanas kūra? Ar visu slimību Tu tik li runā; kad nu dabūsi netraucēti pārļaut to kūru, tad jau gan drīz atkal tiks pie spēka. Es tagad visu darīšu, lai Tevi netraucētu, mīļo sirds dimiņ, sirdsdārgumiņ, lido.

Ilustrēta atklātne ar skulptūras – puskailas meitenes figūras – fotoattēlu (RTMM 15896). Uzraksts: „*Musée du Luxembourg. Boucher. Aux champs. H.C.W. [?].*” Atklātnes otrā pusē uzraksts: „*Photochromie [firmas zīme] 506. Artemisia Mutellina.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „26.XI.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 432. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ *Sommerfroh* (no vācu *der Sommer* – vasara – un *froh* – priecīgs) – šeit acīmredzot – „vasarīgi priecīgs”; Raiņa dota iesauka kādam Kastaņolas zvirbulim

² Ziemas bēdas (no vācu *der Winter* – ziema – un *das Leid* – bēdas). Šis Raiņa dotais apzīmējams attiecināts uz Aspaziju.

³ Iespējams, vēl viena zvirbuļa iesauka.

⁴ Domāta gatavošanās braucienam uz Cīrihi.

⁵ Sk. iepriekšējās vēst. 2. koment.

116.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 26. novembrī

Ak, manu sirdsmīļo! Mana zelta dvēsele!

Ak, ko Tu esi cietis! bet es arī – un viss galu galā ir nesaprašanās, pārprašana, un caur to tad arī iznāk tālākās sekas pašā dzīvē.¹ Es esmu tanī pārlicēbā vēl, ka mūsu dzīve varētu sākties no jauna un to pumpuriņu, kas manā vāzē plaukst,² es uzskatu kā grūta tāla pavasara simbolu. Es Tavu vēstuli dabūju šodien vēlu, ap 11 [vienpadsmitiem. – *G.G.*], pasts pienāk 10 [desmitos. – *G.G.*], un es biju pilsētā ko apgādāt, 4 [četros. – *G.G.*] būs studentienes³ pie manis, kas pieteikušās. Pārnākot atradu F[arbšteinas] k[undzei] svešus⁴ priekšā, kur man negribot bij jāņem dalība, jo viņa pate ir saslimuse. Tātad tikko paguvu izlasīt, visa mana dvēsele dreb un iekšā vārās, un es netieku.

Saņemšu īsumā galvenās līnijas: mans dzīves uzskats ir faktiski attiecoties tikpat uz sevi pašu kā Tevi: darbs ir galvenākais, persona ir pārejoša. Mans pesimisms nav mākslots, viņš dziļi mīt manī iekšā, jau pirms kā es Tevi pazinu, un visa mana dzīve mani viņā ir tikai tālāk stūmuse. Tad nāci Tu – Tava rakstura pamats ir neaizskaramība un kundzība, un Tu nemanīji, ka tā pret sievieti izteicās kā varmācība – tā ir Tava naivitāte. Esmu allaž gan mēģinājuse to Tev sacīt, bet Tu arvien to nespēji saprast, un man pietrūka spēka. Tu teici, katram jāattīsta sava individualitāte, lūk, līdzība: ērkšķu krūms auga blakām ar mīkstu lapu krūmu, un katram bij jāattīstās, katris tālāk auga, bet ērkšķis ar dzeloņiem plosīja lapu krūmu un teica pie tam: vai Tu neļausi man attīstīt savu individualitāti.⁵ Kopdzīvē sieviete ir vājākais radījums, arī es, kaut stiprāks gars, neesmu no šī likuma izslēgta, un pret vājāko ir jāpiekāpjas un jāsaudz, ja nē, tad viņš nonīkst, un to Tu nesapрати. Es Tevi esmu mīlējuse ar tik lielu mīlestību, ka es nezinu, vai var vēl cita tā mīlēt. Es pate sevi atmetu, mēģināju Tev piemēroties un tomēr vienmēr dzirdēju: to Tu tā un tā vēl neesi diezgan darījuse.

Tad nāca priekš manis tas lūzums, kur Tu teici: vīrietim ir darbs pirmais un tad tik sieviete. Tev tas iznāca naivi, jo Tu pat to esi aizmirsis, bet man tas atvēra acis – es Tevi biju pat vairāk mīlējuse par savu darbu, par māti un tēvu, un pat par veco Dieviņu, un tad es maz pa mazam sāku nojaust, ka ir pašam sevi arī jāmīl, ka es pate sev esmu pāri darījuse. Iz tā iztecēja arī, ka es sāku uzmeklēt uzskatus, kuri bieži iznāca Taviem pretēji, tā šo pavasaru sadursmē par Niedru,⁶ kas mani dzina tālāk nostāties pašai kā personībai. Bet Tu šo brīvības sajūtu pie manis saprati greizsirdības veidā. Un taču es esmu tik tīra, ka varu Tev sacīt: mana sirds ir tikai Tev piederējuse – un otras sirds man vairs nav. Šai sirdij Tu esi pāri darījis, un tagad Tev atliek tikai viņu no jauna iegūt. Es neesmu nekad citu vīrieti mīlējuse kā Tevi un nespēju mīlēt, pat ja gribētu. Manas attiecības ar Skabargu Tu rūgti pārproti: tā ir draudzība un līdzjūtība.⁷ Tu varēji arī pret viņu citādi izturēties, jo viņš Tevi ļoti mīl.

Tagad nu ir viss dziļākais izteikts un mana dvēsele ir pret Tevi tīra kā spogulis. Kad būsi te, tad mēs visu sīki pārrunāsim un tad varbūt Tu arī sapratīsi, ko es no Tevis gribu. Ar vēstuli te nevar īsumā neko izteikt, vajag daudz piemēru, runā arī ar Sk[abargu], ieskaties viņa sirdī, tad arī Tu sajūtīsi draudzību pret viņu.

Un nu, mans mīļais zelta saules lēkumiņ, nu Tev gan būs jāpapūlas ap Tavu mazo, kura grib būt liela izauguse. Jau no sākuma es slikti darīju, ka iekritu Tev kā gatavs auglis klēpī, sieviete grib kā dabas likumu „dass man um sie wirbt”⁸. Sākumu jau Tu uzminēji ar to kalendaru un ziediņu. Un tagad taisies nu, ka tieci šurpu, jauns mēnesteiņš arī. Es soll dir an nichts fehlen,⁹ es jau nu arī neesmu tāds.

Vēstule, ko Jancim raksti,¹⁰ ir laba, lai tad nu arī iet, aizmirsīsim pagātnes rūgtumu,¹¹ Tu taču pats teici formulu „nav pagātnei varas, mans ceļš ir jauns!”¹² Fotografija ir slikta, tādu Tu nedod, sūti to, kur Tu esi ūdens pilī mūsu tornī,¹³ Tu zini, kur puķes vijas, tā vislabāk tur pieder. Tagad Tu arī nevari fotografēties, Tu atrodies pārāk uzbudinātā nervu stadijā, no tiem arī tas vecums,

kurš pāries, kad te 2 mēnešus būs mierīgi atkopies. Visa nelaime, ka Tu esi pārstrādājies. Tāpat arī vecumam vai jaunumam, smukumam vai nesmukumam pie vīrieša nav nekāda iespaids uz mīlestību. Katra sieviete vīrieti mīlē individuēli. Cits likums ir pie sievietes, kuras būte¹⁴ uz smukumu ir uzcelta. Un nu Tu, mans dārgumiņ, nebēdā un neuztraucies vairs, viss būs labi, viss taps jauns, un par visu Lido.

Vēstule (RTMM 134295). Teksts rakstīts uz vēstulpapīra ar melnu tinti. Pirmpublicējums AKR, 1. sēj., 528.–529. lpp. ar nelielām tekstoloģiskām atšķirībām. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc vēstules satura.

¹ Aspazija šeit un turpmāk emocionāli izkāpināti rezonē Raiņa sāpīgajām pašatklāsmēm 25. novembra vēstulē.

² Acīmredzot – dzejnieka 24. novembrī Aspazijai nosūtītais „nabaga ziediņš”.

³ Resp., Cīrihes Universitātē studējošās latvietes.

⁴ Domāti dr. Farbšteinas pacienti vai ciemiņi.

⁵ Aspazija šī dialoga motīvu vēlāk izmantojusi dzejolī „Ērkšķu zars un liepu lapa”, kas iekļauts krājumā „Izplesti spārni” (AKR, 2. sēj., 79. lpp.).

⁶ Runa acīmredzot ir par viedokļu sadursmi „mājas kārtībā”, resp., privātā, ne publiskā līmenī.

⁷ Ar emigrantu J. Buševicu (Skabargu), kurš, starp citu, bija desmit gadus jaunāks par Aspaziju, dzejniece, domājams, bija ciešāk sadraudzējusies pēc ierašanās Cīrihē 1911. gada septembrī. Raiņa greizsirdību droši vien bija izraisījusi Aspazijas atzīšanās, ka J. Buševics šad tad pavadījis dzejnieci viņas iemīļotajās pastaigās pa Cīrihbergas mežu.

⁸ Lai viņas dēļ papūlas (vācu val.).

⁹ Tev nekā nedrīkst trūkt (vācu val.).

¹⁰ Sk. 113. vēst. 9. koment.

¹¹ Raksturu un politisko uzskatu atšķirības izraisīts saspīlējums Raiņa un J. Jansona (Brauna) attiecībās pastāvēja kopš 19. gs. 90. gadiem. To sevišķi bija padziļinājuši Jansona centieni iekarot Aspaziju, nodevība pret dzejnieku jaunstrāvnieku lietas izmeklēšanas laikā 1897. gadā, kā arī abu nesaprašanās jautājumos par laikmetīgās mākslas būtību.

¹² Lāčplēša vārdi lugas „Uguns un nakts” otrajā cēlienā, nogrimušās Burtnieka pils skatā (RKR, 9. sēj., 217. lpp.).

¹³ Domāts tornītis – Raiņa darbistaba – dzejniekpāra vasarnīcā Jaundubultos, Aleksandra prospektā 16 (mūsdienās Poruka prospekts 61). Vasarnīcas galvenie būvdarbi norisinājās 1904. gadā, kad Rainis rakstīja lugu „Uguns un nakts”. Tornīša sienas greznoja tapetes ar ziedu viju motīvu, un dzejniekpārim šī telpa acīmredzot asociējās ar nogrimušās Burtnieku pils skatiem „Uguns un nakts” otrajā cēlienā. Tornītī tapušie abu dzejnieku fotoportreti (autors Jānis Rieksts) pieder pašām populārākajām Raiņa un Aspazijas pirmsemigrācijas gadu fotogrāfijām.

¹⁴ Vārds lietots ar nozīmi „būtība”.

117.

Aspazija Cīrihē 1911. gada 27. novembrī

Manu mīļo sirdssiltumiņ, dvēseles ziediņ. Pēc vakarējās garās uztrauktās vēstules atliek man tik Tev rakstīt veikaliski¹. Tā paciente, kas ieņēma vienu istabu, nupat izvadājās², tādēļ, ja esi kaut cik iepakājies, drāzies tūlīt labāk šurp. Pāra naktis pagulēsi, kā bija.³ Varbūt Schmidts⁴ brauc tūlīt turpu, tad Tu iedosi tikai atslēgas. Mazo istabu Tev varbūt nevajag ņemt, kamēr Tev decembris taču turpat⁵ samaksāts. Kurpes⁶ jau šodien nopirku, un tās pie manas gultiņas gaida. Vēstulē nepieķeries pie vārdiem, es ātrumā uztraukusēs rakstīju. Un nu laidies šurp ātrāk ar visu zvirbuļu baru. – Lido – auf Wiedersehen⁷.

Ilustrēta atklātne ar narcises zieda gleznojuma krāsainu reprodukciju; autora paraksts nesalasāms (RTMM 71003). Atklātnes otrā pusē: „*Meissner&Buch, Leipzig. Künstler-Postkarten Serie 1444 „Stolze Blumen”.*” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „*Sig. A. Naglin, Castagnola pr. Lugano, Stella d’Oro.*” Pasta zīmogi: „*Zürich 27.XI.11.; Castagnola 28.XI.11.*”

Pirmpublicējums. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.

¹ Resp., lietišķi.

² Vārds lietots ar nozīmi „izvācās”. Domāta istabas atbrīvošana dr. Farbšteinas īrētajās telpās Cīrihē, Turnerštrāsē 22.

³ Runa acīmredzot ir par nakšņošanu tajā pašā istabā, kur Rainis bija apmeties iepriekšējā Cīrihes apmeklējuma laikā starp 12. un 20. novembri.

⁴ Te pieminēts Kastaņolas pansijas *Helvetia* saimnieks, kurš tuvākajās dienās acīmredzot plānojis atgriezties mājās no Cīrihes.

⁵ Domātas Raiņa līdz tam apdzīvotās telpās Kastaņolas villā *Stella d’Oro*.

⁶ Acīmredzot – aukstajai sezonai paredzētu kurpju pāris Rainim, kuru viņa vajadzībām Cīrihē bija iegādājusies Aspazija.

⁷ Uz redzēšanos (vācu val.).

118.

Rainis Kastaņolā 1911. gada 27. novembrī

Esi brīva, laimīga un vesela. Lido.

Ilustrēta atklātne ar dienviņu ainavas krāsainu fotoattēlu bez uzraksta (RTMM 70934). Atklātnes otrā pusē: „*Photochromie* [firmas zīme] 1603.” Teksts rakstīts ar melnu tinti. Atklātne adresēta: „Mme A. Naglin b/Dr. Farbstein, Zürich, Turnerstr. 22.” Kastaņolas pasta zīmogs ar datumu: „27.XI.11.”

Pirmpublicējums RKR, 21. sēj., 433. lpp. Nosūtīšanas vieta un datējums noteikts pēc pasta zīmoga.